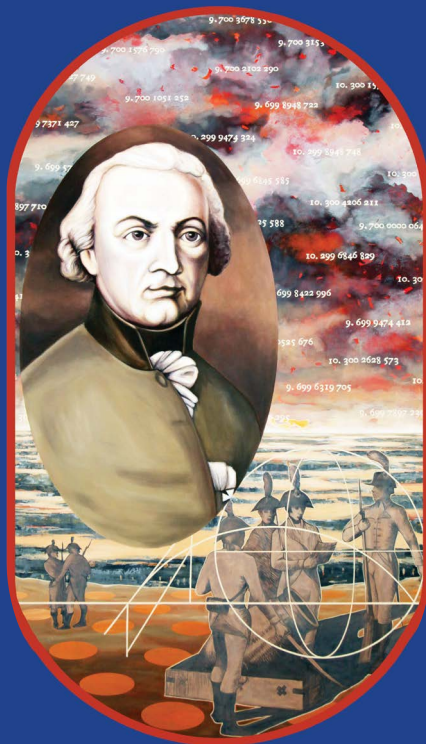

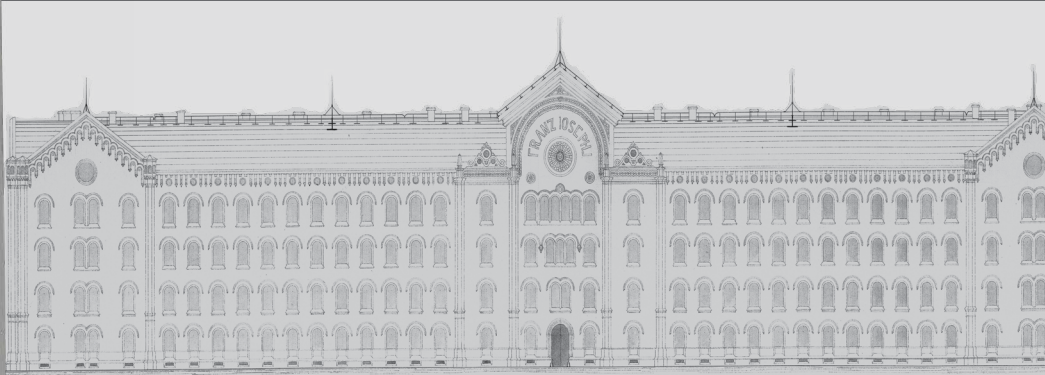
CENTER VOJAŠKIH ŠOL

MODRO UPORABI MOČ

Vojaškošolski zbornik

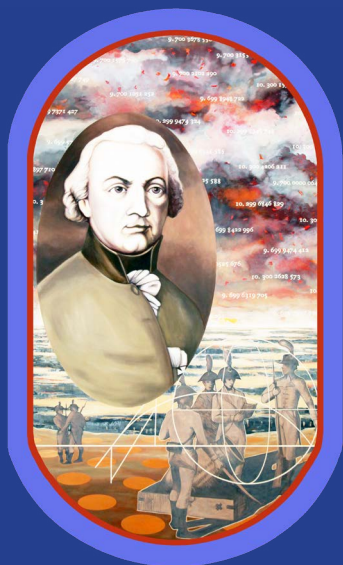
september 2024, številka 19

MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
SLOVENSKA VOJSKA
CENTER VOJAŠKIH ŠOL

VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNİK

september 2024, številka 19

Izdajatelj:	Center vojaških šol
Glavni urednik:	brigadir Peter Zakrajšek
Odgovorni urednik:	dr. Pavel Vuk, sekretar
Uredniški odbor:	polkovnik dr. Igor Cebek VVU XIV. razreda dr. Vinko Vegič VVU XIII. razreda mag. Gregor Jazbec štabni praporščak Klemen Beras praporščak Matjaž Koštrun
Prevajanje:	Matevž Kersnik
Lektoriranje:	Urška Prelog, Neža Šuligoj
Oblikovanje:	Jurko Starc
Tisk:	Silveco, d. o. o.
Naklada:	150 izvodov
Revija je dostopna na spletni strani:	https://dk.mors.si
E-naslov urednika:	pavel.vuk@mors.si

ISSN 1581-5196 (tiskana izdaja)

ISSN 2536-4286 (spletna izdaja)

Prispevki, objavljeni v Vojaškošolskem zborniku, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov. Publikacija je uvrščena v bibliografsko zbirko podatkov COBISS.SI.

Kazalo

Uvodnik odgovornega urednika

Pavel Vuk

5

Aukus: Pionir v novi dobi mednarodnega sodelovanja na področju obrambe in tehnološkega napredka

AUKUS: a pioneer in a new era of international defence cooperation and technological progress

Mihael Plevnik

13

Vpliv skupine G20 na mednarodne ekonomske odnose

The impact of the G20 on international economic relations

Peter Čuden

31

Pomen in vloga skupine G7 v mednarodnem redu

The importance and role of the G7 in the international order

Andrej Skodič

52

Mednarodna perspektiva Afriške unije na nemirni afriški celini

The international perspective of the African Union on the troubled African continent

Slavko Majcen

68

Vpliv Organizacije držav izvoznic nafte na svetovno ekonomijo

The impact of the Organization of the Petroleum Exporting Countries on the global economy

Igor Veršnik

96

Mesto Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj v mednarodnem redu

The role of the Organisation for Economic Co-operation and Development in the international order

Anton Pakar

111

Arktični svet: taljenje ledu in ohladitev diplomacije

The Arctic Council: melting ice and cooling diplomacy

Gregor Virant

123

BRICS+ v primežu sodobnih geopolitičnih in geoekonomskih paradigem

BRICS+ in the grip of contemporary geopolitical and geo-economic paradigms

Tomaž Žbogar

148

Nordijsko obrambno sodelovanje v luči mednarodne varnosti The Nordic Defence Cooperation in the context of international security	
Jurij Raduha	167

Šanghajska organizacija za sodelovanje v središču mednarodnega vozlišča Shanghai Cooperation Organisation at the heart of an international hub	
Damjan Golob	189

Izzivi Svetovne trgovinske organizacije v mednarodnem redu Challenges facing the World Trade Organization in the international order	
Simon Lindič	202

Perspektiva Zveze držav Jugovzhodne Azije v globaliziranem svetu The perspective of the Association of Southeast Asian Nations in a globalised world	
Aleš Kesič	228

---

*»Branje človeka izpopolnjuje, razpravljanje ga pripravi,
pisanje mu da natančnost.« Francis Bacon, angleški filozof*

Uvodnik odgovornega urednika

V današnjem kompleksnem in medsebojno povezanem svetu se subjekti mednarodne skupnosti vse bolj zavedajo, da sami ne morejo premagovati globalnih izzivov. Učinkovito mednarodno regulativno sodelovanje, okrepljeno z dobro delujočimi, preglednimi in učinkovitimi mednarodnimi organizacijami, se zdi vse bolj ključno za premagovanje globalnih izzivov, obvladovanje in upravljanje tveganj sedanjih in prihodnjih kriz ter zagotavljanje ekonomske, socialne in okoljske blaginje za vse. Mednarodne organizacije predstavljajo hrbtenico učinkovitega globalnega sodelovanja in upravljanja ter imajo ključno vlogo pri podpiranju mednarodnega regulativnega sodelovanja in doseganju ciljev javnih politik. To zagotavljajo tako, da svojim članicam omogočajo platforme za stalni večstranski dialog, izmenjavo izkušenj in razvoj skupnih pristopov. Mednarodne organizacije imajo različne institucionalne oblike in širok nabor razvitih pravno zavezujočih in nezavezujočih mednarodnih instrumentov, ki so prilagojeni njihovim mandatom in institucionalnemu okolju (OECD, 2021, 12–14). Zagotavljanje kakovosti mednarodnih instrumentov je ključno za spodbujanje globalnih javnih dobrin, reševanje čezmejnih vprašanj, vključno z doseganjem ciljev trajnostnega razvoja. Seveda pa se tudi mednarodne organizacije spoprijemajo s perečimi vprašanji spreminjajočega se mednarodnega okolja in svetovne ureditve, v katerem se vse bolj bohoti preplet številnih akterjev, interesov, pritiskov in omrežnih komunikacij. Ta pozornost je toliko bolj upravičena, ker mednarodne organizacije, kot ugotavlja Benko (2022, 212), vse bolj posegajo tudi v ključna vprašanja mednarodnih odnosov, kot so zagotovitev mednarodnega miru in varnosti ter razvoj in krepitev političnega, ekonomskega in funkcionalnega sodelovanja med državami.

Vprašanje, kaj spodbuja k podpori ali nasprotovanju mednarodnim organizacijam, ostaja neodgovorjeno, saj o tem še nimamo veliko raziskav niti sistematičnega znanja. V času, ko se spreminja svetovna ureditev in pojavljajo strateški premiki na različnih področjih (ekonomskem, socialnem, kulturnem, varnostnem), so

pričakovanja držav in družbe po skupnem ukrepanju nedvomno vse večja. V takih okoliščinah se hitro pokažejo razpoke in slabosti večstranskih sistemov na eni ter močni pritiski na mednarodne organizacije na drugi strani. Zaradi prizadevanj za demokratično udeležbo, enako obravnavo, soglasje in odzivnosti na potrebe članic se številnim zdijo mednarodne organizacije birokratske, počasne in oddaljene. Vse večje nezaupanje v javne institucije posledično krepi dilema glede učinkovitosti mednarodnega sistema, ki temelji na pravilih (OECD, 2021, 3). Lenz in Viola (2017, 939) postavljata vrsto skrb vzbujajočih vprašanj, ki senčijo razumevanje pomena mednarodnih organizacij v svetu, zlasti z vidika dojemanja njihove legitimnosti in manifestiranja družbenih vrednot in norm. Podobno krizo legitimnosti mednarodnih organizacij ugotavljata tudi Dellmuth in Tallberg (2015, 451), pri tem pa dodajata, da je družbena legitimnost ključnega pomena za učinkovitost mednarodnih organizacij. Prednost dajeta predvsem zastopanosti interesov, uspešnosti institucij in ekstrapolaciji zaupanja. Tudi institucionalistična teorija na temelju opravljenih raziskav poudarja primanjkljaj legitimnosti mednarodnih organizacij, ki posledično ustvarja pritiske na institucionalno reformo.¹ Poleg temeljnega spoznanja, da je legitimnost lahko vir institucionalnih sprememb, pa še vedno ne vemo veliko o pogojih, ki bi mednarodno organizacijo privedli do teh sprememb in kakšne institucionalne spremembe bi zaradi tega sploh opazili.² Zaznavanje ali razumevanje uspešnosti mednarodnih organizacij se namreč v svetu zelo razlikuje, zato je tudi oblikovanje univerzalnih meril, po katerih bi ocenjevali uspešnost organizacij tako z znanstvenoraziskovalnega kot tudi družbeno-političnega vidika precej omejeno.

Ne glede na prednosti in slabosti, razhajanja in zbliževanja je obstoj mednarodnih organizacij nujen, četudi, kot pravi Benko (2022, 227), bodo spreminjale svoj položaj bodisi v smislu perpetuiranja položaja, na katerega vplivajo države s svojo suverenostjo, bodisi v smislu podružbljanja svoje politike. Številni problemi, s katerimi se spoprijemajo današnje družbe, so nadnacionalnega značaja, zaradi česar se države vse bolj zanašajo na mednarodne organizacije pri iskanju

¹ Takšne pritiske legitimnosti lahko prepoznamo pri globalnih večstranskih organizacijah (Mednarodni denarni sklad, Svetovna trgovinska organizacija, Združeni narodi), ker ne predstavljajo glasov, interesov in vrednot držav v razvoju in njihovih državljanov. Vprašanje legitimnosti mednarodnih organizacij pa je prisotno tudi na regionalni ravni (EU je na primer po nekaterih raziskavah v krizi legitimnosti) (več o tem na primer Lenz in Viola, 2017, 940).

² Upoštevajmo na primer, da je bila ustanovitev parlamentarnih organov pomemben odziv na pomisleke glede legitimnosti v regionalnih mednarodnih organizacijah, vendar je bilo le malo prizadevanj za njihovo uvedbo na svetovni ravni, kljub obsežni teoretični literaturi, ki obravnava prednosti ustanovitve mednarodnih parlamentarnih organov. V Združenih narodih se na primer predlogi za ustanovitev parlamentarnega telesa, da bi odpravili pomanjkanje legitimnosti, pogosto obravnavajo kot radikalni, in ne kot tisti, ki krepijo legitimnost.

političnih rešitev. Tokratna tematika Vojaškošolskega zbornika osvetljuje prav njih – mesto mednarodnih organizacij v svetovni politiki. Skupno razumevanje mednarodnih odnosov, ki jih najprej usmerjajo mednarodne organizacije, pa bi bilo pomanjkljivo, če ne bi poudarili še prepleta dvoje perspektiv: liberalne mednarodne ureditve in konvergenco mednarodnih organizacij. Tako prva kot druga perspektiva se v današnjem izredno dinamičnem in negotovem okolju spoprijemata z vprašanjem preživetja oziroma globoke preobrazbe.

V okviru prve perspektive je treba poudariti, da liberalna mednarodna ureditev (angl. *liberal international order*) že od konca štiridesetih let 20. stoletja vpliva na mednarodne zadeve in ureja odnose med kapitalističnimi, demokratičnimi in industrializiranimi državami. Danes veliko avtorjev (na primer Lake, Martin in Risse, 2021, 1) ocenjuje, da je ta ureditev pred številnimi in obsežnimi izzivi, ki jo načenjajo populistična, nacionalistična in antiglobalistična gibanja, vzpon enakovrednih konkurentov z drugačnimi, bolj državocentričnimi usmerjenimi gospodarstvi in avtoritarnimi političnimi sistemi ter negotovo varnostno okolje (podnebne spremembe, zdravstvene krize, naravne nesreče, vojaške grožnje). Ni prvič v zgodovini, da se liberalna mednarodna ureditev spoprijema s težavami, izkazala se je za vzdržljivo, vendar kombinacija notranjih in zunanjih izzivov kaže na to, da bo tokrat morda drugače.

Spomnimo, da je bila liberalna mednarodna ureditev oživljena po koncu druge svetovne vojne in je zaslužna za kolektivno obrambo Zahoda pred ekspanzionistično Sovjetsko zvezo, podpiranje razvoja proste trgovine in mednarodne mobilnosti kapitala, širjenje demokracije in spodbujanje človekovih pravic. Na splošno velja, da je liberalna ureditev po letu 1945 omogočila sodelovanje brez primere med državami Severne Amerike, Zahodne Evrope in Japonske. Čeprav je na tej ravni splošnosti nemogoče določiti vzroke in posledice, je v jedru ureditve prevladal znani »demokratični mir«, države demokratičnega miru pa so oblikovale pluralistično varnostno skupnost, v kateri uporaba vojaške sile med članicami ni bila več predvidena. Liberalna ureditev je pomagala rešiti vprašanje kolektivnega ukrepanja, ki je v preteklosti onemogočalo prizadevanja za odvrčanje skupnih varnostnih groženj. Sodelovanje se je razširilo na liberalizacijo mednarodne trgovine in kapitala. Države, ki so sestavljale jedro liberalne ureditve, so imele koristi od močno razširjene delitve dela in so uživale zgodovinsko visoke stopnje gospodarske rasti in življenjskega standarda. Realni dohodek na prebivalca v ZDA in Zahodni Evropi se je po drugi svetovni vojni v obdobju med 1950 in 2016 več kot potrojil (Lake, Martin in Risse, 2021, 6).

Sčasoma se je ekonomski liberalizem razširil v številne druge države, vključno s Kitajsko in Indijo, zaradi česar se je absolutne revščine rešilo več ljudi kot kdaj prej v zgodovini človeštva. Liberalna ureditev je pomagala utrditi demokracijo v nekdanjih fašističnih ali militarističnih državah in spodbujala širjenje demokracije po vsem svetu.

Čeprav je za veliko ljudi v številnih državah liberalna ureditev prinesla precejšnje izboljšanje kakovosti življenja, se Zahod, kot središče vrednot liberalne demokracije, milo rečeno, ni dobro spopadel s sodobnimi globalnimi varnostnimi izzivi (podnebnimi spremembami, migrantsko problematiko, mednarodnim terorizmom). Problem ustvarja tudi neenakomerna porazdelitev bogastva in ustvarjenega dobička znotraj držav in med njimi. V tem pogledu liberalni mednarodni red danes predstavlja precej izpodbijajoč koncept. Ali je torej liberalni mednarodni red resno ogrožen? V transnacionalnih odnosih in svetovni politiki danes nastopa množica raznovrstnih akterjev, skrb zbujaajoč je tudi trend, da ameriška hegemonija upada, medtem ko je svetovni red doživel temeljne spremembe (Lake, Martin in Risse, 2021). Veliko trenutnih izzivov, ki jih v zahodnih družbah predstavlja liberalna ureditev, prihaja od politične desnice. Pred nami je torej tako akademsko kot politično vprašanje glede izida liberalne mednarodne ureditve. Ali bo liberalni mednarodni red preživel različne napade starih in novih akterjev institucionalističnih teorij, ki so desetletja prevladovala v mednarodnih organizacijah? Ali bo liberalni mednarodni red postopoma izginil in povzročil prepored staromodnega »vestfalskega« reda, ki temelji na ključnem načelu suverenosti? Ali pa bomo priča preoblikovanju liberalnega mednarodnega reda v nov mednarodni red, ki bo ohranil nekatera svoja načela (npr. ekonomski liberalizem, načelno večstranskost), druga pa preoblikoval (pravna država, človekove pravice, demokracija)? V življenju družbe je treba sprejeti stališče in tudi razumeti, da se paradigme oziroma teorije mednarodnih odnosov, od idealistične, realistične, integracijske do globalistične, pojavljajo v času in prostoru, imajo svoj vzpon, obstoj in tudi minevajo. Ta spremenljivost paradigem (*panta rhei*), čeprav te obvladujejo teoretski diskurz o mednarodnem pojavu v nekem časovnem obdobju, je povezana z njihovim pogledom na svet, ki ni globalen, temveč omejen bodisi regionalno, zgodovinsko bodisi funkcionalno (glej na primer Lijphard, 1974, 11–21; Benko, 2022, 100). Zaton ene od njih in vzpon druge razume Khun (1970, 92) kot spopad med različnimi pogledi na svet, pri čemer se nekatere stvari vidijo v različnih medsebojnih odnosih. Še bolj kategoričen in izčrpnjši pri spreminjanju paradigem je Lakatos (1970, 116), ki zagovarja, da mora nova paradigma zadostiti trem merilom: pojasniti mora

vse, kar je pojasnila stara paradigma, pojasniti mora vsaj del tega, česar stari paradigmi ni uspelo, in potrditi mora vsaj del svojih pojasnjevanj z empiričnim raziskovanjem. Za zdaj obstaja precejšen teoretični primanjkljaj v znanosti o mednarodnih odnosih, ki bi lahko odgovoril na spremenjeno podobo sveta ali jo napovedal, pri tem pa nikakor ne bi smeli zapostaviti vloge ontološke presoje.

Druga perspektiva, ki jo omenjamo, temelji na tezi, da se je medsebojna povezanost mednarodnih organizacij se je s povečevanjem števila mednarodnih organizacij v svetovni politiki povečala. Mednarodne organizacije niso atomistične (angl. *atomistic*) organizacije, ki bi vsaka skrbela za svoje zadeve v natančno določenem prostoru upravljanja, temveč so pogosto medsebojno povezane in se prekrivajo po funkcionalnem ali geografskem obsegu. To je osnovno spoznanje, na katerem temeljijo številne raziskave v zadnjih letih. Literatura o institucionalnih interakcijah in kompleksih režimov raziskuje naravo, upravljanje in posledice interakcij med mednarodnimi režimi in organizacijami (na primer Gehring in Oberthür, 2009; Keohane in Victor, 2011). Literatura o raziskavah številčnosti mednarodnih organizacij akterjem odpira možnosti, da svoje interese uresničujejo na alternativnih prizoriščih, in kako že trenutna tipologija mednarodnih organizacij pogojuje ustanavljanje novih organizacij (na primer Jupille, Snidal in Mattli, 2013). Raziskave o medorganizacijskih odnosih opredeljujejo dejavnike in vzorce sodelovanja mednarodnih organizacij pri globalnem upravljanju (na primer Koops in Biermann, 2016). Obstajajo pa tudi raziskovalna dela o tem, kako mednarodne organizacije ustvarjajo družbena omrežja med svojimi državami članicami in kako ta omrežja oblikujejo rezultate v svetovni politiki (na primer Kahler, 2000). Slednja so še posebno pomembna, saj proučujejo učinke skupnih članstev v mednarodnih organizacijah med državami (omrežja) na politične rezultate. Na splošno, kot ugotavljata Sommerer in Tallberg (2019, 403), gre za to, da skupna članstva v mednarodnih organizacijah ustvarjajo mrežne vezi med državami in med mednarodnimi organizacijami, ki olajšajo izmenjavo idej, informacij, kar državam in organizacijam omogoča širitev trgovine, izogibanje sankcijam, blažitev sporov.³ Če so mednarodne organizacije zelo povezane, to zagotavlja večje možnosti, da informacije, ideje, modeli in norme potujejo med organizacijami, zaradi česar se oblikujejo vzorci konvergence politik in institucij. Povezave med mednarodnimi organizacijami tako delujejo kot poti ali kanali za širjenje v globalnem upravljanju.

³ V okviru globalnega upravljanja je najboljši primer vloga EU kot modela za regionalno povezovanje v drugih delih sveta. EU je zaradi svojega domnevnega uspeha pri doseganju miru, blaginje in pravne države v Evropi navdihnila druge regionalne mednarodne organizacije, da so prevzele nekatere njene značilnosti (Risse 2016; Lenz in Burilkov, 2017).

Mednarodne organizacije so lahko povezane tudi prek svojega članstva. Članstvo svetovnih mednarodnih organizacij se pogosto močno prekriva, prav tako kot članstvo mednarodnih organizacij, ki so v isti svetovni regiji. Drugič, mednarodne organizacije so lahko med seboj organizacijsko povezane prek institucionalnih ureditev. Razmeroma pogosto se dogaja, da mednarodne organizacije priznavajo medsebojni obstoj, vzajemnost interesov in funkcionalno povezanost s sklepanjem uradnih partnerstev (Sommerer in Tallberg, 2019, 406).⁴ Mednarodne organizacije, ki so v isti svetovni regiji, se pogosto srečujejo s skupnimi značilnostmi. Te podobnosti presegajo prekrivajoče se članstvo in temeljijo na značilnostih regionalnih skupnosti, kot so skupne kolektivne identitete in zgodovinske izkušnje.⁵ V tem kontekstu se pojavljajo mednarodne organizacije po eni strani kot komunikacijski kanali za nacionalne vlade, ki olajšujejo širjenje politik in norm med državami članicami, po drugi strani pa izkoriščajo svojo omejeno avtoriteto in vire, da povečajo svojo učinkovitost, moč in avtonomijo od držav (glej na primer Abbott, Genschel, Snidal in Zangl, 2015).

Pronicljiva skupina slušateljev desete generacije generalštabnega vojaškega izobraževanja in usposabljanja je pri predmetu Nacionalna in mednarodna varnost pod mentorstvom dr. Pavla Vuka raziskala pomen in razširjenost »orkestracije« mednarodnih organizacij na ključnih področjih, kot so ekonomija, trgovina, finance, okolje, varnost in delo. V raziskavo so bile vključene tako vodilne kot tudi tiste malo manj medijsko pojavne mednarodne organizacije. Podpolkovnik **Mihael Plevnik** je analiziral obrambno in varnostno zavezništvo Aukus, pionirja v novi dobi mednarodnega sodelovanja na področju obrambe in tehnološkega napredka. Podpolkovnik **Peter Čuden** v svojem prispevku predstavlja vpliv skupine G20 na mednarodne ekonomske odnose. Podpolkovnik **Andrej Skodič** je kritično predstavil vlogo skupine G7 pri oblikovanju globalnih ekonomskih politik, reševanju mednarodnih kriz, spodbujanju trgovine in razvoja ter obravnavi globalnih izzivov. Podpolkovnik **Slavko Majcen** je v svojem prispevku

⁴ Pogosta sestavina takih partnerstev je status vzajemnega opazovalca. Svetovna trgovinska organizacija (STO) na primer ponuja status opazovalca Združenim narodom, OECD in Svetovni banki, Afriška unija (AU) pa kot akreditirane partnerje navaja skupek regionalnih in globalnih mednarodnih organizacij. Partnerstva so lahko tudi operativna, na primer sodelovanje med Natom, OVSE in EU na področju varnostne politike.

⁵ Na primer pri globalnem upravljanju naj bi mednarodne organizacije s sedežem v Aziji uporabljale poseben »azijski način« sodelovanja, ki ima korenine v pravni in politični kulturi ter ga odlikujeta neformalnost in medvladnost. Navsezadnje so lahko mednarodne organizacije povezane tudi zaradi bližine lokacije sedeža. Velika koncentracija sedežev mednarodnih organizacij je v mestih, kot so New York, Washington, Ženeva, Bruselj, London, Pariz in Dunaj. Tudi če imajo mednarodne organizacije malo skupnega, je zaradi bližine sedeža več možnosti za interakcijo. Ker se osebe mednarodnih organizacij srečuje in razpravlja na družbenih in političnih prizoriščih, se izkušnje in norme lažje prenašajo (tak primer ponazarja izmenjava osebja in izkušenj med Natom in EU na ravni vojaškega osebja in političnega vodstva).

izpostavil mednarodno perspektivo Afriške unije (AU) na nemirni afriški celini. Podpolkovnik **Igor Veršnik** je analiziral vpliv Organizacije držav izvoznic nafte (OPEC) na svetovno ekonomijo. Podpolkovnik **Anton Pakar** predstavlja mesto Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) v mednarodnem redu, s posebnim poudarkom na izzivih, ki jih prinaša multipolarnost. Podpolkovnik **Gregor Virant** je v svojem prispevku obravnaval Arktični svet, ključni medvladni forum za obravnavo vprašanj, kot so varstvo okolja, trajnostni razvoj in blaginja prebivalstva v izredno ranljivi arktični regiji. Podpolkovnik **Tomaž Žbogar** je raziskal vzpon in širitev skupine BRICS+, s poudarkom na njegovi vlogi pri reformah globalnega upravljanja in uveljavljanju multipolarnega sveta, ki naj bi bolj pravično odražal raznolike interese in moči na globalni ravni. Podpolkovnik **Jurij Raduha** je analiziral Nordijsko obrambno sodelovanje (NORDEFCO) v luči mednarodne varnosti in strateškega prostora, ki predstavlja geografsko mejo med Natom in Rusijo. Podpolkovnik **Damjan Golob** obravnava Šanghajsko organizacijo za sodelovanje (SCO), ki je kot ena največjih mednarodnih regionalnih organizacij, katere geografska območja držav članic presegajo prostor Srednje Azije, v središču mednarodnega vozlišča. Podpolkovnik **Simon Lindič** je kritično ovrednotil izzive Svetovne trgovinske organizacije (STO), ključne organizacije za vzdrževanje na pravih temelječega svetovnega reda, ki omogoča stabilnost in mir tudi v kontekstu sodobnih globalnih izzivov, kot so geopolitične napetosti in ekonomska nihanja. Zadnji prispevek, ki ga je pripravil podpolkovnik **Aleš Kesič** naslavlja perspektivo Zveze držav Jugovzhodne Azije (Asean) v globaliziranem svetu ter poudarja razumevanje njene vloge pri spodbujanju regionalnega sodelovanja in povezovanja v Jugovzhodni Aziji.

Uredniški odbor vabi vse, ki jih zanimajo vojaške, obrambne in varnostne teme, k dejavnemu soustvarjanju izdaje Vojaškošolskega zbornika v letu 2025.

Dr. Pavel Vuk, sekretar
odgovorni urednik Vojaškošolskega zbornika

Uporabljeni viri:

1. Abbott, Kenneth W., Genschel, Philipp, Snidal, Duncan in Zangl, Bernhard, (ur.). (2015). *International organizations as orchestrators*. Cambridge: Cambridge University Press. Dostopno na: <https://doi.org/10.1017/cbo9781139979696>.
2. Benko, Vlado. (2022). *Sociologija in teorija mednarodnih odnosov*. (Niko, Toš in Milan Brglez (ur.)). Ljubljana: FDV.

3. Dellmuth, Lisa Maria in Tallberg, Jonas. (2015). The Social Legitimacy of International Organisations: Interest Representation, Institutional Performance, and Confidence Extrapolation in the United Nations. *Review of International Studies*, 41(3), str. 451–475. Dostopno na: <http://www.jstor.org/stable/24564339>.
4. Gehring, Thomas in Oberthür, Sebastian. (2009). The Causal Mechanism of Interaction Between International Institutions. *European Journal of International Relations*, 15 (1), str. 125–156.
5. Jupille, Joseph, Snidal, Duncan in Mattli, Walter. (2013). *Institutional Choice and Global Commerce*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Kahler, Miles. 2000. Legalization as Strategy: The Asia-Pacific Case. *International Organization*, 54 (3), str. 549–571.
7. Keohane, Robert in Victor, David. (2011). The Regime Complex for Climate Change. *Perspective on Politics*, 9 (1), str. 7–23.
8. Koops, Joakim in Biermann, Rafael (ur.). (2016). *Palgrave Handbook of Inter-Organizational Relations in World Politics*. Basingstoke: Palgrave.
9. Kuhn, Thomas. (1970). *The Structure of Scientific Revolution* (2. izdaja). Chicago: Chicago University Press.
10. Lakatos, Imre. (1970). Falsification and the Methodology of Science Research Programmes. V Imre Lakatos in Alan Musgrave (ur.), *Criticism and the Growth of Knowledge*, str. 91–196. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Lake, A. David, Martin, L. Lisa in Risse, Thomas. (2021). Challenges to the Liberal International Order: Reflections on International Organization. Predstavitevni dokument v okviru International Organization 75th Anniversary (posebna izdaja). *International Organization*, str. 1–55. Dostopno na: <http://quote.ucsd.edu/lake/files/2020/09/IO-5742-revised-June-2020.pdf>.
12. Lenz, Tobias in Burilkov, Alexandr. (2017). Institutional Pioneers in World Politics: Regional Institution Building and the Influence of the European Union. *European Journal of International Relations*, 23 (3), str. 654–680.
13. Lenz, Tobias in Viola, Lora Anne. (2017). Legitimacy and Institutional Change in International Organisations: A Cognitive Approach. *Review of International Studies*, 43(5), str. 939–961. Dostopno na: <https://www.jstor.org/stable/26619172>.
14. Lijphart, Arend. (1974). International Relations Theory: Great Debates and Lesser Debates. *International Social Science Journal*, 26(1), str. 11–21.
15. OECD. (2021). *Compendium of International Organisations' Practices: Working Towards More Effective International Instruments*. Pariz: OECD Publishing. Dostopno na: <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1787/846a5fa0-en>.
16. Risse, Thomas. (2016). The Diffusion of Regionalism. V Tanja, Börzel in Thomas, Risse (ur.), *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism*, str. 87–108. Oxford: Oxford University Press.
17. Sommerer, Thomas in Tallberg, Jonas. (2019). Diffusion Across International Organizations: Connectivity and Convergence. *International Organization*, 73(2), str. 399–433. Dostopno na: <https://www.jstor.org/stable/26739377>.

Aukus: Pionir v novi dobi mednarodnega sodelovanja na področju obrambe in tehnološkega napredka

AUKUS: a pioneer in a new era of international defence cooperation and technological progress

Povzetek

Obrambno in varnostno zavezništvo med Avstralijo, Združenim kraljestvom in ZDA (Aukus) je namenjeno krepitvi varnosti in obrambe v indijsko-pacifiški regiji z izmenjavo napredne tehnologije, vključno s podmornicami na jedrski pogon. S spodbujanjem sodelovanja in interoperabilnosti se države članice odzivajo na geostrateške napetosti, zlasti zaradi naraščajočega vpliva Kitajske. Partnerstvo temelji na skupnih vrednotah svobode, človekovih pravic in vladavine prava ter pomeni strateški zasuk v globalni obrambni dinamiki. Aukus pomeni pomemben premik v mednarodnih zavezništvih, saj poudarja tehnološko premoč in strateško sodelovanje. Njegova ustanovitev zaznamuje ključni trenutek pri prilagajanju na spreminjajočo se geopolitično pokrajino ter poudarja pomen tehnološkega napredka in mednarodnega sodelovanja pri ohranjanju svetovne varnosti in stabilnosti.

Ključne besede: *Aukus, geopolitika, tehnologija, indijsko-pacifiška regija, partnerstvo.*

Abstract

The defence and security alliance between Australia, the United Kingdom and the United States (AUKUS) aims to strengthen security and defence in the Indo-Pacific region through the exchange of advanced technology, including nuclear-powered submarines. Its member states respond to geostrategic tensions, in particular due to the growing influence of China, by promoting cooperation and interoperability. The partnership is based on shared values of freedom, human rights and the rule of law, and represents a strategic twist in the dynamics of global defence.

AUKUS represents an important shift in international alliances, emphasizing technological superiority and strategic cooperation. Its establishment marks a crucial moment in adapting to a changing geopolitical landscape, underlining the importance of technological advances and international cooperation in maintaining global security and stability.

Key words: AUKUS, geopolitics, technology, Indo-Pacific region, partnership.

1 Uvod

V prispevku se osredotočamo na strateško pomembnost in vpliv Aukusa, tristranskega varnostnega zavezništva med Avstralijo, Združenim kraljestvom in ZDA, na svetovni mednarodni red. Aukus je vzpostavljen kot odgovor na spreminjajoče se geostrateške razmere in pomeni pomembno prelomnico v mednarodni varnosti ter nacionalnih obrambnih politikah posameznih držav podpisnic zavezništva. S svojim fokusom na naprednih obrambnih tehnologijah, kot so jedrska pogonska tehnologija za podmornice in druge pomorske ter varnostne zmogljivosti, oblikuje novo dinamiko tako v indijsko-pacifiški regiji kot tudi širše v regiji.

Raziskovalno vprašanje prispevka se osredotoča na razumevanje vloge, pomena in vpliva Aukusa na globalni mednarodni red. Pri tem raziskujemo, kako ta varnostni sporazum vpliva na geopolitične razmere, regionalne bilance moči in mednarodne odnose. Metodologija članka temelji na analizi sekundarnih in primarnih pisnih virov. Pri analizi Aukusa in njegove vloge v mednarodnem redu smo uporabili širok nabor virov, vključno z znanstvenimi prispevki, uradnimi vladnimi dokumenti, analizami neodvisnih mislečih skupin in medijskimi poročili. Poudarek je na zagotavljanju objektivne, predvsem pa celovite analize, ki obsega različne perspektive in interpretacije. Ključni koraki metodologije vključujejo:

- sistematično iskanje in zbiranje relevantnih dokumentov in člankov o Aukusu,
- kritično analizo in sintezo informacij, pridobljenih iz izbranih virov,
- ocenjevanje verodostojnosti in pomembnosti informacij v povezavi z raziskovalnim vprašanjem,
- povezovanje ugotovitev iz različnih virov za oblikovanje celovitega in uravnoteženega pogleda na razumevanje Aukusa in njegovega vpliva v mednarodnem prostoru.

Tako zasnovana metodologija omogoča poglobljeno razumevanje predmeta proučevanja, hkrati pa zagotavlja, da so sklepi podprti z zanesljivimi in raznovrstnimi viri. Ob upoštevanju metode IMRAD se prispevek sestoji iz uvoda in metodološkega pristopa, rezultatov raziskave, razprave in sklepa. V uvodu postavljamo raziskovalno vprašanje in opredelimo metodologijo. V poglavju o rezultatih so predstavljeni cilji, organizacijska sestava, trenutne politike in pomen Aukusa na svetovni ravni, pri čemer so poudarjene njegove strateške inovacije in partnerstva. Razprava razlaga te ugotovitve in razpravlja o njegovih strateških posledicah, zlasti v indijsko-pacifiški regiji, ter morebitnih izzivih in vplivih na mednarodno pravo ter svetovno stabilnost. V sklepu so ta spoznanja sintetizirana, pri čemer je potrjena njegova ključna vloga pri oblikovanju nove globalne dinamike in poudarjena potreba po nadaljnjih raziskavah o njegovih dolgoročnih učinkih.

2 Aukus

Aukus je obrambno in varnostno zavezništvo med Avstralijo, Združenim kraljestvom in ZDA, namenjeno krepitvi varnosti in obrambe v indijsko-pacifiški regiji (Kim idr., 2023). Partnerstvo vključuje izmenjavo informacij in tehnologij, podporo Avstraliji pri pridobivanju jedrskih podmornic ter razvoj naprednih zmogljivosti, kot so podmorske tehnologije, kvantne tehnologije, umetna inteligenca. Namenjeno je odvrčanju regionalnih groženj in krepitvi stabilnosti, s posebnim poudarkom na sodelovanju in interoperabilnosti med državami članicami.

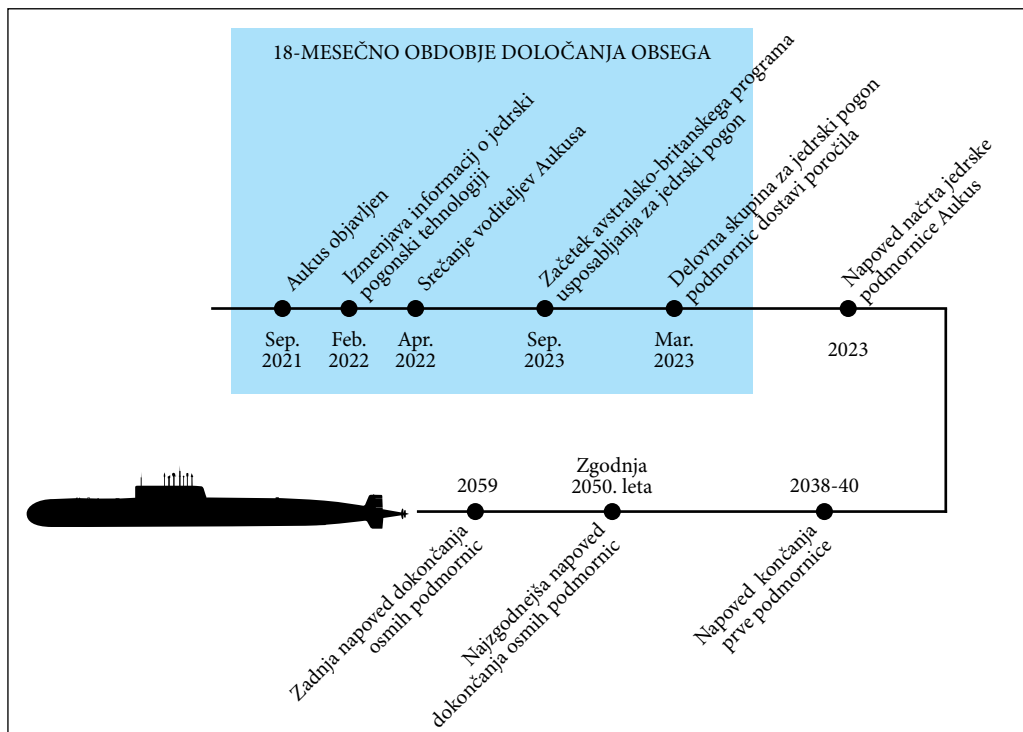
V tem poglavju so predstavljeni rezultati analize, ki osvetljujejo štiri ključna področja Aukusa, in sicer namen ter cilje vzpostavitve zavezništva, organiziranost, delovanje in odločanje, aktualno politiko organizacije in vlogo ter pomen v regiji in svetu.

2.1 Namen in cilji vzpostavitve Aukusa

Aukus je bil uradno ustanovljen 15. septembra 2021 (Ward in Mcleary, 2021). Namen tega zavezništva je okrepiti sposobnost treh vlad, da podprejo varnostne in obrambne interese na podlagi dolgoletnih in stalnih medsebojnih vezi (U. S. The Department of Defense, 2023). Poleg tega se želi z Aukusom spodbujati poglobljena izmenjava informacij in tehnologij ter pospeševati povezovanje znanosti, tehnologije, industrijskih baz in dobavnih verig, povezanih z varnostjo ter obrambo. Zavezništvo vsebuje dva stebra (Mills, 2023). Prvi

omogoča Avstraliji v najkrajšem času zagotoviti konvencionalno oboroženo podmornico na jedrski pogon, pri čemer se bodo upoštevali najvišji standardi neširjenja jedrskega orožja. Drugi steber sporazuma se osredotoča na razvoj osmih področij, in sicer (1) podmorskih zmogljivosti, (2) kvantnih tehnologij, (3) umetne inteligence in avtonomije, (4) napredne kibernetске tehnologije, (5) hipersoničnih in protihipersoničnih zmogljivosti, (6) elektronskega bojevanja, (7) inovacij in (8) izmenjave informacij (The White House, 2022). V okviru projekta Aukus države sodelujejo pri razvoju podvodnih avtonomnih robotskih sistemov (angl. *undersea robotics autonomous systems*, AURAS), ki bodo pomembno povečala moč pomorskih sil. Prvi poskusi in eksperimentiranje te zmogljivosti so bili načrtovani za leto 2023. Pomembno je poudariti tudi dogovor o kvantnih tehnologijah (angl. *advanced quantum agreement*, AQuA), ki bo pospešil naložbe za zagotavljanje kvantnih zmogljivosti naslednje generacije. Ta se bo na začetku osredotočil na kvantne tehnologije za določanje položaja, navigacijo in merjenje časa, v naslednjih treh letih pa naj bi se razširil tako, da bo omogočal vključevanje nastajajoče kvantne tehnologije v poskuse in eksperimentiranje. Tristransko sodelovanje na področju umetne inteligence (UI) in avtonomije bo zagotovilo ključne dejavnike za prihodnje zmogljivosti sil, izboljšalo hitrost in natančnost postopkov odločanja za ohranjanje prednosti zmogljivosti in obrambo pred grožnjami, ki jih omogoča UI. Razvoj področja je trenutno osredotočen na pospešitev sprejemanja in izboljšanje odpornosti avtonomnih sistemov in sistemov z umetno inteligenco v spornih okoljih. Glede na vse večji pomen kibernetškega področja za napredne zmogljivosti se drugi steber sporazuma osredotoča na krepitev kibernetških zmogljivosti, skupaj z zaščito ključnih komunikacijskih in operativnih sistemov. Partnerji bodo sodelovali pri pospeševanju razvoja naprednih hipersoničnih in protihipersoničnih zmogljivosti. Elektromagnetni spekter je zaradi kompleksnosti upravljanja in varovanja v dobi globalne povezanosti in tehnološkega napredka vse bolj negotov, tako bodo v okviru Aukusa države sodelovale tudi pri izmenjavi razumevanja orodij, tehnik in tehnologije, da bi vojaškim silam omogočile delovanje v zahtevnih in degradiranih okoljih. Delo na področju inovacij je namenjeno pospeševanju obrambnih inovacijskih podjetij in učenju drug od drugega, skupaj z načini za hitrejšo vključevanje komercialnih tehnologij za reševanje potreb vojskovanja. Razširili in pospešili bodo izmenjavo občutljivih informacij, pri čemer bo prva prednostna naloga omogočiti delovne tokove, ki podpirajo delo na dogovorjenih področjih naprednih zmogljivosti.

United States Studies Centre (2022) ponuja pregled ključnih mejnikov (glej sliko 1) oziroma pomembnih dogodkov pri razvoju Aukusa. Takšne dogodke na primer predstavljajo sestanki voditeljev na vrhu ali predviden začetek programa usposabljanja podmornic Avstralije in Združenega kraljestva. Posebno mesto med temi mejniki ima leto 2023, ko so bile pričakovane pomembne odločitve glede načrta za podmornice Aukusa, ki bodo ponudile konkretne vpogled v nabavo, stroške in časovne okvire. Ocenjuje se, da bi lahko bilo dokončanje vseh osmih podmornic mogoče, če bi se proizvajale v Adelajdi, kot je to potrdila avstralska vlada, do leta 2067.

Slika 1: Časovnica implementacije Aukusa (vir: United States Studies Centre, 2022)

Aukus ni povsem novo zavezništvo (Moroney in Tidwell, 2022). Gre za dodano, osredotočeno varnostno partnerstvo, ki temelji na pogodbah o obrambnotrgovinskem sodelovanju, o katerih se je leta 2007 pogajala Busheva administracija in so bile ratificirane leta 2010. Države (The White House, 2022) so z Aukusom ponovno izrazile svojo predanost ideji o indijsko-pacifiški regiji, ki je svobodna in odprta, ter širšemu globalnemu redu, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic, vladavini prava in mirnem reševanju konfliktov brez uporabe prisile. Ta zaveza je pridobila pomen tudi zaradi trajajoče ruske agresije na Ukrajino, ki je povsem v nasprotju z veljavnimi mednarodnimi pravili in normami.

Pomembno je poudariti, da je bil Aukus oblikovan kot odziv na naraščajoče geostrateške napetosti v indijsko-pacifiški regiji. Njegovi glavni cilji obsegajo krepitev obrambnih zmogljivosti, predvsem s poudarkom na razvoju in izmenjavi tehnologij za podmornice na jedrski pogon, ter spodbujanje regionalne varnosti in stabilnosti. Trajni uspeh programa (Kahn, 2023) pri odvrčanju regionalnih groženj in kreptvi regionalne stabilnosti je odvisen od tega, ali bodo sodelujoče države premagale ovire pri napredku na področju tehnologije in izmenjave informacij ter izpolnile merila uspešnosti za oba stebra. Doseganje teh ključnih ciljev bo trajalo več let, pri čemer bo prvi steber verjetno zahteval desetletja, tudi če bodo vse države izpolnjevale skupne zaveze.

Aukus predstavlja ključno obrambno in varnostno partnerstvo med Avstralijo, Združenim kraljestvom in ZDA. Namenjen je kreptvi varnostnih in obrambnih zmožnosti trojice držav skozi izmenjavo tehnologij in poglobljeno sodelovanje v znanosti, tehnologiji, industriji in dobavnih verigah. Poudarjena je tudi zaveza k svobodni in odprti indijsko-pacifiški regiji ter globalnemu redu, ki temelji na človekovih pravicah in vladavini prava, zlasti v luči nedavne agresije na Ukrajino. Aukus ni le nova zveza, temveč dodatek k trenutnim varnostnim partnerstvom, ki temelji na preteklih obrambno-trgovskih pogodbah in predstavlja odziv na naraščajoče geostrateške napetosti v regiji.

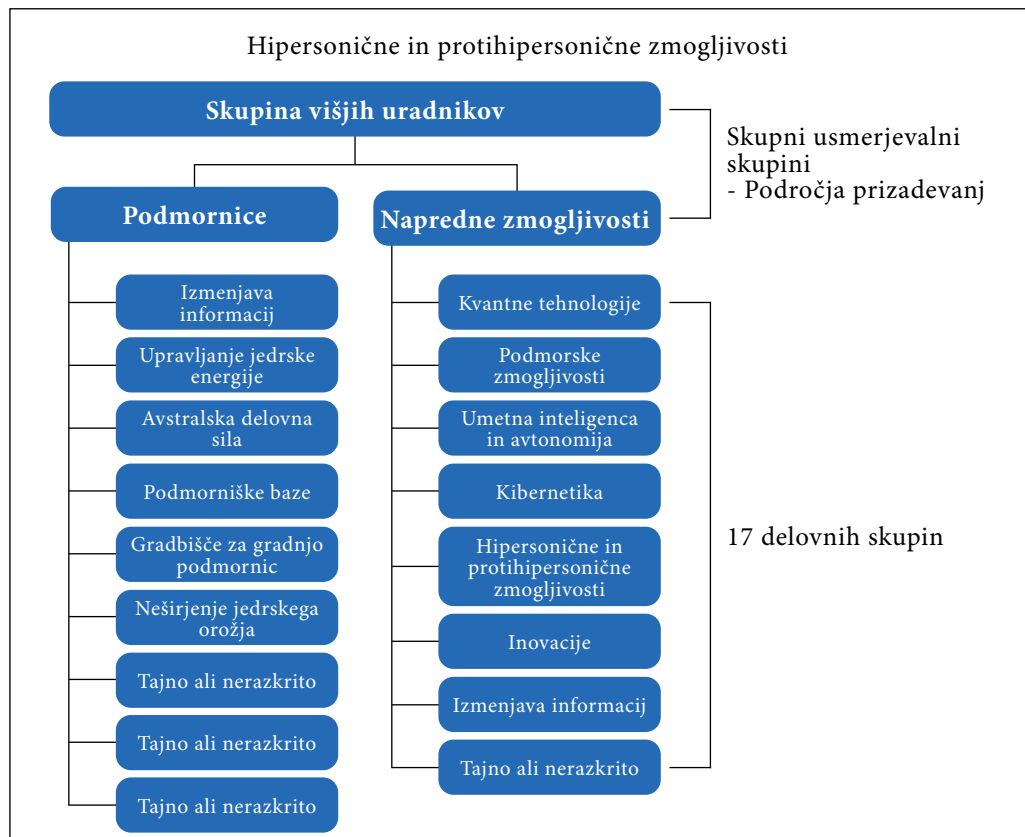
2.2 Organiziranost, delovanje in odločanje

Mehanizmi delovanja in odločanja v Aukusu so zasnovani za zagotavljanje učinkovitega sodelovanja in koordinacije med tremi državami članicami. Delovanje je osredotočeno na redno komunikacijo in sestanke med uradniki visoke ravni ter delovnimi skupinami, ki omogočajo razpravo in usklajevanje na različnih področjih sodelovanja. Odločitve se sprejemajo na podlagi soglasja med vsemi tremi državami, kar zagotavlja enakopravno partnerstvo. Ta pristop omogoča fleksibilnost in prilagodljivost pri spoprijemanju z različnimi varnostnimi izzivi in projekti.

Organiziranost AUKUS obsega trinivojsko (glej sliko 2) upravljanje (The White House, 2022):

- skupina višjih uradnikov,
- skupni usmerjevalni skupini,
- delovne skupine.

Skupina višjih uradnikov vključuje svetovalce za nacionalno varnost treh zaveznic, ki izvajajo pregled napredka programa Aukus in določajo smernice za nadaljnje tristransko partnerstvo.

Slika 2: Shema upravljanja Aukusa (vir: Kim idr., 2023)

Skupni usmerjevalni skupini (The White House, 2021) sta ključni za uresničevanje ciljev tega tristranskega varnostnega zavezništva. Usmerjata in nadzorujeta implementacijo dveh glavnih stebrov Aukus; razvoj naprednih tehnoloških zmogljivosti in vzpostavitev programa avstralskih jedrskih podmornic. Skupina za usmerjanje za napredne zmogljivosti se osredotoča na identifikacijo in razvoj sodelovanja na širokem spektru kritičnih zmogljivosti ter tehnologij in si prizadeva za poglobitev sodelovanja in izboljšanje interoperabilnosti. Tako krepi varnost in stabilnost v indijsko-pacifiški regiji in onkraj nje. Med ključne teme spadajo kibernetске zmogljivosti, umetna inteligenca, kvantne tehnologije in dodatne podvodne zmogljivosti. Skupina za usmerjanje programa avstralskih jedrskih podmornic se osredotoča na tristransko zavezo za čimprejšnjo vzpostavitev avstralske zmogljivosti jedrskih podmornic ter vodi in usklajuje

intenzivne posvete, da opredeli optimalno pot za pridobitev avstralskih jedrskih podmornic. Pri tem so ključni poudarki na vzpostavitvi trajnostnega programa v Avstraliji in zagotavljanju, da program podpira globalno politiko neširjenja jedrskih zmogljivosti.

Ustanovljenih je bilo sedemnajst (The White House, 2022) tristranskih delovnih skupin (devet za konvencionalno oborožene podmornice na jedrski pogon in osem za druge napredne vojaške zmogljivosti).

Tako oblikovana vodstvena sestava odraža poudarek zavezništva na sodelovanju in skupnem upravljanju med tremi državami, kar omogoča usklajen pristop k doseganju ciljev Aukusa ob hkratnem ohranjanju fleksibilnosti za prilagajanje spreminjajočim se strateškim potrebam.

2.3 Politike Aukusa

Politika Aukusa (Prime Minister of Australia, 2023) predstavlja novo varnostno partnerstvo med Avstralijo, Združenim kraljestvom in ZDA, ki si prizadeva za spodbujanje varne, stabilne, svobodne in odprte indijsko-pacifiške regije. Program predvideva večfazni pristop (Mills, 2023), ki obsega usposabljanje avstralskega osebja, povečanje obiskov podmornic ZDA in Združenega kraljestva v Avstraliji, prodajo podmornic razreda Virginia Avstraliji in razvoj skupnega bojnega podmorniškega sistema. Prva večja iniciativa Aukusa (Prime Minister of Australia, 2023) je podpora Avstraliji pri pridobivanju jedrskih podmornic s konvencionalno oborožitvijo, kar predstavlja zgodovinsko tristransko odločitev. Te podmornice, označene kot SSN-AUKUS, bodo razvite na podlagi britanskega oblikovanja nove generacije, obsegale pa bodo tehnologije vseh treh držav, vključno z naprednimi tehnologijami ameriških podmornic. Podmornice SSN-AUKUS se bodo začele izdelovati v domačih ladjedelnih v tem desetletju. Politika obsega te dejavnosti:

- krepitev vojaških in obrambnih zmogljivosti, zlasti prek tehnološkega sodelovanja in izmenjave obveščevalnih podatkov;
- podpiranje razvoja avstralske infrastrukture, tehničnih sposobnosti, industrije in človeškega kapitala, potrebnega za proizvodnjo, vzdrževanje, upravljanje in nadzor suverene flote jedrskih podmornic s konvencionalno oborožitvijo;
- doseganje najvišjih standardov jedrskega neširjenja;

- krepitev industrijske zmogljivosti vseh treh držav za proizvodnjo in vzdrževanje interoperabilnih jedrskih podmornic;
- razširitev prisotnosti podmornic v indijsko-pacifiški regiji in prispevati h globalni varnosti in stabilnosti;
- Aukus predstavlja načelo, da lahko svet, ki varuje svobodo in spoštuje človekove pravice, vladavino prava, neodvisnost suverenih držav in pravila temelječega mednarodnega reda, koristi vsem sodelujočim. To partnerstvo si prizadeva za ohranjanje miru, stabilnosti in blaginje po svetu, vključno z indijsko-pacifiško regijo, in verjame v skupne koristi, ki jih prinaša sodelovanje med državami.

Nekateri avtorji (na primer McDougall, 2023; Childs, 2023) kritično poudarjajo, da Aukus vpliva na globalne obrambne industrije in sodelovanje med državami Commonwealtha, saj predstavlja priložnosti in izzive za te države v smislu regionalne varnosti in obrambnih partnerstev. Izzivi, ki jih pri tem prepoznavajo, se nanašajo predvsem na razvoj in integracijo naprednih tehnologij ter politična in strateška tveganja z vplivom na regionalne varnostne dinamike. Prav tako se ti kritični pogledi avtorjev dotikajo potreb Aukusa po obsežnih naložbah in dolgoročni zavezanosti vseh vpletenih strani, s čimer bi blažili tehnološke in operativne izzive pri razvoju jedrskih podmornic ter izzive pri ohranjanju ravnovesja med krepitevijo obrambnih zmogljivosti in zavezanostjo k jedrskemu neširjenju.

2.4 Vloga in pomen Aukusa v regiji in svetu

Aukus ima ključno vlogo pri oblikovanju regionalnih varnostnih dinamik, zlasti glede na naraščajočo konkurenco velikih sil v indijsko-pacifiški regiji. Prispeva k oblikovanju novih ravnotežij moči in ima potencialno vlogo pri oblikovanju prihodnjega mednarodnega reda.

Edel (2023) ugotovi, da je Aukus obrambno sodelovanje, ki si prizadeva pospešiti tehnološko integracijo in razširiti industrijsko kapaciteto vseh treh držav, zlasti v luči varnostnih izzivov v indijsko-pacifiški regiji, ki jih predstavlja Kitajska. Strateške posledice Aukusa (McDougall, 2023) obsegajo krepitev varnostnih in obrambnih zmogljivosti Avstralije, Združenega kraljestva in ZDA, da se zagotovi večja stabilnost v indijsko-pacifiški regiji. To pa po drugi strani vzbuja potencialno povečanje napetosti z državami, kot je Kitajska, ki Aukus vidi kot strategijo za omejevanje svojega vpliva. Childs (2023) ocenjuje, da je Aukus celo

najpomembnejša večstranska pobuda doslej, katere namen je ponovno prilagoditi pomorsko ravnoesje v Tihem oceanu, za katerega se je zdelo, da se neizprosno premika v objem Kitajski. Whitman (2021) razpravlja o vplivu Aukusa na varnost in obrambo EU, pri čemer poudarja, da Aukus deli podobne cilje z ambicijami EU za strateško avtonomijo, vendar je povzročil tudi napetosti, zlasti s Francijo zaradi izgube podmorniškega posla z Avstralijo. Poleg tega Lindley-French (2021) poudarja še strateški pomen Aukusa v povezavi z globalnimi obrambnimi demokracijami in njegovim vplivom na odnos s Kitajsko. Aukus ne samo da utrjuje Avstralijo v ameriško vodenem globalnem paktu obrambnih demokracij, temveč tudi opozarja Kitajsko, da ima Avstralija močne zaveznike.

S konstruktivistično perspektivo mednarodnih odnosov (Korwa in Wambrauw, 2023) lahko opredelimo oblikovanje Aukusa prek dveh ključnih elementov, ki vplivata na regionalno stabilnost na indijsko-pacifiškem območju in sta povezana z identiteto ter interesi. Identiteta se nanaša na anglosaške države. Tukaj si Avstralija, Združeno kraljestvo in ZDA delijo številne zgodovinske, kulturne, družbene, politične in pravne podobnosti. Te tri države poskušajo oblikovati skupne ideje, da bi dosegle svoje interese in varnost. Interesi treh držav Aukusa so:

- ZDA nameravajo okrepiti svoj obstoj in hegemonijo v indijsko-pacifiški regiji, kot odgovor na prevlado Kitajske v regiji in tako poskušajo uravnotežiti kitajsko moč;
- Združeno kraljestvo želi biti prva evropska država, ki bo po brexitu imela močan vpliv v indijsko-pacifiški regiji, okrepiti sodelovanje z zavezniki ter skupaj z Avstralijo in ZDA razvijati umetno inteligenco ter kvantno komunikacijsko tehnologijo;
- Avstralija želi povečati svoje vojaške zmogljivosti v regiji in potrjuje svojo zavezanost zaveznikom, na katere računa v prihodnosti.

Pomembno je tudi vedeti, da imajo podmornice na jedrski pogon (Korwa in Wambrauw, 2023) več prednosti, kot so velika hitrost, težko zaznavanje z radarji, dolgotrajno potapljanje (več mesecev) in možnost izstrelitve raket, čeprav je avstralska vlada jasno povedala, da ne namerava pridobiti jedrskega orožja. Objava obrambnega sporazuma Aukusa je bila precej presenetljiva, saj so države od konca hladne vojne pogostejše sklepale gospodarska partnerstva kot varnostna zavezništva. Zato nekateri avtorji zagovarjajo tudi tezo, da je bil Aukus ustanovljen za odvrčanje kitajske prevlade ter za prerazporeditev moči ZDA in zaveznikov na indijsko-pacifiškem območju.

Ustanovitev organizacije Aukus (Cheng, 2022) pomeni pomemben premik v globalni strategiji ZDA. Ta premik temelji na dveh dejstvih, ki ju priznava ameriška administracija. Prvo je, da je vzpon Kitajske neustavljiv in da ga je težko zaustaviti. Drugo pa je, da ZDA nimajo več ali so izgubile zaupanje, da bi Kitajsko zadržale na tleh, zlasti v Evraziji. Po eni strani se je težko otresti »celovitega strateškega partnerstva za usklajevanje« med Kitajsko in Rusijo, dvema evrazijskima kopenskima silama. Po drugi strani pa se je odtujenost med ZDA in Evropo še povečala, saj brexit pomeni konec obdobja, ko je morska sila od industrijske revolucije nadzorovala zadeve celinske Evrope, Evropa pod vodstvom kopenskih sil Nemčije in Francije pa se bo zagotovo uprla ukazom ZDA in si vse bolj prizadevala za »neodvisnost« za lastne interese.

Omeniti je treba še odziv Kitajske, ki je vseskozi kritizirala ustanovitev Aukusa, saj je po njenem stališču »skrajno neodgovoren« in »ozkogleden«, ker omejuje njen vpliv v Južnokitajskem morju in indijsko-pacifiškem območju v širšem kontekstu (Davidson in Blair, 2021). Kitajska bo zagotovo pozorno spremljala nadaljnji razvoj dogodkov, saj je mednarodna skupnost začela dvomiti o zavezanosti Avstralije neširjenju jedrskega orožja. Kitajska prav tako meni, da bi morale tri države opustiti zastarelo miselnost ničelne vsote iz hladne vojne in ozkogledne geopolitične koncepte ter spoštovati zahteve prebivalcev regije in storiti več, kar prispeva k regionalnemu miru, stabilnosti in razvoju – sicer bodo na koncu škodile le svojim interesom.

Cheng (2022) pravi, da bi moral razvoj indijsko-pacifiške regije temeljiti na miru in sodelovanju, ne pa na preprečevanju ali osnovnem načelu uravnoteženja sil, ki lahko privede do konfrontacije. Aukus je opisal kot miselnost hladne vojne, ki bi lahko spodbudil oboroževalno tekmo in porušil red na indijsko-pacifiškem območju. Po njegovem mnenju je oblikovanje Aukusa temeljilo na pobudi ZDA, ki so razdelile moč in okrepile vojaške zmogljivosti svojih zaveznic na indijsko-pacifiškem območju.

Geiger (2021) je prikazal ustanovitev Aukusa ne le kot nasprotovanje kitajskemu vplivu v indijsko-pacifiški regiji, temveč tudi kot izziv trenutnemu vojaškemu in jedrskemu vzponu Kitajske. Uresničil se bo s prenosom tehnologije za gradnjo podmornic na jedrski pogon v Avstraliji. Izjavil je tudi, da je ustanovitev Aukusa prelomnica, ki bo nadomestila prejšnji regionalni sporazum, znan kot ANZUS (Avstralija, Nova Zelandija in ZDA) iz leta 1951. Poleg tega poudari, da bi ustanovitev Aukusa ogrozila tudi pogodbo o prepovedi jedrskega orožja (angl. *Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons*) v regiji, ki jo podpirajo pacifiške države.

Po drugi strani pa je Djalal (2021) poskušal proučiti vpliv Aukusa na regijo, zlasti na združenje ASEAN (Združenje držav jugovzhodne Azije). Trdi, da ASEAN ni tarča avstralskih jedrskih podmornic, niti ni predmet obrambnega in varnostnega sodelovanja v okviru pobude Aukusa. Razlog za to je, da so ZDA in Avstralija partnerja v dialogu z združenjem ASEAN in imajo harmonične odnose. Cilj ustanovitve Aukasa je po ocenah Djalala (prav tam) prav Kitajska in njena vzhajajoča moč. Kljub temu je manj verjetno, da bo Kitajska razvila morebitno formalno zavezništvo z drugimi državami, ki bi bilo uperjeno proti Aukusu. Nadalje priznava, da je več držav ASEAN, kot sta Indonezija in Malezija, izrazilo zaskrbljenost zaradi dinamike Aukusa, ki bi lahko prispevala k nestabilnosti Jugovzhodne Azije.

Drivas (2021) poskuša razložiti pojav Aukusa z uporabo neorealistične perspektive in trdi, da sta mednarodna politika ter zagotavljanje širše varnosti vplivala na oblikovanje Aukusa. Na podlagi predpostavk Kennetha Waltza, ustanovnega očeta neorealizma, Drivas (prav tam) meni, da je dinamika sedanjega mednarodnega sistema potisnila svetovno politiko v nepredvidljivo, multipolarno obdobje, »v katerem gre predvsem za politiko«. Meni, da Aukus ni nič drugega kot novo obdobje regionalizma, ki temelji na realističnem pogledu. Če uporabimo Waltzev argument, lahko rečemo, da je Aukus oblika odziva treh pomembnih sil na strukturne spremembe, ki se dogajajo, pri čemer je indijsko-pacifiška regija danes najpomembnejši geografski epicenter sveta.

Na podlagi teorije nemškega filozofa Immanuela Kanta raziskuje Hilal (2021) posledice oblikovanja Aukusa z vidika idealizma. Kantova teorija demokratičnega miru velja za ključno, saj ceni vlogo etičnih načel in idealov pri razvoju politike demokratičnih držav. Ta teorija spodbuja demokratični mir, kar pomeni, da se demokratične države ne bodo vojskovale druga proti drugi, če se držijo istih načel, mednarodnega miru in sodelovanja, kar oblikuje in utrjuje medsebojno zaupanje med njimi.

Standfield (2021) razloži, da odločitve o materialnih zmogljivostih Aukusa razumemo v konstruktivističnem smislu kot del procesa oblikovanja nacionalne identitete, v katerem dejavniki, kot je rasa, oblikujejo dožemanje nevarnosti. Poudari, da ima avstralska nacionalna identiteta že dolgo dve komponenti: poistovetenje s kolonialnim središčem in drugo plat, občutek, da so obkroženi z etničnimi drugačnimi državami, ki so po naravi ogrožajoči. Ta načela so bila postavljena pod vprašaj, vendar še vedno pomembno oblikujejo obrambno in

zunanjo politiko. De Bruyn (2022) prav tako priznava skupno identiteto kot osnovo za oblikovanje zavezništva.

Načrti za gradnjo podmornice na jedrski pogon za Avstralijo (CNN Indonesia, 2021) še posebej skrbijo države v regiji, zlasti ASEAN¹. Indonezija meni, da bi lahko nastanek Aukusa spodbudil regionalne napetosti. Zagotovo lahko povzroči povečanje oboroževalne tekme in ogrozi stabilnost regionalne varnosti. Vendar pa vse države v regiji (Southgate, 2021) niso poslale negativnega odgovora na oblikovanje zavezništva Aukus. Singapur je ena od držav, ki daje pozitiven vtis o vzpostavitvi partnerstva in poudarja, da bi to konstruktivno prispevalo k miru in stabilnosti v regiji ter dopolnjevalo regionalno arhitekturo.

3 Razprava

V razpravi se osredotočimo na interpretacijo rezultatov in njihov pomen v povezavi z raziskovalnim vprašanjem o vlogi in vplivu Aukusa na svetovni mednarodni red. Ugotovitve kažejo, da Aukus predstavlja pomemben razvoj v mednarodni varnostni arhitekturi, s posebnim poudarkom na indijsko-pacifiški regiji.

Aukus vpliva na svetovni red in mir s krepitvijo vojaškega in tehnološkega sodelovanja med Avstralijo, Združenim kraljestvom in ZDA, osredotočenim na indijsko-pacifiško regijo. Ta aliansa izraža prizadevanja za uravnoteženje vpliva naraščajočih sil, kot je Kitajska, ter podpira strateško stabilnost z naprednimi obrambnimi zmogljivostmi. Medtem ko Aukus lahko prispeva k regionalni varnosti, obstaja tveganje, da bi lahko povečal napetosti in tekmo v oboroževanju, saj poudarja napredne vojaške tehnologije in krepitev vojaških zmogljivosti med ZDA, Avstralijo in Združenim kraljestvom. To lahko spodbudi druge države, zlasti Kitajsko, k povečanju vojaških naložb in k razvoju, kar bi lahko prispevalo k večji militarizaciji regije in povečanju geopolitičnih napetosti. Vse to zahteva skrbno ravnotežje med odvrčanjem in diplomacijo za ohranjanje miru.

Aukus znatno vpliva na regionalno varnostno dinamiko, spodbuja strateško konkurenco, predvsem med ZDA in Kitajsko, ter prispeva k večplastnim mednarodnim odnosom. Njegov poudarek na tehnološkem sodelovanju in

---

¹ Heggie (2023) na primer kritično obravnava odločitev avstralske vlade za vlaganje v jedrske podmornice. Trdi, da ta odločitev spregleda bolj stroškovno učinkovite in racionalne obrambne alternative, poudarja pa tudi velik finančni vložek za rabljene podmornice razreda Virginia iz ZDA in nadgradnjo infrastrukture v pomorski bazi Stirling v Zahodni Avstraliji. Predlaga, da bi s 30 milijardami dolarjev lahko financirali 20 podmornic z neodvisnim zračnim pogonom, ki bi bile cenejše in hitreje razpoložljive.

izmenjavi obveščevalnih podatkov prav tako kaže na premik v načinu, kako se države lotevajo obrambnih in varnostnih izzivov.

ZDA z zavezništvom Aukus strateško preusmerjajo svoj fokus iz Evrope na indijsko-pacifiško regijo, kar odraža prilagajanje na spreminjajoče se globalne varnostne izzive in vzpon Kitajske kot ključnega tekmeca. To ne pomeni popolnega umika iz Evrope, temveč preusmeritev nekaterih virov in pozornosti na območje, ki ga ZDA vidijo kot ključno za prihodnje geostrateške interese. Ta premik poudarja željo ZDA po krepitvi svojih zavezništev in partnerstev zunaj tradicionalnih evropskih okvirov.

Zavezništvo Aukus je poglobil sodelovanje ZDA z Avstralijo in Združenim kraljestvom, kar kaže na okrepljeno osredotočenost ZDA na indijsko-pacifiško regijo in odvrčanje od Kitajske. Po drugi strani pa Aukus vpliva na odnose med EU, še posebej Francijo ter tristranskim varnostnim partnerstvom, predvsem zaradi odločitve Avstralije, da prekine pogodbo o nakupu francoskih podmornic v korist sodelovanja z ZDA in Združenim kraljestvom za pridobitev jedrskih podmornic. To je povzročilo napetosti med Francijo in članicami Aukusa, saj je Francija to razumela kot izključitev iz pomembnega varnostnega partnerstva in zanemarjanje njenih obrambnoindustrijskih interesov. To bi lahko vplivalo na transatlantske odnose, čeprav so ZDA izrazile željo po krepitvi vezi z EU v širšem geopolitičnem pomenu. Vendar pa so se odnosi postopoma izboljševali z dialogom in prizadevanji za okrepitev sodelovanja na drugih področjih.

Aukus vpliva na mednarodno sodelovanje in konkurenco tako, da krepi obrambno in tehnološko sodelovanje med Avstralijo, Združenim kraljestvom in ZDA, hkrati pa ustvarja nove izzive za globalne moči, predvsem Kitajsko. Spodbuja inovacije in izmenjavo tehnologij med zavezniki, kar lahko vodi do napredka v vojaških zmogljivostih. Po drugi strani pa lahko povzroči tudi večjo geostrateško konkurenco, saj druge države, ki se počutijo izključene ali ogrožene, iščejo načine za krepitev svojih obrambnih in tehnoloških zmogljivosti.

Brexit je v kontekstu Aukusa pomemben, saj simbolizira željo Združenega kraljestva po krepitvi globalnih zavezništev in obrambnega sodelovanja zunaj EU. Vstop Združenega kraljestva v Aukus lahko razumemo kot del širše strategije za utrjevanje njegovega mednarodnega vpliva in varnostnih partnerstev po odhodu iz EU. To sodelovanje omogoča Združenemu kraljestvu, da okrepi svojo prisotnost v indijsko-pacifiški regiji in sodeluje v naprednih obrambnih tehnologijah.

Vpliv Aukusa na demokracijo ni neposreden, temveč je lahko le posreden prek vpliva na globalno varnostno okolje in mednarodne odnose. Z združevanjem demokratičnih držav za napredno obrambno sodelovanje lahko krepi skupne vrednote in norme, ki so temelj demokratičnih sistemov, kot sta pravna država in spoštovanje človekovih pravic. Po drugi strani pa lahko povečanje vojaške konkurence in napetosti zavira globalno sodelovanje na drugih področjih, kot so trgovina, okolje in človekove pravice, kar ima posledično tudi vpliv na demokratične procese.

Aukus vpliva na mednarodno pravo, regionalno suverenost in globalno stabilnost z vzpostavitvijo novega varnostnega okvira, ki se osredotoča na napredne tehnologije in obrambno sodelovanje. To lahko postavi nove izzive za mednarodno pravo, zlasti v povezavi z neširjenjem jedrskega orožja in uporabo vojaške tehnologije.

Aukus pomembno vpliva na svetovni red z uvedbo strateškega zavezništva, ki se osredotoča na krepitev obrambnih zmogljivosti in tehnološkega sodelovanja v indijsko-pacifiški regiji. To zavezništvo odraža usklajena prizadevanja za odpravo naraščajočih geostrateških napetosti in uveljavitev skupnega stališča do varnostnih vprašanj, zlasti kot odgovor na vse večji vpliv Kitajske. S spodbujanjem poglobljenega sodelovanja na področju naprednih tehnologij in obrambe deluje kot protiutež v regiji, kar lahko spremeni dinamiko moči in vpliva na širšo mednarodno varnostno sestavo. Ta poteza poudarja spreminjajočo se naravo svetovnih zavezništev in pomen tehnološke prednosti v sodobni geopolitični strategiji.

4 Sklep

Potrdimo lahko, da Aukus igra pomembno vlogo v oblikovanju novega svetovnega mednarodnega reda, s posebnim poudarkom na indijsko-pacifiški regiji. To zavezništvo je bistveno prispevalo k preoblikovanju regionalnih varnostnih dinamik in je postalo ključen dejavnik v strategiji velesil. Aukus poudarja pomen tehnološkega sodelovanja in obveščevalnih izmenjav v sodobnem mednarodnem varnostnem okolju ter predstavlja eno izmed pomembnejših vlog pri preoblikovanju globalne varnostne arhitekture in njegovem odzivu na geostrateške izzive. Zavezništvo med Avstralijo, Združenim kraljestvom in ZDA je izpostavljeno kot pomembno sredstvo za krepitev obrambnih zmogljivosti in spodbujanje tehnološkega sodelovanja v indijsko-pacifiški regiji. Aukus

simbolizira novo ero mednarodnega sodelovanja, ki temelji na skupnih vrednotah in težnji k ohranjanju globalne stabilnosti ter miru.

Z analizo njegove organizacijske sestave, politik in strateških ciljev prispevek osvetljuje potencial Aukusa za vzpostavitev novega ravnotežja moči, zlasti v luči naraščajočega vpliva Kitajske. Vendar pa so izpostavljeni tudi izzivi, kot so potencial za oboroževalno tekmo in napetosti z državami, ki niso del sporazuma.

Nadaljnje raziskave o prihodnjih učinkih zavezništva Aukus bodo zagotovile globlji vpogled v to, kako spreminja regionalno dinamiko, zlasti v indijsko-pacifiški regiji, ter vpliva na varnostne, gospodarske in diplomatske odnose. Poleg tega lahko razumevanje njegovih dolgoročnih učinkov pomaga oceniti njegov vpliv na svetovno ravnovesje moči in mednarodni red ter ponuja poglede na to, kako bi se lahko zavezništva razvijala za spopadanje z novimi geopolitičnimi izzivi. Takšne raziskave bodo pojasnile tudi vlogo Aukusa pri tehnoloških in obrambnih inovacijah, kar lahko postavi nove standarde za vojaško sodelovanje in strategije odvrčanja pred razvijajočimi se varnostnimi grožnjami.

5 Literatura in viri

1. Cheng, M., 2022. *AUKUS: The Changing Dynamic and Its Regional Implications*. [Online]. Dostopno na: <https://www.ej-develop.org/index.php/ejdevelop/article/view/63>. [26. 1. 2024].
2. Childs, N., 2023. *The AUKUS Anvil: Promise and Peril*. [Online]. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/00396338.2023.2261239>. [26. 1. 2024].
3. CNN Indonesia, 2021. *Menlu Retno Khawatir Lomba Senjata di Indo*. [Online]. Dostopno na: <https://www.cnnindonesia.com/internasional/20210922162000-106-697967/menlu-retno-khawatir-lomba-senjata-di-indo-pasifik>. [25. 1. 2024].
4. Davidson, H. in Blair, G. 2021. *China warns US-UK-Australia pact could 'hurt their own interests'*. [Online]. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/16/cold-war-mentality-china-criticises-aukus-us-uk-australia-submarine-pact>. [1. 2. 2024].
5. De Bruyn, M. 2022. *AUKUS and its significance for transatlantic relations*. [Online]. Dostopno na: <https://internationalrelations-publishing.org/articles/2-3>. [5. 2. 2024].
6. Djalal, D. P. 2021. *Asian review: Diplomatic caution: ASEAN responses to AUKUS security dynamic*. [Online]. Dostopno na: <https://search.informit.org/doi/abs/10.3316/informit.191261782401741>. [6. 2. 2024].

7. Drivas, A. 2021. *AUKUS is nothing else than the evidence of structural change in world politics*. [Online]. Dostopno na: <https://rieas.gr/researchareas/editorial/4660-aukus-is-nothing-else-than-the-evidence-of-structural-change-in-world-politics>. [5. 2. 2024].
8. Edel, C. 2023. *The United States, Britain, and Australia Announce the Path Forward for AUKUS*. [Online]. Dostopno na: <https://www.csis.org/analysis/unit-ed-states-britain-and-australia-announce-path-forward-aukus>. [5. 2. 2024].
9. Geiger, J. 2021. *AUKUS: Recalling Legacies of Anglo-Saxonism and Muffling the Voices of Island Nations*. [Online]. Dostopno na: <https://www.e-ir.info/2021/09/25/aukus-recalling-legacies-of-anglo-saxonism-and-muffling-the-voices-of-island-nations/>. [2. 2. 2024].
10. Heggie, R. 2023. *Opportunities foregone in AUKUS submarine decision*. [Online]. Dostopno na: <https://johnmenadue.com/opportunities-foregone-in-aukus-submarine-decision/>. [5. 2. 2024].
11. Hilal, A. A.-D. 2021. *AUKUS: The Parameters of Interests and Trust within Alliances*. [online]. Dostopno na: <https://www.futureuae.com/tar/Mainpage/Item/6714/aukus-the-parameters-of-interests-and-trust-within-alliances->. [2. 2. 2024].
12. Kahn, L. 2023. *AUKUS Explained: How Will the Trilateral Pact Shape Indo-Pacific Security?* [Online]. Dostopno na: <https://www.cfr.org/in-brief/aukus-explained-how-will-trilateral-pact-shape-indo-pacific-security>. [25. 1. 2024].
13. Kim C., Lee D., Magney N., Troutman N., Tzinieris S., Wright T., Fraser J., Gleiman K. J. 2023. *AUKUS Briefing Book*. [Online]. Dostopno na: <https://securityanddefenceplus.plusalliance.org/aukus-briefing-book/>. [25. 1. 2024].
14. Korwa, J. R. in Wambrau, M. S. 2023. *A Constructivist Analysis of the Establishment of the AUKUS Security Pact and its Implications for Regional Stability in the Indo-Pacific*. *Jurnal Hubungan Internasional*, 16(1).
15. Lindley-French, J. 2021. *AUKUS: The Future Of Western-Led Geopolitical Networks*. [Online]. Dostopno na: <https://spectator.clingendael.org/en/publication/aukus-future-western-led-geopolitical-networks>. [5. 2. 2024].
16. Lookout, N. 2023. *#AUKUS*. [Online]. Dostopno na: <https://twitter.com/NavyLookout/status/1708512721749135625>. [6. 2. 2024].
17. McDougall, D. 2023. *AUKUS: a Commonwealth perspective*. [Online]. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/00358533.2023.2286841>. [1. 2. 2024].
18. Mills, C. 2023. *AUKUS submarine (SSN-A) programme*. S. l.: House of Commons Library.

19. Moroney, J. in Tidwell, A., 2022. *Making AUKUS Work*. [Online]. Dostopno na: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2022/03/making-aukus-work.html>. [5. 2. 2024].
20. Prime Minister of Australia, 2023. *Joint Leaders Statement On AUKUS*. [Online]. Dostopno na: <https://www.pm.gov.au/media/joint-leaders-statement-aukus>. [5. 2. 2024].
21. Southgate, L. 2021. *AUKUS: The View from ASEAN*. [Online]. Dostopno na: <https://thediplomat.com/2021/09/aukus-the-view-from-asean/>. [26. 1. 2024].
22. Standfield, C. 2021. *National Identity and Nuclear Submarines in Australia*. [Online]. Dostopno na: <https://www.duckofminerva.com/2021/09/national-identity-and-nuclear-submarines-in-australia.html>. [5. 2. 2024].
23. The White House, 2021. *Readout of AUKUS Joint Steering Group Meetings*. [Online]. Dostopno na: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/12/17/readout-of-aukus-joint-steering-group-meetings/>. [1. 2. 2024].
24. The White House, 2022. *Fact Sheet: Implementation of the Australia – United Kingdom – United States Partnership (AUKUS)*. [Online]. Dostopno na: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/04/05/fact-sheet-implementation-of-the-australia-united-kingdom-united-states-partnership-aukus/>. [1. 2. 2024].
25. U. S. The Department of Defense, 2023. *AUKUS: The Trilateral Security Partnership Between Australia, U. K. and U. S.* [Online]. Dostopno na: [https://www.defense.gov/Spotlights/AUKUS/#:~:text=In%20September%202021%2C%20leaders%20of%20Australia%2C%20the%20United,interests%2C%20building%20on%20longstanding%20and%20ongoing%20bilateral%20ties](https://www.defense.gov/Spotlights/AUKUS/#:~:text=In%20September%202021%2C%20leaders%20of%20Australia%2C%20the%20United,interests%2C%20building%20on%20longstanding%20and%20ongoing%20bilateral%20ties.). [26. 1. 2024].
26. United States Studies Centre, 2022. *AUKUS timeline*. [Online]. Dostopno na: <https://www.ussc.du.au/by-the-numbers-aukus-timeline>. [25. 1. 2024].
27. Ward, A. in Mcleary, P. 2021. *Biden announces joint deal with U.K. and Australia to counter China*. [Online]. Dostopno na: <https://www.politico.com/news/2021/09/15/biden-deal-uk-australia-defense-tech-sharing-511877>. [2. 2. 2024].
28. Whitman, R. G. 2021. *AUKUS: The implications for EU security and defence*. [Online]. Dostopno na: <https://ukandeu.ac.uk/aukus-eu-security-and-defence/>. [6. 2. 2024].

Vpliv skupine G20 na mednarodne ekonomske odnose

The impact of the G20 on international economic relations

Povzetek

Ekonomska globalizacija, zasnovana na konferencah v Bretton Woodsu, je ustvarila temelje za nove mednarodne ekonomske sisteme, ki spodbujajo mednarodno trgovino in finančno stabilnost. Propad brettonwoodskega sistema in poznejše politične spremembe, skupaj z neoliberalno revolucijo, so še dodatno okrepili gospodarske integracijske težnje. V primežu teh gospodarskih integracijskih teženj je bila kot posledica pozivov k popolni vključitvi pomembnih držav v razvoju in drugih sistemsko pomembnih držav ter kot odraz nove svetovne gospodarske in politične stvarnosti, za reševanje finančnih in ekonomskih vprašanj, ki presegajo nacionalne meje, ustanovljena skupina G20. Danes združuje ključne svetovne ekonomije, pravzaprav postaja pomemben forum za mednarodno sodelovanje s kompleksno sestavo, ki se prilagaja globalnim izzivom in težnjam, ob tem pa še naprej utrjuje svojo vlogo v mednarodnem gospodarstvu kljub kritikam posameznih strokovnjakov.

Ključne besede: G20, skupina dvajsetih, globalizacija, ekonomska skupnost.

Abstract

The economic globalization outlined in the Bretton Woods Conference laid the foundations for new international economic systems promoting international trade and financial stability. The collapse of the Bretton Woods system and the subsequent political changes, including the neoliberal revolution, further strengthened demands for economic integration. It was in the grip of these demands, as a result of calls to fully integrate major developing countries and other systemically important countries, and as a reflection of the new global

economic and political reality, that the G20 was established to address financial and economic issues that transcended national borders. Bringing together the world's key economies, the G20 is effectively becoming a major international cooperation forum with a complex structure which is adapting to global challenges and aspirations while continuing to strengthen its role in the international economy, despite the criticism of some experts.

Key words: G20, the Group of Twenty, globalization, economic community.

1 Uvod

Korenine globalizacije segajo že v starodavne civilizacije, ko so trgovske poti, kot je svilna pot, povezoval oddaljene dele sveta. Vendar pa je globalizacija, kot jo razumemo danes, »vzniknila« šele v drugi polovici 20. stoletja, zlasti po koncu druge svetovne vojne, po letu 1945. Globalizacija¹ kot nešteto oblik povezljivosti in tokov, ki povezujejo lokalno (in nacionalno) z globalnim, pa tudi Zahod z Vzhodom in Sever z Jugom (Steger, 2013, 23), je kot taka posegla tudi na področje gospodarstva in ekonomije. Številni strokovnjaki za globalne študije celo trdijo, da so gospodarski procesi jedro globalizacije (prav tam, 32). Z drugimi besedami to pomeni, da je ekonomska globalizacija tista komponenta globalizacije, s katero največkrat povezujemo pojem globalizacije.

Globalno okolje, v katerem dogodki v posamezni državi bolj ali manj vplivajo tudi na preostale, zahteva sistem upravljanja, ki takšne lokalne vplive ustrezno regulira in preprečuje kolaps celotnega sistema. Sodobna ekonomska globalizacija izhaja iz postopnega nastajanja novega mednarodnega ekonomskega reda, ki je bil oblikovan na ekonomski konferenci ob koncu druge svetovne vojne v kraju Bretton Woods v Novi Angliji. Pod vodstvom ZDA in Velike Britanije so glavne gospodarske sile svetovnega severa spremenile svojo protekcionistično politiko iz medvojne obdobja (1918–1939) in se zavezale k širitvi mednarodne trgovine ter se dogovorile o oblikovanju zavezujočih pravil o mednarodnih gospodarskih dejavnostih. Poleg tega so sklenile vzpostaviti stabilnejši sistem izmenjave denarja, v katerem je bila vrednost valute vsake države vezana na fiksno vrednost ameriškega dolarja v zlatu (Steger, 2013, 52), in postaviti institucionalne temelje za ustanovitev treh mednarodnih gospodarskih organizacij: Mednarodnega

¹ Steger (2013, 29) predlaga, da z izrazom globalnost označujemo družbeno stanje, za katero so značilni tesne globalne gospodarske, politične, kulturne in okoljske medsebojne povezave ter tokovi, zaradi katerih je večina državnih in naravnih meja nepomembna.

denarnega sklada (MDS),² Mednarodne banke za obnovo in razvoj³ in Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (SSCT),⁴ pozneje preoblikovanega v Svetovno trgovinsko organizacijo (STO)⁵ (prav tam).

Zaradi velikih političnih sprememb v svetu, ki so spodkopavale gospodarsko konkurenčnost industrije v ZDA, je predsednik Richard Nixon leta 1971 opustil sistem fiksnega tečaja, ki je temeljil na zlatu. Posledično je brettonwoodski sistem propadel, njegov propad pa je okrepil integracijske gospodarske težnje. Naslednje desetletje so zaznamovali svetovna gospodarska nestabilnost v obliki visoke inflacije, nizke gospodarske rasti, visoke brezposelnosti, primanjkljajev v javnem sektorju in dveh velikanskih energetske kriz.⁶ Pozneje, v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, sta britanska premierka Margaret Thatcher in ameriški predsednik Ronald Reagan kot sovoditelja neoliberalne revolucije proti keynesijanstvu⁷ podprla poslovne elite v ZDA in na Japonskem, da so zavestno povezale nov izraz »globalizacija« s politično agendo, katere cilj je bila »osvoboditev« državno reguliranih gospodarstev po vsem svetu (Steger, 2013, 54).

Propad brettonwoodskega sistema⁸ pa ne pomeni, da sta Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka prenehala delovati, temveč da je mednarodni finančni sistem prešel na drugačen sistem menjalnih tečajev, medtem ko sta obe instituciji nadaljevali in prilagodili svoje vloge novim izzivom in potrebam globalne ekonomije. Ob tem so se svetovni voditelji spoprijeli z vrsto mednarodnih

² Mednarodni denarni sklad (angl. *International Monetary Fund*, IMF) je bil ustanovljen za upravljanje mednarodnega denarnega sistema.

³ Mednarodna banka za obnovo in razvoj (angl. *International Bank for Reconstruction and Development*), pozneje znana kot Svetovna banka, je bila sprva namenjena zagotavljanju posojil za povojno obnovo Evrope. V petdesetih letih prejšnjega stoletja se je namen Svetovne banke (*World Bank*) razširil na financiranje različnih industrijskih projektov v državah v razvoju po vsem svetu (Steger, 2013, 53).

⁴ Splošni sporazum o carinah in trgovini (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade*, GATT) je bil ustanovljen leta 1947 kot svetovna organizacija za trgovino, katere naloga je bila oblikovanje in uveljavljanje večstranskih trgovinskih sporazumov.

⁵ Svetovna trgovinska organizacija (angl. *World Trade Organization*, WTO) je leta 1995 nasledila GATT. Do konca devetdesetih let prejšnjega stoletja je WTO postal središče intenzivnih javnih polemik o zasnovi in učinkih gospodarske globalizacije.

⁶ Dramatično zmanjšanje dobave nafte na svetovnem trgu kot posledica vpliva Organizacije držav izvoznic nafte (OPEC) je povzročilo eksponentno rast cen nafte, kar je vplivalo na svetovno gospodarstvo, saj so se zaradi visokih cen nafte povečale cene blaga in storitev, kar je vodilo v inflacijo in recesijo v mnogih državah.

⁷ Keynesova ekonomija je teorija, ki pravi, da bi morala vlada povečati povpraševanje, da bi spodbudila rast. Keynesijanci menijo, da je povpraševanje potrošnikov glavna gonilna sila gospodarstva. Zato ta teorija podpira ekspanzivno fiskalno politiko. Njena glavna orodja so vladna poraba za infrastrukturo, nadomestila za brezposelnost in izobraževanje. Ključna pomanjkljivost teorije je, da pretiravanje s keynesijanskimi politikami povečuje inflacijo (Amadeo, 2021).

⁸ Propad brettonwoodskega sistema (»Nixonov šok«) je pomenil prehod od fiksnih menjalnih tečajev k plavajočim menjalnim tečajem, kjer se vrednosti valut določajo na mednarodnih deviznih trgih.

finančnih kriz, ki so razkrile potrebo po bolj reprezentativnem in učinkovitem forumu, ki bi obravnaval vprašanja svetovnega gospodarstva. Do tedaj so najbogatejše države opravljale to vlogo v okviru G7/G8,⁹ vendar pa se je zaradi globalizacije in vzpona novih gospodarskih sil čutila potreba po bolj vključujočem formatu (Hajnal, 2019).

V poznih devetdesetih letih 20. stoletja je bila posledično po izbruhu azijske krize ustanovljena skupina G20 kot nov mehanizem za neuradni dialog v okviru institucionalnega brettonwoodskega sistema. Skupina je razširila razprave o ključnih vprašanjih gospodarske in finančne politike med sistemsko pomembnimi gospodarstvi ter spodbujala sodelovanje za doseganje stabilne in trajnostne svetovne gospodarske rasti, ki bi koristila vsem (Kirton, 2010). Trenutna sestava skupine G20 vzbuja veliko razprav o pomanjkljivi zastopanosti te organizacije, kritike pa se nanašajo tudi na učinkovitost in legitimnost njenega vodenja. Glede učinkovitosti kritiki trdijo, da je zastopanost 20 držav preširoka, da bi lahko spodbudila dogovor o ključnih vprašanjih. Glede legitimnosti kritiki navajajo, da čeprav je bila spodbuda za oblikovanje skupine G20 vključitev več nastajajočih tržnih gospodarstev, je Evropa še vedno preveč zastopana¹⁰ (kot članice sodelujejo Združeno kraljestvo, Francija, Italija in Nemčija ter dodatno predstavnika EU) na račun nekaterih gospodarstev, ki se po gospodarski velikosti uvrščajo med prvih 20 na svetu, kot sta Iran in Tajvan (Brookings, 2016).

Delovanje in vloga skupine G20 se je skozi svoj obstoj torej precej spreminjalo. V prispevku poskušamo odgovoriti na raziskovalno vprašanje, kakšno vlogo, pomen in vpliv ima mednarodna institucija G20 na svetovni mednarodni red. Pri raziskovanju smo metodološko izhajali iz analize sekundarnih in primarnih javno dostopnih pisnih virov ter uporabe deskriptivne metode, s katero smo opisovali stanja in vsebine pojavov na področju mednarodnih ekonomskih odnosov.

2 Namen in cilji vzpostavitve G20

Po propadu brettonwoodskega sistema¹¹ sta Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka, kot institucionalni del brettonwoodskega sistema, ostala ključna

⁹ V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so ZDA, Francija, Združeno kraljestvo, Nemčija, Japonska in Italija ustanovile skupino šestih (G6) kot neformalno združenje razvitih industrijskih gospodarstev, ki so se vsako leto sestala, da bi razpravljala o zadevah političnega in gospodarskega pomena. Leta 1976 se ji je pridružila še Kanada in tako je nastala skupina sedmih (G7). Leta 1997 se je pridružila Rusija, s čimer je nastala skupina G8 (*Group of 8*). V skupini G8 kot »tihi«, deveti član sodeluje tudi EU, ki jo zastopata predsednika Evropskega sveta in Evropske komisije (Lee idr., 2013).

¹⁰ Od septembra 2023 se širitvijo članstva z Afriško unijo (Munyati, 2023) razmerje spremeni.

¹¹ Leta 1971, slabih dvajset let pred nastankom G20.

akterja v mednarodnem finančnem sistemu. Njuni vlogi sta se razvijali in prilagajali novim globalnim finančnim razmeram. Mednarodni denarni sklad je še igral ključno vlogo pri zagotavljanju finančne stabilnosti, tako da je državam članicam ponujal kratkoročno finančno pomoč za reševanje težav z bilancami plačil. Prav tako je pomagal pri spremljanju globalnih ekonomskih trendov in svetovanju državam o fiskalni in monetarni politiki (The International Monetary Fund (IMF), 2022). Svetovna banka pa se je osredotočila na financiranje projektov za razvoj in zmanjševanje revščine v manj razvitih državah, skupaj s posojili in zagotavljanjem strokovnega znanja za razvojne projekte (The World Bank Group, 2024).

Kljub dejstvu, da sta obe instituciji preživeli in prilagodili svoje vloge novim izzivom in potrebam globalne ekonomije, je dejanska situacija ob vse večji krizi v nastajajočih gospodarstvih, ki se je začela v Aziji leta 1997, in ob neuspehu predhodno formiranih *ad hoc* skupin za reševanje teh težav, pokazala potrebo po bolj osredotočenem in prilagodljivem forumu, v katerem vodilne svetovne ekonomije lahko razpravljajo o gospodarskih in finančnih vprašanjih, ki presegajo osnovne mandate obeh globalnih finančnih institucij (Hajnal, 2019, 14).

Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka sta sicer igrala ključno vlogo pri zagotavljanju finančne stabilnosti in spodbujanju razvoja, vendar so bila njuna prizadevanja pogosto omejena na posojila in finančno pomoč državam v razvoju, kar se je manifestiralo v več svetovnih krizah na različnih gospodarskih področjih. G7 je sicer omogočila prostor za bolj strateško in politično usmerjeno razpravo med industrijsko najbolj razvitimi državami, vendar pa je bilo ob izbruhu azijske krize tudi to premalo. Finančni ministri in guvernerji centralnih bank skupine sedmih držav (G7) so rešitev našli v ustanovitvi skupine dvajsetih držav (G20) z namenom »razširiti dialog o ključnih vprašanjih gospodarske in finančne politike med sistemsko pomembnimi gospodarstvi ter spodbujati sodelovanje za doseganje stabilne in trajnostne svetovne gospodarske rasti, ki koristi vsem«. Skupina je bila ustanovljena predvsem zaradi reševanja izzivov vzdrževanja mednarodne finančne stabilnosti kot stalni forum za neuradni dialog med razvitimi gospodarstvi in gospodarstvi v vzponu (G20 Research Group, 2012, 5).

Skupina G20, katere članice so iz vseh regij sveta sistematično izbrane gospodarsko najbolj razvite države in gospodarstva v vzponu, EU in brettonwoodske institucije,¹² je zapolnila znatno vrzel v sestavi upravljanja mednarodnega

¹² Od leta 2023 tudi Afriška unija (Munyati, 2023).

gospodarskega in finančnega sistema. Ustanovitev skupine G20 je v preteklih desetletjih omogočila zavidljiv napredek v mednarodnem gospodarskem okolju. Vedno večji vpliv gospodarstev v vzponu ter vse večja povezanost svetovnega gospodarstva in finančnih trgov sta poudarila pomen razširitve obsega mednarodnega gospodarskega in finančnega sodelovanja (G20 Research Group, 2012, 5).

Prvotni mandat skupine G20 je bil pomagati oblikovati mednarodno agendo, razpravljati o gospodarskih in finančnih vprašanjih na področjih, na katerih še ni bilo doseženo soglasje, ter »voditi z zgledom«. Skupina je veljala zlasti za pomemben forum za razpravo o načinih preprečevanja in reševanja mednarodnih finančnih kriz. Pomemben zgodnji dosežek je bila njena potrditev mednarodno sprejetih standardov in kodeksov, namenjenih izboljšanju gospodarske in finančne preglednosti ter krepitvi finančnih sistemov. Po terorističnih napadih v ZDA septembra 2001 so se države članice odločno uprle financiranju terorizma in spodbudile vse države, da jim sledijo. Razprave skupine G20 so prispevale tudi k uvedbi klavzul o kolektivnem ukrepanju v mednarodne pogodbe o obveznicah in k sprejetju neuradnega kodeksa ravnanja med glavnimi državnimi posojilojemalci in posojilodajalci. Skupina je postala tudi pomemben forum za razpravo o reformi kvot in zastopanosti v Mednarodnem denarnem skladu (G20 Research Group, 2012, 6).

Čeprav se je skupina G20 sprva osredotočala na vprašanja, povezana z mednarodno finančno stabilnostjo, je raziskala tudi širok nabor dolgoročnih gospodarskih vprašanj, ki so v interesu njenih članov. Skupina G20 je imela pomembno vlogo pri podpiranju globalizacije in prizadevanjih za zagotovitev, da bi njene koristi lahko delili vsi, tudi najrevnejše države v razvoju. Druge obravnavane teme so obsegale učinkovitost programov pomoči, zlorabe finančnega sistema, razvoj domačih finančnih trgov, regionalno gospodarsko povezovanje, demografijo in varnost virov. Člani in zunanji opazovalci so skupino G20 od ustanovitve obravnavali kot pomembno dopolnitev mednarodne arhitekture, ki je pomembno prispevala k boljšemu svetovnemu upravljanju. Skupina je bila še posebno uspešna pri izmenjavi izkušenj in mnenj o ključnih svetovnih vprašanjih, zlasti tistih, ki so zahtevali specifično obravnavo. (G20 Research Group, 2012, 6).

Pregled procesa, ki se je končal z oblikovanjem skupine G20, tako na ravni finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank kot na ravni voditeljev, kaže pomemben napredek v svetovnem upravljanju s treh vidikov:

1. skupina G20 je na obeh ravneh nastala kot odziv na gospodarsko in finančno krizo, ki je takratne institucije niso mogle ustrezno reševati;
2. zaradi premika razmerja moči med razvitimi državami s tržnim gospodarstvom in velikani v vzponu, zlasti Kitajsko, Indijo in Brazilijo, je bilo jasno, da je treba obe vrsti akterjev vključiti kot popolnoma enakovredne. Ne glede na odpor nekaterih starih držav članic G7 ali G8 se je ta korak izkazal kot neizogiben in nujen za učinkovito globalno upravljanje. Poleg realpolitike je ta premik povezan tudi z enakopravnostjo, čeprav le implicitno;
3. za vzpostavitev skupine G20 in za to, da je postala močna institucija, sta bila potrebna politično vodstvo in zavezanost na najvišji ravni, to je na ravni voditeljev držav in vlad. Potencial skupine G20 se je, čeprav počasi, začel razvijati tudi na področjih, ki presegajo izključno gospodarska in finančna vprašanja (Hajnal, 2019, 17).

2.1 Razvojni mejniki

Danes lahko v kroniko skupine G20 na splošno postavimo vsaj tri mejnike, njeno vzpostavitev (1999), prehod delovanja z ministrskega na raven voditeljev (2008) in širitev G20 z vključitvijo Afriške unije kot polnopravne članice (2023).

Prehod delovanja z ministrskega na raven voditeljev leta 2008 vsekakor pomeni pomembno prelomnico, saj je bil pogojen z globalno krizo. Ta je svetovne voditelje prisilila v skrajne urgentne ukrepe za podporo svetovnemu gospodarstvu in stabilizacijo finančnih trgov. Hkrati je globalni vpliv krize narekoval vzpostavitev temeljev za reforme, ki bodo pomagale zagotoviti, da se svetovna kriza ne bi več ponovila. Voditelje je prisilil v skupno prepričanje, da tržna načela, odprti trgovinski in naložbeni režimi ter učinkovito urejeni finančni trgi spodbujajo dinamiko, inovativnost in podjetništvo, ki so bistveni za gospodarsko rast, zaposlovanje in zmanjševanje revščine (G20, 2008). Kirton (2021) posledično delovanje G20 na ravni voditeljev dodatno razdeli v tri faze, ki so jih okarakterizirali (1) odziv na finančno krizo od 2008 do 2012, (2) kompleksno globalno vodenje od 2013 do 2019 in (3) večdimenzionalen odgovor na krizo zaradi pandemije covida-19 od 2019 do 2021.

Posamezni avtorji, izhajajoč iz drugih ključnih sprememb strukture, agende ali drugih dejavnikov, pa zaznavajo celo več ločnic v zgodovini skupine. Hajnal (2019, 22) je delovanje skupine G20 razdelil na:

- fazo 1 (december 1999–oktober 2008) – srečanja finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank skupine G20 (po novembru 2008 se srečanja nadaljujejo vzporedno s srečanji voditeljev);
- fazo 2 (november 2008–oktober 2009) – začetek srečanj na vrhu voditeljev skupine G20;
- fazo 3 (september 2009–oktober 2010) – na vrhu v Pittsburghu septembra 2009 so voditelji razglasili skupino G20 za »glavni forum za mednarodno gospodarsko sodelovanje«, s čimer so odnos med G8 in G20 postavili v nov okvir;
- fazo 4 (november 2010–marec 2014) – na vrhu v Seulu je bil na dnevni red dodan razvoj, kar je pomenilo začetek širitve dosedanje osredotočenosti skupine G20 na ekonomijo in finance;
- fazo 5 (marec 2014–sedanjost) – s prekinitvijo članstva Rusije v skupini G8 se je ta vrnila v skupino G7, kar je spremenilo dinamiko odnosa med G7 in G20. Velik vpliv te spremembe na skupino G20 je mogoče zaznati v smislu razvoja agende, nadaljnje institucionalizacije širšega sistema G20, odnosov z mednarodnimi organizacijami in drugih področij.

Širitev članstva skupine G20 z vključitvijo Afriške unije kot stalne članice, na vrhu G20 septembra 2023 v New Delhiju (Munyati, 2023), bistveno poseže v sestavo skupine G20, zato lahko Hajnalovo (2019, 22) delitev dopolnimo z novim mejnikom. Faza 5 se torej konča septembra 2023, G20 pa začne novo fazo kot članstvo 19 držav, EU in Afriške unije.

3 Organiziranost, sestava, delovanje in odločanje

Skupina G20 je bila ustanovljena namensko kot nehegemonistična, postvestfalska oblika mednarodne institucije, ki temelji na povezanosti in sposobnosti svojih članic, zaskrbljenosti nad enakimi ranljivostmi znotraj in zunaj skupine ter želji po poglobitvi demokracije in poslanstvu, ki usmerja delovanje globalizacije v korist vseh (Kirton, 2013a). Skupina G20 združuje države z največjimi gospodarstvi na svetu. Države članice se vsako leto sestanejo in razpravljajo o ekonomskih, političnih in socialnih pobudah. Na podlagi dogovora, ki so ga voditelji dosegli na vrhu v Pittsburghu septembra 2009, se skupina opredeljuje kot glavni forum za mednarodno gospodarsko sodelovanje (Ministry of Foreign Affairs and the Secretariat of Social Communication of the Presidency of the Republic of Brazil, 2023b).

G20 je torej neformalni forum, ki ga sestavlja 19 držav (Argentina, Avstralija, Brazilija, Kanada, Kitajska, Francija, Nemčija, Indija, Indonezija, Italija, Japonska, Južna Koreja, Mehika, Savdska Arabija, Južna Afrika, Rusija, Turčija, Združeno kraljestvo in ZDA) ter dve regionalni organizaciji – Afriška unija in EU. Članice skupine G20 predstavljajo približno 85 odstotkov svetovnega bruto družbenega proizvoda, več kot 75 odstotkov svetovne trgovine in približno dve tretjini svetovnega prebivalstva (Ministry of Foreign Affairs and the Secretariat of Social Communication of the Presidency of the Republic of Brazil, 2023a).

Vsako predsedstvo skupine G20 ima pomembno vlogo. Poleg drugega je odgovorno za organizacijo vrha, postavljanje dnevnega reda in vabljenje gostov. Zato vsaka država članica ustanovi začasni sekretariat za čas svojega predsedovanja v skupini G20, ki usklajuje delo in organizira srečanja skupine G20. Predsedovanje G20 deluje po sistemu trojk – vsako leto je rotirajoči predsednik eden od tričlanske »trojke«, ¹³ ki jo sestavljajo pretekli, sedanji in naslednji predsedujoči. Država, ki predseduje skupini G20, je odgovorna za usklajevanje dnevnega reda skupine z drugimi članicami, da bi se skupina G20 lahko ustrezno odzvala na aktualna vprašanja v celotnem mednarodnem okolju. Druge članice trojke zagotavljajo podporo predsedujoči državi, s čimer se zagotovi kontinuiteta politik in programov. Rotacija ni strogo vezana na koledarsko leto; vsaka država članica, ki je v rotaciji za naslednje leto, običajno prevzame predsedovanje skupini G20 1. decembra in ga nadaljuje do novembra naslednjega leta (Ministry of Foreign Affairs and the Secretariat of Social Communication of the Presidency of the Republic of Brazil, 2023a).

Glede sistema vodenja velja poudariti, da se predsedstvo skupine G20 vsako leto izmenjuje med članicami iz različnih regionalnih skupin držav (glej preglednico 1). Devetnajst držav članic je namreč razdeljenih v pet skupin, v katerih so po največ štiri države. Večina skupin je oblikovana na regionalni podlagi, kar pomeni, da so države iz iste regije običajno uvrščene v isto skupino. Temu vzorcu ne sledita skupini 1 in 2, medtem ko EU in Afriška unija nista članici nobene od regionalnih skupin (Ministry of External Affairs, Government of India, 2022).

¹³ Trojko so leta 2002 ustanovili finančni poslanci skupine G20, da bi zagotovili kontinuiteto in omogočili sedanjemu ter naslednjemu predsedniku dostop do izkušenj predsednika iz prejšnjega leta.

Skupina 1	Skupina 2	Skupina 3	Skupina 4	Skupina 5
Avstralija	Indija	Argentina	Francija	Kitajska
Kanada	Rusija	Braziliya	Nemčija	Indonezija
Savdska Arabija	Južna Afrika	Mehika	Italija	Japonska
ZDA	Turčija		Velika Britanija	Južna Koreja

Preglednica 1: *Regionalne skupine G20* (vir: prirejeno po Ministry of External Affairs, Government of India, 2022, 2)

Pri analizi delovanja skupine G20 izstopa tudi njena edinstvena dvotirna sestava, ki jo tvorita steber »šerp« in steber »financ« (glej Sliko 2). Taka sestava združuje uradno vladno sodelovanje z obsežno interakcijo med civilno družbo, podjetji in drugimi akterji prek skupin za sodelovanje, kot so B20,¹⁴ C20,¹⁵ L20,¹⁶ T20,¹⁷ Y20¹⁸ in W20.¹⁹ Ta pristop omogoča širše vključevanje v komuniciranje in razpravo o politikah, ki presega tradicionalne vladne mehanizme, s čimer omogoča večjo legitimnost in vpliv politik in predlogov skupine G20 (Hajnal, 2019).

Steber šerp predstavlja delovanje skupine G20 na ravni voditeljev. Zastopajo ga predstavniki, ki so jih imenovali voditelji držav skupine G20. Skupaj s svojimi ekipami so zadolženi za pripravo na prihajajoči vrh, sodelovanje pri aktivnostih po končanem vrhu ter posvetovanje z nevladnimi deležniki, kot so poslovni sektor, razni možganski trusti²⁰ in organizacije civilne družbe. Nekatere članice G7/G8 uporabljajo isto osebo kot šerpo za obe skupini, kar kaže na prekrivanje zastopanosti. V nasprotju z bolj zapleteno sestavo šerpe v skupinah G7/G8 šerpe v skupini G20 podpirajo namestniki finančnih ministrov, znani tudi kot finančni namestniki, kar kaže na racionaliziran pristop v skupini G20. Vendar pa razvijajoča se narava agende skupine G20 kaže na možnost, da se bo v prihodnosti aparat šerp še razširil (Hajnal, 2019, 43).

¹⁴ Forum G20 za dialog z globalno poslovno skupnostjo (G20, 2022).

¹⁵ C20 je platforma, ki organizacijam civilne družbe vsega sveta v skupini G20 omogoča izpostaviti nevladno in neposlovno mnenje (G20, 2022).

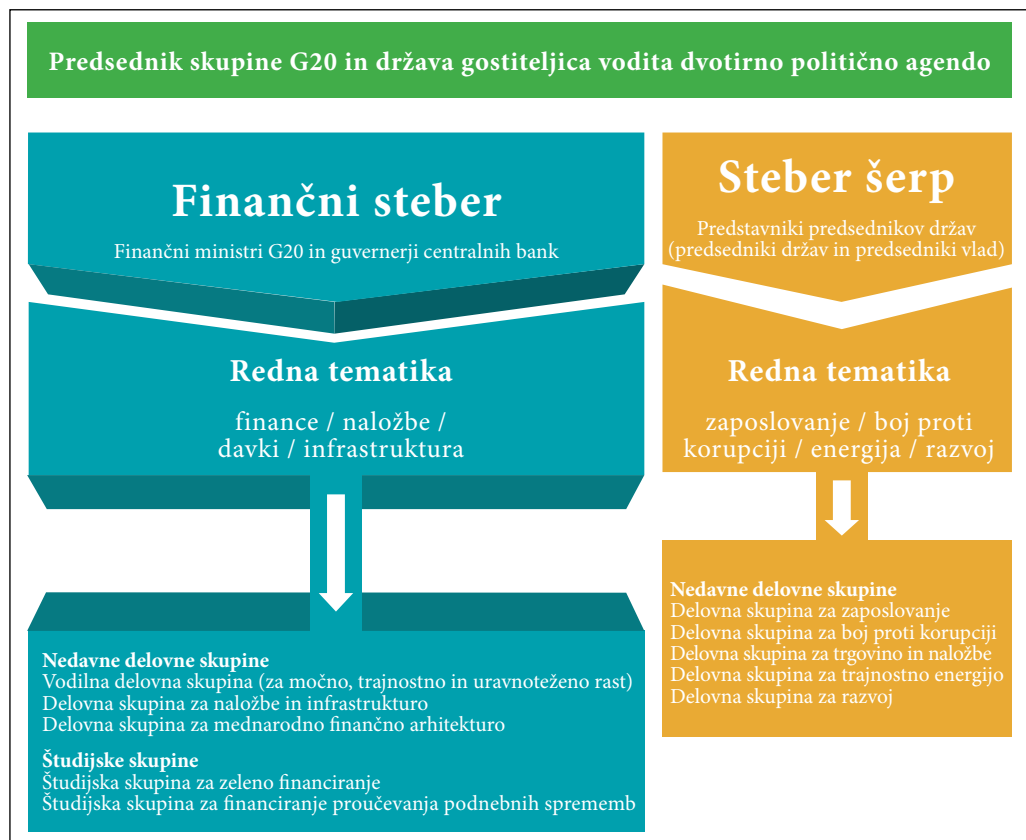
¹⁶ L20 združuje sindikalne voditelje iz držav G20 ter pripravlja analize in politična priporočila za reševanje vprašanj, povezanih z delom (G20, 2022).

¹⁷ T20 deluje kot »banka idej« za skupino G20, združuje možganski trust in strokovnjake na visoki ravni, ki razpravljajo o pomembnih mednarodnih socialno-ekonomskih vprašanjih (G20, 2022).

¹⁸ Y20 je platforma, ki mladim omogoča, da izrazijo svoje videnje in zamisli o prednostnih nalogah skupine G20 (G20, 2022).

¹⁹ W20 je skupina za sodelovanje, katere glavni namen je uresničiti zavezo »25 × 25«, sprejeto na vrhu v Brisbanu leta 2014, s katero naj bi do leta 2025 zmanjšali vrzel med spoloma pri udeležbi na trgu dela za 25 odstotkov (G20, 2022).

²⁰ Slovenski prevod angleškega termina *think tank* (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2012).

Slika 2: Dvotirna sestava delovanja G20 (vir: prirejeno po Alexander, Löschmann in Schuele, 2016a)

V letu 2023 med predsedovanjem Indije skupini G20 se je steber šerp v sklopu trinajstih delovnih skupin²¹ osredotočil na dokaj širok nabor socialno-ekonomskih vprašanj s področij kmetijstva, boja proti korupciji, podnebja, digitalnega gospodarstva, izobraževanja, zaposlovanja, energije, okolja, zdravja, turizma, trgovine in naložb (G20, 2022).

Finančni steber na ministrski ravni predstavljajo finančni ministri in guvernerji centralnih bank, ki se običajno sestanejo štirikrat letno, dva sestanka pa potekata ob robu sestankov Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada. V

²¹ Delovne skupine stebra šerp: (1) delovna skupina za kmetijstvo, (2) delovna skupina za boj proti korupciji, (3) delovna skupina za kulturo, (4) delovna skupina za razvoj, (5) delovna skupina za digitalno gospodarstvo, (6) delovna skupina za zmanjševanje tveganja nesreč, (7) delovna skupina za izobraževanje, (8) delovna skupina za zaposlovanje, (9) delovna skupina za energetske tranzicije, (10) delovna skupina za okolje in podnebno trajnost, (11) delovna skupina za zdravje, (12) delovna skupina za turizem, (13) delovna skupina za trgovino in naložbe (G20, 2022).

času predsedovanja Indije (2022–2023) je osem delovnih skupin²² na področju fiskalne in monetarne politike sodelovalo po vprašanih globalne ekonomije, infrastrukture, finančne ureditve, finančne vključenosti, mednarodne finančne arhitekture in mednarodne obdavčitve (G20, 2022).

Ob dveh osnovnih stebrih, ki vodita glavno agendo delovanja G20, je v sestavo kot pomožni ali povezovalni aparat vključenih tudi več iniciativ in skupin za sodelovanje. Prav tako pri aktivnostih na vrhu neposredno sodelujejo entitete zunaj sestave G20, na primer povabljene države in posamezni ključni elementi svetovne gospodarske scene, skupaj z brettonwoodskimi institucijami (G20, 2022). Voditelji skupine G20 so na srečanje na vrhu najprej povabili le Nizozemsko in Španijo, na vrhu v Seulu leta 2010 pa je bilo odločeno, da se bo od takrat le Španija udeleževala vrha kot »stalna gostja« in da bodo v prihodnje povabili največ pet držav nečlanic²³, od tega vsaj dve iz Afrike (G20, 2010). Prav tako so vedno povabljeni tudi upravni vodje Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke, del vrhov pa pogosto obiščejo tudi predstavniki Združenih narodov in OECD, zato je dejansko število prisotnih večje, včasih celo precej večje od 20. Povabila nekaterim državam, ki niso članice skupine G20, in posameznim mednarodnim nevladnim organizacijam so nekakšen kompromis oziroma (delni) odgovor na kritike glede zastopanosti v forumu (Hajnal, 2019, 20).

Uradnih meril za članstvo v skupini G20 ni. Ob prvi ustanovitvi skupine G20 leta 1999 je bil na ravni finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank glavni namen vključiti sistemsko pomembne države, ki »lahko prispevajo k svetovni gospodarski in finančni stabilnosti«. Dodatno je bilo določeno, da mora članstvo odražati regionalno ravnovesje in da mora biti skupina G20 »dovolj majhna, da omogoča odkrito in odprto razpravo« (G20, 2008). Do leta 2023 se članstvo ni spremenilo niti na ministrski ravni niti na ravni voditeljev. V skupino G20 posledično ni vključenih vseh 20 največjih gospodarstev; tako je bila na primer Španija, ki ni bila članica (temveč »stalna gostja«), leta 2011 na približno trinajstem mestu svetovno najrazvitejših gospodarstev, medtem ko je bila Južna Afrika, ki je članica, na petindvajsetem mestu (Giles, 2011, 2 v Hajnal, 2019, 21). Polemike vzbujajo tudi dejstvo, da med rednimi člani ni najrevnejših držav v razvoju, pa tudi

²² Delovne skupine finančnega stebra: (1) osnovna delovna skupina, (2) delovna skupina za mednarodno finančno arhitekturo, (3) delovna skupina za infrastrukturo, (4) delovna skupina za trajnostne finance, (5) globalno partnerstvo za finančno vključenost, (6) skupna delovna skupina za finance in zdravje, (7) mednarodna davčna vprašanja, (8) vprašanja finančnega sektorja (G20, 2022).

²³ V zgodovini delovanja kljub temu zasledimo nekaj izjem. Na primer predsedujoči Indija (2022–2023) (G20, 2022) in Indonezija (2021–2022) (Ministry of Foreign Affairs Republic of Indonesia, 2021) sta k sodelovanju povabili na vrhu po devet držav.

»sposobnih manjših držav ZN, kot so Norveška, Švica, Čile, Singapur in Nova Zelandija, zaradi česar so posvetovanja skupine G20 velikokrat prikrajšana za običajno konstruktivno in pogosto inovativno diplomacijo teh držav« (Hampson in Heinbecker, 2011, 306 v Hajnal, 2019, 21).

4 Vloga in pomen G20 v regiji in svetu

Analiza delovanja skupine G20 kot institucije globalnega upravljanja poudarja njen razvoj in različne poglede na njeno vlogo ter učinkovitost na mednarodnem prizorišču. Kirton (2013b, 3–26) nakazuje štiri glavne skupine zagovornikov glede skupine G20: (1) tisti, ki menijo, da je nepotrebna in tekmica trenutnih institucij; (2) zavračevalci, ki kritizirajo njeno prevlado, vendar priznavajo njen prispevek; (3) zagovorniki, ki menijo, da skupina G20 krepi skupino G7/G8 s spodbujanjem finančne stabilnosti in svetovne rasti, ter (4) zagovorniki tega, da skupina G20 nadomesti skupine G7/G8 in postane osrednji forum za globalno upravljanje. Kirton (prav tam) trdi, da je skupina G20 postala sistemsko središče svetovnega upravljanja, saj je razširila svoj program in izboljšala uspešnost na več področjih upravljanja. To podpira stališče, da skupina G20 deluje kot mreža globalnega gospodarskega upravljanja, kar je koncept, ki ga je v svojem delu razvila Anne-Marie Slaughter²⁴ (Slaughter, 1997).

Drugačen pristop pri raziskovanju je uporabil Bayne (2011), ki je vlogo in pomen skupine G20 analiziral na podlagi devetih indeksov. Z njimi je ugotavljal prednosti G20 pri usklajevanju političnih in gospodarskih vidikov, vključevanju več vladnih služb in sodelovanju v diplomaciji na več ravneh. Ugotovil je, da rezultati kažejo nekatere pomanjkljivosti na področju demokratične odgovornosti in transparentnosti. Podobno ugotavljajo tudi Alexander, Löschmann in Schuele (2016), da v skupini G20 prihaja do pomanjkanja demokracije, zlasti v smislu odgovornosti in preglednosti, kljub temu da je v primerjavi z G7 širše zastopana. Njena sestava upravljanja, ki nima uradnih mehanizmov za odgovornost pred svetovnimi predstavniškimi organi, kot so Združeni narodi, vzbuja pomisleke glede legitimnosti in učinkovitosti pri reševanju svetovnih ekonomskih vprašanj.

²⁴ Anne-Marie Slaughter v delu *The Real New World Order* razvija koncept mreže globalnega gospodarskega upravljanja, ki temelji na ideji, da sodobni svetovni red ne obsega več samo meddržavnih odnosov, temveč vključuje množico akterjev na različnih ravneh. Slaughter trdi, da bi moralo globalno upravljanje odražati to kompleksnost z vzpostavitvijo obsežne mreže povezav med vlada, mednarodnimi organizacijami, nevladnimi organizacijami, korporacijami in drugimi nedržavnimi akterji, ter zavzema stališče, da mora biti globalno upravljanje prilagodljivo in vključujoče se, sposobno obravnavati izzive, ki presegaajo nacionalne meje in zahtevajo sodelovanje na več ravneh. Koncept mreže globalnega gospodarskega upravljanja tako predstavlja premik od rigidnih, hierarhičnih sestav k bolj dinamičnim, mrežnim oblikam mednarodnega sodelovanja (Slaughter, 1997).

Pomanjkanje transparentnosti in omejene možnosti sodelovanja držav nečlanic in civilne družbe povečujejo občutek izključenosti in spodbujajo kritike neoliberalnih političnih usmeritev, ki dajejo prednost interesom vplivne peščice pred globalno pravičnostjo in blaginjo vseh. Zaradi prevlade držav skupine G20 v svetovnem ekonomskem upravljanju (v primerjavi z nekaterimi institucijami globalnega upravljanja, v katere so včlanjene skoraj vse države sveta – glej preglednico 2) obstaja še večje tveganje, da bodo glasovi držav nečlanic potisnjeni na obrobje. Pozitivne ukrepe nekaterih predsedstev za sodelovanje s civilnimi družbami prek dialoga zasenčijo širša sistemska vprašanja izključenosti in vnaprej določenih političnih programov.²⁵ Pojav civilnih zavezništev in protestov poudarja vse večje zahteve po bolj inkluzivnem, preglednem in odgovornem pristopu k svetovnemu upravljanju ter poudarja potrebo po reformah za odpravo teh demokratičnih pomanjkljivosti.

Institucija	Leto ustanovitve	Število držav članic in glasovalni sistem ²⁶	Namen
Združeni narodi	1945	193 – ena država, en glas	Spodbujanje mednarodnega sodelovanja
Mednarodni denarni sklad	1945	189 – glasovalna moč večinoma temelji na lastništvu delnic	Spodbujanje svetovne rasti in gospodarske stabilnosti
Svetovna banka	1945	189 ²⁷ – glasovalna moč večinoma temelji na deležu delnic	Posojila državam, ki izpolnjujejo pogoje
Svetovna trgovinska organizacija	1995	162 – predvsem na podlagi soglasja	Omogočanje soglasja o pravih trgovanja

Preglednica 2: *Institucije globalnega upravljanja s članstvom držav vsega sveta* (vir: Alexander, Löschmann in Schuele, 2016)

Vendar pa Hajnal (2019, 4–6) kljub vsemu ugotavlja, da delovanje skupine G20 na ravni voditeljev lahko okarakteriziramo kot »krizni odbor«, ki po krizi preide v »globalni usmerjevalni odbor«, kar ponazarja dvojno vlogo skupine G20 pri reševanju neposrednih kriz in usmerjanju globalnih vprašanj. Vseeno pa ta prehod ni nujno postopen, kar prinaša izzive, kot se je pokazalo na primer, ko se je vrh v Cannesu 2011 nenadoma znašel sredi krize državnega dolga v evroobmočju.

²⁵ Številni oblikovalci politik G20 izražajo zaskrbljenost, da G7 vnaprej pripravlja politike in jih predloži v odobritev G20 (Alexander, Löschmann, Schuele, 2016).

²⁶ Glasovalni sistemi in dejanska praksa se lahko razlikujejo, kot opisujeta Posner in Sykes (2014).

²⁷ 173 držav je vključenih v Mednarodno združenje za razvoj (IDA), ki je del Svetovne banke za ugodna posojila (Alexander, Löschmann, Schuele, 2016).

Temu je moral nameniti osrednjo pozornost in prilagoditi dogovorjen dnevni red. Pot skupine G20 od subjekta za odzivanje na krize do širšega mehanizma globalnega upravljanja odraža njeno stalno prilagajanje ter zapleteno dinamiko mednarodnega sodelovanja in upravljanja.

5 Aktualna politika organizacije in smer delovanja G20

Politika skupine G20 odraža prizadevanje za spodbujanje finančne stabilnosti, trajnostne rasti in globalizacije v korist vseh držav. Ob tem pa obsega še veliko svetovnih ekonomskih in upravljavskih področij ter podpira reševanje izzivov in izkoriščanje priložnosti v sodobnem svetu.

Aktualna politika skupine G20 se osredotoča na več ključnih področij, katerih bistvo je spodbujanje svetovne gospodarske rasti, trajnostnega razvoja, digitalne preobrazbe in reševanja ključnih svetovnih izzivov. Izhajajoč iz izjave voditeljev skupine G20 v okviru zadnjega zasedanja vrha v New Delhiju leta 2023 (G20, 2023), lahko razberemo te smeri in cilje delovanja:

- Močna, trajnostna, uravnotežena in vključujoča rast. Voditelji skupine G20 so se zavezali, da bodo pospešili gospodarsko rast, ki bo močna, trajnostna, uravnotežena in vključujoča. V tej povezavi poudarjajo pomen sprostitev trgovanja kot gonila gospodarske rasti, priprave na poklice prihodnosti, spodbujanje finančne vključenosti in boj proti korupciji.
- Cilji trajnostnega razvoja. Izjava poudarja zavezanost celovitemu in učinkovitemu izvajanju agende za trajnostni razvoj do leta 2030. Osredotoča se na odpravo lakote in podhranjenosti, odpravo makroekonomskih učinkov nezanesljive preskrbe s hrano in energijo, krepitev svetovnega zdravja, zagotavljanje kakovostnega izobraževanja in izkoriščanje kulture kot transformativnega dejavnika za doseganje ciljev trajnostnega razvoja.
- Pakt za zeleni razvoj za trajnostno prihodnost. Vključuje zaveze k makroekonomskim politikam, ki blažijo tveganja podnebnih sprememb, vključujejo trajnostne življenjske sloge, oblikujejo krožna gospodarstva, izvajajo čiste in vključujoče energetske prehode, financirajo trajnostni razvoj in ohranjajo ekosisteme. Obravnava tudi onesnaževanje s plastiko in financiranje trajnostne urbane infrastrukture.
- Reforma multilateralnih institucij. Voditelji skupine G20 se zavzemajo za krepitev multilateralizma, reformo mednarodnih finančnih institucij, obvladovanje ranljivosti svetovnega dolga ter zagotavljanje tehnološke

preobrazbe in digitalne javne infrastrukture, ki je varna, zanesljiva, odporna in zaupanja vredna.

- Tehnološka in digitalna preobrazba. Prednost so gradnja digitalne infrastrukture, zagotavljanje varnosti in zaščite digitalnega gospodarstva,²⁸ regulacija kriptovalut, spodbujanje digitalnih valut centralnih bank, spodbujanje digitalnih ekosistemov ter odgovorna uporaba umetne inteligence v globalno dobro.
- Enakost spolov in krepitev vloge žensk. Politika ponovno poudarja pomen enakosti spolov ter opolnomočenja žensk in deklet kot temeljnega pomena za uresničevanje Agende 2030.²⁹ Poudarja potrebo po ekonomskem in socialnem opolnomočenju žensk, zmanjšanju vrzeli v udeležbi na trgu dela in zagotavljanju enakega dostopa do izobraževanja, tudi na področjih STEM.³⁰
- Angažiranost in sodelovanje: deklaracija se sklene s ponovno potrditvijo zavezanosti skupine G20 kot najpomembnejšega foruma za mednarodno gospodarsko sodelovanje, s poudarkom na duhu multilateralizma in enakopravne udeležbe. Deklaracija priznava prispevek različnih skupin za sodelovanje in mednarodnih organizacij k ciljem skupine G20.

5.1 Doseganje ciljev in vpliva v regiji in svetu

Pri proučevanju literature lahko zasledimo različne ocene strokovnjakov o vplivu skupine G20 in doseganju ciljev, ki si jih običajno zadajo na letnem vrhu skupine. Cooper (2020) ugotavlja, da je finančna kriza leta 2008 temeljito spremenila skupino G20, saj je njena prejšnja vloga prevladujoče svetovne koalicije moči postala zastarela. Njeno učinkovitost so zmanjšale vse večja razdrobljenost in težave pri usklajevanju nacionalnih politik, kar zahteva veliko previdnosti pri delovanju. Hkrati pa ocenjuje, da tak pogled podcenjuje uspeh skupine G20, ki je postala ključno, hibridno središče svetovne politike in kljub vsemu ostaja pomembna. Skupina G20 se je razvila iz organa kriznega upravljanja in usmerjevalnega odbora na najvišji ravni v mrežno platformo, ki spodbuja interakcije med različnimi vladnimi in nadenacionalnimi družbenimi ravni.

²⁸ Digitalno gospodarstvo je gospodarska dejavnost, ki izhaja iz milijard vsakodnevnih spletnih povezav med ljudmi, podjetji, napravami, podatki in procesi. Osnova digitalnega gospodarstva je hiperpovezljivost, ki pomeni vse večjo medsebojno povezanost ljudi, organizacij in strojev ter je posledica interneta, mobilne tehnologije in interneta stvari (Deloitte, 2023).

²⁹ Agenda 2030 je program ukrepov OZN za trajnostni razvoj do leta 2030 (Republika Slovenija, 2023).

³⁰ STEM je kratica za znanost, tehnologijo, inženiring in matematiko (angl. *science, technology, engineering, and math*).

Relativna neformalnost skupine G20 je njenim voditeljem omogočila, da razumejo domače politične in gospodarske okoliščine ter omejitve drug drugega. Skupina G20 je voditeljem zagotovila forum za usklajevanje politik in sodelovanje pri političnih pobudah glede vedno večjega števila in raznolikosti vprašanj. V 19 letih delovanja na ministrski ravni in desetih letih na ravni voditeljev je dosegla pomembne rezultate na področju finančnih, ekonomskih, okoljskih, zdravstvenih in drugih globalnih vprašanj, čeprav njena uspešnost ni bila vselej dosledna in učinkovita. Še vedno je deležna kritik zaradi svoje domnevne neučinkovitosti in pomanjkanja splošne reprezentativnosti ter s tem polne legitimnosti, ne glede na dejstvo, da je skupina G20 veliko bolj reprezentativna za svetovno gospodarsko in politično realnost kot bolj omejujoče skupine G7/G8 (Hajnal, 2019, 3–4).

Zadnji vrh v New Delhiju so voditelji skupine G20 ocenili kot zelo učinkovit ter izpostavili uspešen zaključek dela različnih delovnih skupin in ministrskih srečanj skupine G20. Poudarili so tudi svojo zavezanost skupini G20 kot najpomembnejšemu forumu za globalno ekonomsko sodelovanje in njenemu nadaljnjemu delovanju v duhu multilateralizma na podlagi soglasja, pri čemer vse članice enakopravno sodelujejo pri vseh dogodkih, skupaj z vrhunskimi srečanji. Izpostavili so uspešno zaježitev preteklih globalnih kriz in odločenost popeljati svet iz trenutnih izzivov k vzpostavitvi varnejše, močnejše, odpornejše, vključujoče in bolj zdrave prihodnosti za ljudi in svet (G20, 2023).

6 Sklep

Analiza delovanja skupine G20 v kontekstu raziskovalnega vprašanja, kakšno vlogo, pomen in vpliv ima mednarodna institucija G20 na svetovni mednarodni red, razkriva kompleksno dinamiko mednarodnega sodelovanja in upravljanja v obdobju globalizacije. G20 se je razvila iz mehanizma za odzivanje na krize v forum, ki naslavlja širok spekter globalnih ekonomskih, finančnih in razvojnih izzivov. Njena vloga kot ključne platforme za mednarodno ekonomsko sodelovanje in kot katalizatorja za globalne akcije je postala vse bolj izrazita, zlasti v obdobjih, ko so globalni izzivi zahtevali usklajene mednarodne odzive.

Vloga G20 v svetovnem mednarodnem redu je večdimenzionalna. Kot forum, ki združuje vodilne svetovne ekonomije, je pridobila ključni pomen pri oblikovanju globalnega ekonomskega diskurza in odzivov na mednarodne ekonomske ter finančne krize. Z vzpostavitvijo močnejšega dialoga med razvitimi državami in gospodarstvi v vzponu ter s širjenjem svoje agende na področja, kot so trajnostni

razvoj, digitalna ekonomija in boj proti korupciji, je prispevala k razvoju bolj vključujočega in uravnoveženega globalnega gospodarskega sistema.

Vendar pa obstajajo tudi kritike glede učinkovitosti in legitimnosti G20, ki izpostavljajo omejen obseg njenega članstva in potencialno pomanjkanje zastopanosti globalnega juga. Kljub temu so prizadevanja za povečanje transparentnosti in vključevanja, kot je vidno v dialogih z različnimi skupinami za sodelovanje in v širitvi članstva z vključitvijo Afriške unije, koraki k izboljšanju njene legitimnosti in vpliva.

Skupina G20 se spoprijema z izzivi v dinamičnem in medsebojno povezanem svetovnem gospodarskem okolju, v katerem se globalni izzivi, kot so podnebne spremembe, neenakost in digitalna preobrazba, nenehno razvijajo. Njena sposobnost prilagajanja in odzivanja na te izzive ter hkrati ohranjanje enotnosti in sodelovanja med svojimi članicami bosta ključna za njeno dolgoročno uspešnost in vpliv na svetovni mednarodni red.

Na podlagi analize izdelkov različnih strokovnjakov, ki so proučevali delovanje skupine v različnih obdobjih njenega obstoja, lahko sklepamo, da G20 ostaja pomemben in vpliven akter v upravljanju globalne ekonomije, ki ima ključno vlogo pri oblikovanju odgovorov na kompleksne globalne izzive. Kljub očitnim izzivom in kritikam ji je uspelo vzpostaviti platformo za dialog in sodelovanje, ki presega tradicionalne geopolitične in ekonomske delitve. Njeno delovanje in prilagodljivost v obdobjih krize, pa tudi pri obravnavanju dolgoročnejših in kompleksnejših globalnih vprašanj, kažejo na njeno ključno vlogo v mednarodnem redu.

Vloga G20 kot globalnega usmerjevalnega odbora in foruma za spodbujanje mednarodnega sodelovanja in koordinacije je postala še pomembnejša v kontekstu hitrih sprememb in povečane medsebojne odvisnosti globalnih gospodarstev. S širjenjem svojega delovanja na področja, kot so trajnostni razvoj, digitalna transformacija in globalno zdravje, G20 prispeva ne samo k stabilnosti globalnega gospodarstva, temveč tudi k doseganju širših ciljev globalnega dobrega.

V prihodnje bo zelo pomemben izziv za G20 zagotoviti, da se njene politike in pobude učinkovito implementirajo ter da se dosežejo konkretni rezultati v korist vseh držav, ne glede na njihovo gospodarsko moč ali geopolitični položaj. Prav tako bo morala G20 nadaljevati izboljševanje svoje legitimnosti in transparentnosti ter še naprej iskati načine za vključevanje širšega spektra globalnih akterjev v svoje delo.

Kot odgovor na raziskovalno vprašanje lahko sklenemo, da skupina G20 ostaja bistvena institucija v globalnem gospodarskem upravljanju, ki ima potencial ne samo za reševanje trenutnih globalnih izzivov, temveč tudi za oblikovanje bolj trajnostnega in pravičnega svetovnega reda. S svojo sposobnostjo, da združuje vodilne svetovne ekonomije in omogoča medsebojno delovanje med različnimi gospodarskimi in političnimi sistemi, igra ključno vlogo pri zagotavljanju globalne stabilnosti in spodbujanju globalne rasti. Vendar pa bo njena prihodnja učinkovitost odvisna od njenih prizadevanj za reševanje izzivov, ki jih izpostavljajo notranji in zunanji dejavniki, vključno z vprašanji reprezentativnosti in odzivnosti na globalne potrebe, ter od njenih sposobnosti za prilagajanje in inovativno odzivanje na spreminjajoče se globalno okolje. Za ohranjanje svojega vpliva in učinkovitosti bo morala nadaljevati krepitev svojega sodelovanja, izboljševati transparentnost in vključevati širši krog deležnikov v svoje procese odločanja, s čimer bo prispevala k bolj vključujočemu in trajnostnemu globalnemu upravljanju.

7 Literatura in viri

1. Lee, S., Silver, A. & Laub, Z., 2013. *The Group of Eight (G8) Industrialized Nations*. [Online]. Dostopno na: <http://www.cfr.org/global-governance/group-eight-g8-industrialized-nations/p10647>. [28. 3. 2024].
2. Alexander N., Löschmann H., Schuele W., 2016a. *Group of 20 (G20) – In a Nutshell*. [Online]. Dostopno na: <https://www.boell.de/en/2016/10/06/group-20-g20-nutshell>. [8. 3. 2024].
3. Alexander N., Löschmann H., Schuele W., 2016. *Power and legitimacy of the G20 in a multilateral governance system*. [Online]. Dostopno na: <https://www.boell.de/en/2016/12/05/power-and-legitimacy-g20-multilateral-governance-system>. [25. 2. 2024].
4. Amadeo, K., 2021. *The Balance*. [Online]. Dostopno na: <https://www.thebalancemoney.com/keynesian-economics-theory-definition-4159776>. [22. 2. 2024].
5. Bayne, N., 2011. Plurilateralism and multilateralism: Comparing institutions. V: N. Bayne & S. Woolcock, ured. *The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation*. Farnham: Ashgate, 205–230.
6. Brookings, 2016. *Brookings*. [Online]. Dostopno na: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/G20_backgrounder.pdf. [22. 2. 2024].

7. Cooper, A. F., 2020. *The G20 is dead as a crisis or steering committee: Long live the G20 as hybrid focal point*. [Online]. Dostopno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10220461.2019.1699855?scroll=top&needAccess=true>. [6. 3. 2024].
8. Deloitte, 2023. *What is digital economy?*. [Online]. Dostopno na: <https://www2.deloitte.com/mt/en/pages/technology/articles/mt-what-is-digital-economy.html>. [5. 3. 2024].
9. G20 Research Group, 2012. *G20 Information Centre*. [Online]. Dostopno na: <http://www.g20.utoronto.ca/docs/g20history.pdf>. [Poskus dostopa 24. 2. 2024].
10. G20, 2008. *Declaration of the Summit on Financial Markets and the World Economy*. [Online]. Dostopno na: <https://www.g20.in/en/docs/2008/G20%202008%20Leaders%27%20Declaration.pdf>. [8. 3. 2024].
11. G20, 2008. *The Group Of Twenty: A History*. [Online]. Dostopno na: <http://www.g20.utoronto.ca/docs/g20history.pdf>. [Poskus dostopa 5. 3. 2024].
12. G20, 2010. *The Seoul Summit Document*. [Online]. Dostopno na: https://www.g20.in/en/docs/2010_KR/Seoul-Summit-Document.pdf. [8. 3. 2024].
13. G20, 2022. *About G20*. [Online]. Dostopno na: https://www.g20.in/en/docs/2022/G20_Background_Brief.pdf. [6. 3. 2024].
14. G20, 2023. *European Council Council of the European Union: G20 New Delhi Leaders' Declaration*. [Online]. Dostopno na: <https://www.consilium.europa.eu/media/66739/g20-new-delhi-leaders-declaration.pdf>. [5. 3. 2024].
15. Hajnal, P. I., 2019. *The G20 Evolution, Interrelationships, Documentation*. Second, revised edition ured. Abingdon in New York: Routledge.
16. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2012. *Možganski trust*. [Online]. Dostopno na: <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/mozganski-trust>. [7. 3. 2024].
17. Kirton, J. J., 2010. *G20 Information Centre*. [Online]. Dostopno na: <http://www.g20.utoronto.ca/g20whatisit.html>. [22. 2. 2024].
18. Kirton, J. J., 2013a. *Democratizing G20 Governance: Performance and Possibilities*, Farnham: Ashgate.
19. Kirton, J. J., 2013b. *G20 Governance for a Globalized World*. First edition ured. Farnham: Ashgate.
20. Kirton, J. J., 2021. *G20 Performance and Prospects, 2008–2021*. [Online]. Dostopno na: http://www.g20.utoronto.ca/biblio/Kirton_G20_Performance_and_Prospects_210304.pdf. [21. 2. 2024].

21. Ministry of External Affairs, Government of India, 2022. *G20 – Background Brief*. [Online]. Dostopno na: https://www.g20.in/en/docs/2022/G20_Background_Brief.pdf. [1. 3. 2024].
22. Ministry of Foreign Affairs and the Secretariat of Social Communication of the Presidency of the Republic of Brazil, 2023a. *E-Book „Brasil at The G20 Presidency“*. [Online]. Dostopno na: <https://www.g20.org/en/about-the-g20/e-book-brasil-na-presidencia-do-g20>. [28 2. 2024].
23. Ministry of Foreign Affairs and the Secretariat of Social Communication of the Presidency of the Republic of Brazil, 2023b. *G20 Brasil 2024 Building a Just World And a Sustainable Planet*. [Online]. Dostopno na: <https://www.g20.org/en>. [25. 2. 2024].
24. Ministry of Foreign Affairs Republic of Indonesia, 2021. *Indonesia G20 Presidency 2022*. [Online]. Dostopno na: https://kemlu.go.id/madrid/en/pages/presidensi_g20_di_indonesia/5101/etc-menu. [8. 3. 2024].
25. Munyati, C., 2023. *The African Union has been made a permanent member of the G20 – what does it mean for the continent?* [Online]. Dostopno na: [https://www.weforum.org/agenda/2023/09/african-union-g20-world-leaders/#:~:text=The%20African%20Union%20\(AU\)%20has,prior%20to%20the%20AU%20joining](https://www.weforum.org/agenda/2023/09/african-union-g20-world-leaders/#:~:text=The%20African%20Union%20(AU)%20has,prior%20to%20the%20AU%20joining). [26 2 2024].
26. Posner, E. .. & Sykes, A. O., 2014. *Voting Rules in International Organizations*. [Online]. Dostopno na: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1662&context=law_and_economics. [8. 3. 2024].
27. Republika Slovenija, 2023. *Uresničevanje Agende 2030*. [Online]. Dostopno na: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/uresnicevanje-agende-2030/>. [5. 3. 2024].
28. Slaughter, A. M., 1997. The real new world order. *Foreign Affairs*, 76(5), 183–197.
29. Steger, M. B., 2013. *Globalization: A Very Short Introduction*. Third edition ured. Oxford: Oxford University Press.
30. The International Monetary Fund (IMF), 2022. *International Monetary Fund*. [Online]. Dostopno na: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/IMF-at-a-Glance>. [5. 3. 2024].
31. The World Bank Group, 2024. *What We Do*. [Online]. Dostopno na: <https://www.worldbank.org/en/what-we-do>. [3. 3. 2024].

Pomen in vloga skupine G7 v mednarodnem redu

The importance and role of the G7 in the international order

Povzetek

Prispevek kritično obravnava pomen in vlogo skupine G7 v mednarodnem redu. Poudarja, kako ima skupina ključno vlogo pri oblikovanju globalnih ekonomskih politik, reševanju mednarodnih kriz, spodbujanju trgovine in razvoja ter obravnavi globalnih izzivov. Skupina deluje kot forum za dialog in sodelovanje med državami, ki združujejo svoje moči pri iskanju rešitev za kompleksna vprašanja, kot so podnebne spremembe, trgovinske napetosti in geopolitične krize. Prispevek obravnava tudi izzive, s katerimi se spoprijema, in razmišljanja o mogočih prihodnjih smereh, preoblikovanju ter vplivih na mednarodno politiko.

Ključne besede: *skupina G7, vplivi na mednarodno politiko, globalne ekonomske politike, globalni izzivi.*

Abstract

This paper critically examines the importance and role of the G7 in the international order. It highlights how the G7 plays a key role in shaping global economic policies, resolving international crises, promoting trade and development, and addressing global challenges. The G7 acts as a forum for dialogue and cooperation between countries, allowing them to join forces to find solutions to complex issues such as climate change, trade tensions and geopolitical crises. The paper also discusses the challenges facing the G7, and reflects on possible future directions, transformations and impacts of the G7 on international politics.

Key words: *the Group of Seven, influence on international politics, global economic policies, global challenges.*

1 Uvod

Mednarodno varnostno okolje se je v zadnjih 25 letih zelo dinamično spreminjalo, saj se je zgodilo kar nekaj dogodkov: širitev Evropske unije (EU), začetek in konec vojne v Afganistanu, vojna v Siriji, migrantska kriza, epidemija covida-19, vojni v Gazi in Ukrajini, napadi jemskih Hutijev na mednarodni pomorski promet in še bi lahko naštevali. Pri tem ne smemo pozabiti še vedno prisotno globalizacijo in podnebne spremembe, ki postajajo čedalje večja svetovna težava. Svet postaja drugačen zaradi geostrateških sprememb, pri tem pa varnostno okolje postaja vedno bolj nepredvidljivo, ogroženo in ranljivo, saj grožnje ne ostajajo znotraj posameznih državnih mej, s tem pa sta ogroženi svetovna varnost in blaginja. Sile, ki oblikujejo varnostno okolje, od podnebnih sprememb, ekonomije do tehnologije, postajajo bolj dinamične in včasih tudi prikrite. Omeniti moramo še demografske spremembe, zelo hitro staranje prebivalstva in migracije v nekaterih delih sveta. Vse to ima vpliv tudi na ekonomijo, saj zaradi tega niha gospodarska rast, države postajajo čedalje bolj zadolžene. Številne močno zadolžene države se spoprijemajo z akutnimi in večplastnimi krizami, od boja proti terorizmu in uničujočega dolga do podhranjenosti, lahkote in humanitarnih kriz. Svet se je znašel sredi geopolitične tranzicije (Svet Evropske unije, 2023).

Kot navaja Grizold (2011), se varnostni vidiki globalizacijskih procesov povezujejo z degradacijo okolja, begunci in migracijami nasploh, mednarodnim kriminalom, nenadzorovanim širjenjem orožja za množično uničevanje, verskim fundamentalizmom in grožnjami, ki jih prinaša prevelika odvisnost od informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Ti procesi lahko privedejo do novih groženj, kot so globalni kaos in vojne. Tem procesom se človeštvo ne more izogniti, je pa ključno, kako se nanje odzivajo mednarodne organizacije in forumi, zlasti tisti, ki imajo največjo gospodarsko moč oziroma so med najbolj razvitimi državami na svetu. Ena izmed teh je skupina G7.

Skupina G7 ni mednarodna organizacija, temveč neformalni forum voditeljev držav in vlad. Sestavljajo jo Kanada, Francija, Nemčija, Italija, Japonska, Združeno kraljestvo in ZDA. Države članice skupine G7 predstavljajo približno deset odstotkov svetovnega prebivalstva in ustvarijo približno 45 odstotkov svetovnega bruto domačega proizvoda. So tudi med največjimi plačnicami sredstev za mednarodne organizacije in prispevajo približno 75 odstotkov svetovne uradne razvojne pomoči, ki jo ugotavlja OECD (Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, 2022). Skupina sedmih oziroma skupina G7 je tako skupina gospodarsko najuspešnejših liberalnih demokracij, ki se spoprijema

z izzivi današnjega časa na področjih, kot so mednarodno gospodarstvo, politika, varnost in druga globalna vprašanja.

V prispevku obravnavamo dve med seboj povezujoči se raziskovalni vprašanji. Prvo se nanaša na vlogo skupine G7 v mednarodnem redu, drugo pa naslavlja vlogo skupine G7 v okolju tekmovanja velikih sil in geopolitičnih sprememb. Metodološki pristop temelji na analizi primarnih in sekundarnih pisnih virov ter sintezi in interpretaciji različnih raziskovalnih spoznanj.

2 Namen in cilji vzpostavitve skupine G7 z razvojnimi mejniki

Kot navaja Baker (2017), se je po gospodarskih pretresih in motnjah, ki so bili posledica prizadevanj za obnovo liberalnega finančnega reda in zlatega standarda v skladu s smernicami iz obdobja pred letom 1914 v dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja, začel obravnavati strožji finančni red kot nujnost, pa tudi potrebna obnova po drugi svetovni vojni. Vrednost dolarja je bila takrat določena glede na ceno zlata, ki je znašala 35 ameriških dolarjev za unčo. Tako imenovani »dolar standard« je deloval kot glavno mazivo mednarodnega monetarnega trga v mednarodni trgovini. Mednarodni denarni sistem, gospodarska rast in mednarodna trgovina so bili tako odvisni od zaupanja v ameriški dolar.

Tudi Kaiser (b. d.) navaja, da so bile pred prvo svetovno vojno vse valute, kot so ameriški dolar, nemška marka, francoski frank in britanski funt, vezane na zlato, kar je bil tako imenovani zlati standard. Po Brettonwoodskem sporazumu pa so v New Yorku leta 1944 sklenili, da bo dolar postal mednarodna rezervna valuta, na katerega so vezali druge valute, da bi zasnovali novo gospodarsko ureditev med zavezniškimi državami po drugi svetovni vojni. Ta sistem je deloval dvajset let in je ZDA omogočil, da so umetno zvišale vrednost dolarja, pri čemer pa je povečana poraba tudi zaradi hladne vojne in socialnih sprememb povzročila dodatno tiskanje denarja. Zaradi možnosti izgube zlatih rezerv se je predsednik Richard Nixon leta 1971 odločil, da ukine zlati standard in prisili svet, da preide na sistem papirnatega denarja.

V sedemdesetih letih 20. stoletja sta bila dva najbolj pereča problema, s katerima so se spoprijemale ZDA, trgovinski in proračunski primanjkljaj. Z enostransko odločitvijo ZDA o opustitvi fiksne deviznega tečaja, ki jo je spodbudil njihov spremenjeni položaj v mednarodnem finančnem sistemu, so se prelevile iz položaja upnice v položaj dolžnice, saj so porabile več, kot so proizvedle. Po opustitvi fiksnih deviznih tečajev in odločitvi ZDA, da odpravijo nadzor nad kapitalom, so

se povečala tudi špekulativna finančna gibanja. Tako britanska laburistična vlada leta 1976 kot tudi francoski socialisti leta 1983 so ugotovili, da sta bili nacionalni keynesijanski strategiji onemogočeni. Obe vladi sta bili prisiljeni sprejeti disciplino trga ter monetarno in fiskalno pravičnost, potem ko sta izkusili beg kapitala in krizo menjalnega tečaja. V povezavi s tem je bila politika obrestnih mer ZDA eden od razlogov za težave, ki jih je imela francoska vlada s frankom leta 1983, saj so vlagatelje privlačile visoke obrestne mere vloženega kapitala iz Francije v ZDA. Z drugimi besedami, naraščajoče obrestne mere in mednarodna mobilnost kapitala so poudarile pomen uspešnosti gospodarstva ZDA in povečale obseg usklajevanja nacionalnih makroekonomskih (monetarnih in fiskalnih) politik v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Izjemnemu trendu finančne liberalizacije je sledila liberalizacija v industrijsko razvitem svetu. Do leta 1988 so se vse države EU zavezale k popolni odpravi nadzora nad kapitalom v okviru prizadevanj za vzpostavitev evropskega enotnega trga, da bi izboljšale konkurenčnost. Podobno je tudi Japonska postopoma odpravila nadzor v osemdesetih letih. Dejansko so oblikovalci politik v Evropi in na Japonskem odpravili povojni finančni nadzor in predpise, da bi se izognili izgubi poslov in kapitala v liberalizirana finančna središča v Londonu in New Yorku (Baker, 2017).

Skupina G7 je nastala v primežu iskanja mogočih alternativ v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, v okviru katere bi se lahko razpravljalo o prihodnosti mednarodnega monetarnega sistema. Z razpadom sistema fiksnega deviznega tečaja leta 1971 so mednarodna vprašanja o plačilih namreč postajala vse bolj politizirana. V obdobju po ukinitvi zlate vezave dolarja pa so se finančni ministri držav začeli ponovno sestajati. Sprva so se sestajali kot skupina štirih, nato pa so postali skupina petih. Obe skupini pa sta bili predhodnici skupine G7 (Baker, 2017).

Kot navaja Baker (2017), je leta 1973 ameriški finančni minister George Schultz povabil finančne ministre iz Francije, Nemčije in Združenega kraljestva na srečanje v knjižnico Bele hiše, da bi razpravljali o pretresih, ki so bili posledica zloma fiksnega sistema fiksnih deviznih tečajev. Sicer na tem srečanju niso bili sprejeti nobeni pomembni sklepi, vendar so udeleženci ocenili, da je smiselno organizirati nadaljna srečanja. Že naslednje leto se jim je pridružil japonski finančni minister in tako imenova knjižnična skupina se je s štirih (skupina G4) povečala na pet članov (skupina G5) z rednimi neuradnimi srečanji. Sprva so ta potekala v tajnosti, ne da bi jih mediji tako podrobno spremljali, kot je bilo to značilno za vrhunska srečanja. Zasebnost srečanj skupine G5 se je končala

z uradno napovedjo na srečanju v hotelu Plaza na Manhattnu septembra 1985, kar je povzročilo okrepljene pritiske Italije in Kanade, da bi razširili skupino G5. Obe državi sta kot odziv na te pritiske prejeli vabilo za sodelovanje na Tokijskem vrhu leta 1986. Sprva so se finančni ministri skupine G5 še naprej sestajali pred srečanji skupine G7, vendar so do leta 1989 srečanja finančnih ministrov skupine G7 skoraj v celoti nadomestila srečanja skupine G5. Hkrati pa je izvajanje nadzora finančnim ministrom in centralnim bankam omogočilo vse bolj pomembno vlogo pri vodenju mednarodne denarne politike.

Skupina G7 je s članstvom Rusije leta 1998 prerasla v skupino G8. Zlasti predsednik ZDA Bill Clinton je menil, da bo Rusiji sprejem zagotovil mednarodni ugled in spodbudil demokracijo ter njeno povezovanje z Zahodom. Prav tako je menil, da Rusija s to potezo ne bo nasprotovala članstvu nekdanjih sovjetskih držav v zvezo Nato. Vendar je pobuda naletela na nasprotovanje v skupini G7, saj je Rusija imela razmeroma šibko gospodarstvo in velik javni dolg. Tako so se ministri za finance še naprej sestajali v okviru skupine G7, voditelji in zunanji ministri pa v okviru skupine G8. Zaradi politične preobrazbe Rusije pod vodstvom Vladimirja Putina se je razkorak med članicami skupine G7 in Rusijo še povečal. Vrh pa je dosegel leta 2014 z aneksijo Krima, ko so preostale države skupine G7 prekinile sodelovanje v skupini G8 ter nadaljevale delo v skupini G7. Pri tem so obsodile Rusijo in odstopile od načrtovanega vrha leta 2014 v Sočiju. Takšen odklon od Rusije je dobil dodaten zagon z vojno v Ukrajini v začetku leta 2022, skupina G7 pa je prišla do spoznanja, da skupina G8 pravzaprav nikoli ni imela pravega smisla (Laub, 2014).

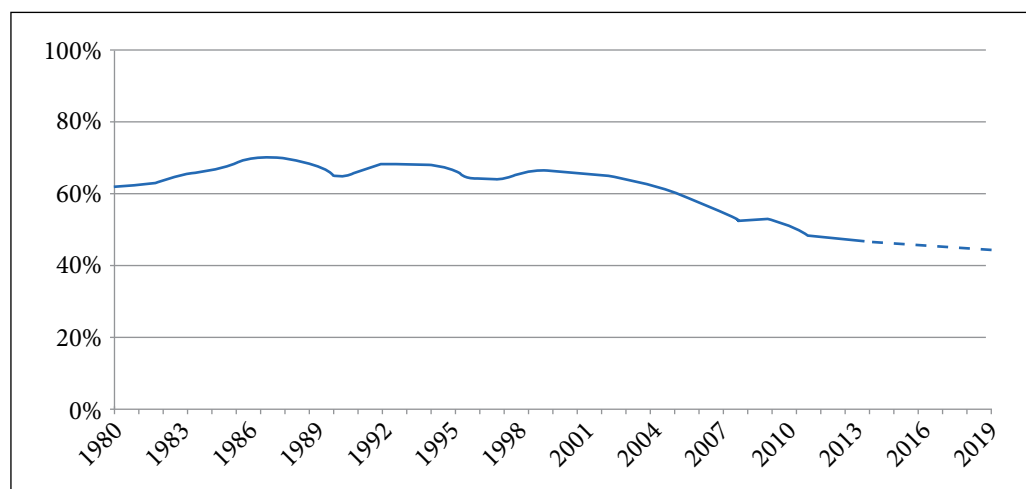
Če povzamemo, je skupina G7 nastala kot skupina za usklajevanje ekonomske politike, ko so se voditelji ZDA, Kanade, Francije, Nemčije, Italije, Japonske in Združenega kraljestva leta 1975 sestali, da bi se spopadli s svetovno gospodarsko krizo. Skozi leta se je razvila v platformo za razprave o ključnih globalnih vprašanjih, vključno s trgovino, okoljem, varnostjo in človekovimi pravicami. Skupina G7 ima redna srečanja, kjer voditelji iščejo rešitve za skupne izzive in oblikujejo smernice za mednarodno sodelovanje. Od ustanovitve skupine G7 so se pojavila tudi številna vprašanja in kritike glede njene učinkovitosti in legitimnosti. Nekateri kritiki trdijo, da ne odraža dovolj širokega spektra svetovnih interesov, saj ne vključuje predstavnikov drugih regij in držav v razvoju. Obstaja tudi vprašanje, ali je sposobna obravnavati kompleksne globalne izzive in zagotoviti trajnostne rešitve. V zadnjem času so se v svetu pojavile razprave o potrebi po reformi globalnega upravljanja, kar vključuje tudi vlogo organizacij,

kot je skupina G7. Kljub temu pa ima skupina G7 še vedno pomembno vlogo pri oblikovanju svetovne agende in prispevanju k reševanju ključnih globalnih izzivov.

3 Organiziranost, delovanje in značilnosti skupine G7

Skupina G7 ni uradna institucija s statutom in sekretariatom, kot je OZN ali zveza Nato. Ima pa predsedstvo, ki se letno izmenjuje med državami članicami in je odgovorno za določitev dnevnega reda srečanja in logistično podporo. Na srečanjih razpravlja o vprašanjih skupnega interesa, kot so globalno gospodarstvo, mednarodna varnost in energetska politika. Pri tem pa je njeno majhno in sorazmerno homogeno članstvo primerno za skupno odločanje o predlogih in pobudah. Skupina G7 brez Rusije naj bi bila tudi bolj pripravljena na skupno ukrepanje, čeprav se že pojavljajo pomisleki, da nobena organizacija v današnjem času brez Kitajske ni resnično globalna (Laub, 2014).

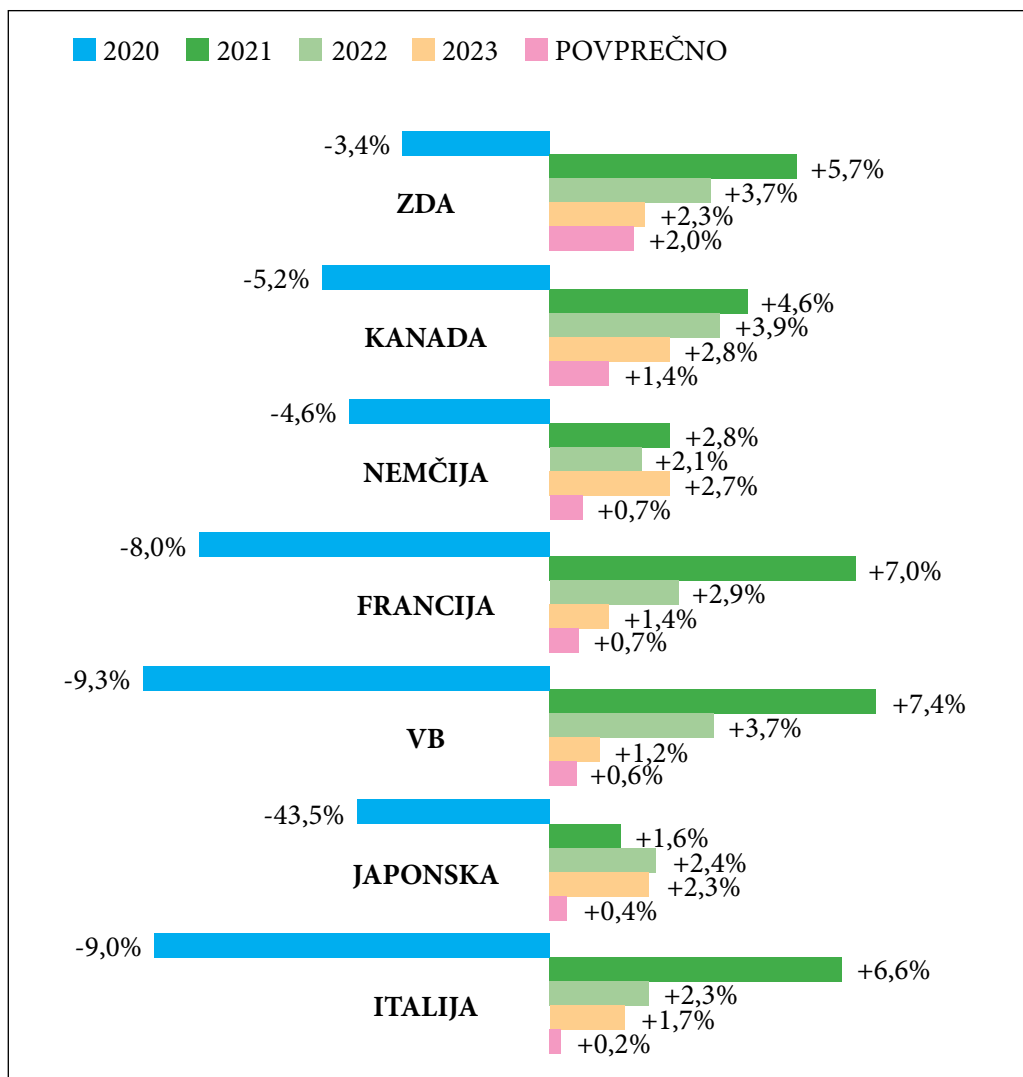
Kot navaja Baker (2014), je proces dela skupine G7 sestavljen iz rednih neuradnih srečanj, medsebojnih ukrepov in izmenjav med finančnimi ministrstvi držav članic ter njihovimi centralnimi bankami. V ta proces, ki ga bi lahko imenovali tudi proces upravljanja brez vlade, so poleg držav skupine G7 vključene tudi Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), Mednarodni denarni sklad (MDS), Svetovna banka in Banka za mednarodne poravnave (BIS). Zato lahko menimo, da je skupina G7 eden izmed ključnih dejavnikov svetovnega gospodarskega upravljanja, čeprav njen obstoj, vsaj v takšni obliki, kot je to danes, v prihodnosti ni nujno zagotovljen.

Slika 1: Skupni svetovni bruto domači proizvod članic skupine G7 (vir: Baker, 2017)

V nadaljevanju bomo opravili analizo nekaterih ključnih kazalnikov uspešnosti skupine G7, kot so delež v svetovnem BDP, hitrost gospodarske rasti ter demografski vplivi, kot sta število in staranje prebivalstva. Menimo namreč, da bodo ti kazalniki še kako pomembni pri njenem delovanju in vplivu v prihodnosti.

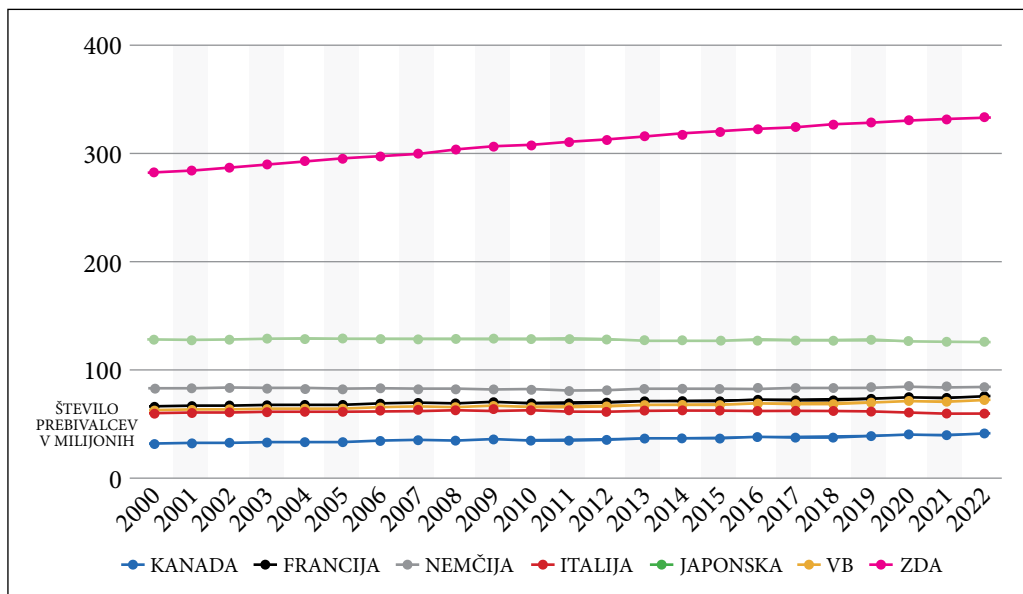
Skupina G7 je skupina industrijsko zelo razvitih demokracij, ki sicer nima meril za članstvo, vendar so vse države članice po bruto domačem proizvodu (BDP) v svetovnem vrhu, saj je skupni BDP vseh sedmih držav članic predstavljal skoraj 50 odstotkov svetovnega BDP, vendar ima tendenco padanja, kot to prikazuje slika 1 (Baker, 2017).

Slika 2: Gospodarska rast držav članic G7 od 2020 do 2023 (vir: The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, 2022)

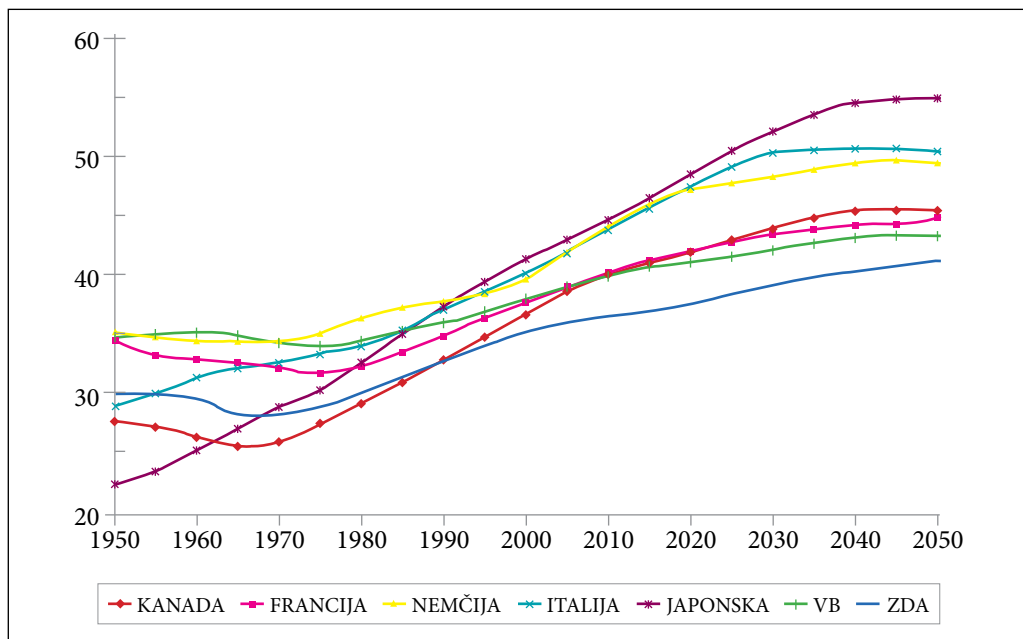
Vendar je treba pogledati tudi povprečno gospodarsko rast članic skupine G7 v zadnjih letih do leta 2023. Ta temelji na poročilu IMF. V njem zasledimo, da so ZDA najuspešnejše gospodarstvo v skupini G7 s povprečno rastjo 2,0 odstotka, sledi Kanada z 1,4 odstotka, Nemčija in Francija z enako 0,7-odstotno povprečno rastjo, nato sledi Združeno kraljestvo z 0,6 odstotka, Japonska z 0,4- in Italija z 0,2-odstotno povprečno rastjo. Seveda obstajajo negativna tveganja za svetovno gospodarstvo, predvsem zaradi vojne v Ukrajini, inflacije in naraščajočih življenjskih stroškov. Predstavitev gospodarske rasti držav članic skupine G7 v letih od 2020 do 2023 prikazuje slika 2 (The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, 2022).

V državah članicah skupine G7 živi skupno 776 milijonov prebivalcev s pričakovano življensko dobo 82 let in trenutno povprečno starostjo 43 let, medtem ko je svetovno povprečje 30 let. Število prebivalcev skupine G7 tako predstavlja 10 odstotkov svetovnega prebivalstva. Med letoma 2000 in 2022 so imele ZDA največ prebivalcev med državami G7, saj se je z 282 milijonov povečalo na 333 milijonov. To je tudi država s tretjim največjim številom prebivalcev na svetu. Zanimivo je, da se je število prebivalcev Japonske od leta 2010 zmanjševalo, in sicer s 128 milijonov na 125,1 milijona. Tudi število prebivalcev Italije se v zadnjih letih zmanjšuje. Spreminjanje števila prebivalcev v skupini G7 med letoma 2000 in 2022 prikazuje slika 3 (Dyvik, 2024).

Slika 3: Število prebivalcev v državah članicah G7 (vir: Dyvik, 2024)

Za Italijo, Nemčijo in Japonsko je značilno, da se njihovo prebivalstvo vse bolj stara. Leta 2022 je imela Japonska drugo najvišjo povprečno starost na svetu (48,6 leta), Nemčija in Italija pa četrto oziroma peto najvišjo. Kljub visoki povprečni starosti in staranju prebivalstva v Nemčiji se število prebivalcev zaradi migracij še naprej povečuje. Drugi razlog za upadanje števila prebivalcev na Japonskem in v Italiji so padajoče stopnje rodnosti. Obe državi sta bili leta 2023 med 20 državami z najnižjimi stopnjami rodnosti na svetu, kar pomeni, da imajo ženske v rodni dobi manj otrok. Tega leta sta imeli Japonska in Italija stopnjo rodnosti 1,39 oziroma 1,24 otroka na žensko (Dyvik, 2024). Povprečno starost prebivalcev v državah članicah skupine G7 prikazuje slika 4.

Slika 4: Povprečna starost prebivalcev v državah članicah G7 (vir: ResearchGate, 2009)

Glede na navedeno raziskavo na podlagi deleža svetovnega BDP, gospodarske rasti in demografskih faktorjev lahko povzamemo, da članice skupine G7 predstavljajo pomemben delež svetovnega gospodarstva. Skupina združuje nekatere največje in najbolj razvite države na svetu, ki imajo močan vpliv na mednarodno trgovino, finance in industrijo. Prav tako igra ključno vlogo pri oblikovanju gospodarskih politik in pri spopadanju s svetovnimi gospodarskimi izzivi, kot so finančne krize, trgovinske napetosti in globalna recesija. Članice imajo sorazmerno manjše število prebivalcev v primerjavi z drugimi državami, kot sta Kitajska in Indija. Kljub temu imajo zaradi visokega življenjskega standarda in gospodarske razvitosti pomemben vpliv v svetu. Skupina G7 se tako osredotoča na politične,

gospodarske in varnostne zadeve, ki imajo pogosto globalne posledice, vendar njihova relativna manjša številčnost vpliva na nekatere vidike mednarodnega sodelovanja. Dosegla je tudi nižje stopnje gospodarske rasti, zlasti zaradi zrelosti njihovih gospodarstev. Kljub temu ostaja pomemben akter na svetovnem gospodarskem prizorišču. Večina držav v skupini G7 se tudi spoprijema z izzivi staranja prebivalstva. Naraščajoči delež starejših prebivalcev jih postavlja pred izzive glede pokojninskih sistemov, zdravstvenega varstva in socialnih storitev. Demografsko staranje lahko vpliva tudi na ekonomske kazalnike, saj lahko zmanjša delovno silo in tako poveča breme za socialne sisteme.

4 Vloga in pomen skupine G7 v svetu

Kljub majhnemu številu držav članic ima skupina G7 dandanes v svetu sorazmerno velik vpliv, saj gre za države, ki po najnovejših podatkih prispevajo več kot 40 odstotkov svetovnega BDP. Lahko bi rekli, da gre za obliko multilateralizma, ki ga sestavljajo odnosi med temi državami in temeljijo na skupnih načelih, lahko bi rekli tudi vrednotah. Seveda pa niso pomembni samo odnosi med državami samimi, temveč tudi z drugimi mednarodnimi organizacijami na različnih ravneh. Skupina G7 tako tudi sodeluje z EU, in kot navaja portal Evropske komisije, se je to začelo leta 1977, ko so se predstavniki tedanje Evropske skupnosti udeležili zasedanja v Londonu. Vloga EU se je sčasoma povečala, saj je vključena v politične razprave in je od vrha v Ottawi leta 1981 sodelovala na vseh sejah, vendar pa ne prevzema predsedovanja skupine G7 po načelu rotacije (Evropska komisija, b. d.).

Države skupine G7 kot forum vodilnih industrializiranih demokracij tako igrajo ključno vlogo pri globalnem upravljanju, gospodarskem usklajevanju, obvladovanju kriz in oblikovanju mednarodne agende. Države članice imajo s svojo gospodarsko močjo in političnim vplivom pomembno odgovornost pri spoprijemanju z globalnimi izzivi in spodbujanju mednarodnega sodelovanja. Skupina G7 služi kot platforma za usklajevanje in razprave o svetovnih gospodarskih, varnostnih, energetske in drugih izzivih, ki se pojavljajo v današnjem globalnem okolju. Pri tem pa ima vsaka od držav članic svoje ključne značilnosti, ki za skupino pomenijo prednosti in perspektivo. Kanada ima veliko naravnih virov in gospodarskih povezav v svetu, prav tako ima vpliv zaradi svoje velikosti in lege. Francija ima bogato kulturno dediščino in je vplivna članica že od začetka delovanja skupine. ZDA kot največje gospodarstvo na svetu in velesila imajo velik vpliv v skupini in vpliv na svetovno politično in

gospodarsko okolje. Japonska vodi v tehnološkem napredku in razvoju in ima eno največjih svetovnih gospodarstev. Nemčija je ena pomembnejših članic EU z enim največjih gospodarstev v EU. Prav tako ima velik gospodarski prispevek Združeno kraljestvo, ki ga sestavljajo Anglija, Škotska, Wales in Severna Irska, in na koncu še Italija s svojim gospodarskim, kulturnim in zgodovinskim pomenom (Bold News, 2023).

Skupina G7, ki je bila sprva osredotočena na finančno in gospodarsko področje, je svoje delovanje postopoma razširila na razprave o varnostnih izzivih, energetski varnosti, podnebnih izzivih in drugih svetovnih vprašanjih. Državam članicam tako ponuja platformo za usklajevanje politik in izzivov, pri čemer si izmenjujejo znanje, izkušnje in najboljše prakse za reševanje kompleksnih izzivov. Odločitve, sprejete znotraj skupine, pa lahko imajo dolgoročne vplive za stabilnost in gospodarsko rast v svetu. Seveda pa te odločitve vplivajo tudi na oblikovanje mednarodnih politik, procese odločanja in globalno upravljanje. Pri tem imamo v mislih predvsem področja, kot so svetovna trgovina, podnebne spremembe, globalna varnost, diplomatsko sodelovanje in spodbujanje mednarodnega sodelovanja. Tudi tematike, o kateri se razpravlja na vrhah skupine G7, oblikujejo diskurz in politike v svetovnem merilu. Poleg tega pa je v preteklosti skupina G7 že imela ključno vlogo pri obvladovanju svetovnih kriz predvsem v smislu hitrega odzivanja in ublažitve posledic, saj skupno strokovno znanje in viri omogočajo učinkovito krizno upravljanje. Skupina G7 ima tako v svoji vlogi foruma vodilnih industrializiranih demokracij ključno vlogo pri globalnem upravljanju, gospodarskem usklajevanju, kriznem upravljanju in oblikovanju mednarodne agende. Države članice skupine G7 imajo s svojo gospodarsko močjo in političnim vplivom pomembno odgovornost pri spoprijemanju z globalnimi izzivi in spodbujanju mednarodnega sodelovanja. Skupina G7 je še naprej platforma za pomembne razprave, usklajevanje politik in skupno ukrepanje za izboljšanje svetovne skupnosti (Bold News, 2023).

Gostitelj 49. srečanja držav članic skupine G7 na zadnjem vrhu maja 2023 v Hirošimi je bil predsednik japonske vlade Fumio Kishida, ki je že pred srečanjem poudaril, da je mednarodna skupnost na razpotju, saj je ruska agresija na Ukrajino zamajala temelje mednarodnega reda, pri čemer pa se svet spoprijema z več krizami, kot so geopolitična, podnebna in zdravstvena. Pri tem je poudaril, da mora skupina G7 odločno podpreti mednarodni red, temelječ na vladavini prava in spoštovanju načel Ustanovne listine Združenih narodov. Prav tako je izpostavil povezovanje z državami na tako imenovanem globalnem jugu, kot so Indija,

Brazilija, Avstralija, Komori, Cookovi otoki, Indonezija, Južna Koreja in Vietnam. Na podlagi tega so tako na vrhu skupine G7 obravnavali širok spekter vprašanj, vključno s svetovnim gospodarstvom, energetsko in prehransko varnostjo, regionalnimi varnostnimi zadevami, vključno z Ukrajino in Indopacifikom, jedrsko razorožitvijo in neširjenjem jedrskega orožja, gospodarskimi zadevami, podnebnimi spremembami, svetovnim zdravjem in trajnostnim razvojem. Zlasti so bile izpostavljene teme, kot so vojna v Ukrajini, mir v svetu, gospodarska odpornost in varnost, energetska varnost za doseganje ničelne neto emisije toplogrednih plinov do 2050, enakost spolov in digitalna tehnologija s hitrim razvojem umetne inteligence (JapanForward, 2023).

Seveda je smiselno pogledati sporočilo, ki so ga po zasedanju posredovali v javnost. Ključna sporočila so bila (Svet Evropske unije, 2023):

- Države članice skupine G7 smo enotne v odločenosti, da se spoprimemo z globalnimi izzivi današnjega časa.
- Naše delo temelji na spoštovanju Ustanovne listine Združenih narodov.
- Podpiramo Ukrajino, kolikor bo treba, zaradi ruske agresije, okrepili bomo prizadevanja za razorožitev in svet brez jedrskega orožja.
- Uskladili bomo pristop h gospodarski odpornosti in gospodarski varnosti, ki temelji na diverzifikaciji in poglobljanju partnerstev.
- S sodelovanjem znotraj skupine G7 in zunaj nje spodbujamo prehod k čistim energetskim gospodarstvom prihodnosti in odporno globalno prehransko varnost.
- Podpiramo svobodno in odprto indijsko-pacifiško regijo in nasprotujemo vsem enostranskim poskusom spreminjanja trenutnega stanja s silo ali prisilo.
- Spodbujamo močno in odporno svetovno gospodarsko okrevanje, ohranjanje finančne stabilnosti ter spodbujanje rasti delovnih mest in trajnostne rasti.
- Izpolniti želimo cilj do 600 milijard dolarjev financiranja v infrastrukturo prek Partnerstva za naložbe v globalno infrastrukturo (PGII).
- Okrepiti moramo svoja partnerstva z afriškimi državami in podpreti večjo zastopanost Afrike v večstranskih forumih.
- Vlagati je treba v globalno zdravje prek zmogljivosti za proizvodnjo cepiv po vsem svetu, sklada za pandemijo, prihodnjega mednarodnega sporazuma za preprečevanje, pripravljenost in odziv na pandemijo.

- Sodelujemo pri mednarodnih migracijah in okrepili bomo naša skupna prizadevanja za boj proti trgovini z ljudmi in tihotapljenju ljudi.
- Pospešiti je treba mednarodne razprave o vključujočem upravljanju in interoperabilnosti umetne inteligence (AI).
- Podpiramo svobodni in odprti mednarodni red, ki temelji na vladavini prava, ob spoštovanju Ustanovne listine OZN v korist velikih in majhnih držav, ter ostro nasprotujemo vsem enostranskim poskusom spreminjanja mirno vzpostavljenega statusa ozemelj s silo ali prisilo kjer koli na svetu.
- Potrebno je spodbujanje držav na področjih univerzalnih človekovih pravic, enakosti spolov in človekovega dostojanstva.

Smiselna pa je tudi primerjava skupine G7 s skupino BRICS, ki jo sestavljajo Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika. Primerjavo lahko izvedemo na podlagi odstotka svetovnega BDP, pri čemer so imele države BRICS v letu 2023 skupno 25,5 odstotka svetovnega bruto domačega proizvoda (BDP) v primerjavi s 43 odstotki držav skupine G7, kar prikazuje preglednica 1 (VisualCapitalist, 2023).

Skupina	BDP v milijardah v \$	Odstotek svetovnega BDP
G7	45.916	43 %
BRICS	27.654	25,5 %
BRICS+	30.767	29 %

Preglednica 1: Primerjava svetovnega bruto domačega proizvoda med državami BRICS in skupino G7 (vir: prirejeno po VisualCapitalist, 2023)

Skupina držav BRICS je napovedala tudi širitev v BRICS plus z državami, kot so Argentina, Egipt, Etiopija, Iran, Savdska Arabija in Združeni arabski emirati. Pri tem pa države BRICS že zdaj obsegajo 42 odstotkov svetovnega prebivalstva (MMC, 2023).

5 Sklep

Iz analize lahko ugotovimo, da ima skupina G7 pomemben vpliv na mednarodni red iz več razlogov. Prvi je gospodarski vpliv, saj so članice skupine G7 med največjimi svetovnimi gospodarstvi, kar jim daje velik vpliv na mednarodnih trgih, v financah in trgovini. Sprejete gospodarske politike in odločitve na srečanjih skupine G7 imajo lahko obsežne posledice za svetovno gospodarstvo. Skupina G7 igra ključno vlogo tudi pri oblikovanju globalne politike in varnosti.

Članice se srečujejo, da razpravljajo o političnih izzivih, kot so mednarodni konflikti, terorizem, podnebne spremembe, človekove pravice in druge globalne grožnje. Srečanja članic na vrhah skupine G7 omogočajo voditeljem teh držav, da sodelujejo pri reševanju globalnih izzivov s skupnimi prizadevanji. Kljub različnim interesom in stališčem si prizadevajo za usklajevanje politik, s čimer lahko oblikujejo usmeritve za reševanje mednarodnih vprašanj. Skupina G7 ima veliko vlogo tudi pri postavljanju norm in vrednot v mednarodnih odnosih ter spodbuja spoštovanje človekovih pravic, demokratičnih vrednot, trajnostnega razvoja in drugih načel, ki so ključna za stabilen in pravičen mednarodni red. Prav tako so članice skupine G7 pogosto pomembne pri oblikovanju politike mednarodnih organizacij, kot so Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija (WTO). Njihove odločitve in usmeritve lahko vplivajo na delovanje teh institucij. Kljub temu pa se skupina G7 spoprijema s kritikami, ki segajo od pomanjkanja reprezentativnosti do vprašanj glede njene sposobnosti reševanja kompleksnih mednarodnih izzivov.

Dolgoročna obstojnost skupine G7 v svetu je tako odvisna od več dejavnikov, vključno z dinamiko mednarodnih odnosov, uspešnostjo reševanja globalnih izzivov, demografskim trendom, splošnim ugledom ter sodelovanjem med članicami skupine. Ključni dejavniki, ki vplivajo na dolgoročno obstojnost skupine G7, obsegajo uspešnost reševanja globalnih izzivov, sodelovanje med članicami, prilagajanje spreminjajočemu se svetovnemu redu, širitev sodelovanja ter povečanje legitimnosti in reprezentativnosti. Glede na nenehne spremembe v svetu ni mogoče zagotoviti dolgoročne obstojnosti nobene mednarodne organizacije. Vendar pa so prilagajanje, sodelovanje in uspešno reševanje globalnih izzivov ključni za ohranjanje vloge skupine G7 v mednarodni skupnosti v prihodnosti. Ena izmed možnosti delovanja v prihodnosti je tudi njena širitev, kjer bi morala skupina združevati večje število držav, ki predstavljajo tudi regionalne interese. Del tega je bilo že videno na zadnjem vrhu skupine G7 v Hirošimi, na katerega so bile povabljene države globalnega juga, kot so Indija, Brazilija, Avstralija, Komori, Cookovi otoki, Indonezije, Južna Koreja in Vietnam. Vsekakor pa bi polnopravna članica morala biti tudi EU. Odločitev o preoblikovanju skupine G7 bi morala zato temeljiti na tem, kako bi to vplivalo na učinkovitost, reprezentativnost in sposobnost skupine za reševanje ključnih izzivov v mednarodnem okolju, pri čemer pa več ni vprašanje, če se bo širitev izvedla, temveč kdaj se bo izvedla.

6 Literatura in viri

1. Baker, A., 2008. *ResearchGate, The Group of Seven*. [Online]. Dostopno na: <https://www.researchgate.net/publication/247516483>. [2. 2. 2024].
2. Baker, A., 2014. *ResearchGate*. [Online]. Dostopno na: https://www.researchgate.net/publication/247516483_The_Group_of_Seven. [2. 2. 2024].
3. Baker, A., 2017. *OpenAccess*. [Online]. Dostopno na: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/24097>. [2. 2. 2024].
4. Bold News, 2023. *Shaping global governance: The role and influence of the G7 countries*. [Online]. Dostopno na: <https://boldnewsonline.com/shaping-global-governance-the-role-and-influence-of-the-g7-countries/>. [3. 2. 2024].
5. Dyvik, H. E., 2024. *Number of inhabitants in G7 countries from 2000 to 2022, by country*. [Online]. Dostopno na: <https://www.statista.com/statistics/1372441/g7-country-population/>. [2. 2. 2024].
6. European Parliament, 2023. *2023 G7 Summit: Preparing for a new global order?*. [Online]. Dostopno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)747920](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)747920). [3. 2. 2024].
7. Evropska komisija, 2024. *EU in skupina G20*. [Online]. Dostopno na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-g20_sl. [4. 2. 2024].
8. Evropska komisija, brez datuma *Agriculture and rural developmen*. [Online]. Dostopno na: https://agriculture.ec.europa.eu/international/international-cooperation/international-organisations/g7_sl. [3. 2. 2024].
9. Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, 2022. *What is the G7 and how does it operate?* [Online]. Dostopno na: <https://www.bmz.de/en/news/g7-presidency/what-is-the-g7-104148>. [3. 2. 2024].
10. Grizold, A., B. B., 2011. Izzivi sodobne varnosti: Od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. *Teorija in praksa*, 48, str. 827–851.
11. JapanForward, 2023. *The G7 Hiroshima Summit: Respond to the Multiple Crises that the World is Facing*. [Online]. Dostopno na: https://japan-forward.com/the-g7-hiroshima-summit-respond-to-the-multiple-crises-that-the-world-is-facing/?gsearch=click&gad_source=1. [3. 2. 2024].
12. Kaiser, A., brez datuma. *Intervencionizem in revščina: 1929-2008*. [Online]. Dostopno na: <http://www.sinteza.co/wp-content/uploads/2013/07/INTERVENCIONIZEM-in-REV%C5%A0%C4%8CINA-Kaiser.pdf>. [2. 2. 2024].
13. Laub, Z., 2014. *Council on Foreign Relations* [Online]. Dostopno na: <https://www.files.ethz.ch/isn/179927/group%20of%20seven.pdf>. [2. 2. 2024]

14. MMC, 2023. Skupina BRICS bo naslednje leto sprejela šest novih članic. [Online]. Dostopno na: <https://www.rtvsllo.si/svet/skupina-brics-bo-naslednje-leto-sprejela-sest-novih-clanic/679037>. [2. 2. 2024].
15. ResearchGate, 2009. Who's afraid of population aging?. [Online]. Dostopno na: https://www.researchgate.net/figure/Median-age-of-population-in-G7-countries-from-1950-to-2050_fig1_239810097. [3. 2. 2024].
16. Statista, 2023. BRICS and G7 countries' share of the world's total gross domestic product (GDP) in purchasing power parity (PPP) from 2000 to 2023. [Online]. Dostopno na: <https://www.statista.com/statistics/1412425/gdp-ppp-share-world-gdp-g7-brics/>. [3. 2. 2024].
17. Svet Evropske unije, 2023. G7 Hiroshima Leaders' Communiqué. [Online]. Dostopno na: <https://www.consilium.europa.eu/sl/press/press-releases/2023/05/20/g7-hiroshima-leaders-communiqué/>. [3. 2. 2024].
18. Svet Evropske unije, 2023. Skupina G7: skupaj močnejši za skupno dobro. [Online]. Dostopno na: <https://www.consilium.europa.eu/sl/european-council/president/news/2023/05/15/20230515-pec-g7-article/>. [2. 2. 2024].
19. Talk, F., 2023. The Growing Role of BRICS on the World Stage. [Online]. Dostopno na: <https://www.usfunds.com/resource/the-growing-role-of-brics-on-the-world-stage/>. [4. 2. 2024].
20. The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, 2022. Chart of the week: G7 economic growth. [Online]. Dostopno na: <https://www.icaew.com/insights/viewpoints-on-the-news/2022/apr-2022/chart-of-the-week-g7-economic-growth>. [2. 2. 2024].
21. VisualCapitalist, 2023. Comparing the GDP of BRICS and the G7 Countries. [Online]. Dostopno na: <https://www.visualcapitalist.com/charted-comparing-the-gdp-of-brics-and-the-g7-countries/>. [4. 2. 2024].
22. World Economics, 2024. *A Decade of Economic Transformation*. [Online]. Dostopno na: <https://www.worldeconomics.com/Regions/G7/>. [2. 2. 2024].

Mednarodna perspektiva Afriške unije na nemirni afriški celini

The international perspective of the African Union on the troubled African continent

Povzetek

Afriška unija kot osrednji afriški forum za spodbujanje večstranskega sodelovanja, miru, varnosti in trajnostnega razvoja ima pomembno vlogo v mednarodnih odnosih. Ustanovljena je bila kot naslednica Organizacije afriške enotnosti in združuje vseh 55 suverenih afriških držav ter predstavlja primer mednarodnega sodelovanja. V prispevku analiziramo sestavo Afriške unije, njene politike, dosežke in izzive ter kritično ovrednotimo njen vpliv na oblikovanje globalnega reda in regionalno integracijo. Pri tem kvalitativno raziskujemo tudi njen prispevek k vzdrževanju mednarodnega reda, njeno spoprijemanje z globalnimi izzivi in zavzemanje stališč v mednarodnih odnosih. S takim raziskovalnim pristopom jo prepoznavamo kot ključnega akterja, ki ne zastopa le interesov afriških držav na svetovnem odru, temveč tudi aktivno sodeluje pri oblikovanju mednarodnih norm in politik, zavzemanju za mir in varnost, promociji demokracije, človekovih pravic ter trajnostnega razvoja.

Ključne besede: *Afriška unija, mednarodni odnosi, svetovni mednarodni red, mir in varnost, trajnostni razvoj, regionalna integracija.*

Abstract

As Africa's central forum for promoting multilateral cooperation, peace, security and sustainable development, the African Union plays an important role in international relations. Established as the successor to the Organisation of African Unity, the African Union brings together all 55 sovereign African states and is an outstanding example of international cooperation. This paper analyses the structure of the AU and its policies, achievements and challenges,

and critically evaluates its impact on building the global order and on regional integration. In addition, the paper explores, from a qualitative perspective, the African Union's contribution to maintaining international order, its engagement with global challenges, and its position-taking in international relations. Through this research approach, the African Union is recognized as a key actor which not only represents the interests of African countries on the world stage, but also actively participates in the shaping of international norms and policies, in advocacy for peace and security, and in the promotion of democracy, human rights, and sustainable development.

Key words: *African Union, international relations, global international order, peace and security, sustainable development, regional integration.*

1 Uvod

V sodobnem svetu, kjer se zaradi vplivov globalizacije in čezmejnih izzivov meje med državami vse bolj brišejo, je vloga mednarodnih organizacij pri oblikovanju meddržavnih odnosov in svetovnega reda vse bolj pomembna. Afriška unija (AU) izstopa kot ena izmed vodilnih afriških regionalnih organizacij, ki s postopnim utrjevanjem pomembnosti afriške celine na svetovnem prizorišču pridobiva pomemben vpliv na svetovno mednarodno politiko in odnose. Ustanovljena je bila kot naslednica Organizacije afriške enotnosti (OAE) in predstavlja osrednji forum za spodbujanje večstranskega sodelovanja, miru, varnosti in trajnostnega razvoja na afriški celini ter v mednarodnem okolju. Kot regionalna organizacija, ki združuje vseh 55 suverenih afriških držav, je izjemen primer mednarodnega sodelovanja, ki presega zgolj ekonomske ali politične interese in se spoprijema z izzivi ter priložnostmi, ki so značilni zgolj za Afriko. V preteklih raziskavah so avtorji analizirali različne vidike njenega delovanja, ki so ključni za razumevanje njenega vpliva na mednarodni varnostni red. Hernando de Larramendi in Tomás-Alonso (2017) jo osvetlujeta kot akterja v mednarodnih diplomatskih odnosih, ki prispeva k večji vidnosti Afrike v globalni perspektivi. Leshoele (2020), Magoke in Öke (2023) raziskujejo pobude AU za regionalno integracijo, ki so temelj za krepitev afriškega gospodarstva, avtonomije in mednarodnega sodelovanja. Nte (2020) proučuje problematiko naslavljanja človekovih pravic in demokratizacije v državah AU. Tieku (2019) poudarja njene institucije za učinkovitejše globalno delovanje. Vpogled v njene pravne temelje in institucionalne mehanizme predstavlja Udombana (2002) z analizo pravnih instrumentov in strukturnih reform, ki so ključne za operativno učinkovitost AU v mednarodnem okolju.

Prispevek se osredotoča na vlogo AU v mednarodnih odnosih, zlasti na njeno delovanje kot mednarodne organizacije, ki vpliva na oblikovanje globalnega reda, spodbuja regionalno integracijo in sodelovanje ter zagotavlja platformo za skupno afriško zunanjo politiko. Proučevanje AU obsega njeno sestavo in politike, dosežke, izzive in strategije ter njen vpliv na globalne politične, ekonomske in socialne dinamike. Namen proučevanja je razumeti in oceniti, kako unija prispeva k oblikovanju in vzdrževanju mednarodnega reda, kako se spoprijema z regionalnimi in globalnimi izzivi ter kako njene politike in pobude vplivajo na mednarodne odnose in globalne politične dinamike. Raziskava jo osvetljuje kot ključnega akterja, ki ne zastopa le interesov afriških držav na svetovnem odru, temveč tudi aktivno sodeluje pri oblikovanju mednarodnih norm in politik.

Raziskovalno vprašanje, ki nam bo pomagalo kot vodilo za proučevanje pomena AU za mednarodne odnose, se glasi, kakšno vlogo in pomen ima Afriška unija v svetovnem mednarodnem redu. Vprašanje odpira veliko različnih podmen, od AU kot mediatorja v regionalnih konfliktih, njenega prispevka k ekonomskemu razvoju in integraciji, do njenega vpliva na oblikovanje globalnih politik v zvezi s človekovimi pravicami, demokratizacijo in okoljskimi vprašanji. Prispevek temelji na kvalitativnih metodah ter analizi primarnih in sekundarnih pisnih virov. Metode kompilacije, deskripcije in sinteze so bile uporabljene za kvalitativno analizo vloge AU ter njenih politik in potekajočih reform. Pri proučevanju AU in njenega prispevka v mednarodnem okolju smo se oprli tudi na induktivno metodo.

2 Pojem in vloga mednarodnih organizacij

Da bi lahko raziskali vlogo AU kot mednarodne organizacije v mednarodnem redu, moramo najprej opredeliti pojem mednarodne organizacije. V današnjem svetu si je nemogoče predstavljati, da bi posamezne družbene skupine živele ločeno in izolirano od preostalega sveta, zlasti tiste, ki jih povezujejo skupni interesi, kultura, zgodovina, jezik. Kadar takšne skupine predstavljajo subjekte v mednarodnem okolju, tem interakcijam rečemo mednarodni odnosi, skupnosti, v kateri delujejo subjekti, pa mednarodna skupnost. Petrič (2022, 79) opredeljuje mednarodno skupnost oziroma njeno sestavo kot skupnost subjektov, akterjev, ki v mednarodnem življenju delujejo in vzpostavljajo odnose po lastni volji. Namen odnosov, ki se vzpostavljajo med subjekti v mednarodni skupnosti, je, da nekatere v državi organizirane družbe delujejo nasproti širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju, da bi uresničevale svoje materialne in nematerialne interese ter tako

vplivale nanj, bodisi da spreminjajo realnosti v mednarodni skupnosti bodisi se jim prilagajajo (Benko, 1996, 221). Tako Petrič (2022, 39) mednarodne odnose opredeljuje kot celoto odnosov, in sicer političnih, pravnih, ekonomskih in drugih, ki jih država ima ali vzpostavlja z drugimi subjekti, ki delujejo v mednarodni skupnosti, predvsem z drugimi državami. Tradicionalno so nacionalne države eden izmed subjektov v mednarodnih odnosih. V mednarodni skupnosti pa delujejo tudi drugi subjekti, kot so mednarodne (medvladne) organizacije, nevladne mednarodne organizacije, multinacionalne korporacije, intranacionalne entitete, ekстранacionalne entitete, mednarodne koalicije in tudi posamezniki (Petrič, 2022, 79; Singer 1969, 21–28 v Benko, 1996, 22). Za vse akterje je značilno, da z lastno voljo, lastnimi odločitvami in delovanjem vstopajo v mednarodna dogajanja (Petrič, 2022, 79). Vstopanje nedržavnih akterjev v polje mednarodne skupnosti je zameglilo jasno opredelitev mednarodnih akterjev in pojma mednarodnih organizacij, saj v nekaterih mednarodnih organizacijah nedržavni akterji nastopajo kot soustanovitelji ali člani. Ne glede na vstopanje nedržavnih akterjev v polje mednarodnih odnosov pa je opredelitev mednarodnih organizacij jasna. Komisija za mednarodno pravo Združenih narodov (ZN) opredeljuje mednarodno organizacijo kot organizacijo, ustanovljeno s pogodbo ali drugim instrumentom, ki ga ureja mednarodno pravo in ima svojo mednarodno pravno osebnost (Komisija za mednarodno pravo, 2011). Čeprav lahko mednarodne organizacije v praksi kot člane poleg držav vključujejo tudi druge subjekte, Türk (2015, 247) poudarja, da so mednarodne organizacije samo organizacije, ki so jih ustanovile države, torej so to medvladne organizacije. Avtor (2015, 107) navaja tri značilnosti mednarodnih organizacij: (a) mednarodno organizacijo ustanovijo države, (b) mednarodna organizacija se ustanovi z mednarodno pogodbo in (c) mednarodna organizacija ima lastno pravno osebnost, ki je ločena od pravnih osebnosti držav članic. Praksa sicer kaže, da države ustanavljajo mednarodne organizacije tudi brez pravno zavezujočih pogodb. Roger in Rowan (2022, 9) na primer delita mednarodne organizacije na »uradne« in »neuradne« mednarodne organizacije. Uradne mednarodne organizacije opredelita podobno kot Türk kot tiste, ki so jih ustanovile države, imajo sekretariat ali izkazujejo kakšno drugo obliko institucionalizacije in so oblikovane na podlagi mednarodno priznanega sporazuma. Neuradne mednarodne organizacije teh lastnosti nimajo. Avtorja (2022, 12) sicer priznavata, da je takšna tipologija medvladnih organizacij kot neuradnih zaradi novejših trendov ustanavljanja medvladnih organizacij neaktualna. Koremenos, Lipson in Snidal (2001, 762) opredeljujejo mednarodno organizacijo kot izrecno ureditev, dogovorjeno med mednarodnimi akterji, ki

predpisuje, prepoveduje in/ali pooblašča vedenje. Pri tem avtorji (2001, 763) priznavajo, da zaradi sodobnih trendov ustanavljanja in delovanja mednarodnih organizacij iz opredelitev kot ustanovitelje mednarodnih organizacij namenoma izpuščajo države, saj imajo nedržavni subjekti vedno večjo vlogo pri vplivanju na nastajanje in delovanje mednarodnih organizacij. Türk razvršča mednarodne organizacije na podlagi petih meril. Prvo je širina članstva, pri čemer so lahko organizacije univerzalne, regionalne ali pa organizacije zainteresiranih držav zaradi različnih ekonomskih, političnih ali drugih interesov. Drugo merilo je odprtost oziroma možnost članstva, pri čemer mednarodne organizacije deli na odprte (ki jih danes ni) in polodprte. Naslednje merilo je trajnost, pri čemer je večina subjektov ustanovljenih za nedoločen čas, začasnost pa je prej izjema. Četrto merilo je delovno področje, kot je politično, varnostno, tehnično, finančno, ekonomsko itn. Zadnje merilo je narava pooblastil, pri čemer ima večina mednarodnih organizacij posvetovalno vlogo, nekaj izjem pa lahko sprejema obvezujoče sklepe ali neposredno zakonodajo (2015, 251–252). Drugi avtorji uporabljajo tudi drugačne delitve. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj na primer deli mednarodne organizacije v smislu definicije Komisije za mednarodno pravo v tri široke kategorije – medvladne organizacije, nadvladne mreže in zasebne organizacije za določanje standardov (2019, 3–4). Medvladne organizacije so klasične mednarodne organizacije, ustvarjene s pogodbo ali drugim pravnim instrumentom. Njihovi polnopravni člani so predvsem države in v nekaterih primerih druge mednarodne organizacije ali celo nevladni akterji. Nadvladne mreže so novejšje organizacije, ki se od medvladnih razlikujejo po članstvu, pravni podlagi in naravi svojih odločitev. Značilno vključujejo specializirane enote nacionalnih vlad (predvsem ministrstva in regulativne agencije), pa tudi nevladne akterje, kot so zasebne sektorske organizacije ali tehnični strokovnjaki. Ustanovljene so s prostovoljnimi sporazumi med regulatorji in se običajno opisujejo kot »mreže« zaradi sproščenih medsebojnih povezav. Sprejemajo nezavezujoče pravne odločitve in se običajno zanašajo na članske agencije, da sprejemajo odločitve v okviru svojih pristojnosti. Zasebne organizacije za določanje standardov so običajno ustanovljene skladno z nacionalnim pravnim redom in so sestavljene iz nevladnih akterjev ter vladnih agencij. Danes te igrajo vse pomembnejšo vlogo, zlasti tiste, ki jih je mogoče šteti za mednarodne standardizacijske organe (OEDC, 2019, 4).

Vzroki za povezovanje držav v mednarodne organizacije so zelo raznovrstni. Podobno raznovrstni so tudi vloge, pomen in cilji mednarodnih organizacij. Vsekakor pa ne gre prezreti dejstva, da so mednarodne organizacije ključni

akterji v sodobnem mednarodnem sistemu, ki omogočajo državam sodelovanje pri reševanju globalnih izzivov. Realizem jih vidi kot orodja močnejših držav za uveljavljanje interesov, poudarjajoč anarhično naravo mednarodnih odnosov, medtem ko liberalizem poudarja njihovo vlogo pri spodbujanju mednarodnega sodelovanja in vzpostavljanju globalnega reda, opirajoč se na večstransko sodelovanje za mirno reševanje sporov. Konstruktivizem gre še dlje v prepričanju, da mednarodne organizacije oblikujejo norme, vrednote in pričakovanja, ki opredelijo mednarodne odnose, ter prispevajo k spremembam v zaznavanju interesov in identitet držav. Ne glede na teoretični okvir je jasno, da imajo mednarodne organizacije nenadomestljivo vlogo pri oblikovanju globalnega reda, spodbujanju sodelovanja in reševanju čezmejnih izzivov. Delujejo kot platforme za skupen dialog, koordinacijo dogovorjenih politik in so kreatorji globalnih norm, kar je ključno za vključujoč, integriran in uspešen svetovni sistem.

3 Afriška unija

3.1 Zgodovina

Države afriške celine so po dekolonizaciji prepoznale prednosti, ki jih prinaša mednarodno sodelovanje v okviru mednarodnih organizacij. Prva mednarodna organizacija na kontinentu je bila OAE. Petindvajsetega maja 1963 so se v Adis Abebi v Etiopiji sestali voditelji 32 neodvisnih afriških držav in podpisali listino, s katero so ustanovili prvo afriško celinsko institucijo po pridobitvi neodvisnosti afriških držav. Podlaga za ustanovite organizacije je bila vseafriško gibanje, ideja za združeno in svobodno Afriko, ki bi sama krojila svojo usodo. Vseafriška ideja je izvirala iz ZDA in je črpala svoj navdih iz šestdesetih letih dvajsetega stoletja z ustanovitvijo Unije afriških držav, zgodnje konfederacije, ki jo je postavil Kwame Nkrumah. Ustanovitelji OAE so v listini organizacije poudarili pomen svobode, enakosti, pravice in dostojanstva za uresničevanje pravic afriških narodov. Organizacija je imela namen promovirati sodelovanje na področju ekonomije, kulture, znanosti in tehnologije. Poudarjena je bila potreba po razvijanju medsebojnega razumevanja in spodbujanju sodelovanja med afriškimi državami v duhu bratstva in solidarnosti, ki presega etnične in nacionalne razlike. Glavni cilji OAE so bili odpraviti preostale ostanke kolonizacije in apartheida, spodbujati enotnost in solidarnost med afriškimi državami, koordinirati in okrepiti sodelovanje za razvoj, varovati suverenost in ozemeljsko celovitost držav članic ter spodbujati mednarodno sodelovanje. Devetega septembra 1999 so voditelji držav in vlad OAE izdali Sirtejsko deklaracijo, ki je pozvala k ustanovitvi AU. OAE je bila uradno razpuščena 9. julija 2002 med zadnjim (38.) rednim zasedanjem

skupščine OAE v Durbanu v Južnoafriški republiki (African Union, 2024a; South African History Online, 2024; Udombana, 2002, 71).

Pred svojo razpustitvijo je OAE 11. julija 2000 sprejela odločitev, ki je zaznamovala novo poglavje v zgodovini afriškega povezovanja – ustanovitev Afriške unije. Akt o ustanovitvi nove organizacije je bil ratificiran in začel veljati 26. maja 2001. Prve korake je AU izvedla s prvim zasedanjem skupščine 9. in 10. julija 2002 v Durbanu v Južnoafriški republiki. Ta pomembna prelomnica je vseh 53 nekdanjih članic OAE pritegnila k novemu pristopu k skupnim prizadevanjem afriških držav za večjo integracijo in enotnost, ki bo presegel boj proti kolonializmu in apartheidu svojega predhodnika. Nov zagon naj bi prinesel tudi večjo željo po spodbujanju gospodarskega razvoja in rasti na celini. Z ustanovitvijo AU je OAE prenehala delovati kot krovna mednarodna organizacija za afriško celino. (African Union, 2024a; African Union Commission, 2023, 16; Udombana, 2002, 72.) Po ustanovitvi sta se AU pridružili še dve članici, Južni Sudan in Maroko. Maroko je bil član OAE od leta 1963, vendar je leta 1984 iz organizacije izstopil, ker je ta v svojo organizacijo leta 1982 sprejela Demokratično arabsko republiko Saharo, s katero ima Maroko ozemeljski spor. Leta 2017 se je Maroko spet pridružil AU (African Union Commission, 2023, 5–6; Larramendi in Tomé-Alonso, 2017, 229). Tako AU danes obsega vseh 55 držav afriške celine, od katerih je 54 mednarodno priznanih članic Združenih narodov (ZN), in Demokratično arabsko republiko Saharo, ki pa ni polnopravno priznana članica mednarodne skupnosti in ZN (Združeni narodi, 2024). Trenutno je nekaj članic organizacije tudi suspendiranih, saj akt AU predvideva, da vlade, ki pridejo na oblast z neustavnimi načini, naj ne bi sodelovale pri odločanju organizacije (Udombana, 2002, 79). Sedež AU je v Adis Abebi v Etiopiji (African Union, 2024a).

3.2 Vizija in cilji

Afriško unijo vodi vizija integrirane, uspešne in miroljubne Afrike, ki jo poganjajo njeni lastni državljani, in predstavlja dinamično silo na globalnem prizorišču (African Union, 2024a). Ustanovni akt nove mednarodne organizacije jo je opredelil kot politično, ekonomsko in socialno organizacijo, pravno naslednico OAE, ki je prevzela njene pravice, pooblastila in obveznosti. Določbe akta so večinoma posplošene in puščajo veliko prostora za poznejše urejanje podrobnosti. Akt AU je večinoma modeliran po vzoru EU, hkrati pa povzema določbe Afriške gospodarske skupnosti. Kljub temu pomeni listina pomemben napredek pri premiku celinske afriške mednarodne organizacije od boja proti

kolonializmu in apartheidu do poudarjanja sodelovanja in integracije celine na političnem, socialnem in ekonomskem področju (Udombana, 2002, 73–74). Tudi na področju ciljev organizacije je AU naredila napredek in sedem ciljev OAE nadgradila v 17 ciljev, ki obsegajo krepitev enotnosti in solidarnosti med afriškimi državami, spodbujanje suverenosti, politične in socioekonomske integracije ter zagovarjanje skupnih stališč na mednarodnem prizorišču. AU si prizadeva za spodbujanje miru, varnosti, demokratičnih načel, človekovih pravic ter ekonomskega in kulturnega razvoja. Cilji vključujejo tudi sodelovanje z mednarodnimi partnerji za izboljšanje zdravstvenih razmer, učinkovitejšo udeležbo žensk v družbenih procesih, koordinacijo politik v trgovini, obrambi in zunanji politiki ter vključevanje afriške diaspore v gradnjo unije (African Union Commission, 2023, 15).

3.3 Simboli

Grb AU sestavljajo štirje elementi. Palmovi listi, ki poganjajo na vsaki strani zunanje krožnice, predstavljajo mir. Zlata krožnica simbolizira bogastvo Afrike in svetlo prihodnost. Preprost zemljevid Afrike brez meja v notranjem krogu označuje afriško enotnost. Majhni prepleteni rdeči obroči na dnu emblema predstavljajo afriško solidarnost in kri, prelito za osvoboditev Afrike. Zastava organizacije je temno zelen zemljevid afriške celine na belem soncu, obdan s krogom peterokrakih zlatih zvezd na temno zelenem polju. Zelena podlaga simbolizira upanje Afrike, 55 zvezd pa predstavlja države članice. Himna AU je »Vsi se združimo in skupaj praznujmo«. Uradni jeziki in vseh njenih institucij so arabščina, angleščina, francoščina, svahili, portugalsščina, španščina in kateri koli drug afriški jezik. Delovni jeziki AU so arabščina, angleščina, francoščina, svahili, portugalsščina in španščina (African Union Commission, 2023, 16–17).

Slika 1: Simboli Afriške unije (vir: African Union, 2024a)

3.4 Organi

Ustanovitveni akt AU izrecno navaja glavne organe organizacije: skupščino, izvršni svet, svet stalnih predstavnikov, komisijo, vseafriški parlament, sodišče, specializirane tehnične odbore, ekonomski, socialni in kulturni svet ter finančne institucije. Skupščina ima skladno z določili akta pristojnost, da ustanovi kateri koli drug organ unije. V praksi se je pokazalo, da so se razna telesa OAE in Afriške gospodarske skupnosti, ki z ustanovnim aktom AU niso bila predvidena v organizaciji, ustanovila naknadno (Udombana, 2002, 84).

Afriška unija v praksi deluje prek vrhovnih srečanj, intenzivnih sestankov visokih institucij, ki se zaključijo s srečanjem voditeljev držav in vlad. Najprej se sestane svet stalnih predstavnikov, nato izvršni svet in na koncu skupščina voditeljev držav in vlad. Kot v večini mednarodnih organizacij številni predstavniki na nižji ravni pripravljajo temelje za pogajalce in odločevalce ter tako zagotovijo, da so vprašanja obravnavana na vsaki ravni oblasti in da skupščina voditeljev držav in vlad prejme najboljše pripravljene dokumente, da lahko sprejme najboljše odločitve.

Skupščina AU je najvišji in najvplivnejši organ unije. Sestavljajo jo voditelji držav in vlad vseh 55 članic. Skupščina določa politike unije, postavlja prioritete, sprejema letni program in nadzira izvajanje politik ter odločitev. Izvoli predsednika in namestnika predsednika komisije unije, določa komisarje, njihove funkcije in mandate, sprejema nove člane v unijo, sprejema proračun, odloča o pomembnih zadevah, spreminja ustanovni akt in odobrava sestavo, funkcije in pravilnike komisije. Lahko ustanovi katero koli komisijo ali delovno skupino in delegira svoje pristojnosti drugim organom unije. Skupščina se običajno sestaja vsaj enkrat letno na redni seji in na izrednih sejah na zahtevo države članice, ki jo odobrita dve tretjini držav članic. Sestaja se na sedežu unije. Na vabilo držav članic se lahko sestaja tudi drugje¹. Odločitve sprejema s konsenzom, ali če konsenz ni mogoč, z dvetretjinsko večino glasov držav članic, ki imajo pravico do glasovanja. Predsednik skupščine, ki je izvoljen za obnovljiv enoletni mandat, je običajno vodja države ali vlade, ki ga izvolijo kolegi na običajni seji prejšnjega leta. Kot del prizadevanj za institucionalno reformo je skupščina sklenila, da bo za zagotovitev kontinuitete in učinkovitega sprejemanja odločitev vzpostavljena ureditev trojke med odhajajočimi, trenutnimi in prihajajočimi predsedniki. To

¹ Afriška unija je odpravila večkrat kritizirano prakso OAE, ki je določala, da se za vodjo OAE izvoli voditelj države oziroma vlade države, ki gosti srečanje. V preteklosti so zaradi takega pravila OAE za vodenje organizacije že izvolili diktatorje ali kako drugače mednarodno sporne voditelje.

pomeni tudi izbiro prihodnjega predsednika eno leto vnaprej (African Union Commission, 2023, 32–40; Udombana, 2002, str. 87–88).

Izvršni svet koordinira in sprejema odločitve o politikah na področjih skupnega interesa držav članic ter je odgovoren skupščini. Sestavljen je iz zunanjih ministrov ali drugih ministrov oziroma organov, ki jih določijo vlade držav članic. Ključne funkcije izvršnega sveta vključujejo pripravo dnevnega reda sej in osnutkov odločitev za obravnavo na skupščini. Izvršni svet sprejema odločitve s konsenzom, ali če to ni mogoče, z dvetretjinsko večino glasov držav članic. Za kvorum na katerem koli sestanku izvršnega sveta je potrebna prisotnost dveh tretjin članov AU. Izvršni svet se sestaja vsaj dvakrat letno na redni seji, običajno pred vrhom skupščine. Izvršni svet se sestaja na sedežu unije. Na vabilo držav članic se lahko sestaja tudi drugje. Seje so zaprte za javnost, razen če izvršni svet odloči drugače. Izvršni svet ima štiri pododbore: odbor ministrov za kandidate, odbor ministrov za izzive ratifikacije/pristopa in izvajanja pogodb OAE/AU, odbor ministrov za ocenjevalno lestvico in odbor ministrov za Agendo 2063 (African Union Commission, 2023, 42–47).

Svet stalnih predstavnikov sestavljajo stalni predstavniki pri AU in drugi pooblaščenca držav članic. Opravlja vsakodnevne naloge AU v imenu skupščine in izvršnega sveta. O svojem delu poroča izvršnemu svetu, pripravlja gradivo za njegovo delo in deluje po njegovih navodilih. Vse države članice AU so članice sveta. Nosilci funkcije služijo eno leto. Poleg uradnega urada tradicionalno zaseda še neformalni urad 15 držav članic, ki podpira priprave na seje skupščine. Svet stalnih predstavnikov ima pet pododborov: svetovalni pododbor za splošni nadzor in koordinacijo proračunskih, finančnih in administrativnih zadev, pododbor za proračunske zadeve, pododbor za revizijske zadeve, pododbor za ekonomske in trgovinske zadeve ter pododbor za sporazume o sedežih organov in državah gostiteljicah. Svet se običajno sestaja vsaj dvakrat mesečno na sedežu AU in ima redno sejo dvakrat letno. Lahko se sestaja tudi na izrednih sejah. Kvorum je dve tretjini celotnega članstva unije. Seje so zaprte, razen če se svet odloči drugače (African Union Commission, 2023, 50–61).

Komisija AU deluje kot sekretariat AU. Med njenimi glavnimi nalogami so zastopanje AU, branjenje njenih interesov, vlaganje predlogov za njene politične organe unije, izvajanje njihovih odločitev, varovanje ustanovnega akta unije in njenih drugih pravnih instrumentov, zagotavljanje operativne podpore organom unije, pomoč državam članicam pri izvajanju programov unije, priprava skupnih stališč unije in upravljanje statutarnega proračuna ter virov unije. Poudarek je

tudi na usklajevanju programov in politik unije z regionalnimi gospodarskimi skupnostmi ter zagotavljanju vključevanja spolnega vidika v vse programe in dejavnosti unije. Sestava komisije obsega predsednika, podpredsednika in šest komisarjev, ki jih podpira več kot tisoč zaposlenih. Mandati članov komisije trajajo štiri leta in so enkrat obnovljivi. Predsednik komisije, ki je glavni izvršni direktor in pravni zastopnik unije, je neposredno odgovoren izvršnemu svetu. Njegove naloge obsegajo vodenje sestankov komisije, spodbujanje ciljev unije, pripravo poročil, proračuna in strateških dokumentov ter upravljanje osebja. Podpredsednik pomaga predsedniku in vodi administracijo ter finance. Izvoljen je za štiriletni mandat, ki je enkrat obnovljiv, pri čemer ne sme biti iz iste regije kot predsednik komisije in od leta 2021 ne sme biti istega spola kot predsednik. Komisarji komisije pokrivajo področja: kmetijstvo, razvoj podeželja, modro ekonomijo in trajnostno okolje; gospodarski razvoj, trgovino, turizem, industrijo in minerale; izobraževanje, znanost, tehnologijo in inovacije; infrastrukturo in energijo; politične zadeve, mir in varnost ter zdravje, humanitarne zadeve in socialni razvoj. Komisija deluje v Adis Abebi v Etiopiji (African Union Commission, 2023, 92–108).

Vseafriški parlament je bil ustanovljen z namenom zagotoviti popolno udeležbo afriških ljudi v gospodarskem razvoju in integraciji celine. Namenjen je kot platforma, na kateri se državljani iz vseh afriških držav lahko vključujejo v razprave in odločanje o problemih in izzivih, s katerimi se srečuje celina. Parlament zaseda v Midrandu v Južni Afriki. Članov danes neposredno ne izvoli ljudstvo, temveč jih določajo zakonodajna telesa držav članic in člani zakonodajnih teles posameznih članic, ki so ratificirale zadnji protokol k ustanovnemu aktu AU². Končni cilj je, da postane parlament institucija s polnimi zakonodajnimi pooblastili, katere člane bi izvolili državljani držav članic po načelu splošne volilne pravice. Do takrat ima parlament svetovalne in posvetovalne pristojnosti ter pristojnosti nadzora nad proračunom AU. Trenutno veljavni protokol iz leta 2014 o sestavi parlamenta določa, da ima vsaka članica pet članov, od katerih morata biti dve ženski, ki ju izvoli nacionalni parlament države članice. Parlament ima deset stalnih odborov in enega nestalnega: odbor za izobraževanje, kulturo, turizem in človeške vire; odbor za sodelovanje, mednarodne odnose in reševanje konfliktov; odbor za spol, družino, mladino in osebe s posebnimi potrebami; odbor za monetarne in finančne zadeve; odbor za trgovino, carine in migracijske zadeve; odbor za zdravje, delo in socialne zadeve; odbor za promet, industrijo, komunikacije,

² Zadnji dostopen podatek o številu članov vseafriškega parlamenta je 202 iz 41 držav (Badejo, 2008, 45).

energijo, znanost in tehnologijo; odbor za pravila, privilegije in disciplino; odbor za pravosodje in človekove pravice; odbor za podeželsko gospodarstvo, kmetijstvo, naravne vire in okolje ter odbor za revizijo in javne račune. Parlament se mora sestati vsaj dvakrat letno na rednem zasedanju, ki lahko traja do enega meseca. Stalni odbori se sestajajo dvakrat letno in se lahko sestajajo pogostejše med parlamentarnimi zasedanji ali za nenačrtovane sestanke, ko se pojavi potreba (African Union Commission, 2023, 116–118).

Afriško sodišče za človekove pravice in pravice ljudstev ima pristojnost nad vsemi primeri in spori glede človekovih pravic in pravic ljudstev, ustanovnega protokola sodišča, ustanovnega akta AU in vprašanj mednarodnega prava. Odločitve sodišča so zavezujoče in lahko vključujejo naloge za odškodnino ali reparacije. Sodišče sprejema v obravnavo samo primere iz držav podpisnic ustanovnega protokola sodišča. Teh je bilo do septembra 2017 30. Sedež ima v Dodomi v Tanzaniji. Sestavlja ga enajst sodnikov, ki jih izvoli skupščina AU izmed afriških pravnikov, ki jih nominirajo države pogodbenice ustanovnega protokola. Izvoljeni so s tajnim glasovanjem za šestletni mandat, ki se lahko enkrat obnovi. Ne smejo biti iste narodnosti. Izvolijo predsednika, ki edini dela s polnim delovnim časom. Sodišče se sestane štirikrat letno ali na izrednih zasedanjih (African Union Commission, 2023, 126–128).

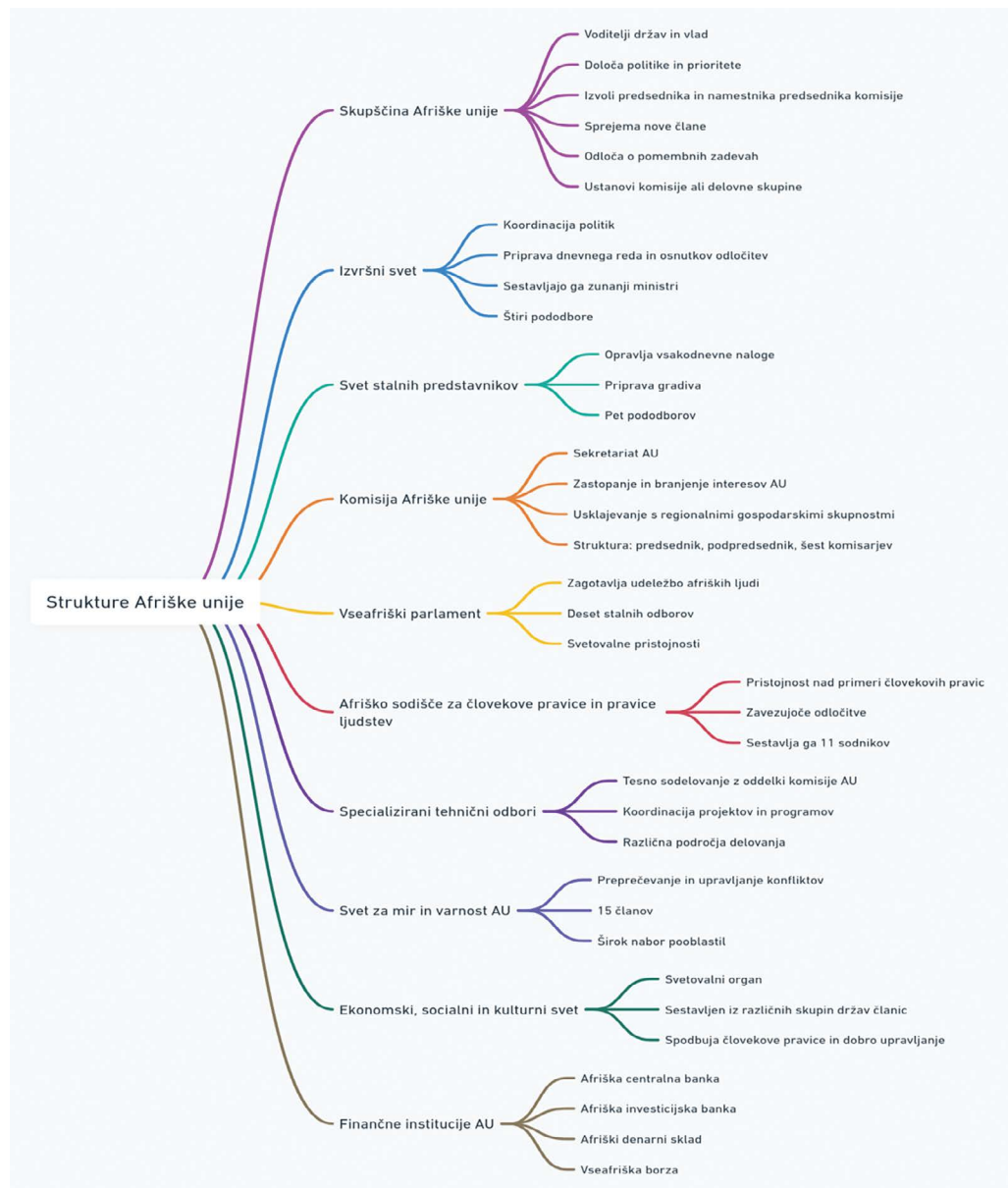
Specializirani tehnični odbori so organi unije, ki poročajo izvršnemu svetu. Namen odborov je tesno sodelovanje z oddelki komisije Afriške unije za zagotavljanje usklajevanja projektov in programov AU ter koordinacijo z regionalnimi ekonomskimi skupnostmi. Naloge odborov so, da pripravijo projekte in programe unije ter jih predložijo izvršnemu svetu v odobritev, zagotovijo nadzor, spremljanje in ocenjevanje izvajanja odločitev, skrbijo za koordinacijo in usklajevanje projektov in programov, izvršnemu svetu predložijo poročila in priporočila o izvajanju določb ustanovnega akta AU in izvajajo druge funkcije, ki so jim dodeljene za zagotavljanje izvajanja določb ustanovnega akta. Vsak odbor sestavljajo ministri in visoki uradniki držav članic, odgovorni za sektorje v okviru svojih pristojnosti. Štirje odbori se običajno sestajajo na redni seji enkrat letno, preostalih deset pa običajno enkrat na dve leti. Odbori prav tako sklicujejo izredne seje skladno s svojimi pravili. Unija ima odbore: specializirani tehnični odbor za finance, monetarne zadeve, ekonomsko planiranje in integracijo; specializirani tehnični odbor za socialni razvoj, delo in zaposlovanje; specializirani tehnični odbor za zdravje, populacijo in nadzor drog; specializirani tehnični odbor za pravosodje in pravne zadeve; specializirani tehnični odbor za mladino, kulturo in šport;

specializirani tehnični odbor za javno upravo, lokalno samoupravo, urbani razvoj in decentralizacijo; specializirani tehnični odbor za komunikacije in informacijsko-komunikacijsko tehnologijo; specializirani tehnični odbor za obrambo, varnost in zaščito; specializirani tehnični odbor za kmetijstvo, razvoj podeželja, vodo in okolje; specializirani tehnični odbor za izobraževanje, znanost in tehnologijo; specializirani tehnični odbor za trgovino, industrijo in minerale; specializirani tehnični odbor za spol in opolnomočenje žensk; specializirani tehnični odbor za migracije, begunce in notranje razseljene osebe; specializirani tehnični odbor za transport, infrastrukturo, medcelinsko in medregionalno infrastrukturo, energijo in turizem (African Union Commission, 2023, 64–70).

Svet za mir in varnost Afriške unije je ključni steber za mir in varnost, ustanovljen za preprečevanje, upravljanje in reševanje konfliktov. Ustanovila ga je skupščina, ki je nanj prenesla odgovornosti glede vprašanj miru in varnosti. Deluje kot sistem kolektivne varnosti in zgodnjega opozarjanja za hitre odzive na krize v Afriki. Ima širok nabor pooblastil, skupaj s preprečevanjem sporov in konfliktov, izvajanjem operacij za ustvarjanje miru in operacij za graditev miru, avtorizacijo operacij za podporo miru, uvedbo sankcij pri neustavnih spremembah vlad in izvajanjem skupne obrambne politike unije. Spodbuja tudi demokratične prakse, dobro upravljanje in človekove pravice ter sodeluje z regionalnimi mehanizmi in mednarodnimi organizacijami za spodbujanje stabilnosti. Sestavlja ga 15 članov z enakimi glasovalnimi pravicami, izvoljenih po načelu pravične regionalne zastopanosti. Sestaja se na stalnih sejah vsaj dvakrat mesečno. Odločitve sprejema na podlagi konsenza, ali če to ni mogoče, z večino glasov (African Union Commission, 2023, 72–74).

Ekonomski, socialni in kulturni svet je svetovalni organ, sestavljen iz različnih socialnih in poklicnih skupin držav članic AU. Njegov namen je zagotoviti mehanizem, s katerim lahko afriške organizacije civilne družbe aktivno prispevajo k politikam in programom unije. Pogosto ga imenujejo parlament civilne družbe. Izvaja svetovalne funkcije, podaja priporočila, spodbuja človekove pravice, pravno državo, dobro upravljanje in enakost spolov ter krepi partnerstva med AU in civilno družbo. Sestava sveta obsega generalno skupščino kot najvišje telo, urad s predsedujočim in namestniki, stalni odbor in sektorske odbore, ki odražajo tehnične oddelke komisije AU. Članstvo obsega civilnodružbene organizacije iz držav članic, regionalne in celinske organizacije, organizacije afriške diaspore ter izbrane organizacije. Generalna skupščina sveta se sestaja vsaki dve leti, pri čemer so odločitve sprejete na podlagi konsenza ali, če to ni mogoče, z

dvetretjinsko večino. Njegove funkcije vključujejo prispevanje svetovalnih mnenj k učinkovitemu prenašanju ciljev, načel in politik AU v konkretne programe ter ocenjevanje teh programov, opravljanje študij in podajanje priporočil iz perspektive civilne družbe, spodbujanje človekovih pravic, pravne države, dobrega upravljanja, demokratičnih načel, enakosti spolov in pravic otrok ter krepitev partnerstev med AU in civilno družbo (African Union Commission, 2023, 120–122).

Slika 2: Sestava Afriške unije (vir: avtor)

Finančne institucije Afriške unije predstavljajo afriška centralna banka, afriška investicijska banka in afriški denarni sklad. Poleg tega si prizadevajo za vzpostavitev vseafriške borze. Vloga teh institucij je izvajanje tesnejše ekonomske integracije. Vse institucije so v procesu nastajanja. Unija si prizadeva tudi za sprejetje makroekonomskih konvergenčnih meril za omogočanje spremljanja poti do skupne afriške valute. Afriška centralna banka bo ustvarjala skupno monetarno politiko in enotno afriško valuto kot način za pospešitev ekonomske integracije. Afriška investicijska banka bo spodbujala gospodarsko rast in pospeševala ekonomsko integracijo v Afriki. Afriški denarni sklad bo olajšal integracijo afriških gospodarstev z odpravljanjem trgovinskih omejitev in zagotavljanjem večje monetarne integracije. Ta prizadevanja so del širše Agende 2063 za krepitev ekonomskega sodelovanja in integracije na celini (African Union Commission, 2023, 120–122).

3.5 Proračun

Afriška unija vsako leto pripravi proračun. Osnutek proračuna se predstavi svetu stalnih predstavnikov, ki posredovane predloge proračuna predloži izvršnemu svetu v odobritev. Pred letom 2019 je izvršni svet proračunske predloge predložil skupščini v sprejetje, vendar je skupščina leta 2018 delegirala svoje pristojnosti za sprejemanje proračunskih predlogov izvršnemu svetu. Proračun se pripravi v štirih glavnih delih: stroški osebja, operativni stroški, kapitalski izdatki in programi. Zlata pravila AU za finančno upravljanje omejujejo operativni proračun na 20 odstotkov proračuna programov in plače na 30 odstotkov celotnega proračuna. Cilj je, da do leta 2025 države članice financirajo sto odstotkov operativnega proračuna, 75 odstotkov proračuna programov in 25 odstotkov proračuna za operacije za podporo miru. Do marca 2023 je 17 držav članic uvedlo 0,2-odstotno dajatev na vse uvoženo blago za financiranje proračuna. Skupni proračun za leto 2023 je bil določen na 654 milijonov ameriških dolarjev, za leto 2024 pa 605 milijonov ameriških dolarjev. Proračun za leto 2023 so v 31,3 odstotka financirale države članice, v 0,6 odstotka vzdrževalni sklad, v 1,5 odstotka administrativni stroški in v 66,6 odstotka mednarodni partnerji (African Union Commission, 2023, 210–211).

4 Aktualna politika

4.1 Agenda 2063

Aktualna politika AU se kaže predvsem v strateškem načrtu Afrike za preobrazbo celine v globalno silo prihodnosti – Agenda 2063. Gre za strateško vizijo celine za doseganje ciljev vključujočega in trajnostnega razvoja. Je izraz vseafriških prizadevanj za enotnost, samoodločbo, svobodo, napredek in skupno blaginjo. Ustanovitev Agende 2063 je bila spodbujena z ozaveščenostjo afriških voditeljev o potrebi po preusmeritvi in ponovni določitvi prednostnih nalog afriške skupnosti od boja proti apartheidu in doseganja politične neodvisnosti, ki so bili v središču OAE, predhodnice AU, do poudarka na vključujočem socialnem in ekonomskem razvoju, celinski in regionalni integraciji, demokratičnem upravljanju ter miru in varnosti. Glavni cilj strategije je vizija preusmeritve Afrike kot pomembnega akterja na globalnem prizorišču.

Agenda 2063 je konkreten načrt, kako namerava celina uresničiti to vizijo v petdesetletnem obdobju od 2013 do 2063. Vizija predstavlja afriške aspiracije za prihodnost: 1. uspešna Afrika, ki temelji na vključujoči rasti in trajnostnem razvoju; 2. integrirana celina, politično združena na temeljih vseafriške ideje in vizije afriške renesanse; 3. Afrika z dobrim upravljanjem, demokracijo, spoštovanjem človekovih pravic, pravičnostjo in vladavino prava; 4. mirna in varna Afrika; 5. Afrika z močno kulturno identiteto, skupno dediščino, vrednotami in prepričanji; 6. Afrika, katere razvoj temelji na ljudeh, zanašanje na potencial afriškega prebivalstva, zlasti žensk in mladine, ter skrb za otroke; 7. Afrika kot močna, združena, odporna in vplivna globalna partnerka. Vsaka od aspiracij vsebuje svoj nabor ciljev in identificira ključne vodilne programe, ki lahko spodbudijo gospodarsko rast in razvoj Afrike ter vodijo k hitri preobrazbi celine. Agenda prav tako določa ključne aktivnosti, ki bodo izvedene v desetletnih izvedbenih načrtih, s čimer bo zagotovila kvantitativno in kvalitativno merljive rezultate (African Union Commission, 2015, 1–10; African union, 2024b).

4.2 Izvajanje Agende 2063

Razvojna agencija AU je v sodelovanju s komisijo AU februarja 2022 izdala drugo poročilo o izvajanju Agende 2063 za obdobje 2014–2023. Poročila se izdajajo za vsako dveletno obdobje. Poročilo navaja, da je Afrika dosegla povprečen napredek 51 odstotkov pri ciljih za leto 2021. Najbolje se je izkazala pri drugi aspiraciji, v kateri je bila učinkovitost 84 odstotkov, predvsem zaradi napredka

pri afriškem sporazumu o prosti trgovini. Napredek je bil opažen tudi pri aspiraciji štiri (63 odstotkov) in aspiraciji sedem (58 odstotkov). Aspiracija šest je dosegla napredek 67 odstotkov, medtem ko je bilo pri aspiraciji pet opaženih 45 odstotkov napredka. Prva aspiracija je pokazala nizek napredek (37 odstotkov), prav tako aspiracija tri (42 odstotkov). Regija Vzhodna Afrika je imela najvišjo regionalno učinkovitost s 53 odstotki. Napredek je bil tudi pri izvajanju 15 ključnih projektov Agende 2063, zlasti pri operacionalizaciji afriškega območja prostega trgovanja. Dosežen je bil tudi napredek pri vseafriškem elektroomrežju in enotnem afriškem trgu zračnega prometa. Pandemija covida-19 je povzročila znaten fiskalni pritisk na afriške vlade, kar je vplivalo na socialno-ekonomske dosežke celine in potisnilo milijone Afričanov v skrajno revščino. Napredek je bil zaznan na področju prizadevanj za učinkovito vključitev Agende 2063 na vseh ravneh, s poudarkom na povečanju medsebojne odvisnosti z agendo Združenih narodov za trajnostni razvoj in afriško razvojno banko. Izvršni svet je odobril strategijo za financiranje in mobilizacijo virov Agende 2063, s poudarkom na mobilizaciji potrebnih sredstev za njeno izvajanje. Poročilo poudarja potrebo po večji politični podpori in odgovornosti, okrepitevi programiranja, izboljšanju upravljanja podatkov in kapitalizaciji znanja ter spodbujanju mobilizacije virov za učinkovito financiranje Agende 2063. Poročilo v sklepu poudarja, da je Afrika kljub izzivom, ki so jih predstavljale strukturne težave in pandemija covida-19, pokazala znaten napredek pri izvajanju prvega desetletnega načrta Agende 2063. Vendar pa trenutni trendi kažejo, da celina do leta 2023 verjetno ne bo dosegla nekaterih ciljev (African Union Development Agency, 2022, 1–6).

5 Reforme AU

Leta 2016 so afriški voditelji ugotovili, da so institucionalne reforme AU nujne, glede na vlogo, ki jo AU pričakuje pri vodenju in doseganju vizije Agende 2063 o gospodarski rasti in razvoju Afrike. Predsednika Paula Kagameja iz Ruande je julija 2016 pooblastila skupščina, da vodi ta proces. Imenoval je vseafriško svetovalno ekipo, ki mu je pomagala v tem procesu, ekipa pa je vključevala strokovnjake s področij financ, razvojne banke, ekonomske komisije ZN in drugih področij. Analize AU so pokazale, da se AU spoprijema s številnimi izzivi, kot so visoka stopnja fragmentacije, zapletena sestava z omejeno upravljavsko zmogljivostjo, finančna odvisnost od partnerskega financiranja in omejena koordinacija med AU in regionalnimi gospodarskimi skupnostmi. Za uresničitev ambicij Agende 2063 in zagotovitev učinkovitega delovanja je svetovalna ekipa sklenila, da se mora AU preusmeriti in zagotoviti potrebne institucionalne

zmogljivosti. Izpostavila je pet ključnih področij za preobrazbo unije, ki zahtevajo nujno ukrepanje. Izpostavljena področja so bila osredotočanje na manjše število prednostnih področij, povezovanje z afriškimi državljani, operativna učinkovitost in zagotavljanje trajnostnega financiranja. Za zagotovitev implementacije reform so bili priporočeni vzpostavitev večjega nadzora, enote v komisiji za vodenje izvajanja reform in mehanizma za zagotavljanje implementacije reform. Septembra 2017 je AU ustanovila enoto za institucionalne reforme, da bi koordinirala prizadevanja za izpeljavo reform (African Union, 2024a).

6 Uspehi in neuspehi Afriške unije kot prikaz vpliva organizacije na mednarodno skupnost

Afriška unija igra eno izmed pomembnejših vlog v svetovnem mednarodnem redu. Njeni uspehi in neuspehi neposredno vplivajo na njeno vlogo in zaznavanje, predvsem kot največjega predstavnika afriških držav. Uspehi organizacije krepijo pozicijo Afrike na svetovnem prizorišču. Vendar pa se unija spoprijema tudi z izzivi, ki prinašajo neupoštevanje organizacije v mednarodnem okolju in finančno odvisnost, kar zmanjšuje njeno učinkovitost in vpliv. V nadaljevanju bomo predstavili ključne uspehe in neuspehe AU, ki vplivajo na njen položaj in moč v mednarodni skupnosti.

6.1 Poenotenje stališč afriških držav v mednarodnem okolju

Afriška unija pomembno vpliva na svetovni mednarodni red s krepitvijo položaja afriških držav in vlad v mednarodnem okolju. Kot forum AU omogoča koordinacijo politik in odločitev glede mednarodnih vprašanj na vrhovih, kjer se afriški predstavniki dogovarjajo o skupnih stališčih. Ti vrhovi služijo kot platforma za mobilizacijo podpore za vprašanja pomembna za Afriko, vključno z obravnavo vprašanj v ZN in zaščito afriških vlad pred mednarodnimi pritiski. Poenotenje stališč 55 članic je vse prej kot preprosta naloga. Poudariti velja tudi vlogo AU kot koordinacijskega telesa za regionalne ekonomske skupnosti v razpravah o napredku, izzivih, rešitvah in načinih poglobitve integracije regionalnih mednarodnih organizacij. Unija je igrala pomembno vlogo pri financiranju mirovnih misij, kar je afriškim voditeljem omogočilo zavzeti bolj samozavestna stališča na mednarodni ravni. Prav tako je izboljšala sposobnost voditeljev, da se uprejo pritiskom močnih akterjev v mednarodnem sistemu, in je bila ključna pri obrambi pred mednarodnim kazenskim sodiščem. Unija pomaga afriški skupini v ZN in drugih mednarodnih organizacijah pri koordinaciji dejanj ter

usklajevanju stališč, kar krepi enoten glas Afrike na mednarodni ravni. Te uspehe nadgrajuje z vzpostavitvijo stalnih predstavništev pri ključnih mednarodnih organizacijah. Unija je poenotila afriške člane Varnostnega sveta ZN, omogočila izražanje skrbi afriških vlad brez povračilnih ukrepov in služila kot forum za podporo kandidatom za mednarodne položaje. Tako je povečala prisotnost in vpliv Afrike v mednarodnem sistemu, kar omogoča afriškim državam, vladam in političnemu razredu učinkovitejše sodelovanje v mednarodnih razpravah in odločitvah (Tieku, 2019, 5–7; Magoke in Öke, 2023, 11).

6.2 Sprememba liberalne demokratične miselnosti afriške celine

Afriška unija je imela ključno vlogo pri spreminjanju sprejemanja vseafriške ideje v Afriki, usmerjajoč celino k sprejemanju liberalnih vrednot in norm kot temeljev meddržavnega sodelovanja. Ta prehod je pomemben premik od zgodovinsko levičarskega in nacionalističnega pristopa, ki je bil pogosto v nasprotju z liberalnimi načeli, kot sta demokracija in človekove pravice. Tradicionalne afriške vrednote so bile kritične do liberalnih vrednot, povezanih z večstrankarsko demokracijo in človekovimi pravicami, ki so bile videne kot tuje afriški kulturi (Tieku, 2019, 7).

6.3 Vloga Afriške unije pri ohranjanju miru

Afriška unija se je uveljavila kot pomemben akter v afriškem prostoru glede miru in varnosti. Preoblikovala je pristop vlad na celini iz kulture brezbriznosti v kulturo aktivne skrbi za afriški mir in varnost. Ustanovni akt AU omogoča več različnih načinov posredovanja: pogajanja, mediacija, izvajanje političnega pritiska, sankcije, obsodbe, diplomatska prizadevanja, posvetovanja, olajšanje reševanja sporov itn. ter daje uniji širši okvir za posredovanje v afriških državah z namenom zaščite življenj. Unija je s svojim pristopom k ohranjanju miru rešila številna civilna življenja v državah, kot so Burundi, Komori, Kenija, Sudan in Somalija. Vendar pa je treba priznati tudi nekatere spodrseljaje organizacije, kot sta reševanje konflikta v Libiji in mižanje na obe očesi glede zločinov v Tigraju v Etiopiji. Unija je glede konflikta v Libiji sicer hitro posredovala v krizi, vendar pa so neusklajeni delni interesi posameznih članic, predvsem pa neupoštevanje stališč in prizadevanj unije s strani mednarodne skupnosti in politično močnejših držav, onemogočili uspešnejšo nevojaško rešitev konflikta. V večini primerov je AU sicer odigrala ključno vlogo pri preprečevanju konfliktov in mirnem reševanju nasilja, intervenirala v politično zahtevnih situacijah in preprečila, da bi se razvile

v popolno nasilje. Delo unije na področju preprečevanja konfliktov in mediacije je kljub svoji učinkovitosti pogosto ostalo neopaženo, predvsem zaradi delovanja prek posrednikov in slabe komunikacije o svojih aktivnosti (Tieku, 2019, 8–9; Nte, 2020, 9; Zähringer in Brosig, 2020, 5–16; Staeger in Fagbayibo, 2024).

6.4 Inovativne strukture odločanja Afriške unije

Eden izmed ključnih dosežkov unije je ustvarjanje stroškovno učinkovitih, agilnih in inovativnih mednarodnih organov odločanja na veliko področjih, kot so mir in varnost, izobraževanje, človekove pravice, upravljanje, znanost in tehnologija ter socialne zadeve. Medtem ko so inovacije unije na področju mednarodnega odločanja o miru in varnosti dobro znane, obstajajo tudi druge manj znane institucije AU, ki delujejo z omejenimi sredstvi, ponujajo pa pomembne storitve afriškim vladam in politični eliti. Ena takšnih enot je enota za volilno pomoč AU, ki deluje znotraj oddelka za politične zadeve in jo ključni deležniki, kot so afriške vlade, volilna telesa v Afriki, donatorji in celo druge mednarodne misije za opazovanje volitev, kljub majhnemu proračunu izjemno cenijo. Enota letno prejme približno 15 povabil za opazovanje volitev, kar kaže na velik pomen, ki ga afriške vlade pripisujejo njenemu delu, celo kadar obstajajo resna nesoglasja med vlado in unijo. Kljub kontroverznosti, kot je bilo sprejetje povabila Egipta za spremljanje volitev leta 2014, ki so bile izvedene kljub suspendiranju države iz AU, to dejstvo poudarja pomembnost enote za volilno pomoč v očeh afriških vlad (Tieku, 2019, 9–10).

6.5 Prispevek Afriške unije k oblikovanju pravil in norm

Pravila AU pokrivajo veliko področij, kot so mednarodni kriminal, terorizem, upravljanje z epidemijami in naravnimi katastrofami, varnost hrane, begunci in migracije. Posebej izstopa pakt AU o neagresiji in skupni obrambi, ki med drugim kriminalizira pridobivanje ozemlja z uporabo sile in se zavezuje k preprečevanju genocida ter zločinov proti človečnosti. Na področju pravic žensk je protokol o pravicah žensk v Afriki uvedel številne inovacije, vključno s pravico do splava in prepovedjo ženskega obrezovanja. Ta pravila unije ne samo da oblikujejo politike, temveč imajo tudi praktičen učinek, na primer pri spodbujanju enakosti spolov znotraj komisije AU. Organizacija je prav tako uspešno razvila norme, ki so vplivale na upravljanje držav članic, kot je norma proti državnim udarom. Ta norma je pripomogla k zmanjšanju števila državnih udarov na celini in je postala model za druge regionalne organizacije. Prav tako je AU igrala ključno vlogo

pri promociji človekovih pravic, omogočila zagovornikom pravic uporabo AU pravil za izpostavljanje vlad, ki kršijo te pravice (Tieku, 2019, 10–12). Nekateri kritiki sicer opozarjajo na slabšo integracijo držav AU zaradi afriško-arabskega vprašanja in s tem povezanih rasnih napetosti. V državah, kot so Mavretanija, Libija in Sudan, suženjstvo in etnično čiščenje temnopolnih prebivalcev ni nov pojav in se do danes nadaljuje brez zmanjšanja. Libija kot ena izmed afriško-arabskih držav je v zadnjih letih začela zaslužnjevati temnopolte Afričane, ki so se znašli v tej državi na poti v Evropo v iskanju boljšega življenja. Ti migranti večinoma prihajajo iz Zahodne Afrike, od koder bežijo pred gospodarskimi težavami in politično nestabilnostjo v svojih državah. Tako se postavlja vprašanje, ali je mogoče uresničiti idejo AU, medtem ko severnoafriške arabske države izkazujejo simpatije z arabskim svetom in Arabsko ligo, ne pa Afriško unijo (Leshoele, 2020, 10).

6.6 Vplivanje na ravnanje držav članic

Afriška unija je naredila pomembne korake pri urejanju vedenja svojih članic, zlasti pri spodbujanju afriških vlad k ustreznemu ravnanju. S svojim mandatom za koordinacijo in nadzor izvajanja politik je uspešno uporabila strategijo imenovanja in sramotenja vlad, ki niso izpolnjevale njenih politik in odločitev, s posebnim poudarkom na spodbujanju enakosti spolov. Ta pristop je povzročil razvoj številnih institucionalnih okvirov za spodbujanje vprašanj spolov v afriških državah od nastanka organizacije. Unija je uporabila svoje pristojnosti za zagotavljanje, da se afriško varnostno osebje na misijah za podporo miru drži kodeksa ravnanja in pravil angažiranja AU, s poudarkom na ničelni toleranci do spolnih zlorab. To je vključevalo vzpostavitev neodvisne preiskave obtožb o spolnem izkoriščanju in zlorabi s strani kontingentov in civilnega osebja v misiji unije v Somaliji, kar je vodilo do ukrepanja proti obtoženim. Ta prizadevanja kažejo na njen pristop k spodbujanju odgovornega in profesionalnega vedenja med svojimi člani in prispevajo k izboljšanju standardov ravnanja v mednarodnih mirovnih misijah (Tieku, 2019, 12–13).

6.7 Slaba implementacija odločitev organov Afriške unije

Afriška unija se spoprijema s slabimi rezultati pri uresničevanju odločitev na ravni držav članic in v afriških skupnostih. Vendar ne bi smela nositi glavne odgovornosti za to slabost. Težava je bolj v državah članicah, ki pogosto ne vključijo najbolj naprednih idej v nacionalno zakonodajo ali ne pooblastijo

domačih akterjev za izvajanje odločitev unije. Prav tako države članice pogosto ne ratificirajo odločitev, sprejetih na vrhovih unije, ali jih ne uveljavijo, kar je najpogostejša kritika šibkega vpliva organov unije na države članice. Kot smo omenili že pri opisu afriškega sodišča za človekove pravice in pravice ljudstev, ima ta pristojnost samo za primere iz držav podpisnic ustanovnega protokola sodišča. Teh je bilo do septembra 2017 trideset. Prav tako imajo v vseafriškem parlamentu svoje predstavnike samo države, ki so ratificirale protokol o sestavi parlamenta. To kaže na vprašanja glede zmogljivosti organizacije in pomena, ki ga afriške vlade pripisujejo njenemu delu. Če bi afriške države uresničile odločitve unije, bi celina doživela pomembne spremembe. Manj Afričanov bi tvegalo svoja življenja na Sredozemskem morju in v libijski puščavi v iskanju boljših možnosti v Evropi, če bi bile odločitve unije o mladih, vključno s tistimi v afriški listini o mladih, v celoti uresničene. Vodstvo unije je tako zaskrbljeno zaradi nizke stopnje uresničevanja odločitev, da je sklenilo, da ne bo sprejemalo novih odločitev, dokler se ne bo zagotovilo izvajanje že sprejetih odločitev AU (Tieku, 2019, 14; Staeger in Fagbayibo, 2024).

6.8 Organizacija za ljudi

Preoblikovanje OAU v AU je bilo zasnovano kot korak k sodelovanju širšega kroga Afričanov pri odločanju in uvedbo institucij osredotočenih na navadne ljudi. V praksi pa ni tako. Kljub temu da bi skladno z ustanovitvenim aktom parlament moral imeti zakonodajno moč, ima v resnici samo posvetovalne pristojnosti. Prostor za udeležbo običajnih Afričanov in civilne družbe pri odločanju v preostalih organih unije je prav tako zanemarljiv. Organizacija ostaja elitni klub, dostopen predvsem političnemu razredu in izobraženi eliti. Srečanja so pogosto izključujoča, organizirana v jezikih, ki niso dostopni večini Afričanov, kar omejuje razširjenost in vpliv unije na celotno afriško prebivalstvo. Selektivna udeležba, dana izkušnim udeležencem, in elitna narava dogodkov organizacijo dodatno oddaljujeta od mlajše afriške populacije, zaradi česar je vpliv unije na življenja večine Afričanov omejen. Resnica je, da si večina voditeljev držav ne želi delujočega nadnacionalnega organa, ki bi dal moč državljanom, zato ohranjajo tako rekoč absolutistično moč skupščine, ki ima pristojnosti, da ovrže katero koli odločitev drugih organov unije. (Tieku, 2019, 14–15; Nantulya, 2022.)

6.9 Vprašanje odgovornosti vodij in korupcija

Afriški uniji ni uspelo izkoristiti odličnih diplomatskih, pravnih in normativnih orodij za spremembo dejanskega vedenja politične elite, predvsem oklepanja oblasti. Pri tem izpostavljamo primer Konga, ko je unija nemo opazovala, kako se je predsednik Joseph Kabila kljub izteku mandata v decembru 2016 trmasto zadržal na oblasti, volitve njegovega naslednika pa so bile razpisane šele dve leti po izteku njegovega mandata. Medtem ko je Kabila neustavno zasedal položaj, mu je AU še vedno priznavala vse privilegije ustavno izvoljenega voditelja. Prav tako je pasivno spremljala, kako je predsednik Yoweri Museveni iz Ugande z vprašljivimi procesi odpravil ustavno določilo o omejitvi števila mandatov leta 2015 in omejitve glede starosti leta 2017, kar mu je omogočilo, da je podaljšal svoj 32-letni vpliv na oblast. Ni ji uspelo spodbuditi resničnega odpiranja političnega prostora v nedemokratičnih režimih. Nekateri izmed spornih voditeljev so celo postali vodje organizacije. Unija je ostala samo opazovalka ob ljudskih pozivih po spremembi režima in demokratičnih reformah v državah, kot sta Togo in Kamerun.

Tudi korupcija je tesno povezana z nedemokratičnim zadrževanjem na oblasti. V Afriki številni ljudje korupcijo vidijo kot težavo, ki vključuje poneverjanje sredstev, zlorabo vladne lastnine, nepotizem, favoriziranje osebnih znancev, zlorabo javne oblasti in položaja. Korupcija velja za nevarno slabost, ki je regijo pestila že dolgo in je odgovorna za njen slab razvoj. Vprašanje korupcije je tako razširjeno, da je Afriko pahnilo v regresijo, brez kakršnega koli ekonomskega napredka. Njen učinek je tako vseprisoten, da je celini prinesel slabo podobo med narodi sveta in posledično visoko brezposelnost, nizko tujo neposredno investicijo, nizko kakovost in standard izobraževanja ter nizek življenjski standard. Tako uniji ni uspelo uporabiti vseh diplomatskih in pravnih orodij za reševanje najbolj perečih vladnih problemov v Afriki (Akuche, b. d., 30–31; Tieku, 2019, 15–16).

6.10 Neuspehi vodenja z zgledom

Afriška unija v nekaterih pogledih odraža svoje članice, saj slabo prakso vodenja posameznih afriških držav najdemo tudi znotraj organizacije. Kljub temu da imajo vsi državljani enake možnosti za sodelovanje v procesih AU, se je v praksi pokazalo, da so predvsem predstavniki iz slabo upravljanih afriških držav uspešno pridobili vodilne položaje znotraj komisije, kar je prineslo slabe prakse upravljanja in odločanja. Ti uradniki niso vajeni slediti ustaljenim demokratičnim procesom in participativnim odločitvam ali spoprijemanju z

izzivi podrejenih. Namesto tega so navajeni ukazovati in zahtevati poslušnost od podrejenih, kar je v uniji uvedlo in celo normaliziralo slabe prakse upravljanja, ki so se jih naučili doma. Ta slog upravljanja, uveden v sistem unije, ni bil dobro sprejet med birokrati iz držav, kjer so kultura razprave in spoštovanje dobro razviti. Spopad kultur med birokrati iz odprtih in demokratičnih afriških držav ter njihovimi kolegi iz avtoritarnih držav je pogosto prikazan v kontekstu razkola med »Angleži« in »Francozi« v komisiji AU. Pogosto je slišati, da »Angleži« trdijo, da »Francozi« nimajo spoštovanja do ustaljenih postopkov in prinašajo svojo avtoritarno mentaliteto propadajočih držav v komisijo AU, medtem ko »Francozi« odgovarjajo, da njihovi angleško govoreči kolegi ne razumejo dinamike birokratske politike ali ne spoštujejo avtoritete. Plemenska mentaliteta znotraj komisije AU otežuje razvoj institucionalne koherentnosti in učinkovitosti unije (Tieku, 2019, 16).

6.11 Težave z izboljšanjem trgovine med afriškimi državami

Spodbujanje trgovine znotraj Afrike je bil eden glavnih razlogov za preoblikovanje OAE v AU. Unija naj bi z uporabo pogodbe o afriški ekonomski skupnosti promovirala trgovino znotraj Afrike in pospešila proces ustvarjanja afriške proste trgovinske cone. Kljub temu da je unija podedovala pogodbo za celinsko afriško ekonomsko skupnost z ambicioznim programom za prosto trgovino ter finančno pomoč afriške razvojne banke, je imela zanemarljiv vpliv na trgovino znotraj Afrike. Po podatkih afriške razvojne banke je trgovina znotraj Afrike, ki po mnenju poročila predstavlja največji potencial za ustvarjanje trajnostnega gospodarskega razvoja in integracije v Afriki, narasla le z 10 odstotki v letu 2000 na okoli 16 odstotkov v letu 2014. Poročilo je pokazalo, da je trgovina z izdelki, ključna za katero koli smiselno trgovino med afriškimi državami, v tem obdobju padla z 18 na 15 odstotkov. Še bolj skrb vzbujajoče je, da je kakršna koli rast trgovine znotraj Afrike od ustanovitve unije nastala kljub uniji, in ne zaradi nje (Tieku, 2019, str. 17). Nekateri avtorji opozarjajo tudi, da je unija s svojim pristopom od zgoraj navzdol, ki zmanjšuje avtoriteto regionalnih ekonomskih skupnosti, imela negativen vpliv na subregionalno integracijo in trgovino (Magoke in Öke, 2023, 11).

6.12 Nezmožnost zagotavljanja finančne samostojnosti

Afriška unija se spoprijema s problematično finančno odvisnostjo od zunanjih donatorjev, vključno z EU, ZDA, Kitajsko, Indijo, Turčijo in Južno Korejo, ki so od njene ustanovitve prispevale večji del proračuna AU. Na vrhu unije leta 2016 je skupščina sprejela več ukrepov za finančno avtonomijo, vključno z uvedbo 0,2-odstotne dajatve na uvoz, ki naj bi prinesla približno 1,2 milijarde ameriških dolarjev letno. Novi način financiranja naj bi uniji omogočil financiranje sto odstotkov svojega operativnega proračuna, 75 odstotkov svojega programskega proračuna in 25 odstotkov proračuna za mirovne operacije. Do decembra 2018 je odločitev o zbiranju dajatve sprejelo 25 od 55 članic, dejansko zbiranje dajatve pa je izvajalo 16 članic. Zaradi težav z lastnim financiranjem AU še vedno težko premaguje svojo zunanjo finančno odvisnost. Kot smo navedli že v poglavju o proračunu, so proračun za leto 2023 v 66,6 odstotka financirali zunanji partnerji. Kljub prizadevanjem za finančno neodvisnost večina opazovalcev afriške politike in unije pričakuje, da bo unija še naprej odvisna od zunanjih sredstev v bližnji prihodnosti. Njena odvisnost od zunanje velikodušnosti predstavlja celinsko zadrego in vzbuja skrb pri tistih, ki so globoko zainteresirani za celinsko integracijo. Pri zunanjih opazovalcih takšna odvisnost vzbuja skrb, ali zunanja pomoč financira projekte, ki so pomembni za unijo, ali pa tuji partnerji spodbujajo projekte, ki so pomembni za tuje države (African Union Commission, 2023, 211; Tieku, 2019, 17; African Union Commission, 2020, 4–5; Staeger in Fagbayibo, 2024).

7 Sklep

Afriška unija ima s svojo osredotočenostjo na spodbujanje miru, varnosti in trajnostnega razvoja na afriški celini kot naslednica OAE pomembno vlogo v globalnem političnem, ekonomskem in socialnem okolju. V svoji vlogi ne zastopa le interesov afriških držav na svetovnem odru, temveč tudi aktivno sodeluje pri oblikovanju mednarodnih norm in politik. Njen pomen izhaja iz sposobnosti, da na mednarodni ravni deluje kot enotna in močna sila, ki prispeva k oblikovanju globalnega reda in spodbuja regionalno integracijo ter sodelovanje. Njena moč lahko izhaja predvsem iz koordinacije skupnih stališč afriških držav na mednarodni ravni, kar krepi afriško solidarnost in njen vpliv v globalnih razpravah.

Eden ključnih uspehov unije je njen prispevek k miru in varnosti na afriški celini. S svojimi mirovnimi operacijami in prizadevanji za preprečevanje konfliktov

dokazuje sposobnost aktivnega odzivanja na varnostne izzive, s čimer rešuje življenja in ohranja stabilnost. Organizacija je izvedla več uspešnih posredovanj, ki so prispevala k preprečevanju eskalacije konfliktov in zaščiti civilnega prebivalstva. Prav tako igra pomembno vlogo pri spodbujanju demokratičnih vrednot in načel ter človekovih pravic. S svojimi politikami in iniciativami spodbuja države članice k spoštovanju pravne države, demokratičnih institucij, transparentnosti in odgovornega vodenja. Skozi različne mehanizme krepí pravni red in spodbuja demokratizacijo na celini.

Kljub številnim uspehom jo še vedno pestijo pereči izzivi. Finančna odvisnost od donatorjev zunaj celine omejuje njeno avtonomijo in učinkovitost. Prizadevanja za finančno samostojnost so sicer v teku, vendar je pot do popolne finančne neodvisnosti še dolga. Prav tako se spoprijema z izzivom enotnosti med svojimi članicami, saj različni politični, ekonomski in varnostni interesi pogosto vodijo do nesoglasij ter neenotnosti med članicami, ki lahko zmanjšajo njeno sposobnost učinkovitega odzivanja na regionalne izzive in vlogo v svetu. Agenda 2063, strateški načrt za preobrazbo Afrike, predstavlja vizijo razvoja, ki temelji na ideji integrirane, uspešne in miroljubne celine. Kljub napredku na nekaterih področjih je izvajanje agende soočeno z ovirami pri izboljšavah v smislu infrastrukture, zdravstva, izobraževanja in ekonomske integracije. Reforme AU, zasnovane za izboljšanje operativne učinkovitosti in finančne vzdržnosti, kažejo na priznanje potrebe po notranjih spremembah za doseganje ciljev Agende 2063. Te reforme so ključne za zagotavljanje, da bo unija ostala pomembna in učinkovita v spremenljivem globalnem okolju. Njen vpliv v mednarodnem okolju je tako mešanica uspehov in neuspehov. Vendar pa kljub izzivom ostaja ključna organizacija za afriško celino, ki ima potencial za pomembno vlogo v globalnih zadevah. Njena sposobnost za zagotavljanje enotne afriške perspektive v mednarodnih forumih, spodbujanje regionalne integracije in sodelovanja ter prizadevanja za izboljšanje življenjskih pogojev na celini so ključni za njen nadaljnji razvoj in vpliv. Za utrditev svoje vloge in učinkovitosti pa bo morala unija nasloviti notranje izzive, povečati finančno neodvisnost, izboljšati mehanizme za izvajanje in spremljanje politik ter nadalje spodbujati solidarnost in enotnost med svojimi članicami. Le tako bo lahko v prihodnje še naprej krepila svoje kapacitete in dosegla, da bo Afrika lahko zavzela svoje mesto kot enakovreden partner v globalnem sistemu.

8 Literatura in viri

1. African Union, 2024a. *About the African Union*. [Online]. Dostopno na: <https://au.int/en/overview>. [21. 3. 2024].
2. African union, 2024b. *Agenda 2063: The Africa We Want*. [Online]. Dostopno na: <https://au.int/en/agenda2063/overview>. [24. 3. 2024].
3. African Union Commission, 2015. *Agenda 2063: The Africa we want*. Addis Ababa, Ethiopia: African Union Commission.
4. African Union Commission, 2020. *Financing the Union: Towards the financial autonomy of the African Union*. Addis Ababa, Ethiopia: African Union Commission.
5. African Union Commission, 2023. *African Union Handbook 2023*. Addis Ababa, Ethiopia: African Union Commission. [Online]. Dostopno na: <https://au.int/en/handbook>.
6. African Union Development Agency, 2022. *Second Continental Report on the Implementation of Agenda 2063*. Midrand, Južnoafriška republika: African Union Development Agency.
7. Akuche, A. B., b. d. *The African Union: Issues and Challenges*.
8. Badejo, D. L., 2008. *The African Union*. New York: Chelsea House.
9. Benko, V., 1996. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Hernando de Larramendi, M., in Tomé-Alonso, B., 2017. Hernando, M. and Beatriz Tomé-Alonso, 2017. The Return of Morocco to the African Union. *IEMed: Mediterranean yearbook*, 2017, 229–232. *IEMed: Mediterranean yearbook*, 229–232.
11. Komisija za mednarodno pravo, 2011. *Draft Articles on the Responsibility of International Organizations, Article 2(a)*. [Online]. Dostopno na: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_11_2011.pdf. [21. 3. 2024].
12. Koremenos, B., Lipson, C., & Snidal, D., 2001. The Rational Design of International Institutions. *International Organization*, 55(4), 761–799.
13. Leshoele, M. (2020). AfCFTA and Regional Integration in Africa: Is African Union Government a Dream Deferred or Denied? *Journal of Contemporary African Studies*, 41, 1–15.
14. Magoke, P. M., & Öke, M. K., 2023. Coordination between the African Union and Regional Economic Communities towards achieving regional integration in Africa. *Istanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi*.

15. Nantulya, P., 2022. *The African Union at 20: Much Accomplished, More Challenges Ahead*. [Online]. Dostopno na: <https://africacenter.org/spotlight/african-union-20-much-accomplished-more-challenges-ahead/>. [22. 2. 2024].
16. Nte, T. U., 2020. The 2019 Sudan Coup and Conflict Resolution by the African Union. *International Journal of Comparative Studies in International Relations and Development*, 6(1), 1–13.
17. OEDC, 2019. *The Contribution of International Organisations to a Rule-Based International System*. [Online]. Dostopno na: <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/I>. [21. 3. 2024].
18. Petrič, E., 2022. Zunanja politika: Osnove teorije in praksa druga dopolnjena izdaja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Roger, C. B., & Rowan, S. S., 2022. Analyzing international organizations: How the concepts we use affect the answers we get. *Rev Int Organ* 17, 597–625. [Online]. Dostopno na: https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/49072/Roger_rio_anal.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [21. 3. 2024].
20. South African History Online. (2024). *Organisation of African Unity (OAU)*. [Online]. Dostopno na: <https://www.sahistory.org.za/article/organisation-african-unity-oau>. [21. 3. 2024].
21. Staeger, U., & Fagbayibo, B., 2024. *The African Union is weak because its members want it that way – experts call for action on its powers*. [Online]. Dostopno na: <https://theconversation.com/the-african-union-is-weak-because-its-members-want-it-that-way-experts-call-for-action-on-its-powers-224191>. [5. 3. 2024].
22. Tieku, T. K., 2019. The African Union: Successes and Failures. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
23. Türk, D., 2015. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.
24. Udombana, N. J., 2002. The Institutional Structure of the African Union: A Legal Analysis. *California Western international law journal*, 33(1), 69–135.
25. Zähringer, N., & Brosig, M., 2020. Organised hypocrisy in the African Union: The responsibility to protect as a contested norm. *South African Journal of International Affairs*.
26. Združeni narodi, 2024. *Member states*. [Online]. Dostopno na: <https://www.un.org/en/about-us/member-states#gotoD>. [21. 3. 2024].

Vpliv Organizacije držav izvoznic nafte na svetovno ekonomijo

The impact of the Organization of the Petroleum Exporting Countries on the global economy

Povzetek

Odkritje nafte je spodbudilo eno največjih industrijskih revolucij od obstoja človeštva in temeljito spremenilo razmerje moči na globalni ravni. Organizacija držav izvoznic nafte je bila ustanovljena leta 1960 z namenom koordiniranja in poenotenja naftnih politik svojih članic za stabilizacijo naftnih trgov. Ima ključno vlogo v globalni energetski ureditvi z vplivom na cene nafte in proizvodne kvote, kar bistveno vpliva na globalno gospodarstvo. Pri tem se srečuje z izzivi prehoda na obnovljive vire energije in potrebo po zmanjšanju ogljičnega odtisa. Vizija Organizacije držav izvoznic nafte je usmerjena v spreminjajoče se energetske trende, zagotavljanje energetske varnosti in spodbujanje sodelovanja ter dialoga med proizvajalci in potrošniki energije, da bi skupaj naslovili izzive trajnostnega razvoja.

Ključne besede: *nafta, OPEC, vpliv na svetovno gospodarstvo, zeleni prehod.*

Abstract

The discovery of oil sparked one of the greatest industrial revolutions in human history and fundamentally shifted the dynamics of global power. The Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) was established in 1960 with the aim of coordinating and unifying its members' oil policies to stabilize the oil markets. OPEC plays a crucial role in the global energy framework by influencing oil prices and production quotas, which significantly impacts the global economy. The organization is facing the challenges of transitioning to renewable energy sources and reducing carbon footprints. OPEC's vision is focused on the changing energy trends, ensuring energy security, and promoting cooperation and dialogue between energy producers and consumers in order to address the challenges of sustainable development together.

Keywords: *oil, OPEC, impact on the global economy, green transition.*

1 Uvod

Odkritje nafte v 19. stoletju je bila transformativna sila, ki je spodbudila industrijsko revolucijo. Njenega vpliva na industrijo, vsakdanje življenje in okolje ni mogoče spregledati. Odkritje in izkoriščanje naftnih zalog je utrlo pot tehnološkemu napredku in gospodarskemu razvoju, ki sta zaznamovala sodobno družbo vse do danes. V ZDA je Edwin Drake leta 1859 v Titusvillu v Pensilvaniji izvrtal prvo komercialno naftno vrtino. Ta dogodek je zaznamoval začetek naftnega razcveta v državi. Izjemna ponudba nafte je povzročila razvoj številnih naftnih rafinerij in ustanovitev podjetij, kot je Standard Oil, ki ga je ustanovil John D. Rockefeller. V Evropi se je v 19. stoletju naftna industrija začela v Bakuju, ki leži na obali Kaspijskega morja. Izvrtane so bile naftne vrtine, s katerimi se je začela obsežna proizvodnja in izvoz surove nafte. Baku je postal znan kot »prestolnica črnega zlata« in je pritegnil velike naložbe evropskih in ameriških podjetij (Stephen, 2023).

Zaradi izjemnega pomena nafte in kovanja velikih dobičkov posameznih naftnih družb (angl. *Seven Sisters*) in posledično velikega vpliva na svetovno gospodarstvo je bila leta 1960 ustanovljena Organizacija držav izvoznic nafte (OPEC) z namenom, da države proizvajalke nafte dobijo večji nadzor nad lastnimi naftnimi viri v smislu uravnavanja cen in količini načrpane nafte. V prispevku bomo proučili vzroke za nastanek OPEC-a, analizirali njegov zgodovinski razvoj, delovanje in vpliv na regionalni in svetovni ravni. Prispevek temelji na kvalitativni analizi primarnih in sekundarnih virov. Pri neposrednem opazovanju in opisovanju fenomenov ter genezi OPEC-a smo se oprli tudi na metodi fenomenologije in zgodovinske analize. V prispevku poskušamo odgovoriti na raziskovalno vprašanje, povezano s tem, kakšno vlogo in pomen ima OPEC v svetovni ekonomiji.

2 OPEC

2.1 Zgodovinski razvoj organizacije

Skladno s svojim statutom je poslanstvo OPEC-a koordinirati in poenotiti naftne politike svojih članic ter zagotoviti stabilizacijo naftnih trgov, da se zagotovijo učinkovita, ekonomična in redna oskrba potrošnikov z nafto, stabilen dohodek za proizvajalce in poštena donosnost kapitala za tiste, ki vlagajo v naftno industrijo (OPEC, 2024). OPEC je ustanovilo pet držav proizvajalk nafte v Bagdadu septembra 1960, v času prehoda v mednarodnem ekonomskem in

političnem okolju, obsežne dekolonizacije in nastanka številnih novih neodvisnih držav v razvijajočem se svetu. Mednarodni naftni trg so takrat prevladovala multinacionalke »Sedem sester«, ločene od trga nekdanje Sovjetske zveze. OPEC je razvil skupno vizijo, cilje in ustanovil svoj sekretariat v Ženevi, ki so ga leta 1965 prenesli na Dunaj.

V sedemdesetih letih 20. stoletja je pridobil mednarodni pomen, saj so njegove članice prevzele nadzor nad domačo naftno industrijo in začele igrati večjo vlogo na svetovnih naftnih trgih. Svoj mandat je razširil z vrhom voditeljev držav in vlad v Alžiru leta 1975, kar je vodilo do ustanovitve Sklada OPEC za mednarodni razvoj leta 1976. Članstvo je naraslo na 13 članic (OPEC, 2024). Konec sedemdesetih let 20. stoletja je zaznamovala iranska revolucija, ki je povzročila padec iranske vlade in posledično prekinila proizvodnjo nafte s šestih milijonov sodov na dan na le četrtino. V začetku osemdesetih let 20. stoletja je napad Irana na Irak povzročil destabilizacijo regije in dvig cene nafte na rekordno vrednost – 121 ameriških dolarjev na sod. Za osemdeseta leta prejšnjega stoletja je značilno tudi postopno zmanjšanje odvisnosti sveta od nafte. To je povzročilo, da je tržni delež OPEC-a padel pod 50 odstotkov, kar je povzročilo trenja med članicami. Cene nafte so v tem obdobju padle na 30 ameriških dolarjev za sod. Devetdeseta leta 20. stoletja je zaznamovala iraška invazija na Kuvajt, saj je bil iraški predsednik Sadam Husein prepričan, da Kuvajt nezakonita črpa nafto na iraških tleh. Sedemmesečna invazija je povzročila novo naftno krizo, ki je ceno črnega zlata dvignila s 33 na 75 ameriških dolarjev za sod. Leto 2008 je zaznamovala svetovna ekonomska kriza, ki je povzročila padec cen nafte s 161 na samo 49 ameriških dolarjev. To je povzročilo ponovno napetost med članicami OPEC-a in trajen izstop Indonezije. Od leta 2012 do pandemije covida-19 opažamo precej mirno in stabilno obdobje, ki pa ga je leta 2019 z izstopom iz članstva OPEC-a porušil Katar (Casey, 2019).

Leta 2016 se je OPEC zaradi velikega padca cene nafte kot posledice pridobivanja nafte iz skrilavca v ZDA podpisal sporazum z desetnimi drugimi proizvajalkami nafte in ustanovil OPEC+. Članica nove skupine je postala tudi Rusija, ki je tretja največja proizvajalka nafte na svetu. OPEC in OPEC+ sta v letu 2022 imeli kar 59-odstotni tržni delež nafte na svetu, kar jim omogoča velik vpliv na proizvodnjo in določanje cen nafte. V zadnjih nekaj letih, zlasti po pandemiji covida-19, se je zaradi tehnoloških sprememb povpraševanje po nafti drastično zmanjšalo in povzročilo zniževanje cen nafte. Zato se skupina OPEC+ prizadeva za zmanjšanje proizvodnje, da bi tako ohranila relativno ceno nafte na trgu (Sean Hill, 2023).

2.2 Organiziranost OPEC-a

OPEC kot organizacija je osredotočena na poenotenje in koordiniranje naftne politike, da zaščiti individualne interese posamezne države, izvoznice nafte. Ustanoviteljice organizacije so bile Irak, Iran, Kuvajt, Savdska Arabija in Venezuela. Organizacija OPEC se je do danes razširila še na sedem držav, in sicer Alžirijo, Angolo, Indonezijo, Libijo, Nigerijo, Katar in Združene arabske emirate. Pravila delovanja organizacije določa statut, ki je bil sprejet leta 1961 na drugem zasedanju ustanovnih članic v Venezueli. Do danes je bil spremenjen šestindvajsetkrat. Pogoj za polnopravno članstvo v organizaciji je, da prošnjo za pridružitve potrdi vrhovni organ, ki ga statut navaja kot konferenco, če za vstop glasujejo vsaj tri četrtine vseh članic ter obvezno vseh pet ustanoviteljic. Država, ki se želi priključiti v OPEC, mora biti izvoznica nafte in mora deliti iste interese naftne politike (OPEC, 2021, 5). Nobena članica organizacije ne more izstopiti, ne da bi o svoji nameri obvestila najvišji organ organizacije. Izstop ob poravnanih vseh finančnih obveznostih pa je mogoč šele v začetku naslednjega koledarskega leta (prav tam, 6). Organizacijo OPEC sestavljajo trije organi, ki so odgovorni za njeno delovanje, in sicer t. i. konferenca, odbor guvernerjev in sekretariat. Konferenca je najvišji organ organizacije in je sestavljena iz predstavnikov vseh držav polnopravnih članic. Vse države članice so obvezane sodelovati na vseh konferencah. Če to ni mogoče, je za uspešno izvedeno konferenco potreben kvorum treh četrtin članic. Vsaka polnopravna članica ima en glas. Vse odločitve razen tistih, ki vplivajo na postopkovne zadeve, zahtevajo soglasje. Sklepi konference postanejo pravnomočni v tridesetih dneh od zaključka sestanka, razen če ena izmed članic poda pisno nestrinjanje z določnim sklepom. Temeljne naloge konference so (prav tam, 9–10):

- oblikovanje splošnih politik organizacije in določitev virov za delovanje organizacije;
- odločanje o prošnjah za nova članstva;
- potrjevanje in imenovanje članov odbora guvernerjev;
- od odbora guvernerjev zahtevati priporočila o zadevah, ki so v interesu organizacije;
- potrjevanje proračuna, ki ga predloži odbor guvernerjev;
- odobravanje spremembe statuta organizacije;
- imenovanje predsednika odbora guvernerjev;
- imenovanje generalnega sekretarja in revizorja organizacije za obdobje enega leta.

Odbor guvernerjev sestavljajo guvernerji in podsekretarji ministrstev držav članic. Odbor se voli vsaki dve leti in se praviloma sestaja dvakrat letno na zahtevo predsednika odbora. Bistvene naloge odbora guvernerjev so (Ebghaei, 2007):

- izvajanje odločitev konference;
- priprava predloga proračuna za posamezno koledarsko leto;
- nominiranje revizorja organizacije za eno leto;
- potrjevanje direktorjev oddelkov na podlagi nominacij držav članic, pri čemer se upoštevajo priporočila generalnega sekretarja;
- priprava dnevnega reda za konferenco.

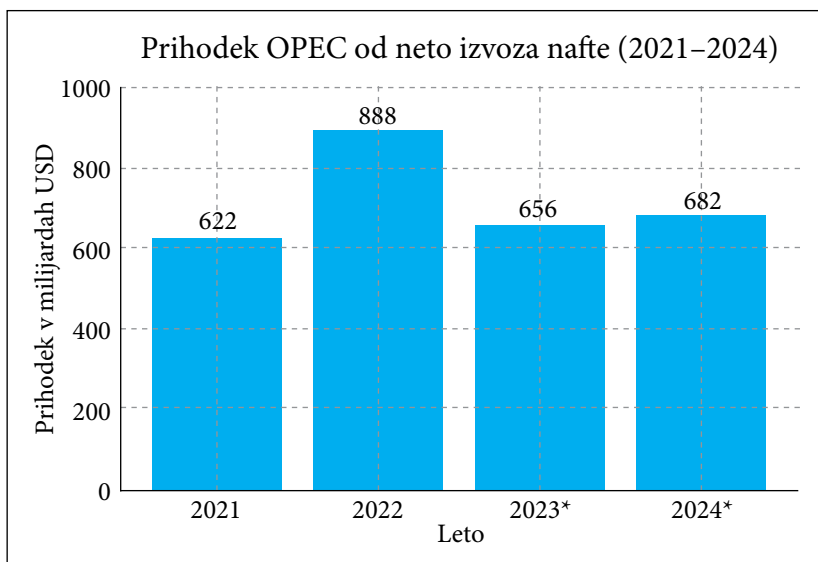
Sekretariat igra ključno vlogo v delovanju OPEC-a. Je izvršni organ organizacije in deluje pod vodstvom sveta guvernerjev. Vodi ga generalni sekretar, ki je pravnoformalno predstavnik organizacije in sekretariata. Generalnega sekretarja imenuje konferenca OPEC-a za tri leta z možnostjo ponovnega imenovanja. Poleg generalnega sekretarja sekretariat sestavljajo še različni oddelki in uradi, kot so oddelek za energetske študije, oddelek za naftne trge in industrijo, finančni oddelek in drugi. Ključne naloge sekretariata so:

- zagotavljanje analitične podpore in svetovanje članicam OPEC-a pri njihovem sprejemanju odločitev;
- vodenje komunikacije med članicami OPEC-a ter med organizacijo OPEC in zunanjim svetom;
- zastopanje interesov OPEC-a v mednarodnem okolju pri sodelovanju z drugimi mednarodnimi organizacijami;
- izdajanje publikacij in raziskav, skupaj z mesečnimi poročili o naftnem trgu, analizami trgov, kar predstavlja pomemben vir informacij za gospodarstvo (OPEC, 2021, 15–17).

3 Vloga OPEC-a v svetovni ekonomiji

V tem poglavju bomo analizirali vlogo OPEC-a v regionalnem in svetovnem merilu. V regionalnem merilu se bomo omejili predvsem na vpliv organizacije, ki ga ta ima skozi fundacijo OPEC Fund for International Development (OFID), ki je bila ustanovljena leta 1976 kot kanal za pomoč državam v razvoju izven OPEC-a, vendar po večini delijo geografski prostor stalnih članic organizacije. V svetovnem merilu pa se bomo osredotočili predvsem na odnose in vpliv na ZDA, Rusijo, Kitajsko ter Indijo.

OPEC ima ključno vlogo v globalnem trgu z nafto, saj te države proizvedejo več kot 40 odstotkov svetovne nafte in imajo nad 80 odstotkov potrjenih zalog. Kot kartel lahko OPEC z odločitvami o proizvodnji precej vpliva na svetovno ponudbo in cene nafte ter posledično tudi na tržne cene drugih izdelkov, ki nastajajo s predelavo (Alfarsi, 2022). Vlogo in vpliv OPEC-a na svetovno politiko in gospodarstvo je treba pogledati skozi merljive statistične podatke, ki ji dajo dejanski pomen in vpliv.

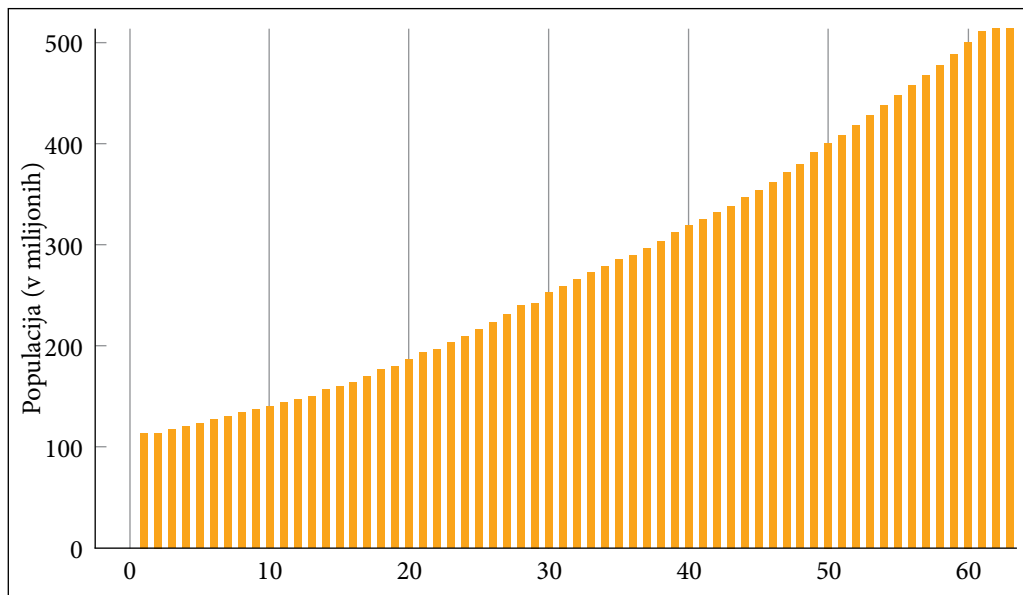
Slika 1: Prihodki OPEC-a (vir: EIA 2024)

Slika 1 prikazuje prihodek od čistega izvoza nafte OPEC za leti 2021 in 2022 ter napoved za leti 2023 in 2024 (izraženo v milijardah ameriških dolarjev). Iz nje lahko ugotovimo, da je:

- leta 2021 skupni prihodek OPEC-a znašal 622 milijard ameriških dolarjev;
- leta 2022 imel rekordnih 888 milijard ameriških dolarjev kot posledico okrevanja svetovnega gospodarstva po pandemiji covida-19;
- leta 2023 bil dohodek napovedan na 656 milijard ameriških dolarjev;
- za leto 2024 predviden prihodek nekaj pod 700 milijardami ameriškiimi dolarji.

Na sliki 2 je prikazano število prebivalcev, ki ga tvorijo stalne članice organizacije. Slika prikazuje rast števila prebivalcev v državah članicah OPEC-a od leta 1960 do 2022. Vsak stolpec predstavlja skupno populacijo vseh držav članic OPEC-a za posamezno leto, merjeno v milijonih. Vidimo lahko, kako se je prebivalstvo teh

držav nenehno povečevalo skozi desetletja. Rast v državah OPEC je pomemben ekonomski in socialni pokazatelj. Večje število prebivalcev pomeni večje domače trge, potencial za delovno silo in potrošnjo, predstavlja pa tudi izzive, kot so potreba po večji infrastrukturi, izobraževanju in zdravstvenih storitvah. Povečanje prebivalstva lahko vpliva tudi na globalne energetske trge, saj imajo države OPEC ključno vlogo v svetovni oskrbi z nafto.

Slika 2: Rast prebivalstva v državah članicah OPEC (vir: Annual Statistical Bulletin, 2023)

Politični in gospodarski vpliv se je prvič pokazal med arabsko-izraelsko vojno leta 1973, ko so arabske članice organizacije OPEC kot povračilni ukrep ZDA zaradi pomoči Izraelu izvedle naftni embargo. Ta je vključeval prepoved izvoza nafte v ciljne države in zmanjšanje proizvodnje. To je močno obremenilo ameriško gospodarstvo, ki je postalo vse bolj odvisno od tuje nafte in povzročilo premik v globalnem finančnem ravnotežju moči v korist državam s proizvodnjo nafte. Embargo je prispeval k zvišanju cen nafte z globalnimi posledicami, kar je vodilo v visoko inflacijo in ekonomske izzive za uvoznike nafte. Da bi omejile svojo odvisnost od uvoza nafte iz držav članic OPEC-a, so ZDA uvedle ukrepe varčevanja z energijo, začele pospešeno razvijati svoj trg energetskih virov, ustanovile oziroma predpisale svoje strateške rezerve, omejile hitrost na avtocestah na 55 milj na uro, kar je ostalo še dandanes, ter avtomobilski industriji naložile optimizacijo pogonskih sklopov, da se zmanjša poraba goriva (Office of the Historian, 2021).

V nadaljevanju je opisano, kako OPEC vpliva na regionalni razvoj članic organizacije. OPEC je leta 1976 ustanovil OFID z namenom spodbujanja gospodarskega razvoja in rasti v manj razvitih državah po svetu. Skozi leta je OFID financiral ogromno projektov, ki se nanašajo na različne sektorje, skupaj z energijo, transportom, vodo in sanitarijami, kmetijstvom, zdravstvom in izobraževanjem. Veliko je vlagal v projekte, ki so namenjeni izboljšanju dostopa do energije v razvojnih državah. To vključuje financiranje obnovljivih virov energije, kot so sončna, vetrna in hidroenergija, pa tudi projektov za izboljšanje energetske učinkovitosti in gradnjo ali obnovo termoelektrarn in prenosnih omrežij. Projekti na področju vode in sanitarij so ključni za izboljšanje javnega zdravja in spodbujanje trajnostnega razvoja. V tem smislu je podprl projekte za gradnjo in obnovo infrastrukture za oskrbo z vodo, čistilnih naprav ter sistemov za namakanje, ki pomagajo izboljšati kakovost življenja in podpirajo kmetijski razvoj. Za spodbujanje trgovine in gospodarskega razvoja je financiral gradnjo in obnovo cest, mostov, železnic in pristanišč. Ti projekti pomagajo izboljšati povezljivost in dostopnost v oddaljenih in nerazvitih območjih. Naložbe v kmetijski sektor so ključne za zagotavljanje prehranske varnosti in spodbujanje ruralnega razvoja. Podprl je projekte, ki so se osredotočali tudi na izboljšanje kmetijske produktivnosti, dostop do financiranja za kmete in razvoj kmetijske industrije. Zdravstveni projekti, ki jih je financiral OFID, so obsegali gradnjo in obnovo bolnišnic ter klinik, nakup medicinske opreme in zagotavljanje usposabljanj za zdravstveno osebje. Poudarek je bil tudi na boju proti nalezljivim boleznim, kot so aids, tuberkuloza in malarija. Sektor izobraževanja je financiral projekte, ki so se osredotočali na izboljšanje dostopa do kakovostnega osnovnega in srednjega izobraževanja, na podporo visokemu izobraževanju in poklicnemu usposabljanju ter gradnjo in opremljanje šolskih objektov.

Če se osredotočimo predvsem na regionalne države, je treba izpostaviti nekaj projektov fundacije v arabskem in afriškem prostoru. V arabskem svetu je OFID financiral projekte, ki so se osredotočali na različne sektorje, skupaj z energijo, vodo zdravstvom, izobraževanjem in infrastrukturo. Te donacije so bile namenjene državam:

- Jordaniji: Projekti na področju vode in izboljšanja infrastrukture za oskrbo z vodo.
- Libanonu: Financiranje obnovitvenih projektov po konfliktih in podpora energetskemu sektorju.

- Egiptu: Projekti za izboljšanje kmetijske učinkovitosti in podpora razvoju infrastrukture.
- Maroku in Tuniziji: Projekti, ki spodbujajo razvoj obnovljivih virov energije in izboljšanje izobraževalnega sistema.

V Afriki je OFID deloval v številnih državah južno od Sahare, pa tudi v severnoafriških regijah, da bi se zmanjšala revščina, spodbujal gospodarski razvoj in izboljšale življenjske razmere. Med donacijami so bile vključene:

- Etiopija: Projekti v kmetijskem sektorju, vodnih virih in zdravstvu.
- Gana: Naložbe v energetski sektor, zlasti v projekte obnovljive energije in izboljšanje zdravstvene infrastrukture.
- Kenija: Podpora za izboljšanje dostopa do čiste pitne vode in sanitarij ter izobraževalne projekte.
- Mozambik: Projekti za izboljšanje kmetijske produktivnosti in infrastrukture za oskrbo z vodo.
- Senegal in Mali: Financiranje infrastrukturnih projektov, kot so ceste in mostovi, za izboljšanje povezljivosti in gospodarskega razvoja.

OFID svoje vire usmerja tudi v regionalne projekte, ki presegajo nacionalne meje, da bi spodbudil gospodarsko sodelovanje in regionalni razvoj. Vse te aktivnosti so del širše strategije OFID-a za podporo trajnostnemu razvoju in zmanjševanju revščine v skladu z agendo Združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030. Sklad je od nastanka leta 1976 do danes financiral projekte v vrednosti več kot 25 milijard ameriških dolarjev (The OPEC Fund for International Development, 2023).

Odnosi med OPEC in ZDA so vseskozi dinamični in kompleksni. Zaznamovani so s prepletanjem geopolitičnih, ekonomskih in energetskih interesov. ZDA kot eden največjih porabnikov nafte na svetu in OPEC kot ključni akter na trgu z nafto sta v odnosu, ki občasno preide iz sodelovanja v napetosti, predvsem zaradi vprašanj, povezanih s cenami nafte in proizvodnimi kvotami. OPEC in ZDA imata izziv tudi na področju cenovne politike, vezane na ceno prodane nafte. Te so vezane predvsem na odločitve OPEC-a o povečanju proizvodnje nafte, kar posledično pomeni znižanje cen nafte na trgu, kar škoduje ameriškim proizvajalcem, ki se ukvarjajo s pridobivanjem iz skrilavca, ki je stroškovno dražje. Tukaj velja poudariti tudi prizadevanje ZDA po ustanovitvi zakonodajne pobude NOPEC (angl. *No Oil Producing and Exporting Cartel Acts*), ki bi

omogočil ameriški vladi, da začne pravne postopke proti kartelnim dogovorom organizacije OPEC (Dargin, 2022). Ob vseh teh vprašanjih pa sodelovanje prinaša tudi pozitivne vidike:

- Kljub trenju ZDA in članice OPEC-a ohranjajo močne gospodarske vezi, saj ostajajo ZDA eden največjih potrošnikov nafte na svetu, članice OPEC pa so med največjimi proizvajalci.
- Na geopolitični ravni ZDA in nekatere države članice OPEC, kot so Savdska Arabija in Združeni arabski emirati, pogosto delijo strateške interese, zlasti v povezavi s stabilnostjo Bližnjega vzhoda in bojem proti terorizmu.
- V zadnjih letih so ZDA dosegle večjo energetske neodvisnost na račun povečane proizvodnje nafte iz skrilavca. To je spremenilo dinamiko odnosov med ZDA in OPEC-om, saj ZDA niso več toliko odvisne od uvoza nafte iz OPEC-a kot v preteklosti, kar zmanjšuje njune napetosti.

Če analiziramo odnose organizacije OPEC in ZDA, lahko ugotovimo, da obe strani poskušata vplivati na tržno ceno nafte. ZDA se trudijo postajati vse bolj naftno neodvisne in zmanjšati vpliv uvoza nafte na lastno gospodarstvo, kar posledično pomeni, da si prizadevajo za čim višje cene, po drugi strani pa OPEC poskuša cene uravnavati z omejitvami oziroma povečanjem proizvodnje. Dejstvo pa je, da popolnega nadzora nima ne ena ne druga stran (Sharma, 2023).

Odnosi med Indijo in OPEC se krepijo, kar je še posebno poudarjeno na šestem visokem srečanju dialoga o energiji med OPEC in Indijo, ki je potekalo 9. novembra 2023 na sedežu OPEC-a na Dunaju. To srečanje je okrepilo sodelovanja, usmerjena v obravnavo ključnih energetske vprašanj, kot so energetska varnost, dostopnost in trajnost, z vzajemnim poudarkom na odpravi energetske revščine. Indija, ki je najštevilčnejša država na svetu, je pripravljena prevzemati vse pomembnejšo vlogo v globalni energetski verigi vrednosti, kar odraža njen status globalne velesile, katere povpraševanje po energiji naj bi se do leta 2045 podvojilo. OPEC ceni iskren dialog z Indijo in njeno odprtost za krepitev skupnega sodelovanja, zlasti v povezavi s tekočim preходом na energijo in gradnjo trajnostne energetske prihodnosti (Connects, 2023).

Pri analiziranju sodelovanja med OPEC-om in Indijo velja omeniti leto 2023, ki je za države OPEC-a pomenil 72-odstotni padec prodaje nafte glede na fiskalno leto 2021/2022. Ta je bil posledica povečanega uvoza cenejše ruske nafte v Indijo, kar je povzročilo, da je Rusija prevzela mesto največjega dobavitelja nafte v Indijo, s čimer je potisnila Savdsko Arabijo na tretje mesto. V obdobju 2022/23

je Indija uvozila približno 1,6 milijona sodov ruske nafte na dan, kar predstavlja približno 23 odstotkov njenega celotnega uvoza, ki znaša 4,65 milijona sodov na dan (Koustav, 2023). Delež OPEC-a v indijskem uvozu nafte je aprila 2023 padel na nadvse nizko raven, 46 odstotkov, kar je posledica vrhunca nakupov cenejše ruske nafte. Rusija ostaja največji posamični dobavitelj surove nafte v Indijo (Business, 2023).

Pri analiziranju medsebojnih odnosov med OPEC-om in Rusijo se moramo usmeriti na dve časovni obdobji, in sicer na odnose pred 2016 in odnose, ko je OPEC ustanovil OPEC+, katerega članica je postala tudi Rusija. Pred nastankom OPEC+ so bili odnosi med Rusijo in OPEC-om precej neuradni in včasih tudi tekmovalni, saj je Rusija kot ena največjih svetovnih proizvajalk nafte delovala neodvisno od OPEC-a. Kljub temu so se pojavile priložnosti za dialog in sodelovanje, zlasti v času nizkih cen nafte, ko je bilo treba zblížati interese in stabilizirati trg. Formalizacija odnosov z ustanovitvijo OPEC+ leta 2016 je pomenila pomemben korak k bolj usklajenemu pristopu k upravljanju svetovne ponudbe nafte. Rusija je v OPEC+ vstopila, da bi izboljšala sodelovanje z državami OPEC-a pri usklajevanju naftne proizvodnje in da bi stabilizirala cene nafte na svetovnem trgu. Čeprav ni neposrednih dokazov, da je Rusija vstopila v OPEC+ zaradi predvidevanja morebitnih sankcij EU po priključitvi Krima leta 2014, je ta korak nedvomno pomagal Rusiji bolje upravljati tržne izzive, skupaj s tistimi, ki so izhajali iz mednarodnih sankcij. Sodelovanje v OPEC+ je Rusiji omogočilo večji vpliv na globalne naftne trge in strategijo za spoprijemanje z ekonomskimi pritiski.

Odnosi med OPEC+, ki vključuje OPEC in njene zaveznike ter Rusijo, so se v zadnjem času okrepili, kar se kaže v nadaljevanju koordinacije in dogovorov o omejevanju dobave nafte na svetovne trge. Ruski predsednik Vladimir Putin je izrazil, da se bo koordinacija med partnerji OPEC+ nadaljevala, da se zagotovi predvidljivost na naftnem trgu, kar je ključno za blaginjo svetovne družbe. OPEC+, ki črpa okoli 40 odstotkov svetovne surove nafte, ima trenutno dogovor o omejitvi dobav do konca leta 2024. Putin je poudaril, da bodo člani OPEC+ izpolnili svoje obveznosti in uspešno obvladovali vse izzive, kar močno kaže na to, da bodo omejitve dobave OPEC+ trajale še v leto 2024 in verjetno tudi dlje (Vladimir Soldatkin, 2023). Če to pogledamo v številkah pomeni, da so se OPEC in njegovi zavezniki, skupaj z Rusijo, dogovorili za dodatne prostovoljne reze v skupni višini 2,2 milijona sodov na dan, namenjene podpori stabilnosti in ravnovesju na naftnih trgih.

Sklenemo lahko, da je Rusija kot tretja največja proizvajalka nafte in zemeljskega plina na svetu s pristopom v meddržavno združenje OPEC+ še bolj utrdila svoj položaj pri upravljanju svetovne ponudbe nafte in določanja tržnih cen, obenem pa ji to omogoča, da po embargu EU na uvoz nafte v njene članice lahko svoj trg širi na države, kot so Indija in nekatere druge azijske države.

3.1 Vizija razvoja medvladne organizacije OPEC

Globalni demografski trendi bistveno vplivajo na povpraševanje po energiji, saj se pričakuje, da bo svetovno prebivalstvo naraslo s skoraj 8 milijard leta 2022 na približno 9,5 milijarde do leta 2045. To povečanje je predvsem posledica precejšnje rasti prebivalstva na Bližnjem vzhodu, v Afriki in Aziji. Povečanje delovno sposobnega prebivalstva in stopnje urbanizacije, ki naj bi do leta 2045 narasla na 66 odstotkov, dodatno pospešuje porabo energije. Taki demografski premiki zahtevajo obsežne vire energije za podporo gospodarskemu razvoju, urbanim infrastrukturam in naraščajočim potrebam širše svetovne populacije. Globalno gospodarsko rast, ki naj bi do leta 2045 v povprečju znašala tri odstotke letno, močno poganja poraba energije. Ta rast bo podvojila globalni BDP, s 138 bilijonov ameriških dolarjev leta 2022 na 270 milijard ameriških dolarjev do leta 2045, pri čemer imata ključno vlogo pri hitrem razvoju gospodarstev predvsem Indija in Kitajska. Pričakuje se, da bosta ti dve državi do leta 2045 prispevali več kot tretjino svetovnega gospodarstva, kar bo zahtevalo povečanje dobave energije za podporo industrijskim, komercialnim in stanovanjskim potrebam po vsem svetu.

Globalna vlaganja v energetiko se usmerjajo k bolj trajnostnemu in raznovrstnemu portfelju, ki odražajo premik k obnovljivim virom energije, ob hkratnem ohranjanju prevlade nafte. Kljub rasti povpraševanja po vseh primarnih gorivih, razen premoga, se pričakuje, da bodo obnovljivi viri, kot sta veter in sonce, rasli najhitreje. Ta prehod podpirajo močne politike v različnih regijah, da bi se zmanjšal ogljični odtis. Vendar pa bo nafta do leta 2045 še vedno zadržala največji delež v energetiki, kar prikazuje ravnovesje med tradicionalnimi viri energije in usmeritvijo k obnovljivim virom. Energetski sektor se spoprijema z obsežno preobrazbo, ki zahteva ocenjene naložbe v višini 14 milijard ameriških dolarjev do leta 2045, da bi trajnostno zadostili globalnim energetskim potrebam. Ta velikanska naložba poudarja potrebo po razvoju in uvajanju inovativnih tehnologij in infrastrukture v vseh segmentih industrije, od pridobivanja do distribucije. Poudarek je na zagotavljanju uravnotežene in varne oskrbe z energijo

in na naslavljanju dvojnega izziva zadovoljevanja rastočih energetske potreb ob hkratnem zmanjševanju vplivov na okolje (Gross, 2023).

4 Sklep

Učinkovitost politike za povečanje stabilnosti naftnih razmer na svetovnem trgu nafte je močno odvisna od tega, katere države dobavljajo tisto, čemur bi ekonomisti rekli »mejni sodi« (angl. *marginal barrels*). To so sodi, katerih proizvodnja se odziva na spremembe povpraševanja. Če so države, ki prevladujejo v proizvodnji mejnih sodov, razmeroma nestabilne, bodo politike za zmanjšanje svetovne porabe nafte ali povečanje proizvodnje nafte pri stabilnih dobaviteljih zagotovile dodatno korist zmanjšanja prispevka nestabilnih proizvajalcev na svetovnem naftnem trgu. Če pa so države, ki prevladujejo v mejnih sodih, precej stabilne, bodo politike za zmanjšanje svetovne porabe nafte ali povečanje proizvodnje nafte pri stabilnih dobaviteljih manj učinkovite pri spodbujanju stabilnosti naftnega trga. OPEC prevladuje v proizvodnji mejnega soda svetovne nafte, čeprav so bile članice OPEC-a v zgodovini vedno med bolj nestabilnimi proizvajalkami.

V naftni industriji je glavni problem transparentnost meddržavnega sodelovanja v svetovnem gospodarstvu, na katerega imajo precejšen vpliv prav države OPEC-a in organizacija sama. Od ustanovitve vseskozi poteka proces preoblikovanja OPEC-a in boj njegovih članic za prevlado na svetovnem naftnem trgu. Ne moremo mimo dejstva, da naftne velikane svetovnega gospodarstva predstavljajo pravzaprav članice OPEC-a, ki, kot kaže trenutno stanje, popolnoma nadzirajo svoje naftne vire in cene nafte. Nafta je še vedno predmet velikih svetovnih špekulacij, ki kažejo, da niso ogroženi le gospodarska rast, celovitost svetovnega gospodarstva in svetovni red, temveč tudi celotno svetovno energetske ravnovesje. Zagotavljanje svetovne varnosti nafte je ključnega pomena, zato se vse bolj prizadeva, da se zmanjšuje svetovna poraba nafte ter spodbuja proizvodnja nafte v stabilnih državah, ki niso članice OPEC-a in tudi krepitev stabilnosti držav članic OPEC-a.

Ugotovimo lahko, da je meddržavna organizacija OPEC po letu 1960 pa do danes imela ključno vlogo pri naftni politiki v svetovnem in regionalnem merilu. Predstavlja pomembno utež zasebnim družbam proizvajalk nafte, katerih cilj je usmerjen v povečanje profita. Kljub prizadevanjem za zmanjšanje ogljičnega odtisa s poudarkom na obnovljivih virih energije, kot sta veter in sonce, ki najhitreje rastejo, bo nafta po ocenah ohranila prevladujoč položaj do leta 2045. Ta prehod zahteva obsežne naložbe, ocenjene na 14 milijard ameriških dolarjev

do leta 2045, za trajnostno izpolnjevanje globalnih energetske potreb, kar vključuje razvoj in uvajanje inovativnih tehnologij ter infrastrukture. Energetski sektor je sredi velike preobrazbe, ki si prizadeva za uravnoteženo in varno oskrbo z energijo ter reševanje izziva izpolnjevanja rastočih energetske potreb ob zmanjševanju vplivov na okolje.

5 Literatura in viri

1. Alfarsi, H., 2022. *OPEC Explained: Purpose, Importance, and Criticisms*. [Online]. Dostopno na: <https://www.profolus.com/topics/opec-explained-purpose-importance-criticisms/>. [14. 2. 2024].
2. Business, 2023. *India's imports from OPEC at all-time low as Russian oil buy peaks*. [Online]. Dostopno na: <https://www.newindianexpress.com/business/2023/may/07/indias-imports-from-opec-at-all-time-low-as-russian-oil-buy-peaks-2572964.html>. [P 19. 2. 2024].
3. Casey, J., 2019. *Through time: the highs and lows of OPEC*. [Online]. Dostopno na: <https://www.offshore-technology.com/features/opec-history/?cf-view>. [6. 2. 2024].
4. Casey, J., 2019. *Through time: the highs and lows of OPEC*. [Online]. Dostopno na: <https://www.offshore-technology.com/features/opec-history/?cf-view>. [12. 2. 2024].
5. Connects, E., 2023. *OPEC sees its ties with India going from strength to strength*. [Online]. Dostopno na: <https://www.energyconnects.com/opinion/interviews/2023/february/opec-sees-its-ties-with-india-going-from-strength-to-strength/>. [19. 2. 2024].
6. Dargin, J., 2022. *Best Friends Forever? The NOPEC Bill and US-OPEC Relations in the 21st Century*. [Online]. Dostopno na: <https://studies.aljazeera.net/en/analyses/best-friends-forever-nopec-bill-and-us-opec-relations-21st-century>. [16. 2. 2024].
7. Ebghaei, F., 2007. *OPEC and Its Role in Regulating Price of Petroleum*. [Online]. Dostopno na: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/162842/1/Felor%20Ebghaei.pdf>. [13. 2. 2024].
8. Editors, H., 2023. *Oil Industry*. [Online]. Dostopno na: <https://www.history.com/topics/industrial-revolution/oil-industry>. [5. 2. 2024].
9. Education, E., 2023. *Energy Education*. [Online]. Dostopno na: [https://energyeducation.ca/encyclopedia/OPEC_\(brief_history\)](https://energyeducation.ca/encyclopedia/OPEC_(brief_history)). [6. 2. 2024].
10. FocusEconomics, 2017. *Focus Economics*. [Online]. Dostopno na: <https://www.focus-economics.com/blog/opec-history-has-opec-been-a-success/> [9. 2. 2024].

11. Gross, M., 2023. *The future of the organization of the petroleum*. [Online]. Dostopno na: <https://digitalcommons.unl.edu/honorstheses/642/>. [21. 2. 2024].
12. Koustav, D., 2023. *OPEC's share of Indian oil imports down to 22-year low. Here's why*. [Online]. Dostopno na: <https://www.indiatoday.in/business/story/opec-indian-oil-imports-down-russian-oil-share-increases-2363894-2023-04-24>. [19. 2. 2024].
13. Office of the Historian, 2021. *Oil Embargo 1973-1974*. [Online]. Dostopno na: <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/oil-embargo>. [14. 2. 2024].
14. OPEC, 2021. *Organization of the Petroleum Exporting Countries*. [Online]. Dostopno na: https://www.opec.org/opec_web/en/publications/345.htm#:~:text=The%20Statute%20stipulates%20that%20the,efforts%20to%20safeguard%20their%20interests. [12. 2. 2024].
15. OPEC, 2024. *Global demographic trends significantly impact energy demand, with the world population projected to grow from nearly 8 billion OPEC Long-Term Strategy*. OPEC Long-Term Strategy.
16. OPEC, 2024. *Organization of the Petroleum Exporting Countries*. [Online]. Dostopno na: https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/23.htm. [6. 2. 2024].
17. Reuters, 2000. *Key events in OPEC history*. [Online]. Dostopno na: <https://edition.cnn.com/2000/WORLD/americas/09/26/energy.opec.chronology.reut/>. [12. 2. 2024].
18. Sean Hill, O. C., 2023. *What is OPEC+ and how is it different from OPEC?* [Online]. Dostopno na: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=56420>. [12. 2. 2024].
19. Sharma, R., 2023. *OPEC vs. the US: Who Controls Oil Prices?* [Online]. Dostopno na: <https://www.investopedia.com/articles/investing/081315/opec-vs-us-who-controls-oil-prices.asp>. [19. 2. 2024].
20. Stephen, 2023. *The Revolutionary Impact of 19th Century Oil: Transforming Industries and Shaping Modern Society*. [Online]. Dostopno na: <https://19thcentury.us/19th-century-oil/>. [6. 2. 2024].
21. The OPEC Fund for International Development, 2023. *OPEC Fund*. [Online]. Dostopno na: <https://opecfund.org/>. [16. 2. 2024].
22. Vladimir Soldatkin, O. A., 2023. *Russia's Putin signals OPEC+ cuts are here to stay*. [Online]. Dostopno na: <https://www.reuters.com/business/energy/russias-putin-says-opec-coordination-continue-2023-10-11/>. [20. 2. 2024].

Mesto Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj v mednarodnem redu

The role of the Organisation for Economic Co-operation and Development in the international order

Povzetek

V prispevku smo raziskali vlogo in vpliv Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj na svetovni mednarodni red, s posebnim poudarkom na izzivih, ki jih prinaša multipolarnost. Ugotovitve kažejo, da je organizacija ključni akter pri oblikovanju mednarodnih ekonomskih, izobraževalnih in razvojnih politik. Njene pobude in priporočila imajo pomemben vpliv na globalne standarde in prakse. Tako kot druge mednarodne organizacije se tudi Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj spoprijema z izzivi v novi multipolarni povezavi, v kateri je potreba po prilagodljivosti in inovacijah večja kot kdaj prej. Organizacija mora za ohranjanje svojega vpliva in pomembnosti okrepiti večstranske pristope ter izboljšati sodelovanje z različnimi globalnimi akterji. V prispevku naslavljamo nekatere pristope, ki bi organizaciji omogočali učinkovitejša spoprijemanja z meddržavnimi spori in svetovnimi konflikti ter mirovnimi pobudami. Prihodnost Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj ter njen vpliv na globalni mednarodni red bosta močno odvisna od njene sposobnosti prilagajanja in odzivanja na dinamične globalne izzive.

Ključne besede: OECD, globalni mednarodni red, multipolarnost, Marshallov načrt, globalizacija, gospodarsko sodelovanje, BRICS.

Abstract

This paper explores the role and impact of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) within the global international order, with a particular focus on the challenges posed by multipolarity. The findings show that the organization is a key actor in shaping international economic, education

and development policies. Its initiatives and recommendations have a significant impact on global standards and practices. Like other international organizations, the OECD is facing challenges in the new multipolar context, where the need for flexibility and innovation is greater than ever. To maintain its influence and relevance, the organization needs to strengthen its multilateral approaches and improve its cooperation with various global actors. This paper addresses several approaches which would enable the organization to deal more effectively with inter-state disputes, global conflicts and peace initiatives. The future of the OECD and its impact on the global international order will depend heavily on its ability to adapt and respond to dynamic global challenges.

Key words: *OECD, global international order, multipolarity, Marshall Plan, globalization, economic cooperation, BRICS.*

1 Uvod

Mednarodne organizacije, ki imajo vpliv na svetovni mednarodni red, so lahko zelo različne. Njihov vpliv je odvisen od številnih dejavnikov, skupaj z geopolitično močjo, ekonomskimi sredstvi in mednarodnimi mandati. Vsaka od teh organizacij ima posebno vlogo in mandat, skupaj pa prispevajo k oblikovanju globalnih politik in mednarodnega reda. Njihov vpliv se lahko razlikuje glede na trenutno geopolitično dinamiko in globalne izzive. Največje takšne organizacije so Združeni narodi (ZN), Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna trgovinska organizacija (WTO), Nato, Evropska unija, skupini vodilnih svetovnih ekonomij G7 in G20 ter seveda tudi Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD). Osnovna vloga OECD je omogočanje dialoga in analize politik, da bi se izboljšala socialno-ekonomska blaginja svetovnega prebivalstva. Njena vizija temelji na zavezi k ohranjanju individualne svobode, demokracije, vladavine prava in človekovih pravic. Zavezuje se k odprtemu in transparentnemu tržnemu gospodarstvu, trajnostni gospodarski rasti in zaposlovanju. Njeno osrednje poslanstvo je končati revščino, reševati neenakosti in ne pustiti nikogar zadaj. OECD želi izboljšati življenja in možnosti vseh, tako znotraj kot zunaj organizacije. Zato želi intenzivno nadaljevati z razvijanjem in spodbujanjem inovativnih politik in standardov, da bi ustvarila močnejša in trajnostna gospodarstva.

Postavlja se vprašanje, ali OECD pri uresničevanju svojega poslanstva dejansko dosega svoje cilje. Zakaj nova vizija? Če podrobneje pogledamo članstvo organizacije, lahko ugotovimo, da so polnopravne države članice OECD razvite države z visokim dohodkom in nekaj držav z razvijajočimi se gospodarstvi.

Med njimi je večina evropskih držav, ZDA, Kanada, Japonska, Avstralija in Nova Zelandija. Torej govorimo o najrazvitejšem delu sveta, ki proizvede več kot 40 odstotkov svetovnega nominalnega bruto domačega proizvoda (World Economics, 2024). Če se omejimo le na države članice, je očitno, da je gospodarsko sodelovanje že samo po sebi na visoki ravni, prav tako stabilnost in medsebojno sodelovanje članic. Pri tem pa moramo upoštevati tudi, da v tem prostoru delujejo tudi druge organizacije, na primer že omenjena G7, ki delujejo v medsebojnem sozvočju oziroma omogočajo platforme za medsebojno komunikacijo ter sodelovanje. V tem delu moramo poudariti, da je OECD v smislu zagotavljanja stabilnosti in miru ter s tem gospodarskega razvoja članic odigral svojo pozitivno vlogo. Večji izziv danes predstavljajo države, ki niso članice OECD. Ustvarjajo se namreč nasprotni poli, na primer mednarodno gospodarsko združenje BRICS, katerega svetovni del nominalnega BDP znaša 32 odstotkov z bistveno večjo rastjo (predvsem zaradi Kitajske in Indije) v 2023 kot pri OECD. Vse večje države so tako že članice enega ali drugega gospodarskega združenja, manevrskega prostora za širjenje z vidika svetovnega BDP ni več veliko. Širjenje poslanstva na druga področja tako postane logična evolucija organizacije.

V prispevku nas zanima, kako se OECD prilagaja in odziva na vedno bolj multipolarni svet, kjer prevladujoče sile in vplivne države nenehno spreminjajo globalno ravnotežje moči. To vprašanje je temelj našega prispevka, v katerem želimo analizirati, kako se OECD spoprijema z izzivi, ki jih prinaša nova globalna dinamika, in kakšen je njen dejanski vpliv na mednarodni red v teh negotovih časih. Spreminjajoči se globalni kontekst zahteva, da se organizacije, kot je OECD, ne le prilagajajo, temveč tudi aktivno oblikujejo strategije, ki bodo obravnavale nove ekonomske, socialne in politične izzive. Glavna raziskovalna metoda, ki smo jo uporabili v okviru raziskave, temelji na analizi sekundarnih in primarnih pisnih virov. Sekundarni viri obsegajo objavljene študije, poročila mednarodnih organizacij, članke in uradne dokumente, ki so jih pripravili strokovnjaki in institucije, kot so OECD, Svetovna banka in Združeni narodi. Primarni viri obsegajo izvirne dokumente, kot so sporazumi, uradna poročila in izjave politik, ki jih je neposredno izdala OECD. Analiza temelji tudi na kritični evalvaciji teh gradiv, proučevanju njihove vsebine, konteksta in vpliva na globalne politike in ekonomske trende ter primerjalni analizi, ki nam je omogočila ugotavljanje vzorcev, trendov in razlik v pristopih OECD do različnih globalnih izzivov.

2 Marshallov načrt in nastanek OECD

Če hočemo razumeti poslanstvo OECD in možnosti vplivanja na svetovni mednarodni red, se moramo vrniti v 14. avgust 1941, ko sta predsednik ZDA Franklin D. Roosevelt in britanski premier Winston Churchill izdala pomembno deklaracijo, tako imenovano Atlantsko listino. Glavne določbe listine so se sklicevale na načela povojnega svetovnega reda, dokument je postal podlaga za ustanovitev ZN in je na splošno postavil temelje za prihodnji gospodarski in politični svetovni red. Predvsem točki 4. in 5. Atlantske listine¹ (Puntomariner, 2024) so podale temelj za prihodnje gospodarsko sodelovanje in enotne brezcarinske trge. Na naslednjem srečanju, ki je potekalo v Londonu 24. septembra istega leta, so vlade Nizozemske, Grčije, Norveške, Češkoslovaške, Belgije, Luksemburga, Jugoslavije, Poljske, Francije potrdile načela Atlantske listine. Istočasno se je z določenimi omejitvami k listini pridružila tudi Sovjetska zveza (prav tam).

Odbor za evropsko gospodarsko sodelovanje (CEEC), ki je logično nadaljevanje načel Atlantske listine, je po vojni, leta 1947, ustanovilo šestnajst zahodnoevropskih držav. Iz CEEC je aprila 1948 nastala Organizacija za evropsko gospodarsko sodelovanje (OEEC) z ustanovnimi člani Avstrijo, Belgijo, Dansko, Francijo, Grčijo, Islandijo, Irsko, Italijo, Luksemburgom, Nizozemsko, Norveško, Portugalsko, Švedsko, Švico, Turčijo in Združenim kraljestvom (Encyclopedia.com, OEEC, 2024). Zahodna Nemčija se je pridružila junija 1949 po sprejetju ustave maja 1949. To je bil del procesa njene povojne obnove in integracije v evropsko in zahodno gospodarstvo. Pridružitve Zahodne Nemčije je bila pomemben korak h gospodarski obnovi in politični rehabilitaciji po drugi svetovni vojni. Španija se je OEEC pridružila leta 1958.

Razlogi (OECD, 2024) za nastanek OEEC leta 1948 izhajajo iz potrebe po obnovi povojne Evrope in izvajanju Marshallovega načrta, s katerim so ZDA in Kanada namenile finančna sredstva za obnovo evropskih gospodarstev. OEEC je bila ustanovljena za usklajevanje različnih nacionalnih programov obnove s sredstvi, zagotovljenimi v okviru Marshallovega načrta in za olajšanje ekonomskega sodelovanja med evropskimi državami. To je bilo ključno za obnovo evropskega gospodarstva in infrastrukture poškodovane med drugo svetovno vojno in za

¹ Ti dve točki poudarjata načela: 1. Zavrnitev ozemeljskih pridobitev. 2. Ozemeljske spremembe morajo biti v skladu z željami ljudi. 3. Vse narode je treba spoštovati pri njihovi pravici do samoodločbe. 4. Znižanje trgovinskih ovir. 5. Globalno ekonomsko sodelovanje in napredek socialne varnosti. 6. Zavzemati se za svet brez stisk in strahu. 7. Zavzemati se za svobodo morja. 8. Odvrčanje narodov od uporabe sile in razorožitve agresorskih držav.

zagotavljanje stabilnosti in rasti v regij. Vendar so bili za dodeljevanje sredstev zahtevani določeni pogoji (Britannica, Marshallov načrt, 2024):

1. Politična stabilnost in zavezanost demokratičnim načelom: Države prejemnice so morale izkazati politično stabilnost in zavezanost demokraciji ter tržnemu gospodarstvu. Marshallov načrt je bil zasnovan za pomoč pri obnovi evropskih držav, ki so se zavezale k demokratičnim vrednotam in načelom.
2. Gospodarsko sodelovanje in regionalna integracija: Poudarek je bil na medsebojnem sodelovanju med evropskimi državami. Marshallov načrt je spodbujal regionalno integracijo in sodelovanje, saj se je predvidevalo, da bo to povečalo gospodarsko učinkovitost in spodbudilo hitrejšo obnovo.
3. Učinkovita uporaba virov: Države prejemnice so morale pripraviti načrte za obnovo, ki so zagotavljali učinkovito uporabo virov in financ. Te načrte je morala odobriti OEEC, ki je nadzorovala uresničevanje Marshallovega načrta.
4. Odprava trgovinskih ovir in spodbujanje prostega pretoka blaga in storitev: Del pogojev sta bila tudi zmanjšanje trgovinskih ovir med evropskimi državami in spodbujanje prostega pretoka blaga, storitev in kapitala, kar je bilo namenjeno krepitvi evropskega gospodarstva.
5. Sodelovanje z ZDA: Države prejemnice so morale sodelovati z ZDA in sprejemati tehnično pomoč ter se strinjati z nekaterimi pogoji glede spremljanja in poročanja o napredku pri obnovi.

Čeravno so bili geopolitični interesi ZDA izolacija komunizma in vsaj v začetku omejitve gospodarske rasti Nemčije, so bili s tem načrtom postavljeni temelji gospodarskega sodelovanja v Zahodni Evropi in s tem nastajajoče Evropske unije. Ker Sovjetska zveza ni želela sodelovati pri projektu, so posledično izpadle države Vzhodne Evrope (in Finska), kar je imelo za posledico nastanek »železne zaves«. Jugoslavija se je po sporu Tita in Stalina (informburo) izvila iz primeža Sovjetske zveze in se po letu 1948 začela povezovati z Zahodom.

Tako je postala aktualna možnost, da bi tudi Jugoslavija postala del Marshallovega načrta in s tem prejemnica finančne pomoči. Ameriška politika do Jugoslavije *keeping Tito afloat* je zagotavljala Titovo politično stabilnost (Osmanagić, 2018). Da bi ZDA Jugoslavijo ohranile zunaj vpliva Sovjetske zveze, so ji posredovale omejeno ekonomsko podporo.

Ta novi odnos z zahodnimi državami je prekinil politično osamitev Jugoslavije, odvrnil grožnjo lakote in omogočil vzpostavitev začetnih trgovinskih odnosov z Zahodom. V tem času so zahodne države budno spremljale postopno normalizacijo odnosov med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, ki je sledila po Stalinovi smrti, saj so se ob tem pojavile bojazni, da bi se Jugoslavija ponovno približala vzhodnemu bloku. Zato so ZDA, Velika Britanija in Francija nadaljevale zagotavljanje ekonomske in vojaške podpore Jugoslaviji. V letih 1952 in 1953 je Jugoslavija prejela pomoč v višini 145 milijonov ameriških dolarjev, naslednje leto 79 milijonov ameriških dolarjev, med 1954 in 1955 pa še 128 milijonov ameriških dolarjev.

Interakcija z Zahodom je imela pomembne posledice za Jugoslavijo, vključno z vplivom na nadaljnji razvoj sistema delavskega samoupravljanja, oblikovanje politike neuvrščenosti ter odmik od sovjetskega modela socializma. Pozitivni gospodarski učinki izvajanja Marshallovega načrta so bili vidni tudi v ZDA, saj se je povojna industrijska proizvodnja podvojila, brezposelnost je z deset milijonov padla na dva milijona prebivalcev (Wikipedija, Marshallov načrt, 2024). ZDA nikoli niso postale članice OEEC, saj je bila organizacija prvotno ustanovljena za evropske države za upravljanje ameriške pomoči, vendar so bile ključne pri oblikovanju OEEC in glavni vir financiranja prek Marshallovega načrta.

OEEC je ohranil svojo pomembnost in smisel do zaključka Marshallovega plana leta 1952. Po tem letu je vloga organizacije postopoma upadla. Čeprav je bila ustanovljena za upravljanje ameriške pomoči za obnovo po drugi svetovni vojni, OEEC ni popolnoma izpolnila ameriških upanj v zvezi z napredovanjem evropske integracije. Zlasti Velika Britanija ni bila pripravljena žrtvovati svoje suverenosti za ustvarjanje evropske carinske unije ali federacije (Encyclopedia, OEEC, 2024). Z ameriško podporo in brez britanske udeležbe je evropska integracija postala resničnost leta 1951 z ustanovitvijo Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESOJ).

3 Globalizacija OECD

Čeprav je bil Marshallov načrt prvotni razlog za ustanovitev OEEC, se ta po letu 1952 osredotoča na dolgoročnejše cilje, kot so liberalizacija trgovine med članicami, povečevanje produktivnosti, vzpostavitev stabilnih valut in sodelovanje na področju ekonomske politike. Vloga OEEC je postopoma presegla zgolj

obnovo po vojni in se razširila na razvoj politik za spodbujanje gospodarske rasti in blaginje v Evropi.

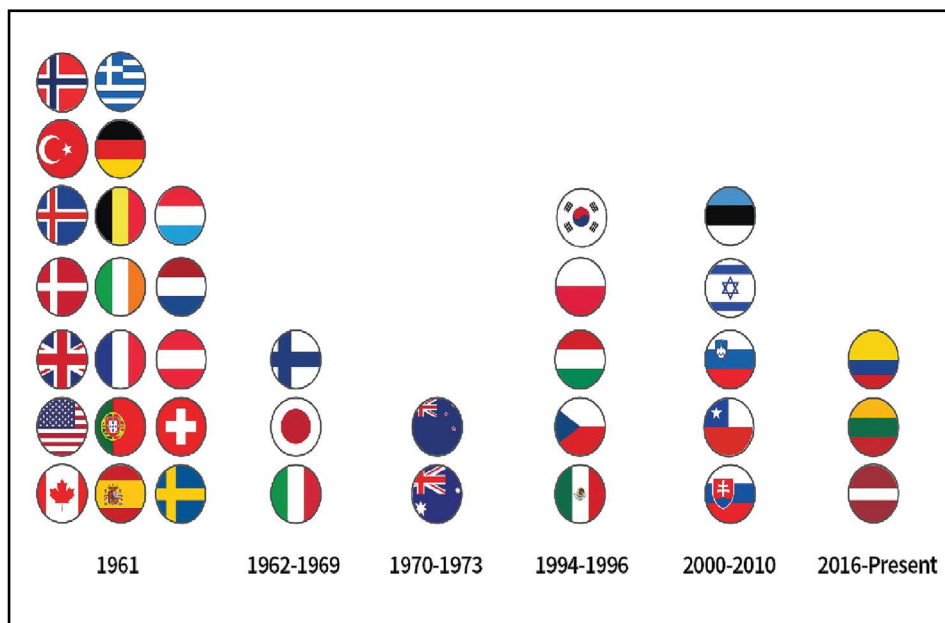
Tako se je leta 1961 OEEC preoblikoval v OECD, da bi spodbujal gospodarski napredek in blaginje po vsem svetu, ne samo v Evropi. S spremembo svojega poslanstva je OECD tako postal globalna organizacija, v okviru katere delujejo številni specializirani organi² (OECD, List of departments and special bodies, 2024), njeni dolgoročni cilji pa so (OECD, Konvencija o OECD, 2024):

1. doseči najvišjo trajnostno gospodarsko rast in zaposlovanje ter naraščajoč življenjski standard v državah članicah ob ohranjanju finančne stabilnosti in tako prispevati k razvoju svetovnega gospodarstva;
2. prispevati k zdravi gospodarski širitvi v državah članicah in nečlanicah v procesu gospodarskega razvoja;
3. prispevati k širitvi svetovne trgovine na večstranski, nediskriminatorni podlagi v skladu z mednarodnimi obveznostmi.

Z ustanovitvijo OECD, ki je vključevala ZDA in Kanado kot ustanovne članice, se je evropski predhodnik razširil in preoblikoval. Članstvo se je postopoma širilo z 18 evropskih držav na 38 članic po vsem svetu, skupaj z državami iz Severne in Južne Amerike, Azije in Pacifika (The vision for the OECD for the next decade, 2024). Po padcu Berlinskega zidu in koncu hladne vojne leta 1989 se je organizacija uspešno širila na Vzhod, pridružile so se ji Finska, Češka, Madžarska, Poljska, Estonija, Latvija in Litva. Slovenija je za članstvo zaprosila leta 1996, pristopna pogajanja je začela leta 2007 in bila leta 2010 sprejeta kot polnopravna članica OECD. Zadnja, osemintrideseta članica je postala Kostarika, in sicer leta 2021.

OECD sodeluje z nekaterimi vodilnimi svetovnimi ekonomijami, kot so Brazilija, Kitajska, Indija, Indonezija in Južna Afrika, ki so prepoznane kot ključni partnerji organizacije (OECD, Global relations, 2024). Cilj tega partnerstva je razširiti sodelovanje hitro rastočih gospodarstev v dnevnih aktivnostih OECD, omogočiti izmenjavo različnih pogledov in političnih strategij skozi njihovo sodelovanje s telesi OECD, spoštovanje pravnih aktov OECD ter sodelovanje v statističnih bazah OECD in kazalnikih politike.

² Ti organi so: 1. Afriški partnerski forum. 2. Svetovni Afriški partnerski forum. 3. Svetovalni odbor za podjetja in industrijo (BIAC). 4. Odbor za razvojno pomoč. 5. Razvojni center OECD. 6. Mednarodni prometni forum (ITF). 7. Mednarodna agencija za energijo. 8. Agencija za jedrsko energijo. 9. Večstransko omrežje za ocenjevanje uspešnosti organizacij (MOPAN). 10. Partnerstvo za demokratično upravljanje (PDG). 11. Klub Sahel in Zahodna Afrika. 12. Sindikalni svetovalni odbor (TUAC).

Slika 1: Širjenje OECD Vir: CSIS, *The OECD Faces a Decision Point in 2021, 2024* (<https://www.csis.org/analysis/oecd-faces-decision-point-2021>)

Vendar članstvo v organizaciji ni samoumevno. Tako kot pri dodeljevanju finančnih pomoči v okviru Marshallovega načrta se tudi tukaj zahteva izpolnjevanje določenih pogojev. Pristop k OECD je kompleksen proces, ki zahteva več kot zgolj podpis osnovnega sporazuma. Države, ki pristopijo k članstvu v OECD, morajo izkazati pripravljenost in obveznost do spoštovanja dveh osnovnih načel: (1) obstoj demokratičnih družb, zavezanosti k vladavini prava in varovanju človekovih pravic ter (2) vzpostavitev odprtega, transparentnega in tržno usmerjenega ekonomskega sistema (TUAC, 2024).

Čeprav posebna merila za pristop niso navedena v dostopnih virih, lahko na podlagi primera Indonezije, ki si kot ena ključnih partneric prizadeva za članstvo, ugotovimo nekaj splošnih smernic in zahtev, ki bi lahko veljale za vse kandidate (Lowy Institute, 2024):

1. **Strukturne reforme:** Države kandidatke morajo dokazati, da so sposobne in pripravljene izvajati strukturne reforme, ki so v skladu s standardi in priporočili OECD.
2. **Odprt režim trgovine in naložb:** Kandidatke morajo imeti odprt ekonomski sistem za mednarodno trgovino in naložbe. To vključuje zmanjševanje omejitev za tuje naložbe in zagotavljanje ugodnega poslovnega okolja.

3. Politike socialne in enake možnosti: Države morajo razvijati in izvajati politike, ki spodbujajo socialno vključevanje in enake možnosti za vse segmente prebivalstva.
4. Javna uprava in prizadevanja proti korupciji: Kandidati morajo pokazati učinkovito javno upravo in trdna prizadevanja za boj proti korupciji ter vzpostaviti transparentnost v javnem sektorju.
5. Varstvo okolja: Države morajo sprejeti in izvajati politike in ukrepe za zaščito okolja ter spodbujati trajnostni razvoj.

Poleg teh specifičnih področij morajo kandidatke pokazati tudi splošno zavezanost vrednotam in načelom OECD, vključno z visokimi standardi ekonomske politike in institucionalnega urejanja. Prav tako morajo biti pripravljene na obsežno ocenjevanje in spremljanje svojega gospodarskega in socialnega razvoja ter na sodelovanje in izmenjavo izkušenj z drugimi članicami organizacije. Pripravljenost države na članstvo se pogosto ocenjuje tudi glede na njeno sposobnost uvedbe in izvajanja standardov OECD, kar lahko vključuje preoblikovanje nacionalnih zakonov in politik, da bi ustrezali mednarodnim normam in praksam.

Naše ugotovitve analize kažejo, da OECD igra ključno vlogo pri oblikovanju globalnih standardov in smernic, ki pomembno vplivajo na mednarodne politike in prakse. Zlasti njeno delo na področju ekonomskih politik, izobraževanja in razvojne pomoči ima pomembne globalne posledice. Vendar pa se v povezavi z naraščajočo multipolarnostjo pojavljajo nova vprašanja o učinkovitosti in vplivu OECD. Spreminjajoča se močna dinamika zahteva prilagodljivost in inovacije v pristopih, kar OECD trenutno uspešno izvaja z večstranskimi pristopi in sodelovanjem z novimi globalnimi akterji.

4 Perspektiva OECD

Ko razpravljamo o prihodnosti OECD, je nujno upoštevati trenutne globalne trende in izzive, saj bodo ti ključno vplivali na njegov mandat in operativno delovanje v prihodnjih letih. Med ključnimi dejavniki so spremembe v globalni ekonomski razporeditvi moči, povečevanje mednarodnih napetosti, okoljske spremembe in tehnološki razvoj (OECD, 2024).

Ena od osrednjih prihodnjih nalog OECD bo prilagajanje na dinamične globalne razmere, kar bo vključevalo intenziviranje sodelovanja z ekonomsko rastočimi državami in razširitev članstva, da postane organizacija bolj univerzalna in zastopniška. Prav tako bo moral OECD povečati svoja prizadevanja za obravnavo

globalnih izzivov, kot so podnebne spremembe, mednarodne migracije in digitalizacija, ki zahtevajo koordinirano mednarodno odzivanje.

V prizadevanjih za spodbujanje mednarodnega miru in varnosti bo OECD moral nadalje izpopolnjevati svoje programe in pobude za preprečevanje konfliktov ter krepitev gospodarskega razvoja. To bo obsegalo krepitev mehanizmov za reševanje sporov in razširitev sodelovanja z drugimi mednarodnimi organizacijami ter nevladnimi akterji. Tehnološki napredek in digitalna transformacija bosta zahtevala, da OECD posodobi svoje politike in standarde, da se spoprime z novimi ekonomskimi in socialnimi izzivi, skupaj z vprašanji, kot so kibernetska varnost, zaščita podatkov in vpliv umetne inteligence na delovna mesta ter gospodarstva (OECD, 2024). V povezavi z globalizacijo in hitrimi spremembami v mednarodnem redu se OECD spoprijema z novimi izzivi in priložnostmi. Pomembno bo, da ostane forum, kjer se svetovne velesile lahko dogovarjajo o skupnih pravilih in standardih, ki prispevajo k stabilnosti in blaginji globalnega gospodarstva. Vendar pa bo moral zagotoviti, da njegovi standardi in politike ne favorizirajo interesov nekaterih držav na račun drugih, kar bi lahko vodilo v naraščajoče napetosti in protekcionizem.

Na drugi strani pa vzpon držav združenja BRICS predstavlja pomemben razvoj v globalni politiki in gospodarstvu. OECD bo moral najti načine za vključevanje teh držav in njihovih interesov v svoje dejavnosti ter politike, kar bi organizaciji omogočilo, da postane bolj globalen in vključujoč. To ne bi samo povečalo njegove legitimnosti in učinkovitosti, temveč bi tudi prispevalo k bolj uravnoteženemu globalnemu gospodarskemu redu. Prihodnji razvoj OECD bo predvsem odvisen od njegove sposobnosti za spodbujanje dialoga in sodelovanja med svetovnimi velesilami ter državami BRICS. To bo zahtevalo uravnoteženje različnih gospodarskih politik, interesov in prioritet, obenem pa ohranjanje skupnega cilja spodbujanja globalne gospodarske stabilnosti in rasti. Sodelovanje in multilateralizem bodo ključni za oblikovanje učinkovitih in trajnostnih rešitev, ki odražajo interese in potrebe vseh držav članic, skupaj s svetovnimi velesilami in državami BRICS.

Multilateralizem predstavlja tako izzive kot priložnosti za OECD. Organizacija se spoprijema z izzivom ohranjanja svoje pomembnosti in vpliva v svetu, kjer njegov tradicionalni model, temelječ na konsenzu predvsem med zahodnimi državami, ni več samoumeven. Vendar pa multipolarnost ponuja priložnost za OECD, da razširi svoj vpliv in sodeluje z novimi akterji, kar lahko pomaga pri oblikovanju bolj vključujočih in uravnoteženih globalnih politik.

5 Sklep

V prispevku smo osvetlili in kritično ovrednotili vlogo, ki jo ima OECD v globalnem upravljanju, ter izpostavili izzive in priložnosti, s katerimi se organizacija spoprijema v multipolarnem svetu. Trenutni globalni kontekst je zaznamovan z več meddržavnimi spori in območji napetosti, ki predstavljajo resnične izzive za mednarodno skupnost. OECD, kljub temu da prvotno ni namenjen reševanju konfliktov, lahko ima pomembno vlogo pri naslavljanju osnovnih vzrokov za nekatere od teh napetosti, kot so ekonomska neenakost, nezaposlenost, izobraževanje in okoljska vprašanja. Z zagotavljanjem foruma za dialog, izmenjavo najboljših praks in spodbujanjem ekonomskega sodelovanja, lahko OECD prispeva k zmanjševanju napetosti in spodbujanju stabilnosti.

Poleg tega bi lahko OECD okrepil svojo vlogo pri reševanju konfliktov s širitvijo svojih programov za krepitev institucionalnih kapacitet v državah, ki so ranljive za konflikte. S tem bi lahko pomagal pri vzpostavljanju trdnih ekonomskih temeljev, ki so ključni za dolgoročno stabilnost in mir. V luči trenutnih globalnih izzivov, kot so konflikti v Vzhodni Evropi, napetosti na Bližnjem vzhodu in nesoglasja v azijsko-pacifiški regiji, je jasno, da mora OECD nadaljevati razvoj in izvajanje inovativnih pristopov, ki podpirajo globalno sodelovanje ter mir. Organizacija se mora prilagoditi novim realnostim in iskati načine, kako svoje obsežno znanje in izkušnje uporabiti za reševanje ne le ekonomskih, temveč tudi geopolitičnih izzivov.

Prihodnost OECD in njegov vpliv na globalni mednarodni red bosta predvsem odvisna od njegove sposobnosti prilagajanja in odzivanja na te izzive ter izkoristka priložnosti, ki jih prinaša vedno bolj multipolarni svet. Z angažiranjem in inovativnim pristopom lahko OECD postane ključni igralec pri oblikovanju bolj stabilnega in pravičnega globalnega sistema.

6 Literatura in viri

1. Britannica.com. *Marshallov načrt*. [Online]. Dostopno na: <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan>. [20. 2. 2024].
2. Encyclopedia.com. *OEEC*. [Online]. Dostopno na: <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/organisation-european-economic-cooperation-oeec>. [20. 2. 2024].
3. Lowy Institute. *Indonesia and its bid for OECD membership*. [Online]. Dostopno na: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/indonesia-its-bid-oecd-membership>. [20. 2. 2024].

4. OECD. *Global relations*. [Online]. Dostopno na: <https://www.oecd.org/global-relations/keypartners/#d.en.194387>. [20. 2. 2024].
5. OECD. *Konvencija o OECD*. [Online]. Dostopno na: <https://www.oecd.org/about/document/oecd-convention.htm>. [20. 2. 2024].
6. OECD. *List of departments and special bodies*. [Online]. Dostopno na: <https://www.oecd.org/about/document/list-of-departments-and-special-bodies.htm>. [20. 2. 2024].
7. OECD. *The OECD at 60*. [Online]. Dostopno na: <https://www.oecd.org/60-years/>. [20. 2. 2024].
8. OECD. *The vision for the OECD for the next decade*. [Online]. Dostopno na: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1110_1110970-giiac5g3aj&title=MCM-oct-2021-Trust-in-global-co-operation-Mathias-Cormann. [22. 2. 2024].
9. Osmanagić, D. (2018). 70 let Informbiroja. Zgodovina na dlani. [Online]. Dostopno na: <https://zgodovinanadlani.si/70-let-od-informbiroja/>. [23. 02. 2024].
10. Puntomarinero.com. *Atlantska listina: struktura, zgodovina in posledice*. [Online]. Dostopno na: <https://puntomarinero.com/atlantic-charter-structure-history-and/>. [22. 2. 2024].
11. TUAC. *OECD Membership and the Values of the Organisation*. [Online]. Dostopno na: <https://tuac.org/news/oecd-membership-and-the-values-of-the-organisation/>. [20. 2. 2024].
12. Wikipedia. *Marshallov načrt*. [Online]. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Marshallov_na%C4%8Drt. [20. 2. 2024].
13. World Economics. *OECD*. [Online]. Dostopno na: https://www.worldeconomics.com/Regions/OECD/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=sl&_x_tr_hl=sl&_x_tr_pto=sc. [23. 02. 2024].

Arktični svet: taljenje ledu in ohladitev diplomacije

The Arctic Council: melting ice and cooling diplomacy

Povzetek

Arktika se spoprijema s hitrim segrevanjem, kar povzroča krčenje snega in ledu ter ogroža ekosisteme in avtohtono prebivalstvo. Taljenje ledu odpira nove pomorske poti, kot je Severna morska pot, kar utrjuje geopolitično rivalstvo v regiji med zahodnimi državami in Rusijo. Ruska agresija na Ukrajino je ohladila odnose v regiji in otežila sodelovanje v okviru Arktičnega sveta, ključnega medvladnega foruma za obravnavo vprašanj, kot so varstvo okolja, trajnostni razvoj in blaginja prebivalstva. Če članice Arktičnega sveta ne bodo našle načina za konstruktivno sodelovanje, bi to lahko pomenilo izgubo edinega delujočega foruma za reševanje perečih izzivov, s katerimi se srečuje ta ranljiva regija.

Ključne besede: Arktični svet, Arktika, sodelovanje, geopolitika, trajnostni razvoj, Rusija, mednarodne organizacije.

Abstract

The Arctic is undergoing rapid warming, leading to a reduction in the snow and ice cover and posing a threat to the ecosystems and indigenous peoples of the region. Due to the melting ice, new shipping routes, such as the Northern Sea Route, have opened up, increasing the geopolitical rivalry between Russia and the Western countries in the region. Russia's aggression against Ukraine has cooled relations in the region and impeded cooperation within the Arctic Council, a crucial intergovernmental forum for addressing issues related to environmental protection, sustainable development, and the well-being of the people living in the Arctic. If the members of the Arctic Council cannot find a way to work

together constructively, it could lead to the loss of the only operational forum for addressing the pressing challenges facing this vulnerable region.

Key words: *the Arctic Council, the Arctic, cooperation, geopolitics, sustainable development, Russia, international organizations.*

1 Uvod

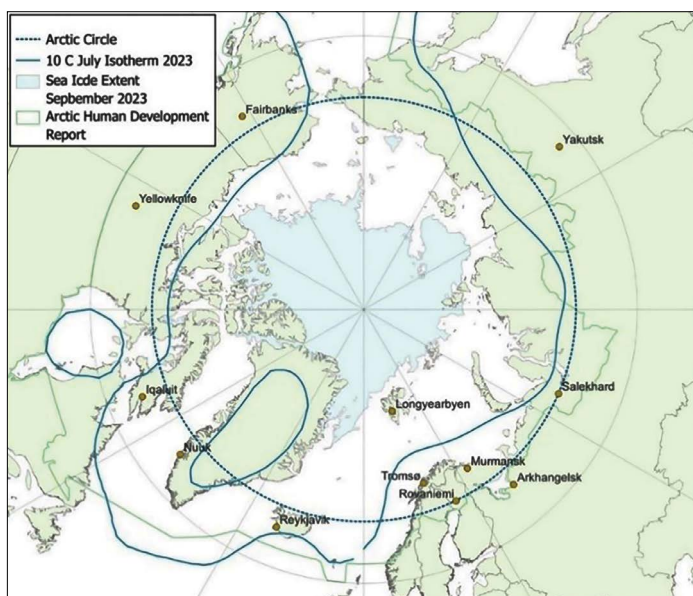
Arktika je najsevernejše območje na Zemlji s središčem na severnem tečaju. Zanj so značilni izrazito polarni podnebni, rastlinski in živalski svet ter druge fizične značilnosti. Izraz izhaja iz grške besede *arktos* (medved) in se nanaša na ozvezdje Velikega medveda (Dunbar idr., 2024). Arktična regija ali Arktika je geografsko območje, ki se razprostira okoli severnega tečaja. Enotne definicije regije ni, saj je njena južna meja različno opredeljena (slika 1). Poznamo opredelitev Arktike glede na arktični krog ($66^{\circ} 33' \text{ S}$), ki omejuje Arktiko glede na sončno sevanje, saj imajo območja severno od polarnega kroga pozimi vsaj en dan brez dnevne svetlobe in poleti vsaj eno noč brez teme. Opredelitev glede na temperaturo je definirana s povprečno mesečno temperaturo pod $+10^{\circ} \text{ C}$ čez celotno leto, tudi poleti, opredelitev glede na gozdno mejo pa sledi s temperaturo določenemu območju. Gozdna meja sicer ni ozka črta, temveč več deset kilometrov široko območje med severnim iglastim gozdom in tundro.

Slika 1: Grenlandija iz zraka (vir: avtor)

Razmejitev glede na trajno zamrznjena tla (permafrost) oz. tla, ki ostanejo zamrznjena vsaj dve leti zapored, povečujejo površino ruske Arktike v primerjavi z drugimi razmejitvami regije. Ledena odeja (slika 1) pa določa naravo arktičnih morskih območij, z največ morskega ledu februarja in marca, najmanj pa septembra (Arctic Centre, b. d.).

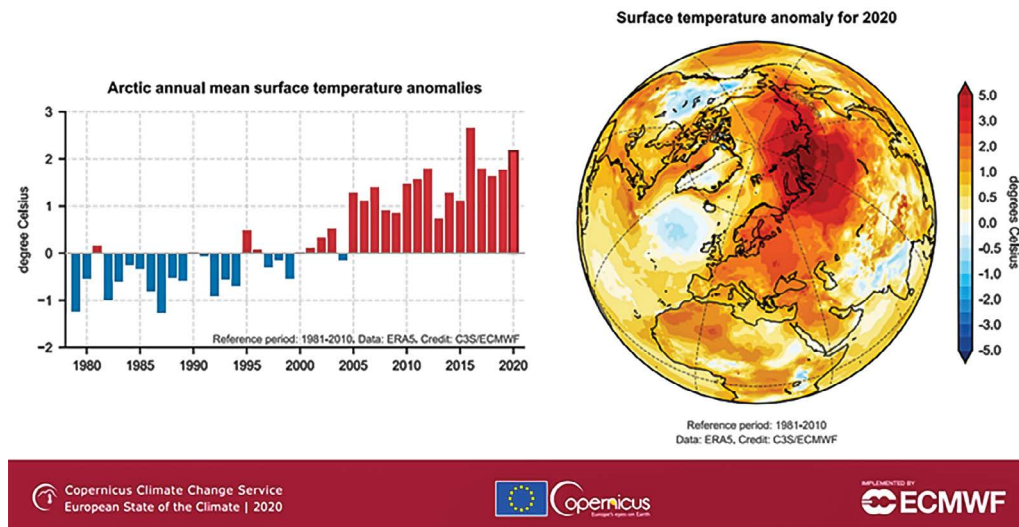
Kulturološko je Arktika opredeljena kot območje, kjer živijo severna avtohtona ljudstva. Politične razmejitve se razlikujejo glede na to, kako služijo npr. interesom držav ali mednarodnemu sodelovanju. S segrevanjem podnebja se Arktika zmanjšuje, če jo opredeljujemo glede na temperaturo, gozdno mejo, trajno zamrznjena tla ali ledeno pokritost. Spreminjajo se tudi kulturne in politične meje, tako ostaja arktični krog (slika 2) kot najbolj stalna od razmejitev (Arctic Centre, b. d.).

Slika 2: Arktični krog (vir: Vitikka, b. d.)

Od devetdesetih let prejšnjega stoletja se arktična regija segreva precej hitreje kot preostali del planeta; pojav imenujemo *arctic amplification*. To hitro segrevanje neposredno vpliva na arktično kriosfero. Posledično se zmanjšuje količina snega in ledu na Arktiki, kar samo prispeva k segrevanju; povratna zanka, zaradi katere se arktično segrevanje povečuje. Segrevanje Arktike ima posledice, ki presegajo območje kriosfere; vpliva na ekosisteme, avtohtono prebivalstvo, gospodarske dejavnosti in geopolitiko. Na dolgoročni trend segrevanja vpliva prehodna sprememba vremenskih in podnebnih vzorcev, kar vpliva na velikost

in vzorec temperaturnih anomalij. Leta 2020 je bilo na Arktiki izjemno leto, ki so ga zaznamovali temperaturni ekstremi (slika 3) ter kontrasti med regijami in letnimi časi (Brown University, 2022).

Slika 3: *Temperature na Arktiki* (vir: C3S/ECMWF, b. d.)

Prav zaradi podnebnih sprememb, ki hitro segrevajo svetovne oceane, je prihodnost Arktičnega oceana videti črna. Podnebni modeli kažejo, da bo že čez dve desetletji Arktika več mesecev povsem brez ledu. Znanstveniki ugotavljajo, da bo spreminjajoče se podnebje ogrozilo nešteto vrst, ki uspevajo pri temperaturah pod lediščem. Druga pomembna posledica taljenja ledu pa je možnost krajših in okolju prijaznejših pomorskih trgovskih poti, ki zaobidejo severno morsko pot pod nadzorom Rusije (Brown University, 2022).

Vedno manjši obseg ledu že zdaj omogoča vedno lažje pridobivanje mineralov, nafte in plina v arktični regiji, ki že zdaj oskrbuje svet s približno 10 odstotki nafte in 25 odstotki zemeljskega plina, večinoma iz kopenskih virov.¹

Arktika je bila sicer dolga stoletja odmaknjena in nedotaknjena regija, ki ni bila deležna znanstvenega raziskovanja in svetovne politike. Šele po drugi svetovni vojni, ko je prišlo do tehničnega napredka in vse večjih potreb po virih

¹ Ocenjeno je, da je na Arktiki 22 odstotkov še neodkritih zalog nafte in zemeljskega plina na Zemlji (WWF Arctic, 2023). Poleg nafte in plina lahko arktično morsko dno vsebuje tudi velika nahajališča dragocenih kovin in dragih kamnov, kot so zlato, srebro, baker, železo, svinec, mangan, nikelj, platina, kositer, cink in diamanti (Unclos Debate, b. d.). Pridobivanje nafte in plina ruši ekosisteme, ogroža divje živali in globalni podnebni sistem (WWF Arctic, 2023). Arktika se skupaj z Beringovim, Beaufortevim in Čukotskim morjem zaradi podnebnih sprememb, rudarjenja, ladijskega prometa, pridobivanja nafte in plina ter čezmerne ribolova spoprijema z negotovo prihodnostjo (WWF, b. d.).

in prostoru, so se oči sveta usmerile nanjo. Toda namesto da bi postala novo znanstveno igrišče, ki bi pripomoglo k boljšemu razumevanju ekologije planeta, je za dolga štiri desetletja oziroma do pojava perestrojke v Sovjetski zvezi, ki je postopoma zbližala nasprotnike hladne vojne in jih leta 1989 končno posedla za isto mizo, postala militarizirano območje Vzhoda in Zahoda (Arctic portal, b. d.). Po otoplitvi odnosov ob koncu hladne vojne se je fokus v Arktični regiji preusmeril k naraščajočim okoljskim izzivom, ki so zahtevali mednarodno sodelovanje. V odzivu na te izzive sta Finska in Kanada leta 1991 spodbudili ustanovitev Arktične strategije varstva okolja² (AEPS) (Exner-Pirot, 2016). Ta strategija je utrla pot za ustanovitev Arktičnega sveta (angl. *Arctic Council*) leta 1996 (Exner-Pirot, 2016).

Arktični svet je vodilni medvladni forum za sodelovanje v arktični regiji. Sestavlja ga osem arktičnih držav: Kanada, Danska (z Grenlandijo in Ferskimi otoki), Finska, Islandija, Norveška, Rusija, Švedska in Združene države Amerike (Arctic Council, b. d. A). Te države sodelujejo pri reševanju skupnih vprašanj, kot so varstvo okolja, trajnostni razvoj in blaginja arktičnega prebivalstva (Arctic Council, b. d. B). Forum deluje skozi različne programe in delovne skupine. Osredotoča se na ključne teme, kot so podnebne spremembe, onesnaževanje, biotska raznovrstnost, morsko okolje, trajnostni ribolov, razvoj infrastrukture in arktično avtohtono prebivalstvo. Svet dosega svoje cilje skozi sprejemanje deklaracij in smernic, sodelovanje v mednarodnih projektih, izmenjavo znanja in izkušenj ter spodbujanje dialoga med deležniki (Arctic Council, b. d. A).

Arktični svet predstavlja sposobnost sodelovanja, saj se odločitve sprejemajo s soglasjem. Forum se osredotoča na trajnostni razvoj in varstvo okolja na Arktiki. Arktični svet pa po svoji zasnovi ne obravnava varnostnih vprašanj. Sprejel je tri pravno zavezujoče sporazume: Sporazum o sodelovanju na področju letalskega in pomorskega iskanja in reševanja na Arktiki (2011), Sporazum o sodelovanju na področju pripravljenosti na onesnaženje morja z nafto ter odzivanja nanj na Arktiki (2013) in Sporazum o krepitvi mednarodnega znanstvenega sodelovanja na Arktiki (2017) (prav tam).

V Arktičnem svetu, kar je za medvladno telo nenavadno, sodeluje tudi šest stalnih udeležencev, ki predstavljajo arktična avtohtona ljudstva. Ta posebna oblika sodelovanja je edinstvena in jo je treba ohraniti. Kulturne vezi segajo čez

² Osredotočala se je na zmanjšanje onesnaževanja, spodbujanje trajnostnega razvoja, krepitev znanstvenega raziskovanja in izboljšanje odzivanja na izredne razmere (Arctic Environmental Protection Strategy, 1991).

sedanje državne meje, saj avtohtona ljudstva že več kot tisoč let živijo v ostrem podnebnju Arktike, njihovo strokovno znanje in pogledi so lahko pomembni pri prizadevanju razumevanja podnebnih sprememb (Brimmer, 2023).

V času invazije na Ukrajino leta 2022 je bila Rusija ravno na položaju predsedujoče Arktičnemu svetu. Kot del mednarodnega odziva na invazijo je preostalih sedem članic Arktičnega sveta prekinilo sodelovanje z Rusijo v tem organu. Ob prevzemu dveletnega predsedovanja maja 2023 si je Norveška prizadevala za oživitev sodelovanja v Arktičnem svetu, pri čemer je opredelila štiri prednostne naloge: »oceani, podnebje in okolje, trajnostni gospodarski razvoj in ljudje na severu«. Sodelovanje z Rusijo pa poteka v zelo omejenem obsegu (Ibidem). Spreminjajoča se geopolitika oziroma kar strateški preobrat na Arktiki temelji na političnih spremembah, ki so bile očitne že pred rusko invazijo na Ukrajino. V zadnjih letih se je ponovno okrepilo tekmovanje med velikimi silami. Združene države Amerike se spoprijemajo s Kitajsko, ki je v vzponu, in Rusko federacijo. V regiji so vse bolj dejavne tudi nearktične države. Kitajska se je v beli knjigi o politiki na Arktiki iz leta 2018 označila za »bližnjearktično« državo. Že leta 2013 pa je Kitajska, skupaj z Japonsko, Indijo, Italijo, Južno Korejo in Singapurjem postala opazovalka Arktičnega sveta (prav tam).

Ker Arktika ostaja na stičišču spreminjajoče se geopolitike, podnebnih sprememb in daljnosežnih posledic ruske invazije na Ukrajino (Ibidem), se pojavlja ključno vprašanje: Ali lahko Arktični svet glede na zadnje geopolitične spremembe ohrani svojo vlogo ključnega foruma za dialog in sodelovanje v Arktični regiji? Čeprav je Arktični svet forum, ki ni namenjen reševanju vprašanj vojaške varnosti in nacionalnih varnostnih vprašanj držav članic ter držav z interesom v regiji, pa te teme močno vplivajo na njegovo delovanje. Zato smo v prispevku raziskali vpliv spremenjene geopolitike in s tem povezanih nacionalnih interesov v tej prelomni fazi. Analizirali smo vpliv spreminjajoče se geopolitike in (ponovne) militarizacije Arktike, posledice podnebnih sprememb in ruske agresije na Ukrajino. Osredotočili smo se na ključne izzive, s katerimi se forum spoprijema, kot so naraščajoče napetosti med arktičnimi državami, vpliv (in posledice) globalnega segrevanja na arktično okolje ter vojaški in ekonomski interesi v arktični regiji, ki jih ponuja odpiranje novih pomorskih poti in naraščajoči interes za arktične naravne vire.

Raziskovalne metode, uporabljene v tej študiji, so vključevale kombinacijo analize literature in dokumentov. Za zbiranje ustreznih informacij so bili uporabljeni različni viri skupaj z akademskimi članki in strokovnimi deli iz publikacij,

specializiranih za mednarodne odnose, geopolitiko in okoljske študije. Ti viri so zagotovili kritične teoretične okvire, zgodovinski kontekst ter analize izzivov Arktičnega sveta. Poleg tega so bili proučeni tudi konstitutivni dokumenti, ministrske izjave, poročila delovnih skupin in druge javno dostopne informacije s spletne strani Arktičnega sveta, da bi pridobili neposreden vpogled v sestavo, cilje in rezultate organizacije, povezane s sodelovanjem in regionalno stabilnostjo. Obravnavali smo tudi nacionalne politike, govore in sporočila za javnost arktičnih držav in pomembnih držav opazovalk, da bi ugotovili prednostne naloge posameznih držav, njihove strateške vizije in morebitna področja sodelovanja ali konfliktov v okviru Arktičnega sveta.

Za razčlenitev in proučitev vpliva na stabilnost, sodelovanje in trajnostni razvoj regije smo uporabili širše vidike geopolitike in tako obravnavali demografske značilnosti, gospodarske in zgodovinske dejavnike, kulturološke in ideološke dejavnike ter ekonomske in vojaške interese v regiji. Ker je spremenjena geopolitika poleg vpliva globalnega segrevanja ključni element za oblikovanje trajne prihodnosti Arktike, je bila analiza teh dejavnikov nujna za razumevanje prihodnosti regije in nadaljnjega delovanja foruma.

Spoznanja iz teoretičnih analiz in pregleda podatkov so bila sintetizirana, kar je privedlo do pregleda trenutne geopolitične situacije v regiji ter nadaljnje vloge Arktičnega sveta pri zagotavljanju stabilne in sodelujoče Arktike. Za razlago ugotovitev so bili uporabljeni teoretični elementi iz teorije mednarodnih odnosov (realizem, liberalizem, konstruktivizem). Kljub temu da je bil raziskovalni model poenostavljena predstavitev kompleksne resničnosti in ne upošteva prav vseh dejavnikov, ki lahko vplivajo na stabilnost in sodelovanje v Arktiki, je v tej študiji zagotovil dragocen okvir za analizo spreminjajoče se arktične geopolitike in vloge Arktičnega sveta pri zagotavljanju stabilne in sodelujoče Arktike. Longitudinalna analiza bi lahko ponudila poglobljen vpogled v sposobnost prilagajanja Arktičnega sveta spreminjajočim se razmeram.

2 Rezultati

Spreminjajoče se arktično geopolitično okolje kaže na zapleteno prepletanje številnih dejavnikov, ki vplivajo na stabilnost, sodelovanje in trajnostni razvoj regije. Ker je spremenjena geopolitika poleg vpliva globalnega segrevanja ključni element za oblikovanje trajne prihodnosti Arktike, je analiza teh dejavnikov nujna za razumevanje prihodnosti regije in uspešnega delovanja Arktičnega sveta. Desetletja hladne vojne so Arktiko zaznamovala s trajno napetostjo. Leta

1987 je Gorbačov z govorom o »območju miru« prinesel prelomnico (Exner-Pirot, 2016). Sedanji dogodki, kot je vojna v Ukrajini, pa krepijo pozornost na varnostna vprašanja in so v velikem nasprotju z Gorbačovovo vizijo te regije. Začnimo torej z raziskovanjem tega diplomatskega mejnika in vpliva, ki ga je naznanitev konca hladne vojne imela na Arktiko.

Kot smo že omenili, je takratni predsednik Sovjetske zveze Mihail Sergejevič Gorbačov z govorom o zunanji politiki Sovjetske zveze na Arktiki, ki ga je imel 1. oktobra 1987 v Murmansk, prelomno vplival na razvoj nadaljnjih dogodkov v tej regiji. Govor je potekal v okviru reforme Glasnost in perestrojka ter je bil podprt s podobnim govorom o azijsko-pacifiški regiji leta 1986, leta 1988 pa mu je sledil še govor o Sredozemlju. V tem govoru s trajnim pomenom in učinkom, ki se pogosto imenuje Murmanska iniciativa, je Gorbačov predstavil šest konkretnih ciljev in dejavnosti za spodbujanje Arktične regije kot »območja miru«.³ Odnosi med obema poloma so se začeli resno razvijati, v letih po govoru pa je sledil dolg seznam dosežkov (Exner-Pirot, 2016).

Leta 1990 je bil ustanovljen Mednarodni odbor za znanost o Arktiki (IASC), ki je bil neposreden odgovor na točko št. 4. S tem sta bila omogočena veliko lažje izvajanje in podpora raziskav na Arktiki. Tistega leta ga je dopolnilo Mednarodno združenje za arktične družbene vede (IASSA) (prav tam). Leta 1991 je na pobudo Kanade in Finske sledila ustanovitev Arktične strategije varstva okolja (AEPS). Njen cilj je bil obravnavati številne okoljske izzive, s katerimi se je spoprijemala arktična regija, ki pa so bili navsezadnje posledica sovjetskih industrializacijskih politik. Strategija AEPS je neposredno vodila k ustanovitvi Arktičnega sveta. Ta je bil ustanovljen z Otavsko deklaracijo 19. septembra 1996 (Arctic Council, b. d. C). Je vodilni medvladni forum, ki spodbuja sodelovanje, usklajevanje in interakcijo med arktičnimi državami, arktičnimi avtohtonimi ljudstvi in drugimi prebivalci Arktike glede skupnih arktičnih vprašanj, zlasti trajnostnega razvoja in varstva okolja na Arktiki (Arctic Council, b. d. A). Arktični svet sestavljajo države članice: Kanada, Kraljevina Danska skupaj z Grenlandijo in Ferskimi otoki,

³ Cilji Murmanske iniciative so bili: vzpostavitev območja brez jedrskega orožja v Severni Evropi; omejiti vojaške dejavnosti ter zmanjšati dejavnosti pomorskih in zračnih sil v Baltskem, Severnem, Norveškem in Grenlandskem morju ter spodbujati ukrepe za krepitev zaupanja na teh območjih; sodelovanje na področju razvoja virov, vključno s prenosom tehnologije; organizacija mednarodne konference o usklajevanju znanstvenih raziskav na Arktiki, ki bi morda vodila k ustanovitvi Arktičnega raziskovalnega sveta; sodelovanje na področju varstva in upravljanja okolja ter odprtje severne morske poti. Cilji glede razorožitve, ki so Gorbačova v tistem času zagotovo najbolj skrbeli in so bili povod za govor, so naleteli na precejšnje skepsa. Toda splošni ton govora in uvertura v večje sodelovanje sta se pokazala za neustavljiva (Exner-Pirot, 2016).

Finska, Islandija, Norveška, Ruska federacija, Švedska in ZDA. Teh osem držav ima ozemlja na Arktiki, zato imajo vlogo upraviteljev regije. Njihove nacionalne pristojnosti in mednarodno pravo urejajo ozemlja, ki obkrožajo Arktični ocean in njegove vode. V severnih regijah arktičnih držav živijo več kot štirje milijoni ljudi, katerih zdravje in blaginja sta na vrhu dnevnega reda Arktičnega sveta (Arctic Council, b. d. B). Od teh je približno 500.000 avtohtonih prebivalcev. Šest organizacij avtohtonih ljudstev je dobilo status stalnih udeležencev v Arktičnem svetu⁴ (Arctic Council, b. d. D). Arktični svet deluje v okviru šestih delovnih skupin.⁵ Ob teh šestih delovnih skupinah v Arktičnem svetu deluje še ekspertna skupina, ki deluje v podporo implementaciji akcijskega načrta za črni ogljik in metan. Poleg osmih držav arktičnega območja oz. stalnih članic in šestih organizacij stalnih udeleženk, ki predstavljajo avtohtono prebivalstvo Arktike, je status opazovalke v Arktičnem svetu na voljo nearktičnim državam, skupinam avtohtonih prebivalcev, medvladnim organizacijam, medparlamentarnim telesom, svetovnim subjektom, regionalnim združenjem in nevladnim organizacijam, ki lahko pomembno prispevajo k prizadevanjem Arktičnega sveta. Do marca 2024 je tak status imelo 13 nearktičnih držav in 25 organizacij. Ti opazovalci sodelujejo predvsem s sodelovanjem v delovnih skupinah in drugih ustreznih forumih (Arctic Council, b. d. A). Glavne naloge Arktičnega sveta do leta 2030 so predstavljene v strateškem načrtu za obdobje 2021–2030, ki usmerja njegovo delo k Arktiki kot regiji miru, stabilnosti in konstruktivnega sodelovanja, ki je živahen, uspešen, trajnosten in varen dom za vse njene prebivalce, vključno z avtohtonimi ljudstvi, ter kjer se spoštujejo njihove pravice in blaginja (Arctic Council, 2021).

⁴ Stalne udeleženke imajo polno pravico do posvetovanja glede pogajanj in odločitev Arktičnega sveta. Stalne udeleženke so njegova edinstvena značilnost in pomembno prispevajo k njegovim dejavnostim na vseh področjih. Njihovo sodelovanje v projektih in pobudah Sveta se izvaja prek sekretariata za avtohtona ljudstva. Tu lahko sodelujejo tudi arktične organizacije avtohtonih ljudstev, ki predstavljajo večino arktičnih avtohtonih volivcev kot eno samo avtohtono ljudstvo, ki prebiva v več kot eni arktični državi, ali več kot eno arktično avtohtono ljudstvo, ki prebiva v eni arktični državi (Arctic Council, b. d. D).

⁵ Vsaka od teh skupin je odgovorna za izvajanje programov in projektov, ki so jih določili ministri Arktičnega sveta. Ti mandati so opisani v ministrskih deklaracijah, ki so uradni dokumenti, nastali na ministrskih srečanjih. Delovne skupine se pri izvajanju novih pobud ravna po teh mandatih. Vse odločitve Arktičnega sveta in njegovih pomožnih organov se sprejemajo s soglasjem vseh osmih arktičnih držav članic. Delovne skupine pokrivajo širok nabor področij, vključno s podnebnimi spremembami in odzivanjem na izredne razmere. Vsaka delovna skupina ima mandat, predsednika, upravni odbor ali usmerjevalni odbor in sekretariat, ki zagotavlja podporo. Upravne odbore delovnih skupin običajno sestavljajo predstavniki nacionalnih vladnih agencij držav članic Arktičnega sveta, ki so povezani z mandati delovnih skupin. Zastopane so tudi stalne udeleženke. Države opazovalke in opazovalne organizacije se lahko udeležujejo sestankov delovnih skupin in sodelujejo pri posebnih projektih. Delovne skupine na svoje sestanke redno vabijo tudi goste in strokovnjake (Arctic Council, b. d. E).

Predsedovanje Arktičnemu svetu se vsaki dve leti izmenjuje med državami članicami.⁶ Arktičnemu svetu trenutno predseduje Norveška (2023–2025).⁷ Norveške nacionalne prednostne naloge temeljijo na prvem strateškem načrtu Arktičnega sveta iz leta 2021 (Regjeringen.no, 2021). Posamezno arktično državo predstavlja imenovani visoki predstavnik za Arktiko, ki upravlja njene interese v Arktičnem svetu. Vsak visoki predstavnik je torej predstavnik vlade, običajno z ministrstva za zunanje zadeve arktične države. Visoki predstavniki vodijo in spremljajo dejavnosti Arktičnega sveta v skladu s sklepi in usmeritvami zunanjih ministrov arktičnih držav. Te usmeritve so običajno podane v obliki ministrskih izjav, ki se pripravijo približno vsaki dve leti ob menjavi predsedovanja Arktičnemu svetu⁸. Arktični svet je forum, ki nima programskega proračuna. Vse projekte ali pobude sponzorira ena ali več arktičnih držav, določene projekte pa lahko podpirajo tudi drugi subjekti. Pomembno je poudariti, da Arktični svet ne more izvajati ali uveljavljati svojih smernic, ocen ali priporočil, saj so za to pristojne posamezne arktične države ali mednarodni organi in, da mandat Arktičnega sveta, kot je naveden v Otavski deklaraciji, izključuje vojaško varnost (Arctic Council, b. d. A).

Arktični svet že od svoje ustanovitve prispeva k regionalnemu sistemu upravljanja Arktike s spodbujanjem miru in stabilnosti s sodelovanjem med državami članicami, organizacijami avtohtonega prebivalstva in organizacijami opazovalkami. Vendar pa je program Arktičnega sveta omejen, vloge opazovalcev pa ni mogoče razširiti tako, da bi imeli enake pravice kot člani. Zato je glavna ugotovljena vrzel v arktični upravljavski sestavi in splošna pomanjkljivost organizacij mehkega prava izziv obravnavanja vseh vprašanj ter vključevanja vseh ustreznih zainteresiranih strani. Steinveg (2021) poudarja, da je Arktični svet dosegel točko nasičenosti.

⁶ Prvo predsedovanje je med letoma 1996 in 1998 prevzela Kanada, nato pa so sledile ZDA, Finska, Islandija, Ruska federacija, Norveška, Danska in Švedska (Arctic Council, 2021).

⁷ Glavni cilji programa predsedovanja vključujejo spodbujanje stabilnosti in konstruktivnega sodelovanja ter poudarek na ključnih vprašanjih, ki jih obravnava Svet, vključno z vplivi podnebnih sprememb, trajnostnim razvojem in prizadevanji za izboljšanje blaginje ljudi, ki živijo v regiji. Poleg tega bodo še naprej podpirali tekoče dejavnosti in projekte, ki jih vodi šest delovnih skupin in strokovna skupina Sveta. Cilji vključujejo oceane, podnebje in okolje, trajnostni gospodarski razvoj in ljudi arktične regije s poudarkom na arktični mladini in arktičnih avtohtonih ljudstvih. Prizadevali si bodo za izboljšanje možnosti, ki jih imajo mladi v regiji, da vplivajo na procese, povezane z delom Arktičnega sveta, in v njih sodelujejo. Okrepili bodo tudi sodelovanje z organizacijami arktičnih avtohtonih ljudstev ter poudarili pomen sodelovanja avtohtonih ljudstev in njihovega dragocenega prispevka na vseh področjih sodelovanja v okviru Sveta. Zavzemali se bodo za krepitev znanstvene podlage za upravljanje okolja in dejavnosti na Arktiki, ki je temelj dela Arktičnega sveta (Regjeringen.no, 2021).

⁸ Visoki predstavniki in stalni udeleženci se srečujejo vsaj dvakrat na leto, vsi partnerji pa se srečujejo na ministrskih srečanjih vsaki dve leti. Ti sestanki običajno potekajo v arktični državi, ki predseduje v času sestanka. Delovne skupine in projektne skupine imajo dodatne ločene sestanke, ki ne potekajo hkrati z drugimi aktivnostmi.

V času invazije na Ukrajino leta 2022 je bila Rusija ravno na položaju predsedujočega Arktičnemu svetu. Zato je takrat v znak protesta sedem zahodnih arktičnih enakomiselnih držav (A7) prekinilo sodelovanje z Rusko federacijo v Arktičnem svetu. Od junija 2022 so države A7 ponovno začele sodelovati pri izbranih vprašanjih, vendar omejeno in le na projektih, ki jih je odobril Arktični svet, preden je Rusija leta 2021 prevzela predsedovanje. Maja 2023 je vodenje tega najpomembnejšega foruma za mednarodno sodelovanje na Arktiki od Rusije prevzela Norveška, zato bo skupina A7 še naprej poskušala biti čim bolj dejavna v tej organizaciji. Opozoriti pa je treba, da bi lahko Rusija blokirala dejavnosti Arktičnega sveta in da ni vzpostavljenega mehanizma, ki bi omogočal, da Arktični svet ali druge države članice Rusijo izključijo. Čeprav se je sodelovanje leta 2023 v primerjavi z letom 2022 nekoliko povečalo, se verjetnost, da bo vseh osem držav članic Arktičnega sveta v kratkem obnovilo polno sodelovanje, še vedno ocenjuje kot zelo majhna. Splošno razpoloženje je ostalo pesimistično tudi po delni obnovitvi nekaterih dejavnosti in zamenjavi predsedujoče članice (Landriault idr., 2023).

Kljub trenutni prekinitvi diplomacije med A7 in Rusijo je treba nadaljevati prizadevanja za sodelovanje v Arktičnem svetu, tudi s pomočjo drugih prav tako ključnih forumov in organizacij s sorodnimi vsebinami, ki so usmerjene k sodelovanju in trajnostnemu razvoju Arktike. V ta namen smo raziskali in analizirali ključne povezave arktičnih entitet v organizacijah in sporazumih. V preglednici 1 je predstavljena posodobljena analiza iz poročila arktičnih zmogljivostih oboroženih sil ZDA raziskovalcev RAND-a.

Naša analiza je pokazala, da (ob zadostni želji vpletenih) obstaja skupni imenovalac za sodelovanje na Arktiki, kjer je kljub trenutnim geopolitičnim napetostim še mogoče sodelovati. Ključni cilj sodelovanja ostajata ohranjanje okolja in spodbujanje trajnostnega razvoja regije. To je mogoče doseči le s skupnimi prizadevanji vseh arktičnih držav in drugih pomembnih akterjev. Poleg Arktičnega sveta, v katerem so se trenutni akterji znašli v patpoložaju, saj trdijo, da je sodelovanje s trenutno vlado v Moskvi nemogoče (Landriault idr., 2023), pa je sicer povsod omejeno sodelovanje, ki ima vpliv na sobivanje na Arktiki, mogoče nadaljevati na več diplomatskih »frontah«. Identificirali smo dve dodatni organizaciji, in sicer Arctic Coast Guard Forum (ACGF)⁹

⁹ ACGF je organizacija, ki združuje obalne straže arktičnih držav in jim omogoča sodelovanje pri reševanju skupnih izzivov, kot so varstvo okolja, iskanje in reševanje ter odzivanje na nesreče (ACGF, b. d.).

ter Mednarodno pomorsko organizacijo (IMO).¹⁰ Prav prek sodelovanja v teh dodatnih organizacijah in forumih je pomembno, da se uporabljajo vsi diplomatski kanali za oblikovanje narativa, ki bi pripomogel h kognitivnem vplivanju na rusko, trenutno razdvajajočo retoriko. Prek vseh razpoložljivih forumov in organizacij (v katerih Rusija še vedno deluje) bi bilo treba poudarjati skupne interese vseh arktičnih držav, prednosti sodelovanja, pomen trajnostnega razvoja in vlogo Arktičnega sveta kot platforme za dialog in sodelovanje.

	Arktični svet		Arctic Five	BEAC	FVEY	NATO	ACGF	IMO
	Članica	Opazovalka						
ZDA								
Kanada								
Norveška								
Danska (Grenlandija)								
Islandija								
Švedska								
Finska								
Združeno Kraljestvo								
Avstralija								
Nova Zelandija								
Francija								
Nemčija								
Rusija				izstop septembra 2023				
Kitajska								

Opomba: ACGF = Arctic Coast Guard Forum; FVYE = Five Eyes, zavezništvo med Avstralijo, Novo Zelandijo, Združenim Kraljestvom in ZDA; IMO = The International Maritime Organization; BEAC = Barents Euro-Arctic Council

Tabela 1: Področja sodelovanja med članicami Arktičnega sveta (vir: prirejeno po Tingstad idr., 2023)

¹⁰ IMO je odgovorna za varnost plovbe in preprečevanje onesnaževanja morja. Ima pomembno vlogo pri urejanju pomorske dejavnosti na Arktiki, ki se zaradi podnebnih sprememb vse bolj odpira (Arctic Council, b. d. F).

Zavedamo se, da bodo vojna, ki jo Rusija vodi proti Ukrajini, in zločini, ki jih še vedno izvaja nad njenim civilnim prebivalstvom, imeli dolgoročni vpliv na mednarodno upravljanje Arktike. Ali bo sodelovanje mogoče v naslednjih petih letih, še ni jasno. Kljub pesimistični oceni na področju upravljanja Arktike strokovnjaki opozarjajo, da je zelo majhna verjetnost, da bi se ruski napad na Ukrajino razširil v vojaški spopad na Arktiki. Napovedi iz junija 2022 in januarja 2023, ki so upoštevale zaostrene odnose med Rusijo in Zahodom, kažejo na majhno verjetnost takega scenarija. Nadalje strokovnjaki za Arktiko, ki vključujejo akademike, vladne uradnike, predstavnike civilne družbe v raziskavah, izvedenih v letih 2022 in 2023, ugotavljajo, da verjetnost agresivnih ali konfrontacijskih iniciativ Ruske federacije ni povsem izključena¹¹ (Landriault idr., 2023). Pri analizi podatkov o vojaških vajah Ruske federacije v letu 2023 smo ugotovili, da je Rusija izvedla več vaj na območju Arktike, prvo že v manj kot mesecu dni po prekinitvi sodelovanja z A7.¹²

Večina znanstvenikov, ki so pisali po koncu hladne vojne, se je veselila geopolitične stabilnosti in konstruktivnega sodelovanja na Arktiki, ki so ju opredeljevali s t. i. arktično izjemnostjo, za katero sta značilni odsotnost tekmovanja velikih sil v regiji in domnevni položaj zunaj dosega tradicionalnega realističnega pogleda. Vendar ponovna militarizacija arktičnega območja, ki ga izvaja Rusija, vzpon Kitajske na Arktiki na podlagi njenega samooklicanega statusa države v neposredni bližini Arktike, vse večje zблиževanje med Rusijo in Kitajsko, geopolitične napetosti med Rusijo in Združenimi državami ter globalno rivalstvo med ZDA in Kitajsko vpletajo Arktiko v obnovljeno tekmovanje velikih sil (Saxena, 2020).

Državni sekretar ZDA Michael R. Pompeo je v svojem prvem govoru na ministrskem srečanju Arktičnega sveta na Finskem Arktiko označil za areno svetovne moči in tekmovanja. Kitajska je leta 2018 izdala svojo prvo belo knjigo o arktični strategiji, v kateri se je samooklicala za »bližnjearktično državo« in predstavila ambiciozno komponento polarne svilne ceste, Pobudo pas in cesta (angl. *Belt and Rope Initiative*). Rusija krepi svojo vojaško in trgovsko prisotnost

¹¹ Strokovnjaki za Arktiko ugotavljajo, da je verjetnejši scenarij za stopnjevanje napetosti na Arktiki prav povečanje ruskih vojaških aktivnosti oziroma izvedba večje vojaške vaje v izključni ekonomski coni arktične države pred 30. septembrom 2023. Podobno je operacija za zagotavljanje svobode plovbe (FONOP) ocenjena kot najverjetnejši razvoj dogodkov v arktični regiji z mediano 50 od 100 (Landriault idr., 2023).

¹² Vaja severnomorske flote je bila izvedena, da zaščiti »varnost ruske trgovske mornarice in pomorskih poti, kot je severna morska pot« in preveri sodelovanje med zračnimi, pomorskimi in kopenskimi silami (The Brussels Times, b. d.). Tej vaji je sledila še druga vaja severnomorske flote, in sicer septembra, na kateri so v Barentsovem, Karskem in Vzhodnosibirskem morju ocenjevali raven usposobljenosti poveljstva in osebja arktične ekspedicijske flote pri reševanju nalog za zagotavljanje varnosti Rusije ob grožnji agresije in vojne (Teslova, 2023).

podmornic (prav tam). Podnebne spremembe bodo povzročile, da bo Severna morska pot izpostavljena, Kremelj pa bo moral Transpolarno pot obravnavati kot drugo obrambno linijo v Arktičnem oceanu. Moskva meni, da je zavarovanje regije z vojaškimi dejavnostmi nujen prvi korak za vzpostavitev nadzora na hitro spreminjajoči se Arktiki, zlasti ker velik del ruske severne meje ni zaščiten. Možnost več dejavnosti blizu ruske arktične meje sili Kremelj, da zdaj vloga v obrambne zmogljivosti ob ruski obali. Čeprav se zdi obseg vojaških dejavnosti na ruski Arktiki sam po sebi impresiven, ni sorazmeren niti z geografskim obsegom regije niti z naravo območja delovanja, prisotnost ruskih enot in sredstev pa ostaja redka in precej razdrobljena (prav tam). To razmišljanje o militarizaciji Arktike je nedvomno posledica podnebnih sprememb, ključne aktivnosti Rusije pa se vedno znova manifestirajo v povečanju varnosti arktičnega območja Ruske federacije v najbolj osnovni obliki – vojaški moči. Kljub temu da se je to dogajalo že v času, ko je forum Arktični svet še deloval v »polni zasedbi« in je bila na agendi krepitev sodelovanja med Arktičnim svetom in organizacijami, ki imajo skupne cilje z namenom okrepitve Arktičnega sveta v času naraščajočega svetovnega zanimanja za Arktiko, je bilo sodelovanje v forumu še zgledno. Povečano zanimanje velesile, kot je Kitajska, pa je naznanilo tekmo za osvajanje virov na »zadnji svetovni meji«. Dinamika strateškega trikotnika ZDA, Kitajska in Rusija bo v prihodnosti narekovala pogoje miru in stabilnosti ali konfliktov in vojn na arktičnem območju. Napovedovanje prihodnosti je vedno tvegano in težko, lahko pa z večjo gotovostjo trdimo, da trenutna geopolitična obravnava svetovnega reda in arktične regije kaže na nejasno, nestabilno in konfliktno prihodnost (Saxena, 2020).

Čeprav je avtor članka »The Return of Great Power Competition to the Arctic« tako kompleksno in negotovo prihodnost za Arktiko naznanil že oktobra 2020 in je temeljila na takratnih ocenah, strateških dokumentih držav iz strateškega trikotnika ter njihovih dejanjih, pa je danes situacija na Arktiki še bolj zapletena zaradi novih napetosti ter spreminjajoče se geopolitike z velikim vplivom na (ne)delovanje foruma Arktični svet. Marca 2023 je Kremelj po večmesečnih medresorskih usklajevanjih objavil novo različico koncepta zunanje politike – glavnega ruskega strateškega dokumenta, ki jasno določa, kako Rusija vidi in želi videti svet in sebe v njem.¹⁴ V novem konceptu so prvič jasno opredeljene regionalne zunanje politične usmeritve, arktična regija pa je med prednostnimi

¹⁴ Ruske zunanje politične doktrine in strategije so neposredne, brez literarnih podob in skritih načrtov – izražajo tisto, kar je zares pomembno; za rusko zunanje politično skupnost so navodila po korakih, za preostali svet pa jasen signal in izjava o nameri (Lipunov in Devyatkin, 2023).

regijami vključno z novo vsebino politike v severnih geografskih širinah. V prejšnjih konceptih so Arktiko dojemali kot del zahodne politike, zdaj se pa ruska arktična politika osredotoča na razvoj ruske Arktike, mednarodno sodelovanje pa zdaj služi temu cilju. Z novim konceptom je ruska zunanja politika na Arktiki praktično postala sestavni del njene notranje politike njenega razvoja. Glavni cilj je še vedno ohranjanje miru in stabilnosti. Namesto »konstruktivnega mednarodnega sodelovanja« pa so cilji zdaj domači, in sicer povečanje okoljske trajnosti, zmanjšanje groženj nacionalni varnosti na Arktiki in predvsem zagotavljanje ugodnih mednarodnih pogojev za socialno-ekonomski razvoj arktičnega območja Ruske federacije. Dokument prvič omenja avtohtona ljudstva in poudarja zaščito okolja njihovih prednikov ter tradicionalnega načina življenja kot ključni del socialno-ekonomskega razvoja ruske Arktike (Lipunov in Devyatkin, 2023).

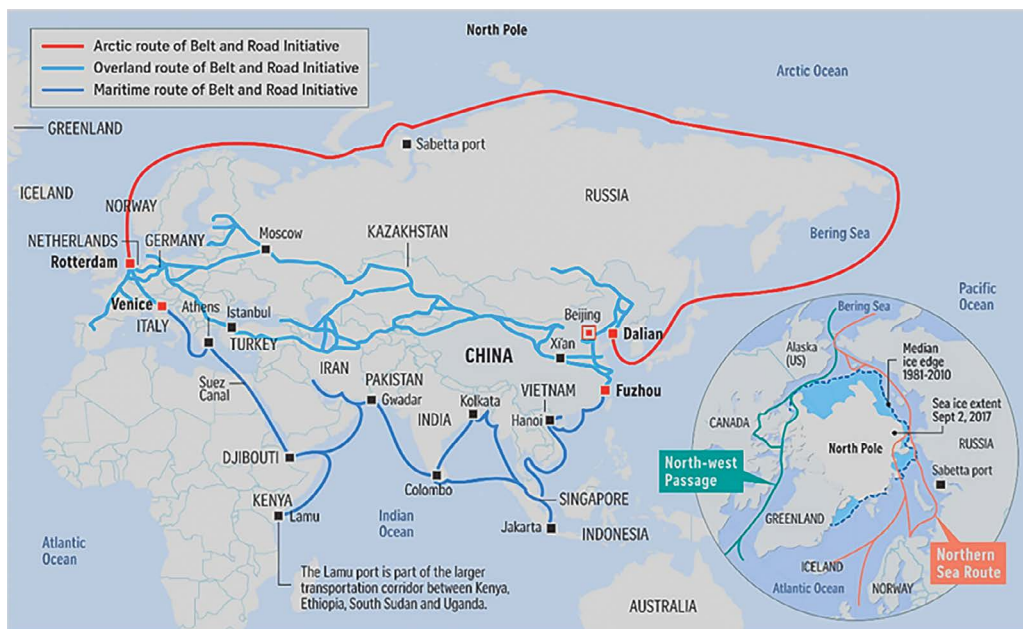
Eden ključnih ciljev Rusije na Arktiki ostaja »razvoj Severne morske poti (angl. *Northern Sea Route*, NSR) kot konkurenčne nacionalne prometne poti z možnostjo mednarodne uporabe za transport med Evropo in Azijo«. Prav glede NSR je treba upoštevati eno od novih prednostnih nalog ruske zunanje politike na Arktiki, ki je »zagotavljanje nespremenljivosti zgodovinsko uveljavljenega mednarodnega pravnega režima notranjih morskih voda Ruske federacije« (prav tam).

Navedba o »posebni odgovornosti arktičnih držav za trajnostni razvoj regije« je ostala nespremenjena, izginili pa so vsi regionalni formati o sodelovanju z zahodnimi državami – Arktični svet, Arktičnih pet in Barentsov evro-arktični svet. Samo mesec dni pred tem je bila spremenjena uradna ruska strategija za Arktiko do 2035, spremembe pa so obsegale črtanje omenjenih večstranskih formatov iz odstavka o mednarodnem sodelovanju. Strategija je bila posodobljena tako, da poudarja razvoj odnosov s tujimi državami na dvostranski ravni v okviru pomembnih večstranskih struktur in mehanizmov. Kljub temu da nekateri mediji trdijo, da je Rusija odstranila vse omembe Arktičnega sveta, pa je ruska strategija za Arktiko ohranila navedbo, da je »Arktični svet ključna regionalna platforma, ki usklajuje mednarodne dejavnosti v regiji«. Novi koncept pojasnjuje področja Konvencije Združenih narodov o pomorskem pravu (UNCLOS), ki so pomembna za Rusijo.¹⁵ Čeprav Rusija skladno s konceptom ponovno potrjuje, da UNCLOS zadostuje za urejanje meddržavnih odnosov v Arktičnem oceanu

¹⁵ Varstvo morskega okolja je pomembno zaradi nedavno sprejetega sporazuma Združenih narodov o varstvu morske biotske raznovrstnosti v mednarodnih vodah, razmejitev morja, pa je nadomestila določitev zunanjih meja epikontinentalnega pasu iz prejšnjega koncepta (Lipunov in Devyatkin, 2023).

(prav tam), pa je marca 2024 že »grozila«, da ponovno razmišlja o izstopu iz konvencije, zlasti o »odpovedi konvencije na Arktiki«, pri čemer se sklicuje na zaskrbljenost zaradi dejavnosti Nata v regiji (Cooper in Chuffart, 2024).

Moskva je že dolgo nasprotovala »poskusom, da bi na Arktiko vnesli elemente konfrontacije, vključno z vojaškimi, in da bi politizirali mednarodno interakcijo v regiji«. Koncept 2023 to tezo na novo opredeljuje kot »nevtralizacijo politike neprijaznih držav, ki želijo militarizirati regijo in omejiti možnosti Rusije za uveljavljanje njenih suverenih pravic na arktičnem območju Ruske federacije (Lipunov in Devyatkin, 2023). Rusija na novo razmišlja o geografiji mednarodnega sodelovanja na Arktiki – zdaj dokument omenja »vzajemno koristno sodelovanje z nearktičnimi državami, ki vodijo konstruktivno politiko do Rusije in so zainteresirane za mednarodne dejavnosti na Arktiki, vključno z razvojem infrastrukture severne morske poti«. To besedilo kaže na naklonjenost sodelovanju z državami zunaj arktične regije, npr. s Kitajsko. To se ujema z drugo spremembo okvira državne politike iz februarja 2023, ki zdaj namesto »arktičnih« držav vključuje »tuje« države. Glavno sporočilo novega koncepta ruske zunanje politike je, da je Rusija samozadostna in odprta za sodelovanje z vsemi, ki želijo spoštovati njene interese, vendar pa ne bo tolerirala njihovega zapostavljanja. Enako velja za Arktiko, kjer mednarodna politika zdaj služi nacionalnim interesom, zato je treba rusko politiko v regiji obravnavati skozi to prizmo (prav tam). Čeprav strateški dokumenti drugih članic Arktičnega sveta opredeljujejo arktično regijo kot območje miru, stabilnosti, uspeha in sodelovanja (The White House, 2022 in Regjeringen.no, 2021), pa retorika in politika Rusije povzročata vedno bolj globoko (in ponovno) delitev arktične regije na vzhod in zahod. K temu seveda prispeva omenjena namera kitajske po aktivnem delovanju Kitajske v arktični regiji, saj v svojem strateškem dokumentu o Arktiki (angl. *China's Arctic Policy*) iz leta 2018 opredeljuje njene strateške interese v regiji. Ključno za Kitajsko je, da kot samorazglašena bližnjearktična država dobi svoj kos pogače oz. virov v arktični regiji. Njen namen izkoriščanja severne morske poti za uveljavljanje ekonomskih interesov jo tesno povezuje z Rusijo (Grieger, 2018), in to ne le na ekonomskem področju, na katerem želi vzpostaviti polarno svilno cesto (slika 5), pač pa tudi na vojaškem področju, saj Kitajska znatno krepi vojaško mornariško prisotnost v regiji (ESD, 2020).

Slika 5: *Polarna svilna cesta* (vir: Noi, 2018)

Vse kaže, da bo Kitajska svoj kos pogače dobila z odprtim sodelovanjem z Rusijo, kot je nakazano v strategiji za Arktiko oz. novem konceptu ruske zunanje politike. Ključni geopolitični in varnostni izzivi Arktike znatno presegajo področja delovanja Arktičnega sveta, pa vendar močno vplivajo na njegovo (trenutno ne)uspešno delovanje. Zato smo v naslednjem poglavju obravnavali možnosti za ponovno delovanje foruma Arktični svet, saj mora ostati najpomembnejša organizacija za mednarodno »upravljanje« arktične regije, ki bo (še naprej) zagotavljala trajnostni razvoj; spodbujala blaginjo štirih milijonov ljudi, ki imajo Arktiko za svoj dom; uresničevala odgovornost arktičnih držav za varovanje Arktičnega oceana; ozaveščala o podnebnih spremembah in zelenih energetskih rešitvah ter krepila sodelovanje med Arktičnim svetom in organizacijami s skupnimi cilji. To pa je odvisno od tega, ali bodo članice Arktičnega sveta, opazovalke in druge ključne organizacije sposobne sestiti za skupno mizo in konstruktivno nadaljevati svoje delo na ključnih področjih, ki so pomembna za obstoj in razvoj arktične regije.

3 Razprava

V času pisanja prispevka smo ravno leteli čez širno prostranstvo Grenlandije in skozi okno letala opazovali spomladansko taljenje vedno manjšega obsega ledu južne Arktike. Regija, ki je bila nekoč znana predvsem po sodelovanju, se sedaj

spoprijema z nestabilnostjo, ki jo povzročata globalno segrevanje in tekmovanje svetovnih sil za vpliv v tem krhkem in hitro spreminjajočem se ekosistemu. Organizacija Arktični svet je bila ustanovljena za spodbujanje sodelovanja, varstva okolja in trajnostnega razvoja, vendar je za obvladovanje vse večjega neravnovesja moči in ohranjanje miru na Arktiki potrebna večplastna strategija, ki bi vključevala mednarodne organizacije in različne pristope k vzdrževanju ter nadgradnji mednarodnih odnosov.

Čeprav že od ustanovitve foruma velja, da se ta ne ukvarja z varnostnimi zadevami, sta ruska agresivna modernizacija in ekspanzija vojaške infrastrukture v zadnjem desetletju na Arktiki postali ključni dejavnik destabilizacije in ohlajanja odnosov. Njeni obsežni programi ponovne militarizacije območja, razporeditev strateških enot in vojaške vaje ogrožajo krhko ravnovesje moči v regiji. Obstajajo resni pomisleki glede nenamerne eskalacije, oboroževalne tekme in možnosti negativnih okoljskih posledic zaradi povečanih vojaških aktivnosti. Ker pa Arktika ni nesprejemljiva za globalni vpliv, ki ga ima Ruska agresija na Ukrajino, je to »sodu izbilo dno« in povzročilo, da so se odnosi v regiji ohladili na najnižjo raven v skoraj 28 letih obstoja Arktičnega sveta. Ta najpomembnejši forum v regiji pa razdelilo na dva pola. Na eni strani tako ostajajo države A7 in na drugi strani Rusija, ki pa zdaj vedno pogosteje grozi o izstopu, če ne bodo upoštevali njeni interesi. To niso samo prazne grožnje oziroma »klasična« retorika Moskve, saj je izstopila oz. prenehala sodelovati že v dveh regionalnih programih, in sicer Arktičnih pet in Barentsov evro-arktični svet. Najprej izolacija Rusije zaradi vojne v Ukrajini in nato še samoizolacija Rusije, ki ni samo retorične narave, saj je posledica spremenjenosti strategije zunanje politike Moskve ter prenovljene strategije za Arktiko, bo reševanje problematike militarizacije regije še bolj zapletla. Reševanje tega izziva bo zelo kompleksen proces, ki bo zahteval celovit mednarodni pristop s čim širšim krogom udeležencev. K iskanju rešitve za te izzive pa prav nič ne pripomore že leta 2018 načrtana smer samooklicane bližnje arktične velesile. Kitajska je načrtala smer, v kateri želi Arktiko postaviti visoko na lestvico svoji globalnih interesov z dostopom do naravnih virov Arktike in novih plovni poti, ki se odpirajo zaradi ekstremne hitrosti segrevanja arktičnega območja kot posledice globalnega segrevanja.

Čeprav so prav globalno segrevanje in spremembe ena najpomembnejših agend foruma Arktični svet, reševanje tega problema pa ključnega pomena za ohranitev biotske raznovrstnosti Arktike in omogočanje dostojnega življenja štirih milijonov prebivalcev Arktike, medtem pa vojaški in ekonomski interes, ki

se povečuje prav zaradi posledic segrevanja ozračja, trenutno prevladujeta nad preostalimi interesi. Zato Arktični svet za svoj obstoj in delovanje skladno z namenom potrebuje prav umiritev in racionalizacijo varnostnih in ekonomskih izzivov, saj bo v nasprotnem njegovo delovanje kot najpomembnejšega foruma na Arktiki zelo omejeno ali celo onemogočeno. Za tako kompleksno geopolitično situacijo v arktični regiji, ki vključuje osrednje globalne akterje s podporo enako mislečih držav, je za vodilne teoretike mednarodnih odnosov ključna usklajena in kombinirana strategija.

Realisti, kot sta Walt in Mearsheimer, priznavajo, da države delujejo predvsem v lastnem interesu. Zato je reševanje varnostnih vprašanj, ki spodbujajo delovanje Rusije, ključnega pomena. Varnostna jamstva pa bi lahko spodbudila Rusijo, da bi zmanjšala svojo vojaško prisotnost. Vendar pa povsem realistični pristop pomeni tveganje, da bo razumljen kot šibkost, ki bi lahko Rusijo opogumila za nadaljnje uveljavljanje njene dominacije. Liberalci, kot sta Nye in Keohane, poudarjajo moč mednarodnih institucij in mehanizmov sodelovanja. Na Arktiki bi to pomenilo okrepitev mandata Arktičnega sveta. Razširitev njegovega članstva na dodatne države opazovalke s strokovnim znanjem in interesi na Arktiki, ki bi lahko povečale podporo miru in stabilnosti, medtem ko bi izboljšanje preglednosti in vzpostavitev mehanizmov za preverjanje sporazumov o oboroževanju lahko okrepila zaupanje in zmanjšala verjetnost napačnih odločitev. Poudarjanje morebitnih gospodarskih koristi sodelovanja pri trajnostnem razvoju ali raziskavah polarnega območja in poudarjanje tveganj, ki jih za skupne vire predstavljajo konflikti, bi lahko vplivala tudi na strateško presojo Rusije in pokazala, da je miroljubna Arktika, ki temelji na sodelovanju, v njenem gospodarskem in okoljskem interesu. Konstruktivistični pristop, ki so ga navdihnili teoretiki, kot je Wendt, poudarja, da lahko družbene interakcije spremenijo zaznane interese države. Arktični svet ponuja prostor, kjer lahko skupni projekti, ki obravnavajo skupne izzive, kot so prilagajanje podnebnim spremembam, znanstvene raziskave in pomorska varnost, krepijo zavest o skupni arktični identiteti. Z rednimi interakcijami, v katerih bi lahko s poudarjanjem skupnih groženj in izpostavljanjem negativnega vpliva militarizacije, netrajnostnega izkoriščanja naravnih virov in nesodelovanja na arktični ekosistem postopoma spremenili (rusko) dojemanje regije iz prostora dominacije v prostor, ki zahteva skupno upravljanje.

Uspešna strategija za arktično regijo mora obsegati elemente realizma, liberalizma in konstruktivizma. Za normalizacijo odnosov v regiji je ključnega pomena, da se obravnavajo legitimni varnostni interesi Rusije, hkrati pa se poudarjajo koristi

sodelovanja in spodbuja skupna arktična identiteta. Pri doseganju tega premika pa bo Arktični svet zaradi trenutne geopolitične situacije imel velike omejitve. Zato mora, kot smo v tej razpravi že večkrat poudarili, imeti širša mednarodna skupnost ključno vlogo pri spodbujanju tega procesa. Kot primer, Varnostni svet Združenih narodov je odgovoren za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti, zato je lahko ključna platforma za posredovanje, spodbujanje mirnega reševanja sporov in širšega dialoga o varnostnih vprašanjih na Arktiki. Čeprav ima pravico veta stalnih članic, kot je Rusija, ima lahko še vedno ključno vlogo pri reševanju sporov. Poleg tega lahko z Arktičnim svetom sodelujejo specializirane agencije ZN, kot sta Program Združenih narodov za okolje in Mednarodna pomorska organizacija. Ta prizadevanja se lahko osredotočijo na obravnavanje vpliva vojaških dejavnosti na okolje, oblikovanje pravil za varno plovbo v območju Arktike ter spodbujanje trajnostnega upravljanja virov. Tehnično strokovno znanje in globalni doseg teh agencij lahko dopolnjujeta delo Arktičnega sveta in zagotavljata multidisciplinarni pristop h kompleksnosti regije.

Pomembno je upoštevati, da ni cilj zmanjšanje pomena Rusije na Arktiki, temveč preoblikovanje njenega pristopa. Rusija je kot največja arktična država nepogrešljiv deležnik, ki pa se s trenutnimi strategijami vedno bolj oddaljuje od (konstruktivnega) dialoga. Kombinirana strategija, ki izkorišča več oz. vse razpoložljive dejavnike vpliva, lahko Rusijo spodbudi, da deluje v okviru mirnega sožitja in na pravilih temelječega mednarodnega reda, kar bo regiji zagotovilo varnejšo in bolj trajnostno prihodnost, saj je vrnitev Rusije v konstruktivno (mednarodno) upravljanje Arktike ključnega pomena za nadaljnje delovanje Arktičnega sveta, ki bo omogočil izvajanje poslanstva najpomembnejšega mednarodnega foruma za Arktiko. Ponovno želimo poudariti, da brezpogojno obsojamo rusko agresijo na Ukrajino in dojamemo podporo zahodnih držav Ukrajini kot brezpogojno nujo ter hkratne sankcije in mednarodno izolacijo Rusije kot sredstvo prisile za čimprejšnje končanje vojne. Vendar menimo, da za ohranitev miru in stabilnosti, biotske raznovrstnosti ter ublažitev posledic globalnega segrevanja, trajnostnega razvoja arktične regije in ohranjanje ustreznih pogojev za štiri milijone njenih prebivalcev nujno potrebujemo sodelovanje največje arktične države – Rusije.

4 Sklep

V prispevku smo obravnavali vpliv geopolitike na delovanje Arktičnega sveta kot ključnega foruma za sodelovanje v krhkem arktičnem ekosistemu, ki je ključnega

pomena za globalno varnost tako z okoljske kot geopolitične perspektive. Čeprav forum že od ustanovitve ni namenjen za naslavljanje varnostnih vprašanj in delovanje na tem področju, pa prav ta tema kroji usodo njegovega delovanja. Ugotavljamo, da izbira med sodelovanjem in konfrontacijo ni možnost, saj bosta le celovit pristop in vključujoč dialog, ki bosta obravnavala vsa ključna vprašanja te pomembne regije, lahko zagotovila trajno rešitev. Svetovne geopolitične izzive, ki ponovno razdvajajo Vzhod in Zahod ter potiskajo svet v novo »hladno vojno«, bo treba naslavljal na vseh straneh, začenši z diplomatsko. Kljub napetostim med Rusijo in zahodnimi državami nekatera področja sodelovanja, kot so skupni vesoljski poleti s človeško posadko, kažejo, da sta dialog in sodelovanje še vedno mogoča. Več kot razumljivo je tudi, da so A7 ob ruski invaziji na Ukrajino obsodile dejanje in sprejele sankcije. Vendar pa se po več kot dveh letih vojne kaže, da izolacija Rusije ni prinesla zelenega rezultata. Izolacija države, katere arktična obala predstavlja 53 odstotkov celotne arktične obale in ima največjo izključno ekonomsko cono, lahko ima katastrofalne posledice za reševanje globalnih izzivov arktične regije. Zato bo verjetno nujno, da se A7 vrnejo k skupni mizi z Rusijo in nadaljujejo dialog o ključnih vprašanjih, kot sta okoljska zaščita in trajnostni razvoj regije.

Vrnitev k sodelovanju v Arktiki ne bo lahka, vendar je nujna za preprečevanje katastrofalnih posledic za regijo in celoten svet. Potrebni so konkretni koraki za spodbujanje dialoga in sodelovanja na nevtralnih platformah, kot je Arktični svet. Odprt dialog med vladam, mednarodnimi organizacijami, lokalnimi skupnostmi, znanstveno skupnostjo in nevladnimi organizacijami je ključen za doseganje tega cilja. Arktični svet je ključna platforma za spodbujanje sodelovanja in širjenje narativa o mirni in trajnostni prihodnosti Arktike. Vendar pa bo za doseg tega cilja potrebna kombinirana strategija, ki vključuje sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami in multidisciplinaren pristop, ki upošteva okoljske, socialne in gospodarske vidike. Zaščita Arktike za prihodnje generacije zahteva kognitivno preobrazbo in enoten, trajnosten način razmišljanja o regiji. Le s skupnimi močmi vseh akterjev bo mogoče zgraditi globalno zavest o Arktiki kot o dragocenem območju, ki ga je treba varovati. Če uporabimo prisposodbo iz arktične narave, bodo spremembe v mednarodnih odnosih morda počasne kot premikanje ledenika. Vendar pa se že pri majhni otoplitvi lahko hitrost premikanja precej poveča. Zato se je vredno potruditi, saj se bo le z »otoplitvijo« odnosov upočasnilo taljenje Arktike.

5 Liteartura in viri

1. ACGF, b. d. *The Arctic Coast Guard Forum*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticcoastguardforum.com/about-acgf>. [18. 3. 2024].
2. Arctic Centre, b. d. *The Arctic Region*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion>. [28. 2. 2024].
3. Arctic Council, 2021. *Arctic Council Strategic Plan 2021-2030*. Reykjavik: Arctic Council Secretariat.
4. ARCTIC COUNCIL, b. d. A. *ABOUT THE ARCTIC COUNCIL*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/about/>. [12. 3. 2024].
5. ARCTIC COUNCIL, b. d. B. *ARCTIC STATES*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/about/states/?it=states>. [12. 3. 2024].
6. ARCTIC COUNCIL, b. d. C. *THE HISTORY OF THE ARCTIC COUNCIL*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/about/timeline/>. [12. 3. 2024].
7. ARCTIC COUNCIL, b. d. D. *PERMANENT PARTICIPANTS*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/about/permanent-participants/>. [12. 3. 2024].
8. ARCTIC COUNCIL, b. d. E. *WORKING GROUPS*. <https://arctic-council.org/about/working-groups/>. [12. 3. 2024].
9. ARCTIC COUNCIL, b. d. F. *NAVIGATING ARCTIC WATERS WITH THE ARCTIC COUNCIL AND THE INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATION*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/news/navigating-arctic-waters-with-the-arctic-council-and-imo/>. [18. 3. 2024].
10. ARCTIC ENVIRONMENTAL PROTECTION STRATEGY, 1991. *ARCTIC ENVIRONMENTAL PROTECTION STRATEGY*, Rovaniemi: s. n.
11. ARCTIC PORTAL.org, b. d. *Arctic Council*. [Online]. Dostopno na: <https://arcticportal.org/arctic-governance/arctic-council>. [12. 3. 2024].
12. Boulègue, M., 2019. *Russia's Military Posture in the Arctic Managing Hard Power in a 'Low Tension' Environment*, London: The Royal Institute of International Affairs Chatham House.
13. Brimmer, E., 2023. *Changing Geopolitics in the Arctic*. [Online]. Dostopno na: <https://www.cfr.org/report/changing-geopolitics-arctic-0>. [12. 3. 2024].
14. Brown University, 2022. *Melting Arctic ice could transform international shipping routes, study finds*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brown.edu/news/2022-06-22/arctic>. [12. 3. 2024].
15. C3S/ECMWF, b.d.. *Annual temperature anomaly*. [Online]. Dostopno na: <https://climate.copernicus.eu/esotc/2020/arctic-temperatures>. [12. 3. 2024].

16. Cooper, A. M. & Chuffart, R., 2024. *More Political Theatrics as Russia wants to Denunciate UNCLOS in the Arctic – Leave the Performances for the Bolshoi*. [Online]. Dostopno na: <https://www.thearcticinstitute.org/more-political-theatrics-russia-wants-denunciate-unclos-arctic-leave-performances-bolshoi/>. [3. 4. 2024].
17. Dunbar, M. et al., 2024. *Arctic*. <https://www.britannica.com/place/Arctic> [1. 4. 2024].
18. ESD, 2020. *China's Submarine Fleet in the Arctic*. [Online]. Dostopno na: <https://euro-sd.com/2020/02/articles/16137/chinas-submarine-fleet-in-the-arctic/>. [18. 4. 2024].
19. Exner-Pirot, H., 2016. *How Gorbachev shaped future Arctic policy 25 years ago*. [Online]. Dostopno na: <https://www.adn.com/arctic/article/how-gorbachev-shaped-future-arctic-policy-25-years-ago/2012/10/01/>. [12. 3. 2024].
20. Grieger, G., 2018. China's Arctic policy How China aligns rights and interests, Bruselj: European Parliament.
21. Landriault, M., Kirchner, S., Nielsen, R. L. & Minard, P., 2023. *Predicting the Future Arctic: Views from an Arctic Expert Survey*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticcircle.org/journal/predicting-the-future-arctic-views-from-an-arctic-expert-survey>. [18. 3. 2024].
22. Lipunov, N. & Devyatkin, P., 2023. *The Arctic in the 2023 Russian Foreign Policy Concept*. [Online]. Dostopno na: <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-2023-russian-foreign-policy-concept/>. [20. 3. 2024].
23. Noi, G. S., 2018. *China's polar ambitions cause anxiety*. [Online]. Dostopno na: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/chinas-polar-ambitions-cause-anxiety>. [18. 4. 2024].
24. Regjeringen.no, 2021. *The Norwegian government's Arctic policy*. [Online]. Dostopno na: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/arctic_policy/id2830120/. [21. 2. 2024].
25. Saxena, A., 2020. *The Return of Great Power Competition to the Arctic*. [Online]. Dostopno na: <https://www.thearcticinstitute.org/return-great-power-competition-arctic/>. [19. 3. 2024].
26. Steinveg, B., 2021. The role of conferences within Arctic governance. *POLAR GEOGRAPHY*, 44(1), pp. 37-54.
27. Teslova, E., 2023. *Russia starts military exercises of its Northern Fleet*. [Online]. Dostopno na: <https://www.aa.com.tr/en/europe/russia-starts-military-exercises-of-its-northern-fleet/2994806>. [18. 3. 2024].
28. The Brussels Times, b. d. *Russia conducts major military drills in the Arctic*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brusselstimes.com/451744/russia-conducts-major-military-drills-in-the-arctic>. [18. 3. 2024].

29. The White House, 2022. NATIONAL STRATEGY FOR THE ARCTIC REGION. Washington: s. n.
30. Tingstad, A. et al., 2023. *Report on the Arctic Capabilities of the U.S. Armed Forces*, Santa Monica, CA: RAND Corporation.
31. UNCLOSdebate.org, b. d. *Vast amounts of mineral and energy resources available in U.S. and Russian Arctic territories*. [Online]. Dostopno na: <https://www.unclosdebate.org/evidence/1850/vast-amounts-mineral-and-energy-resources-available-us-and-russian-arctic-territories>. [12. 3. 2024].
32. Vitikka, A., b. d. *Definitions of the Arctic Region*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/definitions>. [12. 3. 2024].
33. WWF Arctic, 2023. *OIL AND GAS*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticwwf.org/threats/oil-and-gas/>. [12. 3. 2024].
34. WWF, b. d. *Arctic Places*. [Online]. Dostopno na: <https://www.worldwildlife.org/places/arctic>. [12. 3. 2024].

BRICS+ v primežu sodobnih geopolitičnih in geoekonomskih paradigem

BRICS+ in the grip of contemporary geopolitical and geoeconomic paradigms

Povzetek

V prispevku obravnavamo vzpon in širitev skupine BRICS+, s poudarkom na njeni vlogi pri reformah globalnega upravljanja in uveljavljanju multipolarnega sveta, ki naj bi po njenem mnenju bolj pravično odražal raznovrstne interese in moči na globalni ravni. Izpostavljamo, kako BRICS+ presega gospodarsko sodelovanje in se vse bolj uveljavlja kot ključni politični in varnostni akter, ki si prizadeva za prestrukturiranje mednarodnih odnosov. Poudarjeno je nasprotovanje liberalnemu unipolarizmu in zahodni hegemoniji, da bi se krepila avtonomija in vpliv držav globalnega juga. Poleg geopolitičnih in gospodarskih vidikov obravnavamo tudi novosti v finančnem sektorju, ki jih uvaja BRICS+, vključno z ustanovitvijo Nove razvojne banke in pobudami za dedolarizacije, katerih cilje je zmanjšati odvisnost od ameriškega dolarja v mednarodnih finančnih transakcijah. Ob tem se skupina BRICS+ spoprijema s kompleksnimi izzivi usklajevanja nacionalnih politik in ohranjanja notranje kohezije, ki so ključni za ohranjanje dolgoročne uspešnosti ter vpliva skupine.

Ključne besede: *multipolarni svet, dedolarizacija, globalno upravljanje, BRICS+, mednarodni odnosi, geopolitična dinamika, ofenzivni realizem.*

Abstract

This paper discusses the rise and expansion of the BRICS+ group, focusing on its role in reforming global governance and establishing a multipolar world which, in its view, more fairly reflects the diverse interests and powers at the global level. The paper highlights how BRICS+ transcends economic cooperation, increasingly establishing itself as a key political and security actor striving to

restructure international relations. There is an emphasis on the opposition to liberal unipolarity and Western hegemony in order to strengthen the autonomy and influence of the countries of the Global South. In addition to the geopolitical and economic aspects, the paper addresses innovations in the financial sector introduced by BRICS+, including the establishment of the New Development Bank and initiatives for de-dollarization, which aim to reduce dependence on the US dollar in international financial transactions. There are challenges within the BRICS+ group, however, such as coordinating national policies and maintaining internal cohesion, which are crucial for maintaining the group's long-term success and influence.

Key words: *multipolar world, de-dollarization, global governance, BRICS+, international relations, geopolitical dynamics, offensive realism.*

1 Uvod

Svetovni red se v mednarodnih odnosih redko spreminja. Države z vodilno vlogo si prizadevajo za ohranjanje trenutnega stanja, saj težnje po spremembi svetovnega reda pogosto spremljajo krize in vojne. Kljub temu se svet nenehno spreminja glede na porazdelitev moči, tehnološki razvoj, ekonomsko in finančno strukturo, družbene izzive, vrednote in ideale. Stabilnost svetovnega reda je v spreminjajočem se svetu predvsem odvisna od sposobnosti upravljanja sprememb in reform na teh področjih.

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je na temeljih liberalne hegemonije nastal unipolarni svetovni red. Danes smo priča dogajanjem, ki kažejo na vzpostavitev novih močnih središč v mednarodnih odnosih. Vedno več držav globalnega juga zavrača zahodni liberalni univerzalizem in hegemonijo ter si prizadeva za vzpostavitev multipolarne ureditve. Skupina BRICS (Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika), ki se je v letu 2024 razširila v BRICS+, ima ključno vlogo pri ustvarjanju nove paradigme svetovnega upravljanja. Prizadeva si za vzpostavitev pravičnejšega mednarodnega reda, ki bi presegel kolonialne vzorce dominacije in odvisnosti, ki so po njenem mnenju povzročili neravnovesja v mednarodnih odnosih. Njen interes je pridobiti več moči in posledično večji vpliv na sprejemanje odločitev, ki bi vplivale na globalno gospodarstvo, politiko in mednarodne odnose. Prizadeva si za reforme v mednarodnem sistemu, ki bi ji omogočile bolj uravnoteženo zastopnost v svetovnem upravljanju.

V prispevku obravnavamo različne vidike skupine BRICS+ s poudarkom na njenem razvoju, rastočem vplivu na svetovno gospodarstvo in prizadevanjih za spremembo svetovne ureditve, pa tudi na večplastnih dinamikah in izzivih znotraj skupine. Posebno pozornost posvečamo nedavnim širitvam BRICS+, namenu in ciljem skupine glede prihodnjega razvoja ter posledicam za globalno varnost, politiko in ekonomijo. Prispevek temelji na rabi kombinacije kvalitativnih metodoloških pristopov, da bi zajel celovit vpogled v kompleksnost in dinamiko skupine BRICS+ ter njen vpliv na svetovni red. Analizo in razumevanje vloge ter vpliva BRICS+ v multipolarnem svetu smo opravili s teoretičnim okvirom ofenzivnega realizma kot ene izmed smeri neorealizma v mednarodnih odnosih. Deskriptivno analizo smo izvedli za pregled zgodovine in razvoja BRICS+, vključno s širitvijo skupine, njenimi nameni in cilji, strukturami in ključnimi iniciativami. Za razumevanje ekonomskega vpliva BRICS+ na globalno gospodarstvo smo uporabili analizo ekonomskih indikatorjev, ki prikazujejo ekonomsko moč in vpliv BRICS+.

2 Teorije mednarodnih odnosov – ofenzivni realizem

Raziskali bomo teorijo ofenzivnega realizma v povezavi z mednarodnimi odnosi in osvetlili, kako ta teorija pojasni dinamiko pomembnosti in vloge skupine BRICS+ v mednarodnih odnosih. Posebno pozornost bomo namenili integraciji teoretičnih konceptov z dejanskimi primeri aktivnosti in politik, ki jih izvaja skupina BRICS+.

2.1 Opredelitev teorije ofenzivnega realizma v povezavi z BRICS+

Teorijo strukturnega realizma oziroma neorealizma je v mednarodnih odnosih opredelil Waltz. Poudarja konkurenco in tekmovanje med državami v anarhičnem mednarodnem sistemu, v katerem se država osredotoča na znotrajdržavne in naddržavne akterje oziroma na strukturo mednarodne skupnosti. Z drugimi besedami, strukturni realizem se usmerja na prizadevanja držav za pridobitev moči kot osrednjega elementa, ki vpliva na njihov položaj v mednarodnem sistemu (Waltz, 1979). Znotraj strukturnega realizma delujeta dve teoretični smeri: ofenzivni in defenzivni realizem. Za namen prispevka nas bo bolj kot defenzivni zanimal ofenzivni realizem, ki poudarja, da mednarodna struktura ustvarja močno željo po konkurenčnih (tekmovalnih) politikah. Zaradi negotovosti, ki jih takšno tekmovanje prinaša, države za doseganje svoje varnosti posegajo po strategijah samopomoči, dominance in maksimiranja moči.

Mearsheimerjeva opredelitev ofenzivnega realizma ponuja obsežen okvir za analizo mednarodnih odnosov, ki se osredotoča na nenehno tekmovanje za moč med državami v anarhičnem mednarodnem okolju in na omejitve, ki jih prinaša liberalni (na pravilih temelječ) unipolarni mednarodni red. Ker države nikoli ne morejo biti popolnoma prepričane o namerah drugih držav, jih anarhična narava mednarodnega sistema spodbuja k tekmovanju za moč kot načinu zagotavljanja lastne varnosti. To tekmovanje ustvarja varnostno dilemo, kjer lahko povečanje moči ene države povzroči, da jo druge države dojemajo kot grožnjo, kar vodi v nadaljnje oboroževanje. Ofenzivni realizem trdi, da je končni cilj vsake velike sile postati regionalni hegemon, saj je to najboljši način za zagotavljanje varnosti (Mearsheimer, 2019). Podobno o tem fenomenu razpravlja tudi Toft, da teorija ofenzivnega realizma v mednarodnih odnosih predstavlja ključno nadgradnjo Waltzevega strukturnega realizma. Poudarja, da ofenzivni realizem daje učinkovite odgovore na vprašanja o agresivnih strategijah držav, ki jih te sprejemajo kot racionalne odzive na strukturne značilnosti mednarodnega sistema. Ofenzivni realizem izhaja iz predpostavke, da deluje mednarodni sistem v stanju anarhije, v kateri ni višje avtoritete, ki bi lahko zagotavljala red in varnost med državami. To pomanjkanje centralne avtoritete vodi v stanje, v katerem morajo države same skrbeti za svojo varnost. Poleg tega teorija poudarja, da države delujejo kot racionalni akterji, ki strateško uveljavljajo svoje interese. To vključuje ocenjevanje okolja, potencialnih groženj in možnosti za povečanje lastne moči. Posledično se države nenehno ukvarjajo s tekmovanjem za moč (Toft, 2005).

Skladno s teorijo ofenzivnega realizma države uporabljajo različne strategije za povečanje svoje moči, vključno z vojno, izsiljevanjem in prevarami. Teorija poudarja tudi pomen zavezništev in strateškega sodelovanja za uravnoteženje groženj in izboljšanje varnosti. Kljub temu da Mearsheimer priznava pomembnost ekonomskega in diplomatskega instrumenta moči, posebej poudarja ključni pomen vojaškega instrumenta moči. Meni, da vojaška premoč omogoča državam obrambo lastnih interesov in odvrčanje potencialnih agresorjev oziroma ohranjanje *statusa quo*. (Mearsheimer, 2019). Ofenzivni realizem se opira na ključne elemente moči države. Moč države povezuje z materialnimi sposobnostmi države. Ključne so ekonomija, velikost prebivalstva in vojaške zmogljivosti. Za zagotavljanje stabilnosti in preprečevanje konfliktov pa je ključno razumevanje dejanskega stanja. Skladno s to teorijo je v mednarodnih odnosih pomembno delovati v smeri uravnoteženja moči, da se prepreči prevelika polarizacija in se tako zagotovi bolj trajnostni mednarodni red (Toft, 2005).

V luči ofenzivnega realizma se lahko razvoj skupine BRICS+ obravnava kot orodje, s katerim njene članice krepijo svojo moč v mednarodnih odnosih za povečanje svojega globalnega vpliva in za uravnoteženje moči zahodnih držav, zlasti držav skupine G7 in Nata. BRICS+ tako obravnavamo kot strateški odziv na to, kako skupina zaznava grožnjo zahodne hegemonije (vključno z ekonomskim, političnim in vojaškim nadzorom svetovnih virov in trgov). Države BRICS+ si prizadevajo za diverzifikacijo svojih zavezništev in okrepitev medsebojnega gospodarskega ter političnega sodelovanja, da bi vzpostavile protiutež zahodni hegemoniji in izboljšale svojo moč v mednarodnih odnosih.

2.1.1 Prihodnost v mednarodnih odnosih z vidika ofenzivnega realizma

Mearsheimer v okviru svojih znanstvenih spoznanj napove propad liberalnega (na pravilih temelječega) unipolarnega mednarodnega reda in razpravlja o prihodnosti mednarodnih odnosov po omenjenem propadu. Po njegovem mnenju je liberalizem obsojen na propad zaradi svojih temeljnih pomanjkljivosti, kot so težave pri širjenju načel in vrednot liberalne demokracije ter procesov demokratizacije, vplivu nacionalizma in dinamiki moči med velikimi silami. Napoveduje, da bo prihodnost v mednarodnih odnosih temeljila na realističnih načelih in se oblikovala na načelu multipolarnosti. Njegova analiza predvideva, da bo intenzivno varnostno tekmovanje med ZDA in Kitajsko osrednja značilnost mednarodnih odnosov v 21. stoletju. Prihodnost v mednarodnih odnosih bo zaznamovana s tekmovalnostjo za pridobivanje moči držav, zato se bo močno povečala potreba po upravljanju sodelovanja med velikimi silami. Zametki multipolarnega svetovnega reda se že kažejo v vzponu Kitajske in obnovljeni moči Rusije. (Mearsheimer, 2019.)

3 Razvoj, širitev, namera in cilji BRICS+

3.1 Ustanovitev BRIC

Kratika BRIC izvira iz leta 2001, ko je ekonomist O'Neill iz družbe Goldman Sachs v svojem poročilu napovedal obetavno rast gospodarstev Brazilije, Rusije, Indije in Kitajske. Te države so že takrat predstavljale pomemben delež svetovne proizvodnje in prebivalstva. Skupina BRIC je bila formalno ustanovljena leta 2006 kot združenje štirih velikih, hitro rastočih gospodarstev, da bi spodbujala dialog in sodelovanje med članicami na področjih gospodarskega razvoja in političnega vpliva. Prvo srečanje voditeljev držav BRIC je potekalo julija 2006 v

Sankt Peterburgu v Rusiji, ob robu informativnega vrha skupine G8. V septembru istega leta se je skupina na prvem srečanju zunanjih ministrov BRIC, ki je potekalo ob robu splošne razprave skupščine ZN v New Yorku, uradno preimenovala v BRIC. Na prvem vrhu BRIC, ki je bil 16. junija 2009 v Rusiji, so države utrdile svoje namere sodelovanja na ekonomskem, političnem in varnostnem področju. Leta 2010 sta bili v Braziliji izraženi potreba in pripravljenost za širitev skupine (Fastepo, 2024).

Leta 2011 se je na letnem srečanju skupine BRIC, ki je potekalo na Kitajskem, uradno pridružila Južna Afrika, zaradi česar se je skupina preimenovala v BRICS. To širitev je motivirala želja po večjem zastopanju Afrike v mednarodnih gospodarskih in političnih razpravah. Na tem vrhu so udeleženci razpravljali in utemeljili željo po oblikovanju nove svetovne ureditve ter zaveznitva med državami globalnega juga. Leta 2012 so na srečanju v Indiji opredelili partnerstvo BRICS kot pomemben dejavnik za krepitev svetovne varnostne stabilnosti in splošne blaginje. (Fastepo, 2024.)

3.2 Ustanovitev Nove razvojne banke in Sporazum o pogojnih rezervah

Leta 2013 so voditelji BRICS na srečanju v Južni Afriki sprejeli odločitev o ustanovitvi nove finančne institucije, ki bi delovala neodvisno od Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada. Banko so poimenovali NDB (*New development bank*; Nova razvojna banka – NRB). Uradno je bila ustanovljena leta 2014 na šestem vrhu BRICS v Fortalezi v Braziliji. Njen glavni namen je podpora projektom, ki spodbujajo gospodarski in trajnostni razvoj, gradnjo prometne infrastrukture, razvoj kmetijstva in čiste energije v državah članicah BRICS+ in drugih državah v razvoju. Banka, ki ima sedež v Šanghaju, je zasnovana tako, da krepi sodelovanje med državami BRICS+ in dopolnjuje prizadevanja večstranskih ter regionalnih finančnih institucij za globalni razvoj, prispevajoč k skupnim zavezam za doseg cilja močne, trajnostne in uravnotežene rasti. Vsaka ustanovna članica ima v NRB enak delež, tj. 20 odstotkov. V letu 2015 so v Rusiji opredelili, da bo banka izdajala kredite v lokalnih valutah držav članic, s čimer se zmanjšuje odvisnost od ameriškega dolarja in krepi finančna suverenost držav BRICS (Global development policy center, 2021).

Leta 2015 so države BRICS podpisale Sporazum o pogojnih rezervah (SPR), finančni mehanizem, zasnovan za zaščito in stabilnost v času globalnih likvidnostnih pritiskov. Sporazum deluje kot alternativa Mednarodnemu denarnemu skladu (MDS) in članicam BRICS zagotavlja dodatno likvidnost

ter finančne vire ob finančnih težavah. Namen sporazuma je okrepiti finančno stabilnost članic s hitrim in učinkovitim dostopom do finančnih sredstev v kriznih situacijah (Global development policy center, 2021). Paulo Nogueira Batista podrobno opisuje finančne mehanizme BRICS, ki vključujejo začetno skupno zavezo v višini 100 milijard ameriških dolarjev. Ta sredstva so razdeljena med članice tako, da Kitajska prispeva 41, Indija, Brazilija in Rusija vsaka po 18, Južna Afrika pa 5 milijard ameriških dolarjev. Glavni cilji teh mehanizmov so zagotavljanje finančne podpore prek instrumentov likvidnosti in previdnostnih ukrepov, obravnavanje kratkoročnih pritiskov na plačilne bilance ter prispevek k svetovni finančni stabilnosti. S temi koraki BRICS dopolnjuje trenutne mednarodne monetarne in finančne ureditve, kar utrjuje njihovo vlogo kot pomembnega igralca v globalnem finančnem sistemu (Batista, 2022).

3.3 Preoblikovanje v BRICS+

Od leta 2021 se BRICS usmerja k nadaljnji širitvi skupine z vključitvijo novih članic. Ta pristop odraža željo po ustvarjanju bolj vključujoče in reprezentativne globalne platforme. Leta 2023 so na vrhu v Južni Afriki izvedli pomembno razpravo o širitvi BRICS v BRICS+. Sklep te razprave je bila objava o nameri sprejema novih držav članic v začetku leta 2024, vključno z Iranom, Egiptom, Etiopijo, Savdsko Arabijo, Argentino in Združenimi arabskimi emirati. To kaže na geografsko in politično diverzifikacijo skupine (Fastepo, 2024). Strateški pomen širitve BRICS+ je poudarjanje namena skupine, da postane močnejši globalni igralec z večjo gospodarsko in politično težo. Vendar pa je prišlo do zapletov. Argentina je po izvolitvi nove vlade spremenila svojo namero glede pridružitve, Savdska Arabija pa je najprej uradno napovedala svojo pridružitve, nato pa sporočila, da uradno še ni članica. Pridružitve Savdske Arabije je zaradi globalno pomembnih strateških implikacij povzročila velik nemir na diplomatskem področju, saj v ozadju poteka boj velesil, zlasti ZDA za pridobitev vpliva nad Savdsko Arabijo (Lu, 2023).

Oktobra 2024 bo v Rusiji potekalo letno srečanje BRICS+, ki se napoveduje kot prelomno in zgodovinsko. Na dnevnem redu srečanja bodo teme, ki odražajo ambicije skupine za nadaljnjo konsolidacijo in širitev vpliva v mednarodnih odnosih. Med glavnimi točkami razprave bodo:

1. **Oblikovanje skupne valute BRICS+.** Razprava o možnosti uvedbe skupne valute, ki bi bila vezana na zlato in bi okrepila gospodarsko suverenost članic in zmanjšala njihovo odvisnost od ameriškega dolarja.

2. **Nova širitev BRICS+.** Pregled prošelj za pridružitve, ki jih je podalo več kot 40 držav globalnega juga, kar kaže na naraščajoče zanimanje za pridružitve.
3. **Uporaba lokalnih valut v medsebojni trgovini.** Predlogi za spodbujanje uporabe nacionalnih valut v trgovini med članicami, kar bi lahko bil vmesni korak pred uvedbo skupne valute.
4. **Izboljšanje sodelovanja na ekonomskem področju.** Okrepitev vloge in moči Nove razvojne banke, ki bi postala še bolj resna alternativa Svetovni banki in Mednarodnemu denarnemu skladu. Razprava bo obsegala tudi povečanje sodelovanja v digitalni ekonomiji in kibernetiki varnosti.
5. **Ustanovitev stalne komisije za transport.** Komisija bi bila zadolžena za promocijo in razvoj logistike znotraj BRICS+, kar bi olajšalo trgovino in izmenjavo med državami članicami.
6. **Raziskave v vesolju.** Predlog za vzpostavitev skupnih vesoljskih zmogljivosti med državami BRICS+, kar bi spodbudilo tehnični in znanstveni napredek.
7. **Socialno-ekonomski izzivi.** Osredotočanje na zmanjševanje revščine, izboljšanje zdravstvenega varstva, izobraževanje, boj proti neenakosti in nezaposlenosti.

To srečanje bo ključno za določitev prihodnje smeri BRICS+, saj bodo odločitve, sprejete na tem vrhu, neposredno vplivale na globalno politično in ekonomsko dinamiko (Fastepo, 2024).

3.4 Namera, strateški cilji, načela BRICS+ in širitve

Nizhnikaua raziskuje, kako Rusija uporablja BRICS+ kot ključno komponento strategije, zlasti v obdobju napetih odnosov z Zahodom. Avtor pojasnjuje, da Rusija skozi BRICS+ spodbuja vzpostavitev novih partnerstev s državami globalnega juga, da bi vzpostavila večplastne mednarodne odnose. Meni, da je ruski strateški cilj preoblikovati svetovni red z razvojem alternativnih centrov globalnega upravljanja, ki bi podpirali koncept multipolarnega sveta, s tem pa zmanjšali prevlado Zahoda in preoblikovali svetovni red, v katerem bi pomembno vlogo igrali akterji z globalnega juga (Nizhnikaua, 2024).

Za dosego takega strateškega cilja države članice BRICS+ izvajajo ključne politike: povečanje mednarodne trgovine med državami članicami skupine, trgovanje med državami članicami skupine v lokalnih valutah, aktivno izvajanje procesa

dedolarizacije, vzpostavitev alternative sistemu SWIFT v mednarodni trgovini in mednarodnih finančnih transakcijah, nadaljevanje širitve članstva BRICS+, povečanje neodvisnosti od ekonomskih in finančnih sankcij Zahoda in povečanje bogastva in kupne moči v državah BRICS+ (Global perspectives, 2023).

BRICS+ se torej aktivno zavzema za reforme globalnega upravljanja zaradi boljše zastopanosti in večjega vpliva v mednarodnih finančnih in političnih institucijah. Primer je prizadevanje za izvedbo reforme Varnostnega sveta Združenih narodov, s čimer si prizadevajo za večjo reprezentativno zastopanost, kar bi omogočilo bolj uravnoteženo odločanje in večji vpliv na globalno politiko (Asif, 2023). Spodbuja uporabo napredne tehnologije za pospeševanje inovacij in industrijskega razvoja, s posebnim poudarkom na digitalni ekonomiji, tehnologijah čiste energije in visokotehnološkem sektorju. Investira v izobraževanje in usposabljanje ter podpira inovativno gospodarstvo, pri čemer si prizadeva za izmenjavo znanja in strokovnjakov med članicami (Global perspectives, 2023). Skupina BRICS+ si s strateško širitvijo prizadeva povečati svoj gospodarski vpliv z vključevanjem držav, ki so ključni proizvajalci surovin in imajo geostrateško pomembne lokacije. Primer takega pristopa je vključitev Egipta, ki leži ob Sueškem prekopu, eni od ključnih svetovnih trgovskih poti. Ta strategija ne samo da omogoča BRICS+ boljši dostop do ključnih virov, temveč tudi izboljšuje logistične povezave in trgovinske tokove, kar nadalje krepi gospodarski položaj in vpliv skupine na globalni ravni (Global perspectives, 2023).

Poseben poudarek namenjajo krepitvi izmenjav med ljudmi, saj to področje vidijo kot ključno za razvoj tesnejšega sodelovanja na področjih kulture, športa, izobraževanja in medijev. Cilj je poglobiti medsebojno razumevanje in spodbujati prijateljstvo med prebivalci držav BRICS+. Pristop ne le spodbuja duha odprtosti in vključevanja, temveč tudi omogoča medsebojno učenje, kar krepi socialne in kulturne vezi med članicami. S takšno strategijo BRICS+ podpira idejo, da je za trajnostno in učinkovito mednarodno sodelovanje treba graditi na trdnih temeljih medosebnih odnosov in skupnih razumevanj. (Global perspectives, 2023).

3.5 Nasprotovanje neokolonializmu

Po mnenju držav BRICS+ so zahodne globalne liberalne neokolonialne gospodarske institucije v preteklosti ovirale razvoj in rast držav v razvoju (držav globalnega juga). Še vedno namreč prevladuje percepcija trpljenja zaradi izkoriščanja njihovih naravnih in človeških virov ter zatiranje lokalnih kultur

in gospodarstev. Kolonializem je pustil globoko sled na političnih, kulturnih in družbenih strukturah v teh državah, vključno z vprašanji identitete, jezika in izobraževanja. Države BRICS+ tako še vedno razumejo neenakost kot posledico kolonialne preteklosti. Zato si prizadevajo za zmanjšanje odvisnosti od omenjenih institucij (Fastepo, 2024).

4 Vidik moči BRICS+

Skladno s teorijo ofenzivnega realizma v mednarodnih odnosih sta ekonomska moč in število prebivalcev ključna elementa moči države. Z analizo teh dveh dejavnikov bomo osvetlili, kako se države BRICS+ uvrščajo v globalni kontekst moči v prvi polovici leta 2024.

4.1 Analiza demografskih podatkov za države BRICS+ v prvi polovici leta 2024

Države BRICS+ imajo skupaj več kot tri milijarde prebivalcev, kar je približno 45 odstotkov svetovnega prebivalstva. Demografska slika podrobneje:

- **Indija** je trenutno najbolj naseljena država v skupini BRICS+, s skoraj 1,43 milijarde prebivalcev, kar je skoraj 18 % svetovnega prebivalstva. Z rastjo 0,81 % letno poudarja svoj demografski in potencialni ekonomski vpliv.
- **Kitajska** ima skoraj enako število prebivalcev kot Indija, vendar pa njen rahli upad prebivalstva (-0,02 %) kaže na demografske izzive.
- **Brazilijska** in **Rusija** predstavljata pomembne regionalne sile v Latinski Ameriki in Evraziji. Brazilija z več kot 216 milijoni prebivalcev še vedno opazna rast, medtem ko Rusija s 144 milijoni prebivalcev opazna rahel upad.
- **Egipt** in **Etiopija** sta ključni državi v Afriki z močno rastjo prebivalstva. Etiopija, z najvišjo rastjo med navedenimi državami (2,55 % letno), in Egipt, z 1,56 % rastjo letno, poudarjata svoj vpliv in potencial v afriškem kontekstu.
- **Iran**, **Južna Afrika** in **Združeni arabski emirati** dodatno prispevajo k raznovrstnosti in razširjenosti BRICS+. Iransko in južnoafriško prebivalstvo opazna stabilno rast, medtem ko so Združeni arabski emirati manjša, vendar strateško pomembna država zaradi svoje geografske lege in gospodarskega vpliva.

S poudarkom na teh demografskih trendih BRICS+ izkazuje potencial za prihodnjo gospodarsko rast in vpliv v mednarodnih odnosih. V povezavi z

ofenzivnim realizmom lahko uporabi svojo številčnost in rast prebivalstva kot strateško prednost v prizadevanjih za večji vpliv na globalni ravni (Worldometer, 2024).

4.2 Ekonomska moč BRICS+

Caballero analizira ekonomsko konkurenčnost držav BRICS+ za januar 2024. Poudarja, da predstavljajo 33 % svetovnega bruto družbenega proizvoda in imajo pomembno vlogo v svetovni proizvodnji nafte. Pri tem razkriva tudi pomembne trende v rasti premoženja držav BRICS+ od leta 2013 do leta 2023, kjer sta Kitajska in Indija izstopali s svojo impresivno rastjo. Skupna rast premoženja za BRICS+ je v tem obdobju znašala 54 %, kar kaže na znatno povečanje kupne moči in bogastva teh držav na globalni ravni. Ta trend je pomemben pokazatelj ekonomskega vzpona držav BRICS+ in njihove vse večje vloge v svetovni ekonomiji (Caballero, 2024).

Glede na rast BDP v letu 2023 so največje države BRICS+ pokazale robustno ekonomsko rast. Indija je vodila s 7,8 % rastjo, sledijo Kitajska s 5,2 %, Iran s 4,7 %, Rusija s 3,6 %, Združeni arabski emirati s 3,4 % in Brazilija z 2,9 %. Te številke kažejo na dinamičen ekonomski napredek, ki ga dosegajo države BRICS+ (IMF, 2024).

4.3 Vpliv na globalni finančni sistem in proces dedolarizacije

Od leta 1944, ko je bil sklenjen Brettonwoodski sporazum, se je večina globalne trgovine opravljala v ameriških dolarjih, s čimer je ta valuta postala prevladujoča na svetovnem trgu. Po prekinitvi zlatega standarda leta 1971, ko dolar ni bil več neposredno vezan na zlato, so se pojavili številni, vendar neuspešni poskusi zamenjave z alternativnimi valutami v mednarodni trgovini; prizadevanja držav, kot sta Libija in Irak, so bila neuspešna. Poskusi Rusije za približevanje evroatlantskim strukturam v začetku 21. stoletja niso bili uspešni. Po državnem udaru v Ukrajini leta 2014 in ruski aneksiji Krima je v Ukrajini izbruhnila vojna, kar je Rusijo spodbudilo k sprejetju politike ekonomske in finančne neodvisnosti od Zahoda. V Rusiji pod Putinovim vodstvom liberalna paradigma ni uspela. Rusija je svojo nacionalno varnostno strategijo opredelila skozi prizmo realizma. Izkoristila je BRICS kot platformo za krepitev sistema, ki je neodvisen od zahodnega vpliva (Diesen, 2024).

Kot odziv na vojno v Ukrajini so ZDA in EU uvedle obsežne ekonomske in finančne sankcije proti Rusiji. Med pomembnejšimi je bilo onemogočanje dostopa Rusije do mednarodnega sistema trgovanja SWIFT in zamrznitev približno 300 milijard ameriških dolarjev premoženja ruske centralne banke. V letu 2024 potekajo v ZDA in EU intenzivne razprave o morebitnem trajnem zasegu zamrznjenega premoženja. Aprila 2024 je ameriški kongres sprejel odločitev, ki predsedniku ZDA omogoča izvedbo tega zasega. Profesor Mulder z Univerze Cornell in ameriški senator Paul izražata zaskrbljenost, da bi taki ukrepi lahko škodovali globalnemu zaupanju v vodilno vlogo ZDA v svetovni ekonomiji in v dolar kot svetovno rezervno valuto. Opozarjata, da bi lahko take poteze pospešile globalni proces dedolarizacije, ki bi dolgoročno negativno vplival na finančno in ekonomsko moč ZDA. Njuna skrb izhaja iz bojazni, da bi se države globalnega juga lahko odvrnile od uporabe dolarja, če bi prepoznale, da lahko ZDA arbitrarno upravljajo mednarodne sredstva (Paul, 2024).

Vse več voditeljev držav globalnega juga je prepoznalo uporabo ameriškega dolarja kot orodja za širjenje zahodne hegemonije. Zaradi groženj z ekonomskimi in finančnimi sankcijami so spoznali, da bi se lahko znašli v podobni situaciji kot Rusija. To je privedlo do upada zaupanja v dolar. Okrepila se je percepcija o nujnosti ekonomske in finančne neodvisnosti od dolarja. Kot odziv na te razmere so se številne države začele zgledovati po politikah Rusije, Kitajske in Irana, ki so že začele trgovati med seboj v svojih nacionalnih valutah, s čimer so se izognile uporabi dolarja. Ta proces, poimenovan kot dedolarizacija, se je v letu 2024 zaradi tega še okrepil znotraj skupine BRICS+ in držav, ki so zaprosile za članstvo v tej organizaciji. (Africa reloaded, 2024.)

Izjemno visok dolg ZDA, ki v aprilu 2024 znaša več kot 35 trilijonov ameriških dolarjev ali 123 % BDP, dodatno spodbuja proces dedolarizacije. Izjava Powlla, direktorja ameriške centralne banke, ki je dolg ZDA označil kot »nevzdržen«, dodatno krepi zaskrbljenost glede dolgoročne stabilnosti dolarja kot svetovne rezervne valute. Napovedani proračunski primanjkljaj ZDA, ki naj bi v letih 2024 in 2025 povzročil povečanje dolga za skoraj tri trilijone dolarjev, nakazuje nadaljnjo negotovost. Takšna finančna politika lahko postavi vprašanja o sposobnosti ZDA za obvladovanje svojih dolgov brez tiskanja več denarja, kar bi lahko vodilo v inflacijo ali celo hiperinflacijo. Ta trend ne le da zmanjšuje globalno dominacijo dolarja, temveč tudi potencialno zmanjšuje ekonomski vpliv ZDA na svetovnem prizorišču (Paul, 2024).

Kitajska, drugi največji imetnik ameriških obveznic s 782 milijardami dolarjev vrednosti, izvaja strategijo zmanjšanja svoje izpostavljenosti ameriškemu dolgu. V zadnjih letih je jasno nakazala trend prodaje ameriških obveznic in nakupa zlata. S tem izvaja strategijo oddaljevanja od odvisnosti, ki jo prinaša lastništvo dolga ZDA. Podobno tudi preostale države BRICS+ prodajajo ameriške obveznice in hkrati krepijo rezerve v zlato. Centralne banke intenzivno kupujejo zlato, kar kaže na prizadevanja za diverzifikacijo rezerv in iskanje stabilnejših naložb (Pringle, 2024).

Izjava Dimona, predsednika uprave JP Morgan, v začetku leta 2024, da se »Washington zaradi rekordnega dolga ZDA spoprijema z uporom svetovnih trgov: to je prepad, proti kateremu se peljemo s hitrostjo sto kilometrov na uro«, osvetljuje realnost (Pringle, 2024). Hitro naraščanje ameriškega dolga, ki po podatkih iz leta 2024 naraste za trilijon ameriških dolarjev vsakih sto dni, pomeni resno finančno breme za ZDA, zlasti v luči prihajajočega zapadlega dolga v višini deset trilijonov dolarjev. To povečuje pritisk na ameriško vlado, saj je potreba po refinanciranju tega dolga vedno bolj očitna in nujna. (De Rugy, 2024.) Powell, predsednik ameriške centralne banke, je februarja 2024 poudaril resno skrb glede finančne odpornosti ZDA. Opozoril je na nevzdržno finančno situacijo ZDA, saj se javni dolg povečuje hitreje kot raste nacionalna ekonomija. To razmerje pomeni, da dolg raste v absolutnih številkah in kot delež BDP, kar ustvarja globalno negotovost glede sposobnosti ZDA za upravljanje svojih dolgoročnih finančnih obveznosti (Powell, 2024).

Analiza, objavljena v Bloombergu aprila 2024, ki temelji na milijonu simulacij vzdržljivosti ameriškega dolga, kaže, da kar 88 % simulacij napoveduje finančno krizo zaradi nevzdržnega ameriškega dolga (Anstey, 2024). Ob upoštevanju teh napovedi se pričakuje, da bodo države BRICS+ še bolj aktivne pri zmanjševanju svoje izpostavljenosti ameriškemu dolgu. Krepitev prodaje ameriškega dolga in diverzifikacija v zlato s strani Kitajske in drugih držav BRICS+ lahko povzroči večje geopolitične napetosti med ZDA in Kitajsko. Ameriška percepcija te poteze dojema kot ogrožanje svoje finančne dominacije, medtem ko Kitajska in druge države BRICS+ dojemajo to kot nujno potrebno samozaščito (Anstey, 2024).

V začetku leta 2024 so nove članice BRICS+ (Združeni arabski emirati, Iran in Egipt) začele izvajati politiko trgovanja v nacionalnih valutah. Savdska Arabija je sporočila, da v trgovanju z nafto s Kitajsko uporablja juan, podobno pa Iran trguje z državami BRICS+ v lokalnih valutah. Zimbabve, ki je pred pridružitvijo BRICS+ začel proces dedolarizacije, je zaprosil za posojila pri NRB v lokalni valuti

in začel kopičiti zlato za vezavo svoje valute na zlato. Nigerija, ki prav tako želi pristopiti k BRICS+, je že napovedala prodajo nafte v nacionalni valuti, nigerijski nairi, namesto v dolarjih.

Schiff v svoji analizi obravnava posledice dedolarizacije za ZDA, pri čemer napoveduje zgodovinski padec vrednosti dolarja in sočasno krepitev zlata. Opozarja na visoko verjetnost globalnih ekonomskih in finančnih premikov, ki bodo nastali kot posledica širitve skupine BRICS+ in prehoda od trgovine, ki temelji na dolarju. Ta premik bo po njegovem mnenju preoblikoval globalno ekonomijo (Schiff, 2023).

4.4 Geopolitična dinamika znotraj BRICS+ in ranljivosti

Dinamika znotraj BRICS+ je kompleksna zaradi različnosti političnih sistemov, gospodarskih interesov in zunanje politike njenih članic. Ta raznovrstnost lahko pomeni izziv pri oblikovanju enotnih stališč do ključnih mednarodnih vprašanj. Članice BRICS+ nimajo vedno enotnega odnosa do zahodnih držav. Zlasti Indija si prizadeva za vzdrževanje močnih gospodarskih in diplomatskih vezi z Zahodom. Prav tako še ni jasno, kako bodo pomembne odločitve v prihodnosti sprejemali v Savdski Arabiji (Fofack, 2023).

Pomembno je poudariti občasno napet, celo sovražen odnos med Indijo in Kitajsko, kar dodatno zapleta dinamiko znotraj BRICS+. Primer tega je nedavni spor glede vpliva na Maldivih. Do leta 2024 je bila indijska vojska prisotna na Maldivih, vendar so Indijci, tako vojaški kot civilni del, zaradi kitajskega pritiska morali zapustiti otoke. Maldivi so nato sklenili obrambni sporazum s Kitajsko, kar kaže na njihov premik od Indije h Kitajski. Ta dogodek ne le da poudarja regionalne napetosti med dvema članicama BRICS+, temveč tudi kaže na morebitne težave pri usklajevanju skupnih politik zaradi dvostranskih sporov med članicami (Firstpost, 2024).

Ključni izzivi, s katerimi se spoprijema BRICS+, obsegajo kompleksnost dosega soglasja med članicami, ki se povečuje z vključevanjem novih držav. Poleg tega se morajo države članice spoprijeti z vprašanji, povezanimi s skladnostjo s humanitarnim pravom in človekovimi pravicami, zlasti kadar gre za obravnavo lastnih kršitev mednarodnega humanitarnega prava, demokracije in temeljnih svoboščin. Te razlike in ranljivosti lahko pomenijo oviro za učinkovitejše skupno delovanje BRICS+ na mednarodni ravni. Proces dogovarjanja o skupnih politikah postaja bolj zahteven, kar nasprotnikom BRICS+ daje priložnost, da izkoristijo te

notranje razlike in ranljivosti za doseg svojih strateških ciljev (Chicago council of global affairs, 2023).

5 Razprava

Prehod iz unipolarne v multipolarno svetovno ureditev je zaznamovan z vodilno vlogo Rusije in Kitajske, ki ju pri tem podpirajo številne države globalnega juga. Te države ob upoštevanju realizacije vključitve novih članic v BRICS+ v drugi polovici leta 2024 predstavljajo večino svetovnega prebivalstva. Cilj tega prehoda je vzpostaviti ravnotežje moči, ki upošteva nacionalne interese vseh ključnih svetovnih sil in preprečuje enostransko vsiljevanje pravil na podlagi hegemonije ter univerzalizma.

Po koncu hladne vojne so ZDA uresničevale nacionalne interese z vsemi inštrumenti moči države. Namera Nata glede širitve v Ukrajino in Gruzijo je povečala napetosti z Rusijo, ki je to razumela kot eksistencialno grožnjo. Po mnenju Diesna je vojna v Ukrajini pospešila aktivnosti in politike, ki vodijo v multipolarno svetovno ureditev. Po ruski agresiji februarja 2022 so se že marca istega leta v Istanbulu začrtali pogoji za mirovni sporazum. Iz perspektive Nata je bil namen nadaljnje eskalacije vojne v Ukrajini po mnenju Diesna oslabiti Rusijo kot strateškega nasprotnika in poslati odločno sporočilo Kitajski kot strateškemu tekmecu. Zavarovanje svetovnega reda liberalne hegemonije bi bilo zagotovljeno. Po drugi strani Diesen meni, da bi ruska zmaga v Ukrajini prinesla novo ravnotežje v mednarodnih odnosih, saj bi to pomenilo premik moči in vpliva, kar bi vodilo k multipolarnemu svetovnemu redu (Diesen, 2024).

Vojna v Ukrajini s tega vidika predstavlja konflikt med dvema tekmovalnima svetovnima redoma: liberalno hegemonijo oziroma unipolarnim redom in multipolarnim redom. Na tej podlagi lahko razumemo, zakaj sta Nato in Rusija tako veliko vložila v ukrajinsko vojno, celo do točke tveganja začetka tretje svetovne vojne ali jedrskega spopada. Živimo torej v obdobju nestabilnosti in nereda, ki je značilno za čas prehoda med starim in novim svetovnim redom, ko se stari sistem sesuva, novi pa še ni v celoti vzpostavljen. Medtem ko so ZDA in njihovi zavezniki uvedli obsežne sankcije proti Rusiji, večina sveta ni sledila temu pristopu. Sočasno je ekonomski vzpon Kitajske začel izzivati globalno prevlado ZDA. Države globalnega juga so okrepile svoja prizadevanja za multipolarnost tako v ekonomskih kot političnih strukturah. BRICS+ je za izvajanje te strategije zelo priročen.

Notranje razlike in ranljivosti znotraj BRICS+ lahko predstavljajo ovire za njeno učinkovito delovanje na mednarodni ravni. Ko se skupina širi, postaja usklajevanje skupnih politik še zahtevnejše. Politični odnosi med državami BRICS+ so zapleteni in krhki, kar vpliva na njihovo stabilnost in kohezijo. Te notranje dinamike lahko nasprotniki BRICS+ izkoristijo kot priložnost za doseganje lastnih ciljev in strategij. V prihodnjih letih bo ravnotežje med izzivi in priložnostmi ključno za določanje vloge in vpliva BRICS+ v globalnem političnem in gospodarskem okolju. Uspeh skupine bo predvsem odvisen od sposobnosti držav članic, da vzpostavijo pragmatično sodelovanje in skupno vizijo. Notranja kohezija, enotnost in zaupanje bodo ključni za doseganje teh ciljev.

Prihodnost BRICS+ bo močno odvisna od učinkovitosti izvedbe načrtovanih aktivnosti v drugi polovici leta 2024. Uvedba nove skupne valute BRICS+ (vezane na zlato) bi pomenila drzen korak k povečanju neodvisnosti. Dodatno bi zmanjšala zaupanje v dolar in njegovo prevlado v mednarodni trgovini ter pospešila proces dedolarizacije. Trenutno živimo v prelomnem in občutljivem obdobju mednarodnih odnosov, v katerem bodo imele strateške odločitve pomembnih globalnih igralcev izjemen vpliv na oblikovanje svetovne ureditve v prihodnosti.

6 Sklep

Prispevek razkriva ključne trende in dinamike, ki oblikujejo trenutno in prihodnjo vlogo BRICS+ v svetovni geopolitiki. Poudarja, kako širitev in rast te skupine izpodbijata trenutni globalni red, in aktivno spodbuja vzpostavitev multipolarnega reda, ki bo bolje odražal raznovrstnost in dinamičnost sodobnih mednarodnih odnosov. BRICS+ se ne predstavlja le kot ekonomska sila, temveč vse bolj kot politični in varnostni igralec, ki si prizadeva za preoblikovanje mednarodnih odnosov na (po njihovem mnenju) bolj pravičen in uravnotežen način. Z razvojem lastnih finančnih institucij (NRB) in pobudami za pospešitev procesa dedolarizacije kaže močan interes po zmanjšanju odvisnosti od zahodnega vodenega liberalnega globalnega finančnega sistema.

Notranje razlike in politična dinamika med članicami BRICS+ ostajajo izziv, ki bi lahko vplival na kohezijo in skupno strategijo skupine. Skupina BRICS+ stoji na razpotju med trenutnim unipolarnim in prihodnjim multipolarnim svetovnim redom, v katerem bo njena uspešnost odvisna od zmožnosti premagovanja notranjih razlik in učinkovitega odzivanja na globalne izzive. Odločitve, sprejete

na prihajajočih vrhovih in srečanjih, bodo močno vplivale na globalne politične in ekonomske razmere, s tem pa tudi na prihodnost mednarodne skupnosti.

7 Literatura in viri

1. Africa reloaded, 2024. *Egypt Officially Ditches The US Dollar After Joining Brics*. [Online]. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=F2b5GCMxP3g>. [19. 2. 2024].
2. Anstey, C., 2024. *A Million Simulations Shows US Debt Danger*. [Online]. Dostopno na: <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2024-04-02/a-million-simulations-shows-us-debt-danger>. [2. 4. 2024].
3. Asif, J., 2023. *BRICS+: Experts Explain What the Strategic Entry of Six New Nations Means for Bloc*. [Online]. Dostopno na: <https://www.transcend.org/tms/2023/09/brics-experts-explain-what-the-strategic-entry-of-six-new-nations-means-for-bloc/>. [25. 9. 2023].
4. Batista, P., 2022. *The BRICS and the Financing Mechanisms They Created*. Kindle edition.
5. Caballero J., 2024. *The Competitiveness Strengths of the Expanded BRICS*. [Online]. Dostopno na: <https://www.henleyglobal.com/publications/brics-wealth-report/competitiveness-strengths-expanded-brics>. [7. 1. 2024].
6. Chicago council of global affairs, 2023. *BRICS Expansion Explained: New Members, New Challenges*. [Online]. Dostopno na: <https://globalaffairs.org/commentary-and-analysis/podcasts/brics-expansion-explained-new-members-new-challenges>. [28. 9. 2024].
7. De Rugy, E., 2024. *\$10 Trillion in U.S. Government Bonds for Sale in 2024*. [Online]. Dostopno na: <https://www.nationalreview.com/corner/10-trillion-in-u-s-government-bonds-for-sale-in-2024/>. [6. 2. 2024].
8. Diesen, G., 2024. *The Ukraine War & the Eurasian World Order*. Kindle edition.
9. Fastepo, 2024. *BRICS expansion: BRICS rejects World Bank and IMF*. [Online]. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=7n0RgujTspE&t=138s>. [27. 2. 2024].
10. Fastepo, 2024. *BRICS summit 2024: BRICS Currency or Local Currency*. [Online]. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=uJLo3xHjWAE>. [18. 2. 2024].
11. Firstpost, 2024. *The Maldives Signs Defence Agreement with China | Vantage with Palki Sharma*. [Online]. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=1lihcpqgWeU>. [5. 3. 2024].

12. Fofack, H., 2023. *Piece by piece, the BRICS really are building a multipolar world*. [Online]. Dostopno na: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/piece-by-piece-the-brics-really-are-building-a-multipolar-world/>. [23. 8. 2023].
13. Fox, M., 2024. *The U. S. national debt is rising by \$1 trillion about every 100 days*. [Online]. Dostopno na: <https://www.cnbc.com/2024/03/01/the-us-national-debt-is-rising-by-1-trillion-about-every-100-days.html>. [1. 3. 2024].
14. Global development policy center, 2021. *The BRICS and the Financing Mechanisms They Created: Progress and Shortcomings*. [Online]. Dostopno na: <https://www.bu.edu/gdp/2021/10/26/the-brics-and-the-financing-mechanisms-they-created-progress-and-shortcomings/>. [26. 10. 2021].
15. Global perspectives, 2023. *The BRICS Summit 2023: Seeking an Alternate World Order?* [Online]. Dostopno na: <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/brics-summit-2023-seeking-alternate-world-order>. [31. 8. 2023].
16. IMF, 2024. *Real GDP growth*. [Online]. Dostopno na: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD. [22. 4. 2024].
17. Kanapi, H., 2023. *\$17,400,000,000 in US Treasuries Dumped by BRICS Nations China, Brazil and Saudi Arabia in One Month*. [Online]. Dostopno na: <https://dailyhodl.com/2023/10/06/17400000000-in-us-treasuries-dumped-by-brics-nations-china-brazil-and-saudi-arabia-in-one-month/>. [6. 10. 2023].
18. Lu, M., 2023. *Visualizing the BRICS Expansion in 4 Charts*. [Online]. Dostopno na: <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-the-brics-expansion-in-4-charts/>. [24. 8. 2023].
19. Mearsheimer, J., 2019. Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order. *International Security*.. 43, No. 4 (Spring 2019), pp. 7–50. [Online]. Dostopno na: doi.org/10.1162/ISEC_a_00342. [18. 2. 2024].
20. Nizhnikau, R., 2024. *Russia, BRICS, and the Multi-Polar Future*. [Online]. Dostopno na: <https://www.henleyglobal.com/publications/brics-wealth-report/russia-brics-and-future-global-order>. [30.1. 2024].
21. Paul, R., 2024. *Seizing russiona assets: a feel good bill that will absolutely boomerang*. [Online]. Dostopno na: <https://responsiblestatecraft.org/russian-frozen-assets-ukraine/>. [15. 2. 2024].
22. Paul, R., 2024. *That's What This Really Is About': Rand Paul Excoriates Ukraine Aid Bill*. [Online]. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=pQjdcRO-cl0>. [19. 2. 2024].

23. Powell, J., 2024. *Full 2024 60 Minutes interview transcript*. [Online]. Dostopno na: <https://www.cbsnews.com/news/full-transcript-fed-chair-jerome-powell-60-minutes-interview-economy/>. [4. 2. 2024].
24. Pringle, E., 2024. *Fortune: Jamie Dimon Says Washington Faces a Global market 'Rebellion' Over Record U.S. Debt: 'It is a Cliff, We're Going 60 Mph Towards it'*. [Online]. Dostopno na: <https://www.learcapital.com/news-blog/dimonnationaldebtiscliff/>. [30. 1. 2024].
25. Schiff, P., 2023. *A Death Blow Is Coming for the Dollar and People Will Run to Gold*. [Online]. Dostopno na: <https://schiffgold.com/interviews/peter-schiff-a-death-blow-is-coming-for-the-dollar-and-people-will-run-to-gold/>. [19. 4. 2023].
26. Toft, P., 2005. *John J. Mearsheimer: an offensive realist between geopolitics and power*. *Int Relat Dev.* 8, 381–408 (2005). [Online]. Dostopno na: <https://doi.org/10.1057/palgrave.jird.1800065>. [18. 2. 2024].
27. Waltz, K., 1979. *Theory of International Politics*. Addison-Wesley series in political science. Univerza v Michiganu: McGraw-Hill. Digitalna izdaja, 2008.
28. Worldometer, 2024. *Current World Population*. [Online]. Dostopno na: <https://www.worldometers.info/world-population/>. [22. 4. 2024].

Nordijsko obrambno sodelovanje v luči mednarodne varnosti

The Nordic Defence Cooperation in the context of international security

Povzetek

Prispevek kritično obravnava mednarodno organizacijo Nordijsko obrambno sodelovanje (NORDEFECO), njeno vlogo, pomen in vpliv na svetovni mednarodni red ter varnost. Ugotovitve kažejo, da NORDEFECO predstavlja uspešno mednarodno obrambno sodelovanje, ki ima vpliv v nordijski regiji in širšem mednarodnem prostoru. Danes je organizacija pomemben mednarodni inštrument, saj je nordijskobaltskoarktično območje iz vojaških in geografskih razlogov postalo pomemben strateški prostor, ki hkrati predstavlja geografsko mejo med Natom in Rusijo. Njen glavni cilj je obvladovanje ruskega izziva za zagotavljanje severnoevropske varnosti, kar je mogoče doseči z izboljšanjem sposobnosti nordijskih držav za skupno vojaško delovanje v kriznih in vojnih razmerah, skupaj z Natom.

Ključne besede: *nordijske države, varnostna skupnost, mednarodno obrambno sodelovanje, NORDEFECO, Nato.*

Abstract

This article critically examines the role, importance and impact of the Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO) on the global international order and security. The findings show that NORDEFECO is an example of a successful international defence cooperation influencing both the Nordic region and a broader international area. Today, the organization is an important international actor, as the Nordic-Baltic-Arctic area has become an important strategic region for military and geographical reasons, while also constituting a geographical border between NATO and Russia. NORDEFECO's main objective is to meet the

Russian challenge in order to ensure the security of Northern Europe, which can be achieved by improving the Nordic countries' capacity for joint military action in crisis and war situations, in conjunction with NATO.

Keywords: *Nordic countries, security community, international defence cooperation, NORDEFCO, NATO.*

1 Uvod

Nordijske države¹ pogosto označujemo kot napredne in proaktivne. Saxi navaja, da je njihov družbeni in gospodarski model ustvaril bogate ter hkrati tudi enakovredne družbe, v katerih so razredne razlike in omejitve glede na spol praktično izginile. Njihov politični model, za katerega je značilna usklajena, strpna in dobro delujoča parlamentarna demokracija, je bil od medvojnega obdobja model za preostale demokracije (Saxi, 2019). Za nordijske države je značilno, da imajo dolgo tradicijo tesnega političnega in kulturnega sodelovanja. To sodelovanje velja tudi za področje obrambne in varnostne politike, imenovano Nordijsko obrambno sodelovanje (angl. *Nordic Defence Cooperation, NORDEFCO*), ki je bilo vzpostavljeno v začetku 21. stoletja in ga sestavljajo Danska, Finska, Islandija, Norveška in Švedska. Njegov splošni namen so krepitev nacionalne obrambe sodelujočih držav, iskanje in raziskovanje skupnih sinergij ter učinkovitih skupnih rešitev v regiji in širše, kar pravzaprav označuje značilnosti zavezništva. V Sporazumu o medsebojnem sodelovanju (Memorandum of Understanding on Nordic Defence Cooperation, 2009, 1) je poudarjeno, da želi vzpostaviti celosten okvir za vse dejavnosti nordijskega obrambnega sodelovanja na področju zmogljivosti, politik, oboroževanja in vojaških operacij.

NORDEFCO je v svoji kratki zgodovini šel skozi različna obdobja, v katerih je dosegal spodbudne in manj spodbudne rezultate. V začetnem obdobju je v zavezništvu veljal kot model zelo uspešnega obrambnega partnerstva (Dahl, 2014), v obdobju od 2011 do 2014 pa je na področju skupnega razvoja in nabave oboroževanja doživel dvome in nezadovoljstvo med članicami, saj ni dosegal pričakovanih ciljev. Ruska aneksija Krima je v začetku leta 2014 pomenila pravi preobrat, saj je nordijsko sodelovanje dobilo novo, nadgrajeno, aktivno operativno vlogo. To je dalo nov zagon organizaciji kot modelu mednarodne obrambne skupnosti, ki s svojim delovanjem vpliva na regijski in mednarodni varnostni

¹ Zaradi geografske, zgodovinske in kulturne sorodnosti med nordijske države prištevamo pet držav: Norveško, Švedsko, Finsko, Islandijo in Dansko ter njihove odvisne ozemeljske skupnosti, Grenlandijo, Ferske otoke in Ålandske otoke (Grizold idr., 2015, 54–55).

red. Raziskave o NORDEFECO so pogosto predmet akademskih in političnih analiz regionalne varnosti ter mednarodnih obrambnih sodelovanj. Kljub temu da ni specifičnih imen posameznih avtorjev, ki bi proučevali le NORDEFECO, se številni znanstveniki, kot so Tapani Vaahtoranta, Ann Sofie Dahl, Karl Deutsch, Hakon Lunde Saxi ter posamezne raziskovalne institucije, kot so SIPRI, ECFR, Centri za nordijske študije v okviru proučevanja evropske varnosti, obrambne politike in nordijskih študij, ukvarjajo z obravnavanim zavezništvom. Na podlagi njihovih ugotovitev, znanstvenih razprav in analize uradnih dokumentov bomo v prispevku proučili pomen NORDEFECO za nordijske države in varnost v njihovi širši regiji.

V prispevku obravnavamo ključno raziskovalno vprašanje, ki se osredotoča na razumevanje vloge in vpliva NORDEFECO na regionalni in svetovni mednarodni red. To pa pomeni, da je pri iskanju odgovora na raziskovalno vprašanje treba najprej proučiti njegovo vlogo, moč in pomen, zlasti z vidika zmožnost obvladovanja ruskega izziva za zagotavljanje severnoevropske varnosti. Uporabljena metodologija temelji na kvalitativni analizi sekundarnih in primarnih pisnih virov. Z deskriptivno metodo smo nato razčlenili in opisali delovanje NORDEFECO, s kavzalno metodo pa ugotavljali še vzročno posledično povezanost med njim in drugimi deležniki mednarodnega sodelovanja v nordijski regiji. Prispevek poleg teoretične predstavitve teme obsega še zgodovinski pregled razvoja obrambnega sodelovanja nordijskih držav in NORDEFECO, analitične rezultate ter razpravo o raziskovalnih spoznanjih.

2 Predstavitev dejstev o obrambnem sodelovanju nordijskih držav

Rezultati in dejstva o NORDEFECO, na podlagi katerih bomo v razpravi odgovorili na raziskovalno vprašanje, bodo predstavljeni s teorijo varnostne skupnosti, razvojnimi mejniki obrambnega sodelovanja nordijskih držav ter njegovo organizacijo, sestavo in poslanstvom.

2.1 Teoretična izhodišča sodelovanja skupnosti na področju varnosti in obrambe

Varnostna skupnost je model sodelovanja držav na mednarodni in regionalni ravni, katerega osnovni namen je preprečevanje konfliktov. Koncept je teoretično prvi opredelil Karl Deutsch s sodelavci na temelju proučevanja oblikovanja trdnejšega sodelovanja zahodnoevropskih držav, Kanade in ZDA v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Izhodišče sodelovanja in povezovanja teh držav je bila na

eni strani njihova ocena nekdanje Sovjetske zveze kot največje vojaške in ideološke grožnje Zahodu ter na drugi strani njihova pripravljenost, da se povežejo v skupnost držav, v kateri se članice ob nesoglasjih ne bodo napadale z vojaško silo, temveč bodo nesporazume reševale po mirni poti. Za vzpostavitev in obstoj takega sodelovanja pa je najpomembnejši občutek pripadnosti skupnosti v konkretni regiji (Deutsch, 2003). Njegovi nasledniki, Adler in Barnett (1998), Buzan (1991), Weaver (1993), Vayrynen (2000), Russett, Starr in Kinsella (2002), Bellamy (2004) in drugi, so v devetdesetih letih 20. stoletja pod vplivom globalizacije nadalje razvili koncept varnostne skupnosti na globalni ravni (Grizold idr., 2015, 13).

Deutsch je opredelil varnostno skupnost kot integrirano skupino ljudi, ki dosega občutek skupnosti na nekem ozemlju ter vzpostavlja institucije in običaje, ki so dovolj močni in razširjeni, da lahko dolgoročno zagotavljajo pričakovanje miroljubnih sprememb med njihovimi prebivalci (Deutsch idr., 1957, 1–2). Po njegovem mnenju je skupina držav varnostna skupnost takrat, ko je toliko integrirana, da med njimi obstaja trdno zagotovilo, da člani te skupnosti medsebojnih sporov ne bodo reševali s fizično silo, temveč po drugi, mirni poti (Deutsch v Tusicisny, 2007, 426; Ulusoy, 2003, 3). V svojem delu *Analiza mednarodnih odnosov* je Deutsch opredelil bistvene družbene in ekonomske okoliščine, ki zagotavljajo nastanek dveh osnovnih kategorij varnostnih skupnosti (1968, 192). Adler in Barnett sta pozneje dopolnila njegov koncept varnostne skupnosti in ga opredelila kot razvojni proces, ki nastaja v več fazah. V prvi fazi države vstopajo v medsebojne odnose, da bi povečale svojo nacionalno varnost. V naslednji fazi si prizadevajo za poglobitev vezi z vzpostavljanjem skupnih institucij. V zadnji fazi pa pride do delitve identitete, pri čemer se razširijo tudi pričakovanja po uporabi miroljubnih sredstev za reševanje sporov. Prav tako je pomembno, da države v fazi vključevanja v varnostno skupnost v pravnoformalnem smislu ostajajo suverene. Njihove suverenost, avtoriteta in legitimnost se po njunem mnenju namreč stikajo prav v varnostni skupnosti (Adler in Barnett, 1998, 40).

Na podlagi Deutschevega koncepta varnostne skupnosti, ki je bil pozneje dopolnjen z Adlerjevimi in Barnettovimi idejami, lahko identificiramo štiri ključne kazalnike njenega obstoja, to so (1) skupna zgodovina, skupne izkušnje in običaji, (2) skupne institucije, (3) skupna stališča in skupni nastopi konkretne varnostne skupnosti v mednarodnih organizacijah ter (4) sodelovanje in skupna srečanja na različnih ravneh (Grizold idr., 2015, 163).

3 Namen, cilji in poslanstvo zavezništva NORDEFECO

Grizold in drugi (2015, 54–55) so NORDEFECO opredelili kot nordijsko varnostno skupnost, ki je integracija držav Severne Evrope, ki sodelujejo na političnem, varnostnem, gospodarskem in kulturnem področju. Na varnostnem področju si države prizadevajo za ohranjanje miru in stabilnosti znotraj in zunaj regije. NORDEFECO je namenjen krepitvi nacionalne obrambe držav članic, izvajanju skupnih rešitev in splošnemu izboljšanju usklajevanja, upravljanja obrambnih virov in sredstev ter delovanja. Za doseganje tega namena so politični cilji nordijskega obrambnega sodelovanja:

- celosten, okrepljen in dolgoročen pristop k vprašanjem, povezanimi z obrambo;
- opredelitev in razprava o strateških ter političnih obrambnih vprašanjih;
- povečanje operativnega učinka in kakovosti oboroženih sil;
- prizadevanje za optimalno dodeljevanje virov in stroškovno učinkovitost na področju obrambe;
- razvijanje interoperabilnosti oziroma sposobnost za skupno delovanje;
- razvijanje sodelovanja na področju večnacionalnih operacij;
- izvedba reforme varnostnega sektorja, povezane z obrambo, in krepitve zmogljivosti v podporo mednarodnemu miru in varnosti;
- doseganje tehnološkega napredka;
- spodbujanje konkurenčnosti obrambne industrije in
- krepitev sodelovanja na vseh drugih mogočih prihodnjih področjih sodelovanja (NORDEFECO, 2024).

NORDEFECO določa, da je glavni cilj na vojaški ravni sodelovanje v vseh obrambnih sestavah, da bi dosegli večjo stroškovno učinkovitost in kakovost ter tako povečali operativne zmogljivosti. Ta cilj je sestavljen iz treh delov:

- učinkovito zagotavljanje vojaških zmogljivosti, vzajemno sodelovanje in večje operativne zmogljivosti (integracija sistemov, interoperabilnost, ekonomičnost);
- sodelovanje pri razvoju in proizvodnji zmogljivosti nordijskih držav pri vzpostavljanju svojih nacionalnih zmogljivosti;

- združen, celosten in stroškovno učinkovit prispevek k mednarodnim prizadevanjem za mir in varnost v okviru operacij pod vodstvom EU, Nata in OZN (NORDEFECO, 2024).

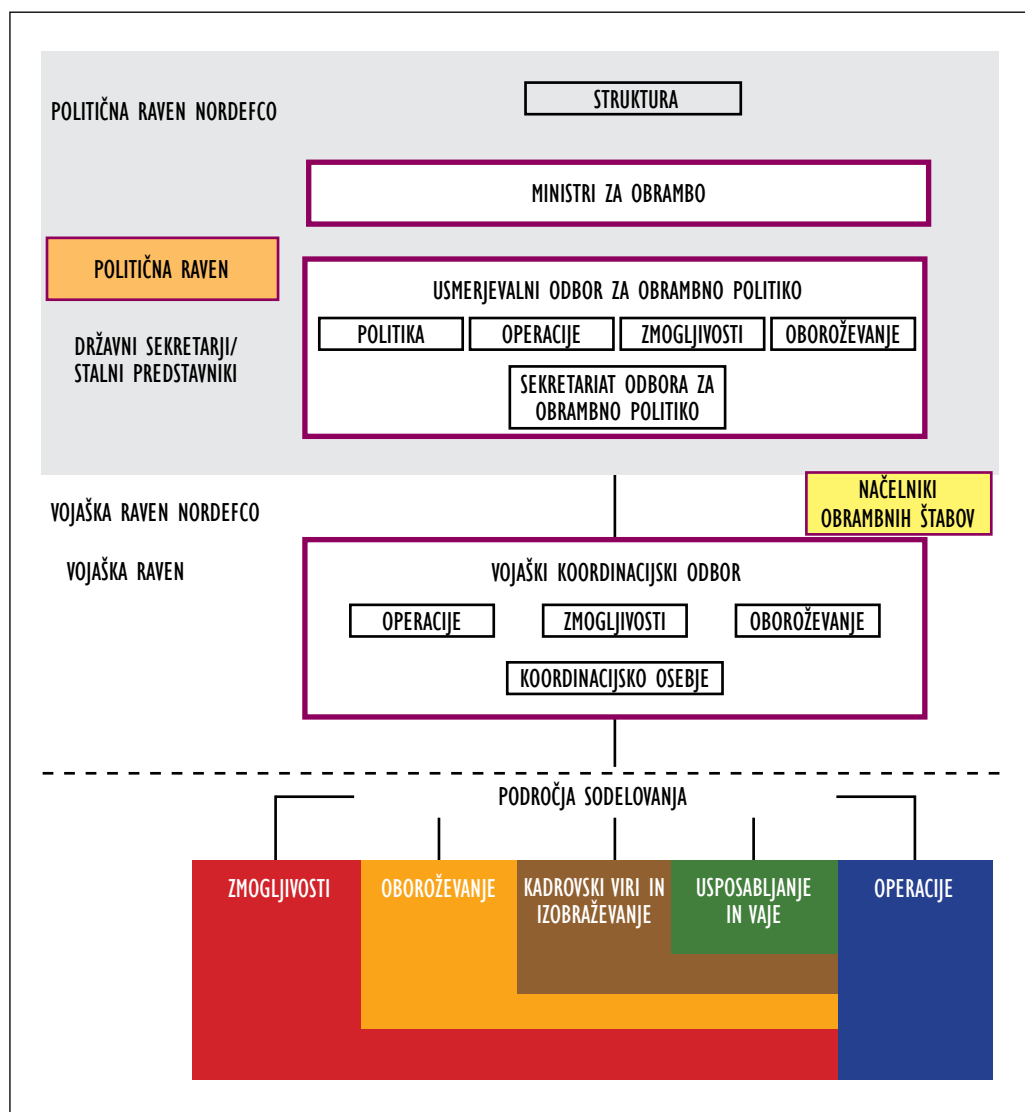
3.1 Organiziranost, strukturiranost, delovanje in odločanje v NORDEFECO

Temeljni okvir, ki opredeljuje organiziranost, strukturiranost, delovanje in odločanje med članicami NORDEFECO, je Sporazum o medsebojnem sodelovanju (2009). V NORDEFECO se izvaja predsedovanje med članicami na letni ravni, pri čemer je izjema Islandija, ki nikoli ne predseduje. Sestava obsega politično in vojaško raven sodelovanja, ki sta med seboj enakovredni. Na politični ravni se obrambni ministri običajno srečujejo dvakrat letno. Državni sekretarji za nacionalno varnost se običajno sestanejo enkrat letno. Na ministrski ravni NORDEFECO usmerja usmerjevalni odbor za nordijsko obrambno politiko (Policy Steering Committee, NORDEFECO PSC). Vsakodnevno delo na politični ravni opravlja usmerjevalni odbor za obrambno politiko. Sestavljajo ga pododbori za politike, operacije, zmogljivosti in oboroževanje ter sekretariat odbora, ki deluje kot izvršno osebje. V usmerjevalnem odboru države zastopajo visoki uradniki ministrstev, kot so direktorji za obrambno politiko in vojaški koordinacijski odbor, ki ga sestavljajo častniki, ki zastopajo načelnike obrambnih štabov držav. Usmerjevalni odbor za obrambno politiko usmerja, opredeljuje, razvija, izvaja in spremlja dejavnosti, ki obsegajo:

- odločanje o strateških in političnih obrambnih vprašanjih skupnega interesa,
- zagotavljanje skladnosti nordijskega obrambnega sodelovanja,
- določanje smernic vojaškemu koordinacijskemu odboru in koordinacijskemu osebju ter naloge za pripravo predlogov in izvajanje odločitev.

Na najvišji vojaški ravni se načelniki obrambnih štabov prav tako srečujejo dvakrat letno. Enkrat letno organizirajo srečanje z vojaškim koordinacijskim odborom (Military Coordination Committee, NORDEFECO MCC) in enkrat letno z nordijskimi nacionalnimi direktorji za oborožitev. Vojaški koordinacijski odbor oblikuje, usklajuje, vodi in spremlja vojaške dejavnosti v okviru NORDEFECO. Pri tem jim pomaga koordinacijsko osebje, ki deluje kot izvršno osebje MCC. Naloge vojaškega koordinacijskega odbora so:

- zagotavljanje usklajevanja in upravljanja celostnega sodelovanja ter predlaganje novih ukrepov sodelovanja;
- vzpostavljanje potrebnih organizacijskih sestav in postopkov za sodelovanje na vojaški ravni;
- posredovanje zadev, povezanih s politiko, usmerjevalnemu odboru za nordijsko obrambno politiko;
- zagotavljanje vojaških nasvetov za nadaljnji razvoj sodelovanja usmerjevalnemu odboru za obrambno politiko (Sporazum o medsebojnem sodelovanju, 2009, 5).

Slika 1: Sestava NORDEF CO (vir: NORDEF CO, 2024)

Kot je vidno s slike 1 in kot poudarja Benda, je sestava NORDEFECO zelo preprosta, saj ima dejansko le dve ravni. Prva raven je raven politike, ki jo vodi obrambni minister posamezne države. Druga raven je vojaška raven, ki jo vodijo posamezni načelniki obrambnih štabov. To se lahko šteje za prednost, saj institucija ni obremenjena z različnimi državnimi politikami v drugih sektorjih, dejanski projekti pa se lahko izvajajo v preprostih postopkih z jasnimi cilji. Po drugi strani pa bi to lahko tudi omejevalo sodelovanje pri obravnavi kompleksnejših vprašanj, saj je sestava morda preveč preprosta za nekatere naloge, ki zahtevajo širše institucionalno sodelovanje (Benda, 2022).

Za NORDEFECO je ključnega pomena prilagodljivost, saj so vsi formati in programi sodelovanja odprti za vse nordijske države, ki lahko izberejo področja oz. projekte, ki jim ustrezajo. Drugim nordijskim državam ni treba sodelovati, če ne želijo. Prav tako država pobudnica projekta nima pravice izključiti drugih ali jim preprečiti, da bi vstopili v neki projekt. Največji delež med projekti imata Švedska in Finska. Zelo redki pa so projekti, ki vključujejo vseh pet držav. Iz očitnih razlogov je število projektov, v katerih sodeluje Islandija, ki nima lastnih vojaških sil, precej omejeno (Dahl, 2014). Järvenpää na kratko opiše NORDEFECO kot pragmatično »à la carte integracijo«, saj članice lahko izbirajo projekte, v katerih dosegajo svoje cilje (Järvenpää, 2014, 141).

3.2 Razvojni mejniki NORDEFECO od ustanovitve leta 2009 do danes

Večina avtorjev (Forsberg, Saxi, Dahl, Benda, Grizold idr.), ki so obravnavali razvoj NORDEFECO kot glavni povod za njegovo ustanovitev leta 2009, poudarja povečanje stroškovne učinkovitosti pri zagotavljanju vojaške učinkovitosti. Vsi avtorji ocenjujejo, da so nordijske države sodelovale že v preteklosti na področju mednarodne varnosti, z vzponi in padci v intenzivnosti in uspešnosti sodelovanja znotraj takšne zveze v njenem obstoju.

Zanimanje za nordijsko sodelovanje sega v leto 1948 in je izviralo iz grožnje nekdanje Sovjetske zveze. Pogovori o povezovanju niso bili uspešni, saj so se Islandija, Norveška, Danska raje odločile za vstop v Nato kot ustanovne članice, medtem ko sta Finska in Švedska izvajali politiko nevtralnosti. Grizold in drugi (2015, 55) poudarjajo, da je do uradne institucionalizacije njihovega sodelovanja prišlo leta 1962 z vzpostavitvijo Nordijskega sveta (*Nordic Council*) in Nordijske medparlamentarne organizacije. Sodelovanje med njimi temelji na Helsinški pogodbi (*The Helsinki Treaty*), s katero so se vse nordijske države zavezale razvoju sodelovanja (Nordic Council, 2013).

Nordijske države so bile vedno močne podpornice Organizacije združenih narodov (OZN) in imajo dolgo tradicijo sodelovanja v njenih operacijah v podporo miru, začeni s prvimi silami OZN v Suez (Egiptu) leta 1956, ki so jim sledile operacije v Libanonu. Prispevki so bili dokaz daljnosežnega sodelovanja na vojaški ravni ne glede na nacionalne razlike v zunanji in varnostni politiki. Da bi olajšali zmogljivosti za podporo miru, so si države razdelile odgovornosti za usposabljanje (NORDEFECO, 2024). Od šestdesetih let 20. stoletja je bilo to področje usklajeno v okviru NORDSAMFN (*Joint Nordic Committee for Military UN Matters*) do leta 1997, ko je bil ustanovljen NORDCAPS (*Nordic Coordinated Arrangement for Peace Support*), ki usklajuje nordijska prizadevanja za reformo varnostnega sektorja in krepitev zmogljivosti v sodelujočih državah. Z razdelitvijo odgovornosti je bilo mogoče doseči vrhunsko raven. To ne bi bilo mogoče, če bi države poskušale delovati vsaka zase.²

Ni naključje, da se je nova oblika obrambnega sodelovanja NORDEFECO pojavila na nordijskem prizorišču leta 2009, ob finančni krizi, ki je izbruhnila leta 2008 in je imela precejšnje posledice za nacionalna gospodarstva po vsem svetu (Forsberg, 2013). Evropski vojaški proračuni, ki so bili zaradi zaznane nizke stopnje ogroženosti že leta izpostavljeni velikim zmanjšanjem, so se takrat zaradi hudih finančnih težav še dodatno zmanjšali. Koncept pametne obrambe Nata (*Smart Defence*), ki je temeljil na skupni uporabi sredstev, naročilih in usposabljanjih, bi majhnim in pragmatičnim severnim državam omogočili prihranek denarja (Dahl, 2021, 173). Ravno tako je v tistem obdobju na razvoj sodelovanja nordijskih držav vplivala tudi iniciativa Evropske unije združevanja in delitve zmogljivosti (*Pooling and Sharing*).

Dejansko je podobna ambicija obstajala že pred NORDEFECO, in sicer od 1994, ko so ustanovili NORDAC (*Nordic Armaments Cooperation, NORDAC*), katerega namen je bil opredeliti in usklajevati mogoče oblike sodelovanja na področju razvoja in nabave vojaškega materiala, oborožitve in njihovo vzdrževanje. Leta 2008 je pet nordijskih držav ustanovilo NORDSUP (*Nordic Defense Support*), kar je pomenilo uvod v NORDEFECO (Saxi, 2019, 663). Pobude za projekt so prihajale predvsem z vojaške strateške ravni. Poročila študije o izvedljivosti sodelovanja na obrambnem področju norveškega, švedskega in leto pozneje finskega načelnika obrambnih štabov so opozarjala na očitne prednosti nadaljnjega in

² Pomembni prispevki so bili zlasti združene nordijske enote NORDBAT in nordijskopoljska brigada Nato Ifor, v sosednjih baltskih državah je potekala nordijska krepitev obrambnih zmogljivosti. Nadalje je sledilo obsežno vojaško in politično sodelovanje v okviru sil Nato Isaf, leta 2004 pa je bila ustanovljena nordijska bojna skupina, če omenimo le nekaj pomembnih primerov (Forsberg, 2013, 1167).

okrepljenega nordijskega vojaškega sodelovanja. Celostna študija je prikazala, da so bili naraščajoči stroški vzdrževanja sodobnih vojaških sil zaradi močno naraščajočih cen novih visokotehnoloških obrambnih sredstev glavni izziv za oborožene sile po koncu hladne vojne. Druga dva razloga sta bila, da vojaške sile, zlasti na Norveškem, niso bile dovolj financirane, prehod z velikih, statičnih sil teritorialne obrambe na bolj mobilne, prilagodljive in ekspedicijsko sposobne sile pa je pomenil še višje stroške na enoto (Sipri, 2018). Obrambna proračuna Norveške in Švedske sta od hladne vojne, ko je bil v povprečju 2,8 %, padla na 1,4 % BDP (Saxi, 2019, 663).

Leta 2009 je bilo objavljeno poročilo *Nordijsko sodelovanje na področju zunanje in varnostne politike*, ki ga je napisal Thorvald Stoltenberg, nekdanji norveški politik in diplomat. Pripomoglo je k temu, da so vprašanja varnosti in obrambe postala osrednja tema nordijskega sodelovanja (Tanttu, 2021). Nekateri predlogi Stoltenberga so bili bolj vizionarski kot realistični, zlasti zadnji, ki govori o nordijski izjavi o solidarnosti z vzajemno obrambno komponento, ki spominja na varnostno jamstvo, ki je že obstajalo med tremi Natovimi zaveznicami. Drugi predlogi so bili izvedeni, zlasti skupni nordijski nadzor islandskega zračnega prostora (Dahl, 2014, 9–10). Na ministrskem srečanju konec leta 2009 je bila sprejeta odločitev o združitvi treh vzporednih sestav sodelovanja (NORDSUP, NORDCAPS, NORDAC) v eno zavezništvo in 4. novembra 2009 je bil podpisan sporazum o medsebojnem sodelovanju med vsemi petimi nordijskimi državami o ustanovitvi NORDEFECO (NORDEFECO, 2024).

Od začetka oblikovanja skupnih izhodišč za ustanovitev, vzpostavitev ter delovanje do leta 2014 je NORDEFECO deloval na podlagi notranjih potreb članic predvsem zaradi ekonomskih vzrokov (Saxi, 2019). Vizija sodelovanja je temeljila predvsem na iskanju učinkovitih rešitev ter pospeševanju skupnega razvoja zmogljivosti in sodelovanja pri oboroževanju. V začetku je bilo najpreprosteje doseči sodelovanje na področju vojaškega usposabljanja, skupnih večnacionalnih vaj in operacij. Od leta 2008 je bil na primer vzpostavljen norveško-švedsko-finski sistem mednarodnih letalskih vaj (angl. *Cross Border Training North – CBTN*), ki vključuje letalske baze v Bodøju, Kallaxu in Rovaniemiju. Norveška, švedska in finska bojna letala so se tako lahko tedensko usposabljala skupaj. Prva skupna kombinirana vaja *Cold Response* je bila izvedena leta 2010. Tej so sledile večje, kompleksnejše in združene večnacionalne vaje (Tanttu, 2021). Nadaljevalo se je usposabljanje na tečajih, ki so bili namenjeni pripravi nordijskih in drugih vojakov za delovanje v operacijah za podporo miru. Skupaj so izvajali

usposabljanje za usposabljanje in mentoriranje afganistanskih oboroženih sil (NORDEFECO, 2020).

NORDEFECO se je glede na uresničitev potencialnih prihrankov skupnega razvoja in nabave vojaške opreme izkazal za manj uspešno. Že pred ustanovitvijo organizacije, leta 2007, so imele nordijske države dolgo zgodovino manj uspešnih skupnih projektov nabave vojaške oborožitve, opreme, vozil (Benda, 2022). Med neuspešne skupne projekte članic spadajo skupni nakup helikopterjev NH 90 (2001), norveško-dansko-švedski razvoj in nakup nordijske podmornice (projekt Viking, 2007) od katerega sta odstopili Danska in Norveška, projekta nakupa bojnih letal F-35 namesto švedskega SAAB JAS-39 GRIPEN leta 2008, norveško-švedski projekt nabave artilerijskega sistema Archer 155 mm, iz katerega se je umaknila Norveška, švedsko-norveški projekt nabave 1000–2000 vojaških transportnih vozil podjetja MAN Rheinmetall 2013 (odstop Švedske). Dahl sklene, da so neuspešni projekti porušili zaupanje med članicami. Vse to je negativno vplivalo na večnacionalno sodelovanje in voljo do skupnih projektov nabave. Nekateri visoki vojaški voditelji (npr. norveški admiral Haakon Bruun-Hanssen) so leta 2015 zaradi odpovedanih skupnih projektov ugotavljali, da NORDEFECO nima skupne prihodnosti na področju mednarodnega sodelovanja zaradi različnih političnih interesov in ciljev, npr. na področju vojaške industrije. Članice obrambnega sodelovanja so imele tudi različne poglede na nacionalno in mednarodno varnost ter različne potrebe po ohranitvi nacionalne suverenosti (Dahl, 2021).³

Vojaška agresija Ruske federacije na Ukrajino in priključitev Krima leta 2014 sta začetek naslednjega obdobja za NORDEFECO. Avtorji, kot so Tanttu, Dahl, Saxi, navajajo, da gre za »ponovni vzpon« organizacije. Gre tudi za nov pristop k sodelovanju, saj je ekonomske vidike povezovanja zamenjalo povezovanje zaradi zunanje grožnje (Rusije). Članice so ugotovile, da morajo dvigniti pomen obrambne politike, ki zahteva tesnejše nordijsko operativno sodelovanje na nordijskem območju. Tisto, kar je nordijsko obrambno sodelovanje naredilo za bistveni del odgovora na rusko agresijo po letu 2014, je bilo splošno prepričanje,

3 V teh pogledih je bilo mogoče prepoznati spore, nestrinjanja in tudi ideje o prekinitvi sodelovanja v NORDEFECO. Pri tem je treba poudariti, da se vsak spor v zvezi z medsebojnim sodelovanjem, razlago ali uporabo Sporazuma o medsebojnem sodelovanju rešuje s pogajanjem med udeleženkami na najnižji mogoči ravni. Spor ne bo predložen v reševanje nobenemu nacionalnemu ali mednarodnemu sodišču ali tretji osebi. Vsaka članica lahko odstopi od sporazuma s pisnim obvestilom drugim članicam najmanj 12 mesecev vnaprej. Druga možnost je, da članice kadar koli sporazumno pisno prekinajo sporazum. Ob prekinitvi ali če katera od članic odstopi od sporazuma, se začnejo pogajanja za rešitev vseh odprtih vprašanj skladno s podpisanim sporazumom (Sporazum o medsebojnem sodelovanju, 2009, 7).

da je nordijsko-baltska regija zdaj, iz vojaških in geografskih razlogov strateški prostor, ki predstavlja geografsko mejo med Natom in Rusko federacijo (Saxi, 2019). Danska, Švedska, Finska in Norveška so opravile poglobljene študije morebitnega delovanja Ruske federacije v nordijsko-baltski regiji in ugotovile načine delovanja, s katerimi se bodo primorane spopasti ob agresiji. Članice NORDEFECO so začele odvrčanje in priprave na nacionalno ter kolektivno obrambo v okviru Nata. Kot je bilo ugotovljeno v poročilu o mednarodnem obrambnem in varnostnem sodelovanju Švedske iz leta 2016, Finska in Švedska takrat nista bili članici Nata, najverjetneje ne bi mogli ostati ob strani (Saxi, 2019).

Nordijske države so se na spremenjene varnostne razmere odzvale z okrepljenim več- in dvostranskim nordijskim obrambnim sodelovanjem (Soreide, Wammen, Høglund idr., 2015). Prizadevale so si tudi za okrepitev kohezije v Natu in EU ter za krepitev dvostranskih vezi s ključnimi zavezniki in partnerji, zlasti z ZDA, pa tudi z Združenim kraljestvom in Nemčijo (Saxi, 2014). Nordijsko sodelovanje je bilo prilagojeno k prevzemanju večje odgovornosti za lastno varnost v regiji. Švedska in Finska sta 2014 sprejeli odločitev, da sodelovanje med oboroženimi silami lahko sega tudi na področje sodelovanja v času krize in vojne. Pomemben odziv Švedske in Finske na ruski revizionizem po letu 2014 je bilo tudi zbližanje z Natom in ključnimi zahodnimi državami, zlasti ZDA. Namesto polnopravnega članstva sta bili obe državi na vrhu Nata leta 2014 v Walesu povabljeni v Natovo iniciativo Enhanced Opportunities Partnership. V naslednjih dveh letih sta obe državi ratificirali sporazume o podpori države gostiteljice z Natom, ki bi zavezniškim silam omogočili hitro napotitev na Švedsko in Finsko, če bi nastala kriza (Dahl, 2018). Med norveškim predsedovanjem NORDEFECO leta 2014 je bila prednostna naloga razvoj okrepljenega dialoga o varnostni politiki med nordijskimi državami ter leto pozneje na vzpostavitvi varnih strateških komunikacijskih kanalov med nordijskimi prestolnicami na politični in vojaški ravni ter izboljšati nadzor zračnega prostora (NORDEFECO 2015). Med danskim predsedovanjem leta 2016 je bil poudarek na vsenordijskem »sporazumu o preprostem dostopu«, ki je odprl ozemlje nordijskih držav za oborožene sile druge države v času miru. Ta sporazum je omogočil hiter pretok vojaških sil in materiala med državami brez dolgotrajnih birokratskih postopkov in z izboljšano vojaško mobilnostjo (NORDEFECO, 2016). Finsko predsedovanje leta 2017 je zaznamoval prvi uradni nordijski dogovor o ukrepanju v politično-vojaški krizi v nordijski regiji, dogovor o okrepitvi sodelovanja na področju zračnega nadzora (NORECAS) (NORDEFECO, 2017). Kot posledica nordijske varnostno-politične želje, da se ti sporazumi razširijo tudi na čas krize in vojne, je bila sprejeta nova

vizija zavezništva do leta 2025 (NORDEFCO Vision 2025), ki so jo novembra 2018 sprejeli nordijski obrambni ministri. Vizija se osredotoča na varnostne izzive v nordijski regiji in priznava različno varnostno pripadnost ter predvideva izboljšanje sodelovanja v miru, krizi in konfliktu. Poudarja sposobnost skupnega delovanja z vojaškimi zmogljivostmi (NORDEFCO Vision 2025, 2018).

Najpomembnejši del prilagajanja novemu varnostnemu okolju so bile izvedbe velikih, združenih mednarodnih vojaških vaj. Njihov namen je bil povečanje interoperabilnosti med nordijskimi državami in z Natom, da bi zagotovili učinkovito odvrčanje. Primer takega sodelovanja je *Arctic Challenge 2017*, ki so jo od leta 2013 skupaj organizirale Norveška, Švedska in Finska in je prerasla v eno največjih vojaških mednarodnih letalskih vaj v Evropi, v kateri je sodelovalo več kot sto letal in tisoč pripadnikov iz dvanajstih držav (NORDEFCO, 2017). Največji združeni mednarodni vojaški vaji sta v sodelovanju z Natovimi članicami izvedli Švedska 2017 (*Aurora 17*) in Norveška leta 2018 (*Trident Juncture 18*), ki je bila največja vaja na severu zavezništva, v kateri je sodelovalo 50.000 vojakov zavezništva in partnerstev v vseh domenah bojevanja (Jensen, 2018).

Ključno sporočilo prilagajanja nordijskih držav na spremenjeno varnostno okolje je, da lahko v kriznih razmerah združijo moči in da so sposobne delovati usklajeno z Natom, EU in drugimi zaveznicami. Okrepljeno nordijsko sodelovanje ni nadomestilo za Nato in EU, temveč je le njuno dopolnilo. Vse nordijske države so poudarile pomen sodelovanja z baltskimi državami, ZDA, Združenim kraljestvom, Nemčijo, Francijo, Nizozemsko in Poljsko. Ko je Švedska leta 2019 prevzela predsedovanje organizaciji, je bila kot ključna politična prednostna naloga opredeljena krepitev nordijsko-transatlantskih odnosov (Government Offices of Sweden, 2019).

Z agresijo Rusije na Ukrajino leta 2022 sta tudi tradicionalno nevtralni Finska in Švedska začeli postopke pridružitve v Nato in vstopili v zavezništvo. Na političnem področju je njun pristop okrepil Nato, med drugim z oblikovanjem »velikega bloka« držav na severu Evrope, katerih članstvo v varnostnih organizacijah je (večinoma) usklajeno in ki imajo predvsem podobno miselnost o zagotavljanju varnosti (Lawrence, Jermalavičius, Hyllander, 2024).

3.3 Aktualna politika organizacije

Aktualna politika NORDEFECO temelji na Viziji 2025. Nordijski obrambni ministri so jo sprejeli novembra 2018, ki z nekaterimi splošnimi smernicami in 16 specifičnimi cilji določa politični okvir in ambicije za obrambno sodelovanje v nordijski regiji do leta 2025. Vizija 2025 zvišuje ambicije nordijskega obrambnega sodelovanja z navedbo, da bi moralo veljati ne le v miru, temveč tudi v primeru krize ali konflikta. Cilj je med drugim, da NORDEFECO postane platforma za tesen politični dialog, izmenjavo informacij, in če je mogoče, usklajevanje skupnih nordijskih stališč o morebitnih kriznih razmerah. Hkrati opredeljuje, da je zaradi vse večje grožnje, ki jo predstavljajo teroristični, kibernetški in hibridni izzivi, potrebno tesnejše sodelovanje na vseh teh področjih, in navaja, da je cilj okrepiti medsebojno povezljivost, odvrčanje in sodelovanje na področju celostne obrambe v nordijski regiji. Vizija izpostavi ambicije krepitve nordijskega obrambnega sodelovanja tudi zunaj nordijske regije. Tako je v viziji navedena ambicija, da se okrepi nordijsko notranjeatlantsko partnerstvo ter nadalje razvijeta sodelovanje in dialog z baltskimi državami. To vključuje tudi krepitev zmogljivosti, kjer so nordijske in baltske države skupaj razvile program s posebnim poudarkom na Gruziji, ki zagotavlja okvir za krepitev sodelovanja in dialoga (NORDEFECO, 2018).

V opisu aktualne politike organizacije je treba poudariti prelomne spremembe, da sta Finska in Švedska spremenili nacionalno varnostno politiko do mednarodnega sodelovanja v okviru Nata. Z vstopom Finske in Švedske v Nato je bil dan nov zagon nordijskemu obrambnemu sodelovanju. Glavna naloga NORDEFECO v letu 2024 je nadgraditi in izvajati obrambno sodelovanje ter hkrati ohraniti tesno sodelovanje s partnerji glede varnostnih izzivov, zlasti glede nadaljnje podpore Ukrajini in posledic članstva v Natu. Ob krepitvi sodelovanja NORDEFECO za spoprijemanje z varnostnimi izzivi se utrjuje tudi dialog z zaveznicami Nata ter usklajujejo načrti in koncepti, skladni z Natovimi standardi (NORDEFECO, 2024). Z vstopom Švedske in Finske v Nato so namreč odpravljene ovire za operativno vojaško načrtovanje, medsebojno izmenjavo informacij in vzpostavitev skupnih vojaških zmogljivosti.⁴ Nordijske države se lahko zanesejo druga na drugo na vseh področjih, vključno z varnostjo oskrbe, dostopom do ozemlja za zagotovitev

⁴ Z vstopom Švedske in Finske v Nato se odpirajo možnosti za krepitev političnega sodelovanja na treh glavnih smereh: nordijski, nordijsko-baltski in širši severnoevropski skupnosti. Za vsako od teh smeri obstajajo forumi sodelovanja, ki jih je mogoče uporabiti kot platformo za oblikovanje bolj napredne in odporne države: Nordijsko obrambno sodelovanje (NORDEFECO), Nordic-Baltic 8 (NB8), Okrepljeno partnerstvo ZDA v Severni Evropi (E-PINE) in Northern Group.

operativne globine in obveznostmi oboroženih sil v vojni, kar so bila vprašanja, ki so v preteklosti preprečevala globlje sodelovanje (Wieslander, Adamson, Lehto, 2023). Vstop Finske in Švedske v Nato pa je po drugi strani zapolnil preostalo »praznino« na Natovem ozemlju, zmanjšal izolacijo in ranljivost baltskih držav ter vojaškim poveljnikom omogočil veliko več možnosti za pripravo na morebitni konflikt z baltskimi državami in spopad z njimi (Lawrence, Jermalavičius, Hyllander, 2024). Nordijske države bi morale to izkoristiti za nadaljnji razvoj NORDEFCO v okviru Nata. Pri tem morajo biti ambiciozne in se zavedati, da so lahko zgled drugim zaveznicam.

3.4 Področja sodelovanja v NORDEFCO

NORDEFCO (2024) določa obrambno raven sodelovanja kot konkretne projekte in dejavnosti, ki se oblikujejo v okviru področij sodelovanja (Coordination Areas, COPAs). Ta področja so: področja zmogljivosti (COPA CAPA), področja oboroževanja (COPA ARMA), področja kadrovskih virov in izobraževanja (COPA HRE), področja usposabljanj in vaj (COPA TEX) ter področja operacij (COPA OPS). Področja sodelovanja vodi vojaški koordinacijski odbor zveze. Na področjih sodelovanja so vključeni visoki vojaški predstavniki iz vsake od sodelujočih držav, ki imajo ustrezna nacionalna pooblastila in mandat za izpolnjevanje dodeljenih nalog z določenih področij sodelovanja. V okviru področij sodelovanja lahko oblikujejo delovne skupine za specifične dejavnosti, katerih rezultati in priporočila služijo kot temelj za dogovore v vojaškem koordinacijskem odboru in usmerjevalnem odboru za politiko (NORDEFCO, 2024).

Področje zmogljivosti se osredotoča na razvojne načrte nordijskih držav za sodelovanje vzpostavitve zmogljivosti, identificiranje področij vzajemnih koristi za zmanjšanje skupnih stroškov ter spodbujanje operativne učinkovitost. Prednostna področja zmogljivosti, ki imajo največji potencial za sodelovanje, so predmet poglobljenih študij in skupnih projektov. Sodelovanje od začetnih korakov v procesu, vključno z usklajevanjem zahtev glede zmogljivosti, je ključno za doseg gospodarskih koristi. Skupno razvite zmogljivosti so temelj za integracijo izobraževanja, usposabljanja, vaj, oborožitve, logistike in morebitnih skupnih prispevkov v operacijah. Trenutno je v procesu sedem področij (kibernetska obramba, umetna inteligenca, skupni nadzor zračnega prostora, dejavnosti v vesolju idr.) (NORDEFCO, 2024). Cilji sodelovanja na **področju oboroževanja** so doseči finančne, tehnične in industrijske koristi za države članice,

zlasti na področju razvoja, nabave, vzdrževanja in podpore v življenjskem ciklu vojaške oborožitve, opreme, vozil itn. Za vzpostavitev, upravljanje in ukinjanje delovnih skupin na različnih področjih, ki so koristna glede oboroževanja, je pooblaščen t. i. COPA ARMA. Trenutno je vzpostavljenih osem delovnih skupin, npr. delovna skupina za zaščitno opremo in vojaška oblačila, delovna skupina za Natovo kodifikacijo, delovna skupina za razvoj taktičnih podatkovnih povezav (NORDEFCO, 2024). **Področje kadrovskih virov in izobraževanja** se osredotoča na sodelovanje na področjih individualnega usposabljanja, veteranskih zadev ter vojaškega izobraževanja, vključno s programi za operacije v podporo miru. Usklajevanje vojaškega izobraževanja med nordijskimi državami prinaša ekonomske in operativne koristi, zlasti z možnostjo organiziranja skupnih tečajev (npr. jezikovni tečaji farsija, paštunščine). Dediščina nekdanjega izobraževanja in usposabljanja za operacije v podporo miru (NORDCAPS) ostaja stalna dejavnost nordijskih centrov, ki izvajajo različne tečaje. Organizacija naprednega porazdeljenega učenja (ADL) služi kot forum za sodelovanje med nordijskimi državami na področju usposabljanja in izobraževanja. Glavna interesna področja so izmenjava učnih vsebin in izkušenj na področju naročanja, razvoja, izvajanja in vrednotenja konceptov učenja, ki temeljijo na napredni tehnologiji (NORDEFCO, 2024).

Področje usposabljanja in vaj se izvaja z usklajevanjem in sinhronizacijo aktivnosti ter omogoča načrtovanje združenih mednarodnih vojaških vaj. Glavna naloga programa je izvedba načrta združenih nordijskih skupnih vaj (CJNEP), ki je večletni (2–3) načrt vaj med članicami na taktični, operativni in strateški ravni. Poleg tega raziskuje možnosti za nadaljnjo sinhronizacijo vaj ter krepitev dialoga in sodelovanja s čezatlantskimi in baltskimi državami. Primera sodelovanja na področju vaj in usposabljanja sta t. i. *Cross Border Training*, *Arctic Challenge Exercise* in *Cold Response*. **Področje operacij** se načrtuje, upravlja in podpira z že dogovorjenimi dejavnostmi. Ob tem se oblikujejo in vzpostavljajo nove pobude na področjih skupnih mednarodnih operacij, premikov, transporta, oskrbe, da bi okrepili nordijsko sodelovanje na področju vojaških operacij. Te dejavnosti izboljšujejo operativni učinek nordijskih držav in imajo pozitiven gospodarski učinek (NORDEFCO, 2024).

NORDEFCO poleg tematskih področij sodeluje tudi z drugimi mednarodnimi organizacijami, državami zunaj nordijskih držav. Na podlagi Sporazuma o medsebojnem sodelovanju lahko zveza sodeluje z državami zunaj nordijskih držav. Sporazum v 7. poglavju navaja, da bo takšno sodelovanje temeljilo na

pragmatičnem pristopu, ki bo rezultat opredeljene ocene potreb. Udeleženke bodo pri neki dejavnosti ali projektu skupaj določile način sodelovanja. Pobude za takšno sodelovanje lahko pridejo s politične (ministrske) ali vojaške strani. Morebitno praktično sodelovanje bo predmet individualne presoje za vsak primer posebej, skladno z načeli, ki urejajo sodelovanje s tretjimi osebami. Prošnjo za sodelovanje pri dejavnosti je treba poslati predsedujoči državi NORDEFECO (NORDEFECO, 2024).

NORDEFECO je prek obrambnega sodelovanja osredotočen tudi na arktično regijo. Podnebne spremembe in taljenje ledu so povzročili tekmovanje glede virov in morebitnih polarnih trgovskih poti na Arktiki, kjer je najbolj izpostavljen ruski teritorij. Rusija je kljub vojni v Ukrajini ohranila močno vojaško prisotnost v regiji. Možnosti trenj in konfliktov so postale vse večja skrb Nata in posameznih zaveznic. Po pristopu Finske in Švedske v Nato je sedem od osmih stalnih članic Arktičnega sveta (angl. *Arctic Council*) v Natu (Lawrence, Jermalavičius, Hyllander, 2024). Spregledati pa ne smemo niti pomena zgodovinske in tradicionalne vloge NORDEFECO v okviru operacij OZN, ki še vedno predstavlja enega od ključnih skupnih imenovalcev zavezništva.

4 Razprava

Sodelovanje med nordijskimi državami je zaradi specifičnih skupnih zemljepisnih in zgodovinskih izkušenj ena najstarejših oblik večstranskega političnega partnerstva na svetu. Mednarodno obrambno sodelovanje je uspešno, če so v njem vzpostavljeni mehanizmi in tvorni odnosi med vsemi članicami, pri NORDEFECO lahko rečemo, da se teorija po večini kaže v praksi delovanja proučevane nordijske zveze. Po koncu hladne vojne so nordijske države izkusile spremenjene varnostne in gospodarske razmere, ki so zahtevale prilagajanje njihovih obrambnih strategij. Zmanjšanje obrambnih proračunov in naraščajoči stroški za vzdrževanje sodobnih obrambnih zmogljivosti so spodbudili nordijske države k intenziviranju skupnih rešitev na področju razvoja, nabave in vzdrževanja vojaškega materiala. Ta potreba po sodelovanju je privedla do ustanovitve NORDSUP in pozneje NORDEFECO, ki sta si prizadevala za povečanje stroškovne učinkovitosti in skupnega razvoja zmogljivosti med nordijskimi državami.

NORDEFECO kot nordijska varnostna skupnost ima ključno vlogo pri vzdrževanju miru in stabilnosti zlasti v Severni Evropi. Zavezanost reševanju sporov z mirnimi sredstvi in preprečevanju konfliktov pripomore k stabilnemu regionalnemu in globalnemu redu, kar zmanjšuje tveganje širših konfliktov. NORDEFECO

s svojim delovanjem spodbuja tesno sodelovanje med nordijskimi državami, ki sega onkraj regionalnih meja, vključno s sodelovanjem v operacijah pod okriljem ZN, Nata in EU. To sodelovanje krepi globalno varnostno arhitekturo in povečuje učinkovitost mednarodnih odzivov na krize. NORDEFECO se je izkazal za pomembnega akterja v odzivanju na mednarodne konflikte, zlasti v luči ruske agresije na Ukrajino. Ta prilagodljivost kaže na sposobnost organizacije, da prispeva k večji regionalni varnosti. Kljub visokim ambicijam je naletel na številne izzive, zlasti na področju razvoja, nabave in vzdrževanja oboroževanja. Težave z usklajenostjo in notranjimi politikami oboroževanja med članicami so pogosto privedle do prekinitve skupnih projektov. To je vzbudilo dvome o prihodnosti skupnega mednarodnega sodelovanja znotraj NORDEFECO, zlasti zaradi različnih političnih interesov in ciljev na področju vojaške industrije. Od leta 2014 je NORDEFECO doživel prepoved, ki ga je spodbudila zunanja grožnja Ruske federacije. Sprejetje Finske in Švedske v Nato je še poglobilo obrambno sodelovanje med nordijskimi državami, kar je pripomoglo k tesnejšemu operativnemu sodelovanju in izboljšanju regionalne varnosti. To je NORDEFECO postavilo kot primer in zgled učinkovitega »pametnega obrambnega« sodelovanja.

Iluzorno je razmišljati, da se bodo članice vedno strinjale o vseh izzivih in problematikah varnosti, ker imajo svoje značilnosti, različne nacionalne interese in pristope. Kljub temu lahko iz obravnavanega nordijskega obrambnega sodelovanja ugotovimo, da NORDEFECO predstavlja uspešno obrambno sodelovanje, ki ima vpliv v nordijsko-baltskem in širšem mednarodnem prostoru in se krepi. Sodelovanje nordijskih držav je pogosto, saj imajo poleg skupne in sorodne zgodovine, kulture, jezika tudi skupno preteklost na političnem in vojaškem področju. Sodelovanje v okviru NORDEFECO vključuje obrambno sodelovanje na področju vojaških operacij, zmogljivosti, oboroževanja, kadrovskega virov in izobraževanja ter izvedbe združenih mednarodnih večnacionalnih vaj. Obrambno sodelovanje med njimi je v preteklosti zaznalo tako spodbudne rezultate, pa tudi obdobja nezadovoljstva, ko sodelovanje ni prešlo od »besed k dejanjem«. Pri obravnavi in proučevanju razvoja nordijskega obrambnega sodelovanja skozi prizmo zgodovine je mogoče ugotoviti, da so imele nordijske države različne poglede na geopolitične povezave svojih članic. To je skozi zgodovino vplivalo na intenzivnost in kakovost obrambnega sodelovanja, vendar so jih vedno uspešno premagale in zgradile še trdnjše ter učinkovitejše zavezništvo, ki ga je dodatno okrepilo tudi povezovanje v širše integracije, znotraj katerih ohranjajo svojo posebno regionalno povezanost.

5 Sklep

Nordijsko obrambno sodelovanje je skozi svojo zgodovino spreminjalo intenzivnost in oblike sodelovanja. Danes je NORDEFECO precej drugačno kot leta 2006, ko se je začel premik k okrepljenemu nordijskemu obrambnemu sodelovanju. Tematski poudarek se je od povezovanja nordijskih oboroženih sil, ki ga je spodbudila obrambna ekonomija, preusmeril k operativnemu vojaškemu sodelovanju, ki so ga bolj spodbujala vprašanja varnostne politike in je bilo namenjeno obvladovanju groženj Rusije. Poleg tega se je geografsko težišče sodelovanja premaknilo proti vzhodu. Na začetku je šlo za norveško-švedsko pobudo, zdaj pa sodelovanje vse bolj poteka na švedsko-finskem in švedsko-danskem področju, kar je posledica pomembnosti območja Baltskega morja.

V obravnavi in proučevanju razvoja nordijskega obrambnega sodelovanja je mogoče ugotoviti, da se je kljub skupni tradiciji že od začetka obrambna skupnost »spopadala« z različnimi geopolitičnimi povezavami svojih članic. Iz analize delovanja organizacije lahko ugotovimo, da sta glavni povezavi EU in Nato. Danska je članica EU in Nata, v skupni varnostni in obrambni politiki EU (SVOP) pa sodeluje od leta 2022. Islandija in Norveška sta Natovi članici, nista pa članici EU. Švedska in Finska sta članici EU, sodelujeta pa v SVOP EU. Po dolgih desetletjih vojaške nevtralnosti sta Finska (april 2023) in Švedska (marec 2024) vstopili v Nato kot zadnji članici. Ob tem je nujno, da poudarimo, da imajo vse nordijske države bogato zgodovino delovanja v operacijah za podporo miru v okviru OZN.

Kljub tem razlikam obstajata med članicami močan občutek regionalizma in prevlada vrednot, skupnih tradicij in prepričanj, ki jih bolj združuje kot razdružuje. Raznovrstnost med članicami je očitna tudi v različnih pogledih politike nacionalne in mednarodne varnosti. Naslednji vidiki, ki vplivajo na delovanje vsake mednarodne organizacije, so interesi članic za ohranitev nacionalne suverenosti, svobode delovanja članic ter pri obrambnem sodelovanju tudi ekonomski interes do obrambne industrije. Vse članice NORDEFECO so od leta 2024 članice Nata, kar pomeni večjo povezanost in usklajenost obeh organizacij ter tvornega sodelovanja med posameznimi članicami. Zato ima organizacija NORDEFECO dve plati. Nekateri avtorji, kot Järvenpää, poudarjajo, da gre dejansko za »velik uspeh« z dolгим seznamom izjemnih dosežkov na področju praktičnega in pragmatičnega čezmejnega sodelovanja na področju obrambe in varnosti (Järvenpää, 2017, 11), ki se v tem času, ko so vse članice obravnavanega zavezništva tudi članice Nata, lahko razvije v močno regionalno

zvezo, ki lahko združena bistveno prispeva k ohranjanju varnosti in stabilnosti v evroatlanski regiji. Vendar nas ta ocena ne sme zavesti, saj na drugi strani Benda (2022) opozarja, da v preteklosti NORDEFCO v nekem obdobju ni prešel od besed k dejanjem in ni izpolnil pričakovanj sodelovanja vključenih držav zlasti na področju skupnega razvoja in nabave oboroževanja, kar bi lahko tudi v prihodnje povzročilo dvig nezaupanja med državami in iskanju lastne, samostojne poti.

Vsekakor velja danes NORDEFCO za instrument poglobljanja vojaškega sodelovanja, čim večjega vpliva in prispevka k mednarodni in regionalni varnosti ter vzpostavitve ozračja globokega zaupanja med članicami na najobčutljivejših področjih današnjega sveta – diplomaciji, politiki, gospodarstvu ter varnosti in obrambi.

6 Literatura in viri

1. Acharya, Amitav. 2001. *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order*. London: Routledge. [Online]. Dostopno prek: <http://fmc90.files.wordpress.com/2010/05/constructing-a-security-in-asean.pdf>. [9. 1. 2013].
2. Adler, Emanuel in Michael Barnett. 1998. A framework for the study of security communities. V *Security Communities*, ur. Emanuel Adler in Michael Barnett, 29–65. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
3. Benda Lukaš. 2022. Nordic Defence Cooperation– Changes After the 2014 Russo-Ukrainian Conflict. *Security Outlines*. [Online]. 19. 2. 2022. Dostopno na: <https://www.securityoutlines.cz/nordic-defence-cooperation-changes-after-the-2014-russo-ukrainian-conflict/>. [11. 3. 2024].
4. Bentzrod Svein Berg. 2018. Army in Sweden for the first time. *Aftenposten*, 5. 10. 2018. Finnish Army, Exercise Northern Wind 2019 in northern Sweden. Februar 2019. Helsinki.
5. Dahl Ann Sofie. 2014. NORDEFCO and NATO: „Smart defense“ in the North? *Research paper*. 101. [Online]. 13. 4. 2024. Dostopno na: NATO Defence College from https://www.files.ethz.ch/isn/180890/rp_101.pdf. [11. 2. 2024].
6. Dahl Ann Sofie. 2018. Sweden and Finland: partnership in lieu of NATO membership. Urednica Dahl. *Strategic challenges in the Baltic Sea region: Russia, deterrence, and reassurance*. Washington DC: Georgetown University Press 2018.
7. Dahl Ann Sofie. 2019. *Sweden: A 'Functional Member' of NATO?* Predstavitev. Kopenhagen, Danska: Royal Danish Defence College.

8. Dahl Ann Sofie. 2021. *Back to the Future: Nordefco's First Decade and Prospects for the Next*. Scandinavian Journal of Military Studies. 4 (1), str. 172–182. Routledge. London.
9. Deutsch, Karl. 1957. *Political Community at the level International Level: Problems of Definition and Measurement*. Utah: Ardvark global publishing company.
10. Deutsch, Karl. 1968. *The Analysis of International Relations*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
11. Deutsch, Karl. 2003. Political Community and the North Atlantic Area. V: Nelson, Brent and Aleksander Stubb (eds.), *The European Union. Readings on the Theory and Practice of European Integration*, (121–43). Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave MacMillan.
12. Forsberg Tuomas. 2013. The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism? *International Affairs*. [Online]. 89 (5), str. 1161–1181. London: Chatham House, The Royal Institute of International Affairs.
13. Government Offices of Sweden. Sweden assumes chairmanship of the Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO) in 2019. Stockholm: Ministry of Defence, 8. 1. 2019.
14. Grizold Anton, Tršar Izza, Doberšek Valentina, Žoher Nina, Vidic Matej, Stjepanović Branka, Kopač Mateja, Čavničar Špela. 2015. *Svet na prelomu – varnostne skupnosti kot odgovor na kompleksno ogrožanje sodobnega sveta*. Str. 54–83. Ljubljana: založba FDV.
15. Järvenpää, P. 2014. Nordic Defence Cooperation: NORDEFECO and Beyond. V A.-S. Dahl & P. Järvenpää (Eds.), *Northern Security and Global Politics. Nordic-Baltic Strategic Influence in a Post-Unipolar World* (pp.). London. Routledge.
16. Jensen Frank Bakke. 2018. Collective defense and deterrence in the northernmost corner of Europe. *Defense News*, 10. 12. 2018.
17. Lawrence Tony, Jermalavičius Tomas, Hyllander Jan. 2024. The Newest Allies: Finland and Sweden in NATO. *International Centre for Defence and Security*. 2014. Tallinn.
18. Memorandum of Understanding on Nordic Defence Cooperation. (2009). Ministry of Defence of the Kingdom of Denmark; Ministry of Defence of the Republic of Finland; Ministry for Foreign Affairs of Iceland; Ministry of Defence of the Kingdom of Norway; Government of Sweden. Signed in Helsinki, November 4. [Online]. Dostopno na: <https://www.nordefco.org/Files/nordefco-mou.pdf>. [7. 4. 2024].
19. NORDEFECO, 2017. *Annual Report 2017*. Finnland Ministry of Defence, str. 8. Helsinki.

20. NORDEFECO. 2014. NORDEFECO, *Annual Report 2014*. Norwegian chairmanship of NORDEFECO. 2015, str. 2, 7, 10. Oslo.
21. NORDEFECO. 2015. NORDEFECO, *Annual Report 2015*. Swedish Ministry of Defence. 2016, str. 5. Stockholm.
22. NORDEFECO. 2016. *Annual Report 2016*. Danish Ministry of Defence. 2017, str. 10. Copenhagen.
23. NORDEFECO. 2018. *Nordic Defence Cooperation Vision 2025*. [Online]. Dostopno na: <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>. [8. 4. 2024].
24. NORDEFECO. 2020. *Letna poročila 2009–2020*. Nordic Defence Cooperation, [Online]. Dostopno na: <https://www.nordefco.org/Annual-Reports>. [18. 3. 2024].
25. NORDEFECO. 2024. Nordic Defence Cooperation. [Online]. Dostopno na: <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>. [26. 2. 2024].
26. Nordic Council. 2013. *65th session 2013*. [Online]. Dostopno na: <http://www.norden.org/en/nordic-council/sessions-meetings-and-conferences/sessions/65th-session-2013/agenda>. [25. 8. 2014].
27. Saxi Hakon Lunde. 2014. British and German initiatives for defence cooperation: the Joint Expeditionary Force and the Framework Nations Concept, *Defence Studies* 17 (2). 2017, str. 185–90. Defence Studies.
28. Saxi Hakon Lunde. 2019. The rise, fall and resurgence of Nordic defence cooperation. *International Affairs*. 95 (3), str. 659–680. London: Chatham House, The Royal Institute of International Affairs.
29. SIPRI. 2018. SIPRI military expenditure database. *Stockholm International Peace Research Institute*. [Online]. Dostopno na: <https://www.sipri.org/databases/milex>. [26. 2. 2024].
30. Soreide Ine Eriksen Nicolai, Wammen Carl, Hoglund in dr. 2015. We must deal with Russia's actions, not the Kremlin's rhetoric. *Aftenposten Morgen*, 10. 4. 2015.
31. Tanttu Aleksi Topias. 2021. Overview of Nordic defence and security cooperation. Nordic. *Nordics Info*. [Online]. Dostopno na: <https://nordics.info/show/artikel/overview-of-nordic-defence-and-security-cooperation>. [18. 3. 2024].
32. Wieslander Anna, Adamson Eric, Lehto Jesper. 2023. Securing Northern Europe within NATO, Sweden and Finnland as new allies. *Atlantic Council Europe Center*. Str. 1–19. Washington: Atlantic Council.

Šanghajska organizacija za sodelovanje v središču mednarodnega vozlišča

The Shanghai Cooperation Organisation at the heart of an international hub

Povzetek

Šanghajska organizacija za sodelovanje je ena največjih mednarodnih regionalnih organizacij, katere geografska območja držav članic presegajo prostor Srednje Azije. Članice vodijo različni interesi, zlasti na politični, varnostni in ekonomski ravni, na kateri izrazito izstopata Rusija in Kitajska s skupnimi (projiciranje moči v Srednjo Azijo in širšo regijo, multipolarna svetovna ureditev), pa tudi različnimi interesi (Rusija – protizahodna drža, varnostni in vojaški vidik, Kitajska – gospodarsko sodelovanje). Čeprav ima organizacija precejšen vpliv na oblikovanje svetovnega reda, se po drugi strani srečuje tudi z izzivi enotnosti politike, ki se kaže tudi v vprašanju širitve članstva.

Ključne besede: Šanghajska organizacija za sodelovanje, Rusija, Kitajska, multipolarnost, svetovni red.

Abstract

The Shanghai Cooperation Organisation is one of the largest international regional organizations, with the geographical area of its member states extending beyond Central Asia. The organization's members are driven by different interests, particularly at the political, security and economic levels. Here, Russia and China in particular stand out, pursuing some common interests (e.g. power projection in Central Asia and in the wider region, a multipolar world order), but also some diverging ones (Russia: an anti-Western stance, security and military aspects; China: economic cooperation). Although the organization has considerable influence on shaping the world order, it is also faced with challenges concerning policy coherence, as reflected in the issue of membership expansion.

Key words: *the Shanghai Cooperation Organisation, Russia, China, multipolarity, world order.*

1 Uvod

V današnjem globaliziranem svetu regionalne organizacije ne le igrajo ključno vlogo, temveč so postale nepogrešljiv akter pri oblikovanju mednarodnih odnosov in svetovnega reda. Združevanje držav na podlagi geografske bližine, skupnih interesov ali kulturnih vezi omogoča, da te organizacije delujejo kot učinkovite platforme za sodelovanje in usklajevanje politik na različnih področjih, ki so ključna za stabilnost in napredek. Regionalne organizacije vzpostavljajo okvire, ki omogočajo članicam, da se skupaj spoprijemajo s kompleksnimi izzivi, kot so mednarodna varnost, gospodarski razvoj in zaščita okolja. Ta sodelovanja pomembno prispevajo k večstranskemu pristopu reševanja globalnih vprašanj in državam članicam omogočajo, da uveljavljajo večji vpliv na mednarodni ravni, kot bi ga lahko same.

Tako regionalne organizacije ne samo da krepijo vezi med državami, temveč tudi oblikujejo regionalne in globalne politike, ki imajo daleč segajoče posledice za svetovni red ter mednarodno sodelovanje. V prispevku smo se osredotočili na Šanghajsko organizacijo za sodelovanje, ki smo jo proučili na podlagi raziskovalnega vprašanja, kakšno vlogo in pomen ima na svetovni mednarodni red. Prispevek temelji na kvalitativni metodi analiziranja sekundarnih in primarnih virov, z deskriptivno metodo pa smo analizirali zlasti lastnosti in mesto organizacije v mednarodnih odnosih.

2 Namen in cilji vzpostavitve Šanghajske organizacije za sodelovanje

Šanghajska organizacija za sodelovanje (angl. *Shanghai Cooperation Organisation*, SCO)¹ (v nadaljevanju organizacija) je stalna medvladna mednarodna organizacija, ki so jo 15. junija 2001 v Šanghaju (Kitajska) ustanovili Kazahstan, Kitajska, Kirgizistan, Rusija, Tadžikistan in Uzbekistan (The Shanghai cooperation organisation, 2017).

Leta 2002 je bila na zasedanju Sveta voditeljev držav v Rusiji podpisana listina organizacije, ki je začela veljati 19. novembra 2003. Gre za statut, ki določa cilje, načela, sestavo in glavna področja dejavnosti organizacije:

¹ Predhodnik Šanghajske organizacije za sodelovanje je bil t. i. mehanizem šanghajske peterice (Kitajska, Rusija, Kirgizistan, Kazahstan in Tadžikistan), ustanovljen leta 1996.

- krepitev medsebojnega zaupanja, prijateljstva in dobrososedskih odnosov med državami članicami;
- spodbujanje učinkovitega sodelovanja med državami članicami na področjih, kot so politika, trgovina, gospodarstvo, znanost in tehnologija, kultura, izobraževanje, energetika, promet, turizem, varstvo okolja;
- skupno zagotavljanje in ohranjanje miru, varnosti in stabilnosti v regiji ter
- spodbujanje novega demokratičnega, pravičnega in racionalnega mednarodnega političnega in gospodarskega mednarodnega reda (prav tam).

Navznotraj organizacija krepi t. i. šanghajski duh (medsebojno zaupanje), vzajemne koristi, enakost, posvetovanje, spoštovanje različnosti civilizacij in prizadevanje za skupni razvoj, navzven pa zagovarja neuvrščenost, neusmerjenost na druge države ali regije in načelo odprtosti (prav tam). Sestavlja jo 26 držav, od tega devet držav članic (Kitajska, Indija, Kazahstan, Kirgizistan, Rusija, Pakistan, Tadžikistan, Uzbekistan in Iran), tri države opazovalke, ki želijo postati polnopravne članice (Afganistan, Belorusija in Mongolija) ter 14 partneric v dialogu (Armenija, Azerbajdžan, Kuvajt, Savdska Arabija, Bahrajn, Združeni arabski emirati, Maldivi, Kambodža, Nepal, Mjanmar, Šrilanka, Egipt, Katar in Turčija) (prav tam).

3 Organiziranost, delovanje in odločanje organizacije

Najvišji organ odločanja je svet voditeljev držav (predsednikov), ki se sestane enkrat letno in odloča o vseh pomembnih vprašanjih organizacije. Svet voditeljev vlad (predsednikov vlad) se prav tako sestane enkrat letno in razpravlja o strategiji večstranskega sodelovanja in prednostnih področjih v organizaciji, določa temeljna in aktualna vprašanja na gospodarskem in drugih področjih ter potrjuje proračun organizacije. Poleg srečanj obeh svetov voditeljev obstajajo tudi mehanizmi za sestanke o zunanjih zadevah, nacionalni obrambi, varnosti, gospodarstvu in trgovini, kulturi, zdravstvu, izobraževanju, prometu, preprečevanju in reševanju izrednih razmer, znanosti in tehnologiji, kmetijstvu, sodstvu, turizmu, industriji, energetiki, odpravljanju revščine, športu itn. Kot primer enega od usklajevalnih mehanizmov navajamo svet ministrov za zunanje zadeve, ki obravnava vprašanja, povezana z vsakodnevnimi dejavnostmi organizacije, pripravo srečanj voditeljev državnih svetov in posvetovanji o mednarodnih problemih v okviru organizacije, prav tako pa lahko po potrebi daje izjave v imenu organizacije. Svet se običajno sestane mesec pred zasedanjem

sveta predsednikov držav. Izredne seje sveta ministrov za zunanje zadeve se skličejo na pobudo vsaj dveh držav članic in ob soglasju ministrov za zunanje zadeve vseh drugih držav članic. Svetu predseduje minister za zunanje zadeve države članice, na ozemlju katere poteka redno zasedanje sveta voditeljev držav, in sicer v obdobju od datuma zadnjega rednega zasedanja sveta voditeljev držav do datuma naslednjega rednega zasedanja sveta voditeljev držav. Predsednik sveta ministrov za zunanje zadeve zastopa organizacijo v njenih zunanjih stikih, skladno s poslovnikom sveta (The Shanghai cooperation organisation, 2017).

Organizacija ima dva stalna organa: sekretariat (sedež v Pekingu, Kitajska) in izvršni odbor regionalne protiteroristične sestave (RPS) (sedež v Taškentu, Uzbekistan). Generalnega sekretarja organizacije in direktorja izvršnega odbora RPS imenujejo predsedniki vlad za triletni mandat. S 1. januarjem 2022 sta funkcijo generalnega sekretarja organizacije oziroma direktorja izvršnega odbora RPS prevzela predstavnika Kitajske in Uzbekistana. Stalne predstavnike držav članic pri sekretariatu imenujejo države skladno s svojimi nacionalnimi pravili in postopki izmed oseb na visokih diplomatskih položajih, svoje naloge pa začnejo opravljati, ko generalni sekretar prejme pisno obvestilo o njihovem imenovanju (prav tam).

Stalni predstavniki imajo te naloge:

- zagotavljajo zastopanje in interese držav pošiljateljic za izvajanje načel in doseganje ciljev;
- sodelujejo pri delu sekretariata pri pripravi, pregledu in usklajevanju osnutkov dokumentov, predloženih za sestanke organov, skupaj s pripravo dnevnih redov za sestanke organov;
- prispevajo k pripravi ukrepov za izvajanje sklepov organov;
- obveščajo države pošiljateljice o dejavnostih sekretariata;
- pomagajo sekretariatu pri oblikovanju zbirke informacij o državah pošiljateljicah, ki je potrebna za zagotavljanje dejavnosti;
- sekretariatu pomagajo pri vprašanih pravočasnega financiranja organizacije in sekretariata skladno s sklepi sveta voditeljev držav in sveta vodij vlad (predsednikov vlad) držav članic;
- sprejemajo poizvedbe sekretariata pri državah pošiljateljicah glede najpomembnejših dogodkov na področju notranje politike, zunanje politike in regionalne varnosti ter omogočajo posredovanje zahtevanih informacij (prav tam).

4 Organizacija v regionalnem in svetovnem kontekstu

V geografskem smislu se območje organizacije razteza od severa proti jugu od Arktike do Indijskega oceana in od vzhoda proti zahodu od Lianyunganga na Kitajskem do Kaliningrada v Rusiji. Gre za območje s 40 % svetovnega prebivalstva, 65 % držav Evrazije, 30 % svetovnega bruto družbenega proizvoda, 18 % svetovnih zalog naftnih derivatov in 48 % zalog zemeljskega plina. Združitev štirih jedrskih sil, tj. polovice svetovnih jedrskih držav, v eno samo regionalno organizacijo ji služi kot dodatno sredstvo odvracanja v sistemu, vzpostavljenem za ohranjanje strateškega ravnovesja moči in politične stabilnosti v svetu. Organizacija s temi zmogljivostmi predstavlja velik potencial v geoekonomskem in geopolitičnem smislu (JSTOR, 2007, 4).

Organizacija ima vzpostavljeno sodelovanje z vrsto mednarodnih in regionalnih organizacij, in sicer s Skupnostjo neodvisnih držav, Združenjem jugovzhodnih azijskih držav, Organizacijo pogodbe o kolektivni varnosti, Organizacijo o ekonomskem sodelovanju, Konferenco o interakciji in ukrepih za krepitev zaupanja v Aziji in OZN – ravno številne pobude v sodelovanju z OZN so opazno prispevale k okrepitvi mednarodnega sodelovanja v boju proti skupnim izzivom in grožnjam varnosti – dogodki, npr. Šanghajska organizacija za sodelovanje in Združeni narodi v boju proti drogam: Skupni boj proti izzivom in grožnjam (2016, 2017) (United Nations, 2017).

Organizacija si prizadeva za boj proti skupnim izzivom in grožnjam varnosti, širitvi dialoga in krepitevi sodelovanja pri zagotavljanju celovite varnosti z bojem proti kibernetickemu terorizmu, separatizmu, ekstremizmu, mednarodnemu organiziranemu kriminalu in nedovoljenemu prometu s prepovedanimi drogami ter terorizmu. Glede boja proti terorizmu velja poudariti RPS kot osrednji stalni organ organizacije. Med letoma 2011 in 2015 je organom držav članic uspelo preprečiti 20 terorističnih napadov (še v fazi načrtovanja), 650 kaznivih dejanj teroristične in ekstremistične narave, nevtralizirati 440 taborov za usposabljanje teroristov in 1700 članov mednarodnih terorističnih organizacij. Aretiranih je bilo prek 2700 članov nezakonitih oboroženih skupin, njihovih podpornikov in oseb, osumljenih kaznivih dejanj, izročenih pa 213 oseb, povezanih s terorističnimi ali ekstremističnimi organizacijami, pri čemer so bili številni obsojeni na dolgotrajne zaporne kazni – 180 osumilencev je bilo uvrščenih na seznam iskanih oseb, razkritih je bilo 600 tajnih lokacij orožja, zaseženih več kot 3250 improviziranih eksplozivnih naprav ter 10.000 kosov orožja, 450.000 kosov streliva in več kot 52 ton eksploziva (prav tam).

5 Pomen organizacije za države članice in novi svetovni red

Pojem svetovnega mednarodnega reda se nanaša na sistem norm, pravil in institucij, ki urejajo mednarodne odnose med državami in drugimi globalnimi akterji. Temelji na mednarodnem pravu in vključuje organizacije, kot so Združeni narodi, Svetovna trgovinska organizacija in Svetovna banka, ter različne mednarodne pogodbe in sporazume, ki usmerjajo mednarodno sodelovanje in urejanje meddržavnih konfliktov. Ključni elementi tega reda vključujejo varnostno sobivanje velikih sil, ki izkazujejo zadržanost, odprtost hegemonie ter institucionalne in ekonomske vezi, ki spodbujajo politično konvergenco med državami. Cilj tega reda je vzpostaviti stabilnost, mir in sodelovanje na globalni ravni (RAND Corporation, 2016).

Kissinger poudarja, da je koncept svetovnega reda, ki je podpiral moderno geopolitično dobo, v krizi, saj se svet spoprijema z obuditvijo napetosti z Rusijo, zapletenimi odnosi s Kitajsko in tehnološkimi spremembami, ki preoblikujejo temelje družbenega, ekonomskega in političnega življenja (HOOVER Institution, 2014). Članice organizacije imajo v svojem okviru različne interese na politični, varnostni in ekonomski ravni, njihovo uveljavljanje pa je predvsem odvisno od strateške moči države.

5.1 Rusija

Interesi Rusije so v okviru organizacije (poleg odnosa do splošne svetovne politike) usmerjeni v odnose z Zahodom (zlasti do ZDA), Srednjo Azijo in Kitajsko. Rusija je edina pomembna svetovna sila, za katero Srednja Azija ni oddaljeno in nefokusirano območje, temveč neke vrste njen intimni strateški podaljšek. Glede na dejstvo, da na območju Srednje Azije živi približno pet milijonov etničnih Rusov, bi bila vsaka kršitev varnosti ali protiruskega razvoja grožnja Rusiji (JSTOR, 2007, 11).

V odnosu do Srednje Azije Rusija prek organizacije utrjuje dvostransko gospodarsko ter večstransko varnostno sodelovanje. Najvidnejša vrednost organizacije za Rusijo je v usklajevanju sodelovanja, tekmovanja in postopnega spreminjanja ravnovesja moči, ki označujejo odnose s Kitajsko. Z vojaškega vidika urejene razmere na meji s Kitajsko in reševanje kitajskih ozemeljskih zahtev v Srednji Aziji omogočajo Rusiji (tudi) preusmeritev fokusa ruskih vojaških zmogljivosti na druge geografske smeri, npr. Severni Kavkaz (prav tam, 12). Glavni motiv Rusije za soustanovitev organizacije po nekaterih ocenah naj

ne bi bil kitajski dejavnik, temveč tekmovalstvo z ZDA in Natom. Zanimanje in prepoznavnost ZDA v regiji sta se močno povečala od leta 2001 zaradi vojaške operacije v Afganistanu in potrebe po zalednih oporiščih, ki so jih ZDA sprva vzpostavile v Kirgizistanu in Uzbekistanu, pa tudi zaradi potenciala Srednje Azije za razvoj domačega in mednarodnega terorizma ter njenega strateškega pomena za Južno Azijo in širši Bližnji vzhod. Dolgotrajnejša skrb ZDA je namreč ohranjanje konkurenčnega deleža na regionalnih trgih nafte in plina ter zlasti spodbujanje oskrbovalnih poti iz Srednje Azije, ki jim ni treba prečkati ruskega ozemlja (prav tam).

Rusija vsekakor želi ohraniti svoj vpliv v Srednji Aziji, ki je bila tradicionalno del nekdanje Sovjetske zveze, danes pa velja za njeno dvorišče in središče Evrazije, kjer ima strateške geopolitične interese (prav tam).

5.2 Kitajska

Kitajski motivi za ustanovitev in izkoriščanje organizacije niso zgolj nasprotni ruskim interesom. Obema državam sta skupna interesa medsebojna strateška sprava, skupaj z izogibanjem obmejnemu spopadam in vzpostavitvijo urejenega okvira za njuno sobivanje v Srednji Aziji. V nasprotju od interesov Rusije (zoperstavljanje Zahodu) pa Kitajska organizacijo uporablja v proaktivnem, in ne defenzivnem smislu – kot transparenten večstranski okvir ekonomskega vstopa in delovanja v regiji Srednje Azije (SIPRI, 2007).

Od ustanovitve organizacije je Kitajska uveljavljala svoj program in uspešno uresničevala svoje nacionalne varnostne, geopolitične in gospodarske interese. Organizacijo je uporabila kot večstransko platformo za obravnavanje zunanjih groženj, ki jih predstavljajo nedržavni akterji na njeni ranljivi zahodni meji (boj proti terorizmu in separatizmu), za pridobitev močnega gospodarskega in političnega položaja v Srednji Aziji, ne da bi ogrozila kitajsko-rusko strateško partnerstvo, ter za povečanje svoje energetske varnosti z obsežnimi naložbami v infrastrukturo v srednjeazijskih državah članicah in trgovino z njimi (European Parliament Think Thank, 2015).

V številnih pogledih je organizacija za Kitajsko priložnost, da projicira svojo moč v Srednjo Azijo, da si zagotovi oskrbo z energijo in pospeši svoje gospodarske interese. Srednjeazijske države so se na Kitajsko obrnile tudi zaradi naložb, gospodarske pomoči in varnostnega sodelovanja. (Chinese Political Science Review, 2022). Tako je organizacija za Kitajsko (kot za druge članice) nov in

edinstven model sodelovanja, ki odraža njeno vizijo multipolarne svetovne ureditve v nasprotju z modeli sodelovanja, ki temeljijo na hegemoniji in enostranskosti ZDA (European Parliament Think Thank, 2015).

5.3 Rusija in Kitajska

Težave Rusije po agresiji v Ukrajini so Kitajski omogočile, da okrepi svoj položaj v Evraziji. Hkrati je rusko-ukrajinski spor razdelil regijo, kar za Kitajsko predstavlja velik izziv tako zaradi močno oslabiljene Rusije kot tudi bolj združene Evrope in okrepljenih čezatlantskih odnosov. Hkrati je vojna v Ukrajini povzročila resno oviro za kitajski načrt združevanja svojih presežnih zmogljivosti v cilju povezati države – vključno z Ukrajino – vzdolž starodavne poti z gradnjo infrastrukture, ki bi lahko preoblikovala regijo in spremenila Evrazijo v koridor za kitajsko trgovino, vse do samega središča Evrope. Z razvojem organizacije so se vloga Kitajske in interesi Rusije, da bi organizacijo uporabili za izključitev ali vsaj zmanjšanje pomena vpliva in prisotnosti ZDA v Srednji Aziji, da bi se zavarovali pred strateško močjo ZDA in namerami, skupaj s spodbujanjem »barvne revolucije« in ustanavljanjem vojaških oporišč v regiji, pokazali v skupnih izjavah. Izjave so izražale potrebo po vzpostavitvi novega mednarodnega reda in po poudarku na pravicah držav do izbire lastnih politično-gospodarskih sistemov brez zunanjega vmešavanja, znotrajinstitucionalnega gospodarskega in energetskega sodelovanja ter finančne ureditve za znotrajregionalno sodelovanje, večjega sodelovanja in usklajevanja politik na področju boja proti terorizmu, skupnih vojaških vajah in sodelovanja na področju kazenskega pregona (Chinese Political Science Review, 2022).

V zadnjih letih ruska in kitajska prizadevanja za ustvarjanje sinergij med organizacijo, Evrazijsko ekonomsko unijo in Organizacijo pogodbe o kolektivni varnosti predstavljajo poskus oblikovanja velike evrazijske skupnosti, ki bi se lahko razvila v nezahodno mednarodno družbo. Rusija in Kitajska vidita koristi oblikovanja takšne skupnosti za zaščito svojih osrednjih interesov, izkoriščanje bogatih naravnih virov in gospodarskega potenciala regije, da bi okrepili svojo moč in vpliv na področju, za katero si obe prizadevata – prehod iz enopolarnega v multipolarni svet (prav tam).

Obstaja več razlogov, zakaj Rusija in Kitajska vodita politiko multipolarne svetovne ureditve, izstopajo pa zlasti slabši odnosi z ZDA zaradi ruske vojne v Ukrajini oziroma kitajskega vprašanja Tajvana, hegemonija ZDA, širitev Nata, sodelovanje ZDA in EU proti Rusiji in Kitajski ter dvojna merila do obeh držav,

ki jih uporabljajo nekatere mednarodne organizacije pod vplivom ZDA (Anadolu Ajansi, 2023). Rusija je imela dejavno vlogo pri spodbujanju članstva Indije, širitev pa je bila skladna z geostrateškimi ambicijami Kitajske, saj bi še povečala prisotnost, če že ne vpliva organizacije v dveh geostrateško kritičnih državah regije. Z njeno širitvijo je Kitajska upala na spodbuditev varnostnega koncepta v azijskem slogu, ki poudarja skupno, celovito sodelovanje, varnost in trajnostni razvoj ter zoperstavljenje regionalnemu zavezništvu pod vodstvom ZDA. Poleg tega vključitev Indije, skupaj s skupino BRICS (Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika), pomeni, da bodo prizadevanja ZDA pri pridobivanju Indije pri preverjanju kitajskih izzivov za prevlado ZDA v Aziji nekoliko omejena (Chinese Political Science Review, 2022).

5.4 Iran

Iransko članstvo v organizaciji pomeni strateški korak za državo, ki v luči naraščajočih pritiskov z Zahoda išče močnejše regionalne in globalne povezave, zlasti z državami, kot sta Kitajska in Rusija. Iranska pridružitve je ključnega pomena za poglobitev gospodarskih, trgovinskih in varnostnih vezi, kar je še posebej pomembno v času, ko se Iran spoprijema z intenzivnimi zahodnimi sankcijami in izolacijo. Članstvo Iranu omogoča dostop do novih trgov in razvojnih priložnosti v srednjeazijski regiji, ki bi lahko pripomogle k zmanjšanju njegove gospodarske odvisnosti od zahodnih trgov. Na politični ravni članstvo Iranu omogoča, da se predstavi kot ključni igralec na regionalni in globalni ravni, kar bi lahko pripomoglo k povečanju njegove mednarodne prestižnosti in vpliva. Prav tako je to priložnost za Iran, da okrepi svoje strateške odnose s Kitajsko in Rusijo, kar je bistvenega pomena za krepitev njegove zunanje politike, usmerjene na Vzhod (The Diplomat, 2022).

Vendar pa je treba upoštevati, da kljub morebitnim koristim članstvo samo po sebi ne zagotavlja rešitve vseh iranskih težav. Obstajajo tudi notranja nesoglasja in konkurenčni interesi med članicami organizacije, kot so razlike med Indijo in Pakistanom ali med Rusijo in Kitajsko, kar bi lahko omejilo iransko sposobnost, da v polnosti izkoristi prednosti, ki jih ponuja organizacija (Middle East Institute, 2021).

5.5 Druge članice

Za države Srednje Azije ima organizacija pomembno vlogo pri zagotavljanju varnostnih jamstev pred morebitnimi barvnimi revolucijami, ki jih podpirajo tujci. Prav tako Indija in Pakistan vidita vlogo članstva zaradi represivne politike ZDA, ki je v nasprotju z njunimi interesi, kot pomembno za uravnoteženje moči ZDA. Talibani v Afganistanu si v okviru organizacije prizadevajo legitimirati svojo moč. Mongolija, stisnjena med Rusijo in Kitajsko, poskuša prek organizacije razviti gospodarske odnose s sosednjimi državami. Širitev organizacije krepi tudi energetske sodelovanje in trgovinske odnose med državami članicami, zato odločitev Savdske Arabije, da postane članica organizacij za okrepitev sodelovanja z državami članicami na področju energetike in gospodarstva, ne preseneča (Anadolu Ajansi, 2023).

5.6 Izzivi delovanja organizacije

Ne glede na to, da ne gre podcenjevati potenciala držav članic na gospodarskem, energetske in vojaškem področju ter moči organizacije kot take, pa obstajajo nekateri izzivi, da bi organizacija postala dejavnejša v regiji in glavni akter multipolarnega novega svetovnega reda, ki ga vodita Rusija in Kitajsko. Slednji se kljub zbliževanju v zadnjih letih spoprijemata s tenzijami, tudi glede politike organizacije – medtem ko Rusija poudarja varnostne in vojaške vidike organizacije, Kitajsko izpostavlja gospodarsko sodelovanje.

V nasprotju z nekaterimi velikopoteznimi napovedmi in smermi delovanja organizacije se danes kažejo v njej nekatere razvojne vrzeli in pričakovanja. Izpostavljamo najbolj izstopajoča. Organizacija danes tako (še) ne predstavlja:

- organa za povezovanje: med članicami namreč ni bilo nobenih premikov v smeri normativnega zbliževanja, npr. glede enotnega gospodarskega prostora;
- vojaškega zavezništva: države članice si prek RPS izmenjujejo obveščevalne podatke in vsako leto izvedejo vojaško vajo »Mirovna misija«, katere namen je izboljšati usklajevanje pri odzivanju na teroristične napade na območju organizacije. Poleg teh dejavnosti pa je bil razvoj kakršne koli trdne varnostne vloge organizacije omejen (primer odsotnosti njene vloge pri odzivanju na množično medetnično nasilje leta 2010 v južnem Kirgizistanu);

- razvojnega organa: čeprav Kitajska redno uporablja dogodke organizacije kot platformo za napovedi o novem financiranju Srednje Azije, se to financiranje prek organizacije trenutno ne izvaja;
- posredovalnega organa: organizacija nima nobene vloge pri posredovanju pri reševanju meddržavnih sporov v Srednji Aziji (npr. glede novih hidroenergetskih projektov).

Nezmožnost organizacije, da bi vodila enotno, koherentno politiko, je mogoče pripisati tudi dejavnikom, kot so občasne napetosti med Indijo in Pakistanom ter nerešeni mejni spori med srednjeazijskimi državami. Poleg pozitivnih rezultatov širitve organizacije gre pričakovati tudi negativne posledice njene širitve. Med drugim je, kljub nedavnemu dogovoru o ponovni vzpostavitvi diplomatskih vezi med državama, sprejetje Savdske Arabije v organizacijo vneslo rivalstvo med Iranom in Savdsko Arabijo (Foreign in Commonwealth Office, 2015).

V povezavi s širitvijo organizacije, tj. sprejemom Savdske Arabije, je organizacija ponovno pritegnila pozornost mednarodne skupnosti. Po koncu hladne vojne z razpadom Sovjetske zveze in vzhodnega bloka leta 1991 so ruski uradniki začeli dvomiti o obstoju Nata, prisotnost Nata pa da bi se morala končati po razpustitvi Varšavskega pakta. Rusija je poskušala poglobiti sodelovanje z nekdanjimi sovjetskimi državami z ustanovitvijo nekaterih organizacij, kot so Skupnost neodvisnih držav, Organizacija pogodbe o kolektivni varnosti in Evrazijska gospodarska unija. Organizacija je sprva veljala za alternativo Natu. Zaradi sodelovanja Rusije in Kitajske s srednjeazijskimi državami v okviru organizacije se je končala vojaška prisotnost ZDA v regiji, vpliv zahodnih držav na srednjeazijske države pa zmanjšal. Po odločitvi Savdske Arabije, da se organizaciji pridruži marca 2023, se je ponovno poudarjalo vprašanje, ki ga je Sovjetska zveza nekoč zastavila Natu: »*Proti komu se širi?*« Dejstvo, da je vstop Savdske Arabije v organizacijo sovpadal s članstvom Finske v Natu, je v javnosti znova vzbudilo podobo organizacije kot nekaj, kar je usmerjeno proti Natu.

6 Sklep

Z analizo sekundarnih in primarnih virov ter sintezo ključnih vsebin smo z raziskovalnim vprašanjem vpliva organizacije na mednarodni svetovni red obravnavali več med seboj povezanih segmentov. Organizacija, ki naj bi bila po nekaterih podatkih trenutno največja regionalna organizacija, ima pomembno vlogo pri oblikovanju novega svetovnega reda, zlasti v Evraziji, saj spodbuja večstransko sodelovanje med državami članicami na različnih področjih.

Vpliv organizacije je viden na različnih področjih, med drugim pri (1) zagovarjanju multipolarnega sveta (podpira razvoj multipolarnega sveta, ki izpodbija prevladujoči svetovni red, ki ga tradicionalno vodijo ZDA; stališče še posebno poudarjata Rusija in Kitajska, ki si prizadevata uveljaviti svoj regionalni in globalni vpliv), (2) regionalni varnosti in boju proti terorizmu, pri čemer varnost izpostavlja kot temelj z vplivom na stabilnost v regiji ter prispevek k novi varnostni arhitekturi v regiji, (3) gospodarstvu in infrastrukturnih projektih, pri katerih poleg spodbujanja tesnejših gospodarski vezi med državami širjenje tudi vpliva na širše mednarodne gospodarske zadeve in (4) diplomaciji kot orodju za reševanje sporov, da bi se zmanjšala napetost med članicami ter rešili regionalni spori in izzivi.

Ne glede na to, da je organizacija namenjena predvsem političnemu dialogu v Srednji Aziji, je sčasoma in s povečanjem števila držav članic izgubila sposobnost odzivanja na regionalne konflikte in varnostne izzive. Kot taka ne prispeva tako močno k povečanju stabilnosti v regiji in krepitvi večstranskega sodelovanja. Članice si bodo najprej prizadevale za nadaljnje povečanje števila članov, ne pa poglobitev povezovanja znotraj organizacije, kar bosta Rusija in Kitajska uporabili kot dodatno sredstvo za utrditev svojega vpliva v regiji.

7 Literatura in viri

1. Anadolu Ajansi. 2023. *3 QUESTIONS - Role of Shanghai Cooperation Organization in new world order*. [Online]. Dostopno na: <https://www.aa.com.tr/en/analysis/3-questions-role-of-shanghai-cooperation-organization-in-new-world-order/2864632>. [30. 3. 2024].
2. Chinese Political Science Review. 2022. *Forging a New Security Order in Eurasia: China, the SCO, and the Impacts on Regional Governance*. [Online]. Dostopno na: <https://d-nb.info/1267973803/34>. [19. 3. 2024].
3. European Parliament Think Tank. 2015. *China's leading role in the Shanghai Cooperation Organisation*. [Online]. Dostopno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2015\)564367](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2015)564367). [1. 4. 2024].
4. Foreign & Commonwealth Office. 2015. *Shanghai Co-operation Organisation (SCO): An Overview*. [Online]. Dostopno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a81886ced915d74e33feba4/SCO_-_Overview.pdf. [30. 3. 2024].

5. HOOVER Institution. 2014. *Henry Kissinger on the Assembly of a New World Order: The Concept That Has Underpinned the Modern Geopolitical Era Is in Crisis*. Stanford University. [Online]. Dostopno na: <https://www.hoover.org/research/henry-kissinger-assembly-new-world-order-concept-has-underpinned-modern-geopolitical-era>. [12. 4. 2024].
6. JSTOR. 2007. The Shanghai Cooperation Organization as a regional security institution. *SIPRI Policy Paper No. 17*. [Online]. Dostopno na: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep19208.7.pdf>. [26. 3. 2024].
7. Middle East Institute. 2021. *What will SCO membership mean for Iran?* [Online]. Dostopno na: <https://www.mei.edu/publications/what-will-sco-membership-mean-iran>. [26. 3. 2024].
8. RAND Corporation. 2016. *Understanding the Current International Order*. [Online]. Dostopno na: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1598.html. [12. 4. 2024].
9. SIPRI. 2007. The Shanghai Cooperation Organization. *SIPRI Policy Paper No. 17*. [Online]. Dostopno na: <https://www.files.ethz.ch/isn/31817/Policypaper17.pdf>. [10. 4. 2024].
10. The Diplomat. 2022. *What Does Iran's Membership in the SCO Mean for the Region? Iran is the newest member of the Shanghai Cooperation Organization*. [Online]. Dostopno na: <https://thediplomat.com/2022/09/what-does-irans-membership-in-the-sco-mean-for-the-region/>. [2. 4. 2024].
11. The Shanghai cooperation organisation. 2017. *General information*. [Online]. Dostopno na: <https://eng.sectsco.org/20170109/192193.html>. [19. 3. 2024].
12. The Shanghai cooperation organisation. [Online]. Dostopno na: <https://eng.sectsco.org/>. [28. 2. 2024].
13. The Shanghai cooperation organisation. Permanent Representatives to the SCO Secretariat. [Online]. Dostopno na: <https://eng.sectsco.org/20220907/911976.html>. [22. 3. 2024].
14. United Nations. 2017. The Role of the Shanghai Cooperation Organization in Counteracting Threats to Peace and Security. *UN Chronicle, October 2017, No. 3, Vol. LIV 2017, Prevention*. [Online]. Dostopno na: <https://www.un.org/en/chronicle/article/role-shanghai-cooperation-organization-counteracting-threats-peace-and-security>. [15. 3. 2024].

Izzivi Svetovne trgovinske organizacije v mednarodnem redu

Challenges facing the World Trade Organization in the international order

Povzetek

Prispevek obravnava Svetovno trgovinsko organizacijo, njeno vlogo in pomen v svetu ter njen vpliv na mednarodni red, pri čemer poudarja njene ključne dosežke in izzive. Vloga organizacije v globalnem gospodarstvu je večdimenzionalna, saj ne vpliva le na ekonomske, temveč tudi na politične, socialne in okoljske vidike svetovne skupnosti. Gre za eno izmed ključnih organizacij za vzdrževanje na pravilih temelječega svetovnega reda, ki omogoča stabilnost in mir tudi v povezavi s sodobnimi globalnimi izzivi, kot so geopolitične napetosti in ekonomska nihanja. V prispevku raziskujemo, kako so se cilji in sestava Svetovne trgovinske organizacije razvijali od njenega nastanka, osredotočamo pa se tudi na njeno trenutno politiko in dejavnosti, ki vključujejo reševanje trgovinskih sporov in zagotavljanje poštenega mednarodnega trgovinskega sistema. Številne kritike in izzivi, vključno s pritiski na potrebo po prilagoditvi na hitro spreminjajoče se globalno okolje, kličejo po strukturnih spremembah in reformah organizacije.

Ključne besede: Svetovna trgovinska organizacija, svetovni mednarodni red, globalna trgovina.

Abstract

This paper examines the World Trade Organization, its role and importance in the world, and its impact on the international order, highlighting its key achievements and challenges. The role of this organization in the global economy is multidimensional, affecting not only the economic but also the political, social and environmental aspects of the global community. It is one of the key organizations in maintaining a rules-based world order which enables stability and

peace, even in the context of contemporary global challenges such as geopolitical tensions and economic fluctuations. The paper explores how the objectives and structure of the WTO have evolved since its inception, and focuses on its current policies and activities, which include trade dispute settlement and ensuring a fair international trading system. A great deal of criticism and challenges, including pressures to adapt to a rapidly changing global environment, call for structural changes and reforms of the organization.

Key words: *WTO, international global order, global trade.*

1 Uvod

V današnjem hitro spreminjajočem se globalnem okolju, v katerem se spoprijemamo s kompleksnimi izzivi, kot so strateško tekmovanje, geopolitične napetosti, kibernetika varnost, terorizem in okoljske grožnje, predstavlja »na pravih temeljih svetovni red« enega izmed dejavnikov ohranjanja mednarodne stabilnosti in miru. Ta red se opira na mednarodne institucije, kot so Združeni narodi, Svetovna trgovinska organizacija (STO) in Mednarodni denarni sklad, ki naj bi igrale svojo vlogo pri zagotavljanju, da države delujejo skladno z mednarodno sprejetimi normami in pravili.

Delujoč svetovni red, ki temelji na normah in pravih, ni le temelj za mednarodno trgovino in gospodarsko integracijo, temveč služi tudi kot temelj za politične odnose med državami. Kot poudarja Rodrik (2011), pravila omogočajo obstoj mednarodnega sistema, ki uravnoteži globalizacijo z nacionalno suverenostjo in s tem ohranja demokracijo. Obenem izpostavi tudi izziv v obliki »trileme« – ko gre za demokracijo, nacionalno suverenost in globalizacijo, lahko skupaj dobro izkoriščamo dve kategoriji, skoraj nikoli pa vseh treh. S tem se strinjata tudi Derviş in Conroy (2018), ki dodajata, da se globalizaciji ni mogoče izogniti, medtem ko so nacionalne države in njihove politike v tem procesu podvržene omejitvam, regulaciji in še večji soodvisnosti. Pri tem bi morale svojo vlogo odigrati mednarodne institucije, ki pa paradoksalno izgubljajo pomen. Vuk (2023) ugotavlja, da sodelovanje v svetu nadomešča ostra tekmovalnost med novimi centri moči ob sočasni slabitvi svetovnih institucij, Rusija in Kitajska postavljata izzive trenutnemu mednarodnemu redu in se spuščata v geostrateško tekmo z Zahodom, vedno tesnejše povezovanje svetovnega gospodarstva pa se je upočasnilo.

Te trditve obenem naslavlajo bistvo in izzive glede vloge, ki jo imajo mednarodne institucije, zlasti STO zaradi svoje globalno gospodarske vloge, znotraj na

pravilih temelječega sistema, ki se ne nanaša samo na ekonomijo, temveč tudi na oblikovanje mednarodnih političnih odnosov in vpliv na globalno varnostno dinamiko. STO je bila ustanovljena kot globalna mednarodna organizacija, ki ureja mednarodne trgovinske sporazume in spore med državami, da vzpostavi stabilno in predvidljivo mednarodno trgovinsko okolje, ki temelji na jasno opredeljenih pravilih. »Na pravilih temelječi svetovni red« predstavlja temeljno paradigmo, v kateri države delujejo skladno s splošno sprejetimi pravnimi normami, ki zagotavljajo transparentnost, predvidljivost in enakopravnost v mednarodni trgovini. Zaradi teh izzivov pa se postavlja vprašanje, koliko in kako STO sploh vpliva na svetovni mednarodni red ter kakšna sta njena vloga in pomen v svetu.

V prispevku smo si zato postavili raziskovalno vprašanje, kakšno vlogo, pomen in vpliv ima STO na svetovni mednarodni red. Pri odgovoru smo težiščno uporabili kvalitativne metode: metodo analize sekundarnih in primarnih pisnih virov za analizo namena vzpostavitve, organiziranosti ter vloge in pomena STO v svetu ter deskriptivno metodo za opis STO. Analiza je vključevala tudi pregled aktualne politike organizacije in njenih nedavnih dejavnosti. Cilj raziskave je bil ugotoviti, kako STO vpliva na globalne politične, ekonomske in socialne dinamike ter kako so ti vplivi manifestirani v mednarodnih odnosih.

Prispevek v strukturnem smislu sestavlja uvod, rezultati, razprava in sklep, kar zagotavlja jasno in sistematično analizo vloge, pomena in vpliva STO na svetovni mednarodni red. V uvodu smo si postavili raziskovalno vprašanje, predstavili cilje analize ter ponudili pregled metod za zbiranje ter analizo podatkov. V poglavju o rezultatih smo predstavili ugotovitve raziskave s poudarkom na namenu vzpostavitve, organizacijski sestavi, trenutni politiki in pomenu ter vlogi STO na svetovni ravni. Za konec smo v razpravi najprej interpretirali ugotovitve raziskave in razpravljali o strateških izzivih, s katerimi se spoprijema STO, nakar smo v sklepu, ki smo ga vključili po razpravi, povzeli ključne ugotovitve, poudarili pomen raziskave in njen prispevek k veljavnemu znanju.

2 Svetovna trgovinska organizacija in svetovni mednarodni red

V tem poglavju so predstavljeni rezultati analize STO, ki opredeljujejo namen in cilje njene vzpostavitve, njeno organizacijsko sestavo, delovanje in odločanje, njeno aktualno politiko in njen vpliv ter pomen na regionalni in svetovni ravni. Prikazano je, kako je organizacija od vzpostavitve do danes delovala kot steber globalnega trgovinskega sistema. Analiza podrobno obravnava, kako so bili

zasnovani cilji ob njeni ustanovitvi, kako je strukturirana in kako poteka njen odločevalski proces. Prav tako je raziskana trenutna politika organizacije in njen vpliv na trgovinske tokove po svetu, kar je ključno za razumevanje njenega uspeha pri zagotavljanju gladkega, predvidljivega in svobodnega pretoka trgovine na globalni ravni. V raziskavi smo najprej obravnavali zgodovinske razvojne mejnike, ki so jo zaznamovali od ustanovitve leta 1995, in raziskali, kako so ti dogodki vplivali na njeno poslanstvo in delovanje. Sledila je analiza organizacijske sestave in odločevalskih procesov, ki omogočajo organizaciji, da učinkovito deluje kot mediator in regulator v kompleksnem svetu mednarodne trgovine. Poudarili smo tudi trenutne politične usmeritve organizacije, ki odražajo njeno odzivnost na sodobne globalne izzive.

Svetovna trgovinska organizacija je edina mednarodna organizacija, ki se ukvarja z globalnimi pravili trgovine. Njena glavna funkcija je zagotoviti, da trgovina poteka čim bolj gladko, predvidljivo in svobodno, njen glavni cilj je pomagati svojim članicam uporabljati trgovino kot sredstvo za izboljšanje življenjskega standarda, ustvarjanje delovnih mest in izboljšanje življenja ljudi (World Trade Organization, 2024). Drugače od svojega predhodnika Splošnega sporazuma o carinah in trgovini¹, je STO pravna oseba, ki ji mednarodno pravo in njene članice priznavajo pravno sposobnost, privilegije in imunitete, pasivno pravico do poslanstva in vrsto drugih pravic, ki izhajajo iz posebnih pogodb (Peterlin, 2013). Meltzer (2010) poudarja, da je ključna za upravljanje in nemoteno delovanje globalne trgovine, ob tem poudari, kako so njena pravila, mehanizem za reševanje sporov in delo njenega sekretariata postali osrednji dejavnik upravljanja globalne trgovine. Na svojih uradnih spletnih straneh STO (2024) prav tako izpostavlja nalogo upravljanja globalnega sistema trgovinskih pravil, temu doda pomoč državam v razvoju pri krepitvi njihove trgovinske zmogljivosti. Poleg tega organizacija ponuja tudi forum za pogajanja o trgovinskih sporazumih in reševanje trgovinskih problemov med članicami.

2.1 Namen in cilji vzpostavitve ter razvojni mejniki Svetovne trgovinske organizacije

Svetovna trgovinska organizacija je ob svoji ustanovitvi nasledila Splošni sporazum o carinah in trgovini, ki je bil uveljavljen po drugi svetovni vojni. Po koncu druge svetovne vojne je bila potreba po stabilnem gospodarskem okolju

¹ STO velja za naslednico Splošnega sporazuma o carinah in trgovini, znanega po kratiki GATT (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade*).

izjemno pomembna za obnovo in rast poškodovanih ekonomij. Triindvajset držav pod vodstvom ZDA, Kanade in Združenega kraljestva je s pogajanjem doseglo Splošni sporazum o carinah in trgovini (Meltzer, 2010). Ta je bil prvi korak k cilju stabilnega gospodarskega globalnega okvirja, vendar se je sčasoma postopoma pojavila potreba po bolj celovitem okolju, ki bi lahko obravnavalo nove izzive globalizacije (World Trade Organization, 2024). Ureditev znotraj Splošnega sporazuma o carinah in trgovini je imela tudi številne pomanjkljivosti, kar se je kazalo v nedorečenosti določil postopkov ter organizacijske sestave, nejasnosti in zmedi glede avtoritete sporazuma ter tudi sposobnosti odločanja in pravnega statusa, saj je bil sistem za reševanje sporov znotraj sporazuma slabo pravno urejen, ker ni poznal jasnih sankcij za države, ki bi ga kršile, poleg tega pa se bi morala država kršiteljica s sankcijami zoper sebe tudi strinjati (Mesarec, 2012).

Cilji zgodnjih pogajalskih krogov znotraj Splošnega sporazuma o carinah in trgovini so bili predvsem zmanjšanje carin. Pozneje so kot pomembna skrb izpostavljene tudi druge ovire. Glavni cilji tokijskega in urugvajskega kroga pogajanj so bili osredotočeni predvsem na zmanjšanje »necarinskih« ovir. Urugvajski krog se je sklenil z ustvarjanjem obsežnega novega telesa mednarodnega prava, povezanega s trgovino: osnovna besedila sporazumov STO so obsegala več kot 400 strani, končni akt, podpisan v Marakešu v Maroku 15. aprila 1994, pa je obsegal več kot 26.000 strani. Končni akt urugvajskega kroga pogajanj je Splošni sporazum o carinah in trgovini preoblikoval v novo, popolnoma razvito mednarodno organizacijo, imenovano STO (Matsushita idr., 2015).

Ustanovitev STO je dejansko pomenila največjo reformo mednarodne trgovine od konca druge svetovne vojne. Medtem ko se je Splošni sporazum o carinah in trgovini osredotočal predvsem na trgovino z blagom, STO in njeni sporazumi pokrivajo tudi trgovino s storitvami in intelektualno lastnino. Rojstvo STO je prav tako vzpostavilo nove postopke za reševanje sporov (World Trade Organization, 2024). Trenutni sporazumi STO so dediščina zavez, ki so jih države prostovoljno in večkrat pogajale med seboj v desetletjih vse od leta 1947. Za razumevanje vzrokov trenutnih vzorcev zaščite uvoza med državami članicami STO, pa tudi med izdelki in industrijskimi panogami znotraj teh držav, je pomembno pogledati v preteklost. Ta zgodovinski kontekst nam lahko pomaga razumeti, kako so se oblikovali sedanje trgovinske politike in zaščitni ukrepi (Meltzer, 2010).

Ideja o ustanovitvi STO se je postopoma razvijala iz različnih potreb in predlogov. Že na začetku urugvajskega kroga pogajanj leta 1986 so pogajalci in opazovalci spoznali, da bi bilo treba implementirati nove sporazume z boljšimi institucionalnimi mehanizmi in boljšimi sistemi za reševanje sporov. Pogajalci urugvajskega kroga so bili odprti za predlog, da se urugvajski krog pogajanj izkoristi kot priložnost za ustanovitev nove »svetovne trgovinske organizacije«. Počasi je prevladala misel, da je čas za odpravo »prirojenih napak« Splošnega sporazuma o carinah in trgovini z ustanovitvijo organizacije, ki bi bila specializirana agencija z organizacijsko sestavo in mehanizmom za reševanje sporov. Ustvarjanje take organizacije bi lahko rešilo probleme »Splošnega sporazuma o carinah in trgovini po izbiri«. Članstvo v novi STO bi zahtevalo sprejetje vseh sporazumov urugvajskega kroga. Ideja nove svetovne trgovinske organizacije je bila sprejeta. Ko je bil leta 1991 izdan osnutek končnega akta urugvajskega kroga pogajanj, je ta vseboval predlog za novo »multilateralno trgovinsko organizacijo«. Delovne skupine in pogajalci so nadaljevali delo, ime pa je bilo spremenjeno v »Svetovno trgovinsko organizacijo«². Osnutek končnega akta je vključeval sporazume o prehodnih ureditvah in prenehanju Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (1947) ter Tokijskih sporazumov (1973–1979) o temah, ki jih pokrivajo novi sporazumi STO. Končno so se pogajalci odločili, da bo STO začela delovati 1. januarja 1995. Paket sporazumov, ki je privedel do ustanovitve STO, je bil na voljo za podpis v Marakešu 15. aprila 1994. Paket so sestavljali večstranski trgovinski sporazumi, priloženi enotnemu dokumentu, in sicer Marakeškemu sporazumu o ustanovitvi STO (Sporazum STO, 1994). Z uporabo tega mehanizma so vsi sporazumi, priloženi Sporazumu STO, postali zavezujoči za vse članice kot enoten pravni red (Matsushita idr., 2015).

STO je bila tako ustanovljena 1. januarja 1995 kot naslednica Splošnega sporazuma o carinah in trgovini z glavnim namenom liberalizacije svetovne trgovine. Cilja STO, opredeljeni ob njeni ustanovitvi, sta bili spodbujanje proizvodnje in trgovine blaga in storitev ter zagotavljanje, da trgovina poteka čim bolj gladko, predvidljivo in svobodno. Organizacija se osredotoča na reševanje trgovinskih sporov med državami in poskuša zagotoviti stabilno in pravično mednarodno trgovinsko okolje, v katerem so pravila jasna in enaka za vse članice (World Trade Organization, 2024).

V prvih letih delovanja STO so se članice pogajale predvsem o rednih zadevah, izhajajočih iz večstranskih sporazumov. Pozneje, ob začetku kroga trgovinskih

² Angl. *World Trade Organization, WTO*.

pogajanj v Dohi (2001), so na agendo uvrstili tudi zadeve, katerih namen je bil oblikovati boljši in bolj učinkovit sistem STO, sposoben spoprijemanja s hitrimi spremembami in gospodarsko globalizacijo (Peterlin, 2013).

Konferenca v Dohi (2001) je tako sprožila razvojni krog, katerega namen je bil nadaljnje zmanjšanje ovir za mednarodno trgovino, posebej s poudarkom na potrebah držav v razvoju. Ta razvojni krog predstavlja najnovejši niz trgovinskih pogajanj med članicami STO. Namenjen je obsežni prenovi globalnega trgovinskega sistema, vključno z zmanjšanjem trgovinskih preprek in posodobitvijo trgovinskih pravil. Pogajalski program obsega okrog dvajset različnih trgovinskih področij. Pogosto se imenuje tudi razvojna agenda iz Dohe, saj je osredotočen na izboljšanje trgovinskih priložnosti za države v razvoju. Pogajanja so se uradno začela na četrti ministrski konferenci STO v Dohi v Katarju novembra 2001. Deklaracija iz Dohe je postavila okvir za pogajanja o ključnih temah, kot so kmetijstvo, storitve in intelektualna lastnina, katerih obravnavo je bila sprožena že prej. Konferenca v Dohi je prav tako sprejela sklepe o pristopih k reševanju težav, s katerimi se srečujejo države v razvoju pri uveljavljanju sporazumov STO (World Trade Organization, 2024). V pogajanje so vključili kmetijstvo, dostop do trga za nekmetske izdelke, storitve, olajšave v trgovini, posebno in diferencialno obravnavo za države v razvoju in najmanj razvite države, nerešena vprašanja implementacije prava STO, pomembna za države v razvoju, nekatera vprašanja s področja protidampinštva, subvencij, izravnalnih ukrepov, področje trgovinskih vidikov zaščite intelektualnih pravic s ključnimi vprašanji glede držav v razvoju, področje trgovine in okolja ter reševanje sporov (Peterlin, 2013).

Delovanje STO je usmerjeno v lajšanje in predvidljivost mednarodne trgovine v korist vseh. To dosega na dva glavna načina: z zmanjševanjem trgovinskih ovir, kjer je to mogoče, in z oblikovanjem pravil, ki urejajo ohranjanje določenih trgovinskih ovir in drugih trgovinskih politik. Ti procesi so plod pogajalskih krogov med vladami, ki potekajo že od leta 1940. Krog pogajanj v Dohi, ki je deveti po drugi svetovni vojni in prvi po ustanovitvi STO leta 1995, nadaljuje to dolgoletno tradicijo. Cilj tega kroga je izvesti prvo obsežno posodobitev multilateralnega trgovinskega sistema v 21. stoletju. V pogajanjih sodelujejo vse članice STO, ki se srečujejo s kompleksnimi temami in raznovrstnimi interesi, predstavljajo pa kar 98 odstotkov svetovne trgovine. Ta zapleteni proces temelji na dveh ključnih načelih: soglasne odločitve, kar pomeni, da je potrebno soglasje

vseh pred sklenitvijo kakršnega koli dogovora, in načelo, da »nič ni dogovorjeno, dokler ni vse dogovorjeno« (World Trade Organization, 2024).

Nadaljnja pogajanja v okviru STO so privedla do ključnih posodobitev in novih sporazumov, ki so občutno vplivali na globalno trgovino. Revidirani sporazum o vladnih naročilih, sprejet na osmi ministrski konferenci STO leta 2011, je razširil obseg prvotnega sporazuma za približno 100 milijard USD na leto. Na konferenci na Baliju leta 2013 so članice sklenile sporazum o olajševanju trgovine, ki predstavlja prvi uspešno končan multilateralni sporazum pod okriljem STO, namenjen pa je zmanjšanju zamud na mejah in odpravi nepotrebne birokracije, ki bi lahko, ko bo v celoti izveden, znižal trgovinske stroške za več kot 14 % in povečal globalni izvoz za do 1 bilijona USD letno. Leta 2015 je bil na deseti ministrski konferenci v Nairobiju razširjen obseg sporazuma o informacijski tehnologiji, ki je odpravil tarife za dodatnih 200 IT-izdelkov, vrednih več kot 1,3 bilijona USD letno. Na isti konferenci je bila sprejeta tudi odločitev o odpravi kmetijskih izvoznih subvencij. Leta 2017 je začela veljati sprememba sporazuma o intelektualni lastnini, ki je olajšala dostop revnejših gospodarstev do cenovno dostopnih zdravil. Tistega leta je začel veljati tudi sporazum o olajševanju trgovine. Na dvanaesti ministrski konferenci junija 2022 so bili sprejeti prelomni sporazumi, vključno s tistim o subvencijah za ribištvo in večstranskih odzivih na krizo s hrano ter pandemijo covida-19 (World Trade Organization, 2024).

Vsak od predstavljenih mejnikov pomeni pomemben trenutek v prizadevanjih STO, da bi oblikovala učinkovitejši, pravičnejši in bolj odprt globalni trgovinski sistem. Kljub številnim izzivom, s katerimi se organizacija še vedno spoprijema, kot so ravno kritike glede njene učinkovitosti in pravičnosti, njena vloga ostaja temeljna za usmerjanje globalnih gospodarskih politik v smeri večje integracije in sodelovanja. Po drugi strani se moramo zavedati, da ostaja odprtih več težkih izzivov, ki jih STO ni sposobna preseči. Peterlin (2013) pri pregledu pomembnih dogodkov po ustanovitvi STO izpostavlja Seattle in leto 1999 kot prelomnico, zaznamovano s spopadom svetovne trgovine s civilno družbo in množičnimi demonstracijami. Prizadevanja za osvežitev kroga pogajanj so pod pritiskom uličnih protestov in zaradi občutnih razlik v prioritetah članic propadla. Zlasti nesoglasja med ZDA in EU so pogajalcem preprečila dogovor glede novih usmeritev in vodstva organizacije. Nesoglasja med razvitimi in nerazvitimi so od dogodkov v Seattlu bistveno prispevala k večjemu vplivu nevladnih organizacij. Tudi krog trgovinskih pogajanj iz Dohe, ki jih STO na svojih uradnih straneh (World Trade Organization, 2024) prikazuje kot zadnji krog trgovinskih

pogajanj med članicami STO in pri tem poudarja veliko reformo mednarodnega trgovinskega sistema z uvedbo nižjih trgovinskih ovir in revidiranih trgovinskih pravil ter izboljšanje trgovinskih možnosti držav v razvoju, v bistvu nakazuje na veliko težavo, s katero se spoprijema. Krog pogajanj iz Dohe, ki je bil uradno začel leta 2001, se je namreč zavlekel čez številna leta in še vedno ni končan. Čeprav je bil predviden rok za končanje pogajanj sprva 1. januar 2005, je bil večkrat preložen, tako da celovit sklep kroga še ni bil dosežen. Soglasje o vseh točkah pogajanj se ni oblikovalo, in čeprav so bili narejeni nekateri pomembni koraki, kot je sporazum o poenostavitvi trgovine iz leta 2013, številna področja še vedno ostajajo odprta. Poleg tega Peterlin (2013) ugotavlja, da dogodki, povezani z zadnjim krogom trgovinskih pogajanj, ki so se začela že leta 2001 v Dohi, izkazujejo šibkosti multilateralnega trgovinskega sistema, ki se kažejo zlasti v odnosu med državami v razvoju in razvitimi državami ter pomanjkanju vzajemnosti in tudi v pomanjkanju bolj demokratičnih procesov pri oblikovanju mednarodnega trgovinskega režima.

Leto	Ime	Obpravavana področja	Število držav
1947	Ženeva	Zniževanje carin blaga	23
1949	Annecy	Zniževanje carin blaga	13
1951	Torquay	Zniževanje carin blaga	38
1956	Ženeva	Zniževanje carin blaga	26
1960–1961	Dillon	Zniževanje carin blaga	26
1964–1967	Kennedyjev krog pogajanj	Zniževanje carin blaga in protidampinški ukrepi	62
1973–1979	Tokijski krog pogajanj	Zniževanje carin blaga, necarinske omejitve, omejitve v trgovini	102
1986–1994	Urugvajski krog trgovinskih pogajanj	Carine, necarinske omejitve, pravila, storitve, intelektualna lastnina, reševanje sporov, tekstil, kmetijstvo, ustanovitvev STO	128
2001–	Krog trgovinskih pogajanj v Dohi	Liberalizacija trgovine blaga, kmetijstvo, dostop do nekmetijskega trga, storitve, olajšave v trgovini, pravila, okolje, države v razvoju in najmanj razvite države, reševanje sporov, vprašanja intelektualne lastnine	164

Preglednica 1: Pogajalski krogi Splošnega sporazuma o carinah in trgovini ter STO za multilateralno liberalizacijo trgovine (viri: Meltzer, 2010, Peterlin, 2013, World Trade Organization, 2024)

2.2 Organiziranost, strukturiranost, delovanje in odločanje

Svetovna trgovinska organizacija ima več vlog: upravlja globalni sistem trgovinskih pravil, deluje kot forum za pogajanja o trgovinskih sporazumih, rešuje trgovinske spore med svojimi članicami in podpira potrebe držav v razvoju. Temu so prilagojeni njeni organiziranost in kompleksna sestava ter sistem delovanja in odločanja. Vse pomembnejše odločitve sprejemajo vlade članic STO: bodisi ministri bodisi njihovi veleposlaniki ali delegati, ki se redno sestajajo v Ženevi. Najvišji organ odločanja je ministrska konferenca. Sestaja se vsaj enkrat na dve leti, kot zahteva Marakeški sporazum o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije – ustanovna listina STO. Pod ministrsko konferenco so generalni svet in različni drugi sveti ter odbori (World Trade Organization, 2024). Peterlin (2013) ugotavlja, da je STO mednarodna vladna organizacija, ki ureja področje trgovine na mednarodni ravni. Ponuja forum, na katerem se države članice pogajajo o sporazumih, da bi zmanjšale trgovinske pregrade in ustvarile enakovredne konkurenčne pogoje, s čimer se spodbujata gospodarska rast in razvoj. Organizacija prav tako vzpostavlja pravni in institucionalni okvir za izvajanje in nadzor teh sporazumov ter reševanje sporov, ki izhajajo iz njihove interpretacije in uporabe.

V zadnjih šestih desetletjih je STO skupaj s svojim predhodnikom, Splošnim sporazumom o carinah in trgovini, ključno prispevala k oblikovanju trdnega in uspešnega mednarodnega trgovinskega sistema, ki je podpiral brezprimeren globalni gospodarski razvoj. Trenutno število članic STO obsega 164 držav, vključno s 117 državami v razvoju ali ločenimi carinskimi območji. Organizacijske dejavnosti podpira sekretariat s sedežem v Ženevi, ki ga sestavlja okoli 700 zaposlenih in ga vodi generalni direktor STO. Organizacija deluje v treh uradnih jezikih: angleščini, francoščini in španščini (World Trade Organization, 2024).

Čeravno sama institucionalna sestava STO vedno ne zagotavlja transparentnosti, je odločanje večinoma v pristojnosti članic, iz česar izhaja tudi posebna narava te organizacije – *member driven organization*. S tem se želi predvsem poudariti, da so postopki odločanja deležni večjega vpliva članic na sprejemanje odločitev kot pa v drugih mednarodnih organizacijah (Peterlin, 2013). Procesi odločanja STO so precej nenavadni. Običajno gre za ohranjene postopke in običajne prakse iz starega Splošnega sporazuma o carinah in trgovini. Sicer obstaja več vrst odločitev, vendar v STO prevladujeta dva glavna načina: konsenz in glasovanje. Za splošno odločanje telesa STO še vedno sledijo praksi iz leta 1947, ki določa odločanje po načelu konsenza. Sporazum STO določa, da se šteje, da je telo sprejelo odločitev,

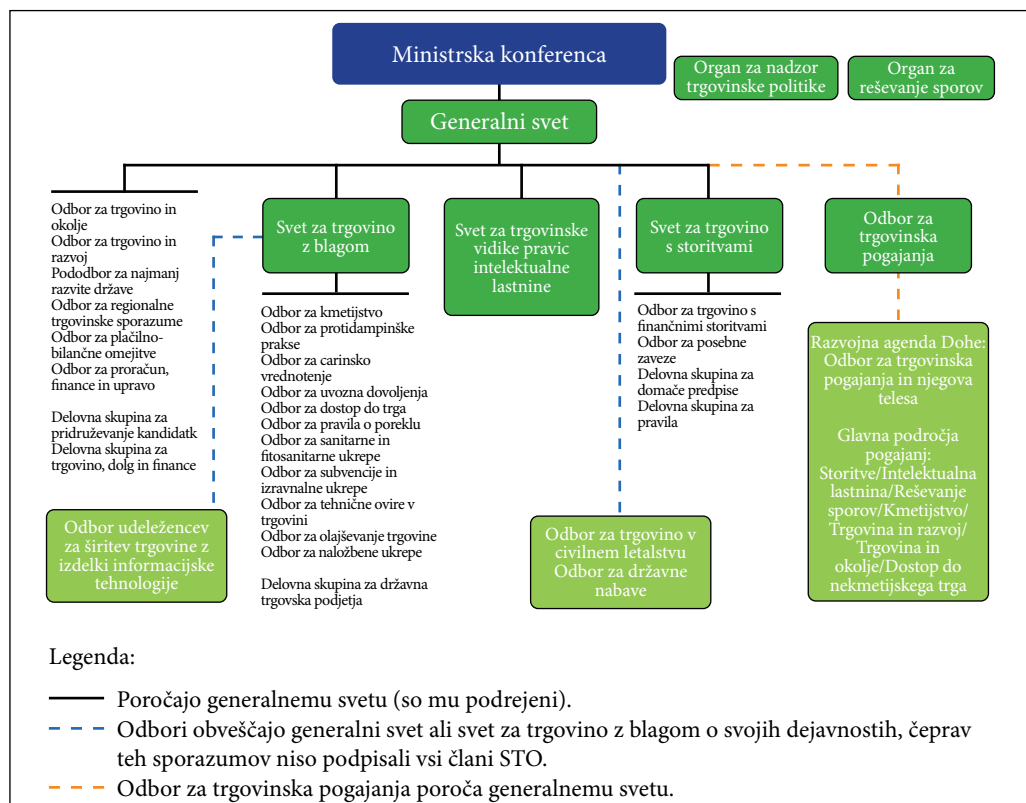
če noben član, prisoten na sestanku, ko je bila odločitev sprejeta, formalno ne nasprotuje predlagani odločitvi. Tako se konsenz razlikuje od enoglasnosti. Pri odločanju po načelu konsenza manjšina običajno sledi večini, razen če ima resne pomisleke. Večina pa običajno ne vsiljuje odločitev z glasovanjem, temveč bo obravnavala ugovore manjšine. Glasovanje v STO pride na vrsto le, ko se odločitev ne more sprejeti po načelu konsenza. Na ministrski konferenci in v generalnem svetu se odločitve sprejemajo z »večino oddanih glasov«, razen če v ustreznem sporazumu STO ni drugače določeno. Vsak član ima en glas. Tako je proces odločanja v STO precej drugačen kot v Mednarodnem denarnem skladu in Svetovni banki, kjer »uteženo« glasovanje daje prednost večjim in pomembnejšim državam (Matsushita idr., 2015).

Odločitve v STO se običajno sprejmejo soglasno med vsemi članicami. Najvišji organ odločanja, kot smo že ugotovili, je ministrska konferenca, ki združuje vse članice STO. Ministrska konferenca lahko sprejema odločitve o vseh zadevah v okviru katerega koli večstranskega trgovinskega sporazuma. Pod njo je generalni svet (običajno veleposlaniki in vodje delegacij v Ženevi, včasih pa tudi uradniki, poslani iz prestolnic članic), ki se sestane večkrat na leto na sedežu v Ženevi in vodi delovanje organizacije med zasedanji konference. Razširjeni svet se sestaja tudi kot organ za nadzor trgovinske politike in organ za reševanje sporov. Na naslednji ravni so svet za trgovino z blagom, svet za trgovino s storitvami in svet za trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine, ki poročajo generalnemu svetu. Številni specializirani odbori in delovne skupine se ukvarjajo s posameznimi sporazumi in drugimi področji, kot so okolje, razvoj, prošnje za članstvo in regionalni trgovinski sporazumi. Vse članice STO lahko sodelujejo v vseh svetih in odborih, razen pritožbenega organa, komisij za reševanje sporov in večstranskih odborov (World Trade Organization, 2024).

Izvirno članstvo STO je obsegalo vse pogodbene stranke Splošnega sporazuma o carinah in trgovini na dan uveljavitve Sporazuma STO 1. januarja 1995, vključno z Evropsko skupnostjo. Vsaka država ali carinsko območje, ki ima polno avtonomijo pri izvajanju svoje trgovinske politike, se lahko pridruži (»pristopi«) STO, vendar se morajo njegove članice dogovoriti o pogojih. Države se lahko pridružijo STO samo po pogajanjih o pogojih pristopa, ki jih mora z dvetretjinsko večino članov STO odobriti ministrska konferenca. V praksi je pristop dosežen s konsenzom vseh članov STO. Postopek pristopa k STO je zahteven in dolgotrajen. Na primeru Kitajske, ki je zahtevala pogajanja o dvostranskih paketih tržnega dostopa z zainteresiranimi članicami STO, kar je trajalo 14 let, je bil pristop

dokončno sklenjen šele z odločitvijo ministrske konference STO novembra 2001. Član lahko odstopi od Sporazuma STO po tem, ko obvesti generalnega direktorja šest mesecev pred datumom, ko namerava odstopiti (Matsushita idr., 2015).

Namen delovanja STO je »olajšati izvajanje, upravljanje in delovanje ter spodbujati cilje sporazumov STO«. Poleg tega splošnega namena ima STO štiri specifične naloge: (1) zagotavljati forum za pogajanja med člani tako glede trenutnih zadev kot morebitnih prihodnjih sporazumov, (2) upravljati sistem reševanja sporov, (3) upravljati mehanizem za pregled trgovinskih politik in (4) po potrebi sodelovati z Mednarodnim denarnim skladom (IMF) in Svetovno banko. Glavne dejavnosti STO vključujejo pogajanja za zmanjševanje trgovinskih ovir, upravljanje in spremljanje trgovinskih pravil, pregledovanje nacionalnih trgovinskih politik, reševanje sporov med člani, krepitev zmogljivosti držav v razvoju, pomoč pri pristopanju novih članov, izvajanje ekonomskih raziskav ter izobraževanje in razlago o svojem poslanstvu in dejavnostih (Matsushita idr., 2015, in World Trade Organization, 2024).

Slika 1: Organizacijska shema Svetovne trgovinske organizacije (vir: World Trade Organization, 2024)

2.3 Politika in vloga organizacije, njen pomen ter vpliv v regiji in svetu

Politika STO je osredotočena na svojo ključno vlogo pri oblikovanju globalnih pravil trgovine med državami. Ustanovljena z namenom zagotavljanja, da trgovina poteka čim bolj gladko, predvidljivo in svobodno, STO poudarja pomen odločanja na podlagi konsenza in enakopravnosti med državami članicami. Glavni funkciji STO so trgovinska pogajanja in uveljavljanje dogovorjenih večstranskih trgovinskih pravil (vključno z reševanjem sporov). Poseben poudarek je namenjen štirim posebnim politikam, ki podpirajo te funkcije: pomoč gospodarstvu v razvoju in gospodarstvu v tranziciji, specializirana pomoč pri izvozu, oblikovanje globalne gospodarske politike in rutinsko obveščanje, ko članice uvedejo nove trgovinske ukrepe ali spremenijo stare (World Trade Organization, 2024).

Svetovna trgovinska organizacija s svojo politiko tako ostaja v ospredju globalnih prizadevanj za oblikovanje in vzdrževanje pravil mednarodne trgovine, ki so ključne za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Skladno z zapisom na uradni strani je njen splošni cilj pomagati svojim članicam uporabljati trgovino kot sredstvo za dvig življenjskih standardov, ustvarjanje delovnih mest in izboljšanje življenj ljudi (World Trade Organization, 2024). Njena politika in dejavnosti so usmerjene v zagotavljanje poštene trgovine med državami, kar pripomore k stabilnosti globalnih ekonomskih odnosov. Howse (2016) ob tem poudarja, da je STO ključni igralec v globalnem upravljanju, ki pa se mora nenehno prilagajati spreminjajočim se mednarodnim razmeram, da ostane pomembna in učinkovita. Sposobnost STO, da se odziva na globalne izzive, kot je gospodarska kriza ali trgovinska neravnovesja, je odvisna od njene agilnosti v sprejemanju in prilagajanju politik, ki lahko podpirajo ali ovirajo globalni gospodarski napredek. Prihodnost STO brez ustreznega soglasja je po njegovem mnenju o tem, kaj je sposobna storiti ali kaj bi morala narediti v prihodnosti, lahko pod vprašajem.

Tudi Messenger (2016) poudarja, da je STO osrednji člen v ureditvi mednarodne trgovine, ob tem analizira njeno politiko predvsem s pravnega vidika in pojasnjuje, kako se pravo STO razvija v odziv na globalizirane vplive in interakcije med domačimi, regionalnimi in mednarodnimi pravnimi sistemi. Politiko STO skozi prizmo prava proučuje tudi Peterlin (2013), ki njena pravila opredeljuje kot daleč najbolj kompleksna, tehnično dovršena in zapletena mednarodnopravna pravila, ki so odigrala ključno vlogo pri ozaveščanju javnosti, kako daleč je šel progresivni razvoj mednarodnega prava in kako globoko so mednarodnopravna pravila posegla v življenje ljudi in omejila suverenost. Trgovinska pravila so med najbolj vplivnimi mednarodnopravnimi pravili, ki so s svojim razvojem znatno prispevala

k pravnemu ustroju ekonomske globalizacije, zato je danes STO mednarodna organizacija, ki s svojo politiko vzpostavlja mednarodni pravni red na ravni multilateralnih trgovinskih odnosov med državami in ustvarja predpostavke za njihovo delovanje. Ob tem spada STO med mednarodne organizacije z najštevilčnejšim članstvom, med katerimi so vse gospodarsko pomembne države. V luči vse večjih globalnih izzivov, kot so podnebne spremembe, tehnološki premiki in geopolitične napetosti, išče načine, kako lahko trgovina služi kot orodje za doseganje širših družbenih ciljev, kot so trajnostni razvoj, zmanjšanje revščine in promocija pravičnosti. Politika je tako vedno bolj usmerjena v iskanje ravnovesja med spodbujanjem prostega trgovinskega toka in zaščito okoljskih ter socialnih standardov.

Analizo vpliva in pomena organizacije, ki smo jo temeljito spoznali že skozi njeno politiko, bomo na regionalni ravni nadaljevali v Evropi. Svetovna trgovinska organizacija ima pomembno vlogo v evropski regiji, predvsem v odnosih z EU, kjer deluje kot centralni forum za pogajanja o trgovinskih pravilih in sporazumih, ki so bistveni za gospodarstva EU. Sporazumi vključujejo liberalizacijo trgovine, intelektualno lastnino in trgovinske olajšave, ki pomagajo izboljševati trgovinske odnose med članicami EU in drugimi državami. Velja pa tudi nasprotno – svojo pomembno vlogo znotraj STO ima tudi EU. Parlament od začetka veljavnosti Lizbonske pogodbe skupaj s svetom nastopa v vlogi sozakonodajalca in ima pomembno vlogo pri nadziranju mednarodne trgovinske politike ter mora odobriti vsako spremembo sporazumov STO oziroma vsak nov sporazum. EU kot enega največjih dosežkov STO vidi utrditev organa za reševanje sporov, ki ima pristojnost odločanja v trgovinskih sporih in lahko svoje odločitve tudi uresničuje, zagotavlja pravno sredstvo pri trgovinskih nesoglasjih in je ključen za zagotavljanje pravičnega obravnavanja vseh članic. EU je že vse od ustanovitve STO ena največjih uporabnic njenega sistema za reševanje sporov. Prav tako EU podpira vključevanje držav v razvoj v globalni trgovinski sistem, kar je skladno z njenimi širšimi cilji za globalni razvoj in sodelovanje. Nedavna pogajanja in reforme znotraj STO si prizadevajo za nadaljnje izboljšanje trgovinskih pravil in liberalizaciji trgovine, ki so ključni za gospodarski razvoj in rast v regiji in svetu. Ob tem EU naslavlja potrebo po temeljiti reformi STO, da bi lahko sledili nedavnemu razvoju hitro spreminjajočega se trgovinskega okolja, na primer na področjih trgovine in zdravja, energije, e-trgovine, spodbujanja naložb in industrijskih subvencij. Trenutni zastoji pogajanj v Svetovni trgovinski organizaciji so tudi pokazatelj, da se je mednarodni trgovinski sistem v zadnjih 20 letih korenito spremenil in da imajo v njem osrednjo vlogo novi akterji.

Evropska unija se te nove dinamike dobro zaveda. Opozarja, da je treba preseči zgolj dogovarjanje prek pogajanj, ki so zaznamovala zadnja leta, in se usmeriti v inovativne pristope ter večjo pozornost nameniti regulativnim vprašanjem namesto carinskim tarifam. Na 13. ministrski konferenci februarja 2023 je EU predlagala tri ključna področja za osredotočeno razpravo, in sicer trgovinsko politiko in državno posredovanje v podporo industrijam, trgovino in svetovne okoljske izzive ter trgovino in vključenost (Evropski parlament, 2024; World Trade Organization, 2024).

Če zdaj analizo vpliva in pomena STO razširimo na svetovno raven, jo lahko začnemo proučevati skozi prizmo pogleda OZN. Skladno z zapisom na njihovi uradni strani je STO forum, na katerem vlade pogajajo trgovinske sporazume, in kraj, kjer poskušajo članice rešiti trgovinske težave, s katerimi se spoprijemajo med seboj. Svetovna trgovinska organizacija ni specializirana agencija Združenih narodov in ni del njihovega sistema, vendar ima dogovore in prakse ustaljenega sodelovanja z njimi. In čeprav Svetovna trgovinska organizacija ni specializirana agencija Združenih narodov, je ohranila močne odnose z OZN in njenimi agencijami od svoje ustanovitve. Odnosi med STO in OZN so urejeni z »ureditvami za učinkovito sodelovanje z drugimi medvladnimi organizacijami – odnosi med STO in OZN«, podpisanimi 15. novembra 1995. Generalni direktor STO sodeluje v izvršnem odboru direktorjev, ki je organ za koordinacijo znotraj sistema OZN (United Nations, 2024a; World Trade Organization, 2024).

Pri OZN vidijo STO kot pomembnega globalnega igralca predvsem na področju mednarodnih ukrepov podpore za najmanj razvite države in pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja. STO pa samo sebe opredeljuje celo kot ključno pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja, ki jih je določila agenda 2030 Združenih narodov. V tem kontekstu STO obravnava trgovino kot orodje za zmanjšanje revščine, izboljšanje zdravja, izobraževanja in zaščito okolja. Agenda 2030 za trajnostni razvoj vključuje 17 ciljev trajnostnega razvoja. Ti obsegajo različne vidike razvoja, vključno z gospodarsko rastjo, družbeno blaginjo in okoljsko trajnostjo ter predstavljajo celovit pristop za naslavljanje globalnih izzivov, kot so konflikti, vprašanja človekovih pravic, revščina, neenakost, podnebne spremembe in okoljska degradacija. Združeni narodi priznavajo, da je trgovina motor vključujoče gospodarske rasti in zmanjševanja revščine, ki prispeva k trajnostnemu razvoju. Trgovina predstavlja več kot polovico BDP držav z nizkimi dohodki in je ključnega pomena za dohodke tako v zasebnem kot javnem sektorju v gospodarstvih v razvoju. Trgovina omogoča državam ustvarjanje

dohodka, kar je ključno za doseganje trajnostnega razvoja. Svetovna trgovinska organizacija tesno sodeluje z oddelkom OZN za ekonomske in socialne zadeve pri spremljanju napredka v doseganju ciljev trajnostnega razvoja. Letno poroča visokemu političnemu forumu OZN, ki predstavlja forum OZN za pregled agende 2030 za trajnostni razvoj. Ta forum omogoča letna srečanja vseh članov OZN in specializiranih agencij za ocenjevanje napredka pri izpolnjevanju ciljev trajnostnega razvoja. (United Nations, 2024b; United Nations, 2024c; World Trade Organization, 2024).

Vlogo STO in njen pomen v svetovnem merilu lahko analiziramo tudi iz njenih uradnih poročil ter poročil, ki jih pripravlja skupaj z drugimi globalnimi igralci, kot je Svetovna banka. Svetovna trgovinska organizacija v svetovnem trgovinskem poročilu za leto 2023 raziskuje, kako bi »ponovna globalizacija« oziroma povečano mednarodno sodelovanje lahko obravnavalo glavne izzive današnjega globalnega gospodarstva, vključno z nacionalno in gospodarsko varnostjo, zmanjšanjem revščine in okoljsko trajnostjo. Nova študija, ki sta jo skupaj opravili Svetovna banka in STO, pa poudarja ključno vlogo trgovine pri zmanjševanju revščine in kreptvi gospodarske odpornosti držav v razvoju. Študija ugotavlja, da je trgovina lahko močno orodje za spodbujanje hitrejšega okrevanja po pandemiji covida-19, vendar to velja le, če so zagotovljeni enaki pogoji za vse države, da lahko v polnosti sodelujejo in imajo koristi od trgovine. Za optimalno izkoriščanje trgovine so potrebni dodatni ukrepi za podporo državam v razvoju, kar poudarja potrebo po večji integraciji teh držav v globalne trgovinske tokove, da bi lahko učinkovito izkoristile svoje gospodarske potenciale. Svetovna trgovinska organizacija spodbuja države članice, da razvijejo politike, ki podpirajo bolj trajnostno in vključujočo trgovino, s posebnim poudarkom na zelenih tehnologijah in zmanjšanju ogljičnih izpustov (WTO, 2024a; WTO, 2024b).

Vloga STO v svetu tako ostaja ključna za oblikovanje pravil, ki ne le oblikujejo globalne ekonomske strukture, temveč tudi odražajo širše družbene vrednote in cilje, kar je bistveno za ohranjanje njene legitimnosti in učinkovitosti v spreminjajočem se svetu. Razumevanje teh kompleksnih dinamik je pomembno za vse, ki se ukvarjajo z mednarodno trgovino in globalnim gospodarstvom. Vlogo in pomen STO v svetu ter njen vpliv na svetovni mednarodni red pa je treba gledati tudi z vidika brettonwoodskega sistema. Zamisel o mehanizmu, ki bi vzpostavil mednarodno trgovinsko disciplino, in o institucijah, ki bi varovale svet pred ponavljanjem pogubnih posledic druge svetovne vojne, se je oblikovala

na finančni konferenci leta 1944. Njen rezultat sta instituciji Bretton Woods – Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad. Ustanovljeni sta bili na srečanju 43 držav v Bretton Woodsu v New Hampshiru, ZDA, julija 1944. Njun cilj je bil pomagati obnoviti opustošeno povojno gospodarstvo in spodbujati mednarodno gospodarsko sodelovanje. Prvotni Brettonwoodski sporazum je vključeval tudi načrte za Mednarodno trgovinsko organizacijo, vendar ti načrti niso bili aktivirani vse do zgodnjih devetdesetih let, ko je bila ustanovljena STO. Na uradni spletni strani STO najdemo informacije o brettonwoodskem sistemu in njegovem vplivu na mednarodno trgovino, podrobnosti o odnosih med STO in brettonwoodskim sistemom ter informacije o brettonwoodski konferenci, njenem vplivu na ustanovitev STO ter odnosih STO s Svetovno banko in Mednarodnim denarnim skladom (Peterlin, 2013 in World Trade Organization, 2024).

Da je vloga STO v svetovnem redu res tesno povezana z brettonwoodskim sistemom, Svetovno banko in Mednarodnim denarnim skladom, ki sta ključna stebra mednarodnega gospodarskega sistema, vzpostavljenega po drugi svetovni vojni, je vidno tudi iz zapisa specifičnih nalog STO, ki jih ima organizacija navedene poleg svojega splošnega namena. STO je skladno s tem zapisom namenjena olajšanju izvajanja, upravljanja in delovanja ter nadaljnjemu doseganju ciljev sporazumov STO, kar vključuje specifično nalogo sodelovanja z Mednarodnim denarnim skladom in Svetovno banko (Matsushita idr., 2015). Povezovanje z brettonwoodskimi institucijami kaže, da Svetovna trgovinska organizacija ne deluje izolirano, temveč je vgrajena v širši okvir globalnega gospodarskega upravljanja, ki spodbuja mednarodno sodelovanje in ekonomsko stabilnost. Sodelovanje STO z Mednarodnim denarnim skladom in Svetovno banko pomaga usklajevati mednarodne ekonomske politike in reševati globalne ekonomske izzive, od trgovinskih neravnovesij do gospodarskih kriz. Tako STO kot Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka so osredotočeni na izboljšanje ekonomskega položaja držav članic, kar vključuje podporo trgovinskim reformam, ki lahko vodijo do bolj odprtih in pravičnih trgovinskih sistemov po vsem svetu. Vendar se je treba zavedati, da medtem ko vse tri organizacije promovirajo same sebe kot generator pozitivnih razvojev, se vsi nikakor ne strinjajo z njihovimi samoocenami. Te organizacije resda zagotavljajo finančno pomoč državam v stiski, vendar, kot skoraj vsaka metoda pridobivanja finančnih sredstev, tudi ta denar ni brez pogojev, prav tako so motivi za takšne iniciative pogosto vprašljivi. Na primer, kar te skupine imenujejo »spodbujanje gospodarske rasti«, njihovi nasprotniki vidijo kot načrt za uničenje lokalnega gospodarstva in opustošenje okolja s prizadevanji globalizacije, ki koristijo le bogatim. Protesti, vključno s

tistimi v Davosu, Švici, Washingtonu, Cancunu in drugih večjih mestih, so reden pojav na dogodkih Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke in STO. Zanimivo je, da poleg javnih protestov in nevladnih organizacij tudi nekateri poslovni voditelji izražajo nasprotovanje tem organizacijam (McWhinney, 2021).

V sodobnih analizah politike STO ter njene vloge, pomena in vpliva v svetu številni avtorji izpostavljajo težave in kritike, s katerimi se STO spoprijema. Meltzer (2011) opozarja na izzive v legitimnosti STO, pri čemer poudarja, da mora organizacija izboljšati svojo preglednost in odzivnost na potrebe svojih članov, zlasti v luči sodobnih globalnih trgovinskih napetosti. Podpora in sodelovanje članov STO pri vprašanju legitimnosti je ključnega pomena, če naj STO učinkovito izpolnjuje svojo vlogo edine mednarodne institucije, ki je sposobna države držati odgovorne za njihove globalne trgovinske zaveze. Mercurio (2024) po drugi strani poudarja, da medtem ko je STO dosegla znatne uspehe v liberalizaciji trgovine, se zdaj srečuje s potrebo po nadaljnjem prilagajanju na globalne ekonomske spremembe, ki vključujejo vzpon digitalne trgovine in razprave o vplivih trgovine na okolje. Ob tem opozarja, da je svetovni trgovinski sistem dosegel prelomnico. Prihodnost liberaliziranega, na pravih temelječega svetovnega reda je pod vprašajem. Jasno je, da se trgovinski svet, ki obstaja zadnjih nekaj desetletij, hitro spreminja. Model washingtonskega soglasja svobodnejše, liberalizirane trgovine, naložb in financ je nadomeščen z modelom, ki daje prednost nacionalni varnosti, obvladovanju tveganj, nacionalnim interesom in geopolitičnim vidikom. Kam vse to vodi, pa za zdaj ostaja neznanka.

Zagotavljanje platforme za mednarodna pogajanja, administriranje reševanja sporov in pregledovanje trgovinskih politik so naloge, ki jih STO opravlja, da bi olajšala in izboljšala mednarodno trgovinsko sodelovanje med državami, kar je skladno z načeli brettonwoodskega sistema. Ta integracija poudarja pomembno vlogo STO v mreži mednarodnih institucij, ki skupaj tvorijo okostje globalnega gospodarskega reda in so bistvene za spodbujanje stabilnega ter naprednega globalnega gospodarstva, s tem pa poleg OZN, ki z ustanovno listino prispeva glavni gradnik, prispevajo k vzdrževanju na pravih temelječega svetovnega reda.

3 Razprava

Interpretacijo ugotovitev raziskave o razvojnih mejnikih STO, njeni organizacijski sestavi in procesih odločanja ter politični usmeritvi organizacije osredotočamo na raziskovalno vprašanje o njeni vlogi in pomenu v svetu ter vplivu na svetovni mednarodni red. Ugotovitve raziskave poudarjajo njeno pomembno in

večdimenzionalno vlogo v svetovnem mednarodnem redu. Svetovna trgovinska organizacija ni le platforma za mednarodna trgovinska pogajanja, temveč tudi forum, na katerem se rešujejo trgovinski spori in se oblikujejo globalna trgovinska pravila, ki pomembno vplivajo na gospodarske, politične, socialne in okoljske vidike mednarodne skupnosti.

Za začetek lahko ugotovimo, da je bila STO ustanovljena leta 1995 zaradi nadgradnje in institucionalizacije multilateralnih trgovinskih pogajanj, ki so se začela pod okriljem Splošnega sporazuma o carinah in trgovini. Njeni glavni cilji so promocija proste trgovine, odprava trgovinskih ovir, reševanje trgovinskih sporov med državami in podpora razvojnim državam pri integraciji v svetovno gospodarstvo. Ti cilji so jasno artikulirani v ustanovitvenem sporazumu STO, ki zavezuje članice k spoštovanju pravil in postopkov organizacije. Od svoje vzpostavitve je STO doživela več pomembnih razvojnih mejnikov, kot so zaključek urugvajskega kroga pogajanj, vzpostavitev bolj robustnega mehanizma za reševanje sporov in širitev njenega vpliva na nove trgovinske sektorje, vključno s storitvami ter intelektualno lastnino. Ti dogodki so prispevali k utrjevanju njenega mandata za vzpostavljajanje predvidljivega in stabilnega mednarodnega trgovinskega okolja, kar je pomagalo članicam pri izkoriščanju trgovine za izboljšanje gospodarskih izidov. Obenem razvojni mejniki v očeh kritikov izkazujejo šibkosti multilateralnega trgovinskega sistema, neenakega odnosa med državami v razvoju in razvitimi državami ter pomanjkanje vzajemnosti pri oblikovanju mednarodnega trgovinskega režima.

Nadaljujmo z interpretacijo rezultatov raziskave o organizaciji, strukturiranosti, delovanju in odločanju znotraj STO, saj so to ključni elementi, ki omogočajo njeno funkcionalnost v vlogi globalnega regulatorja trgovine. Svetovna trgovinska organizacija je strukturirana tako, da to spodbuja večstranska pogajanja in reševanje sporov med državami. S svojimi različnimi organi, kot so ministrska konferenca, generalni svet, različni odbori in delovne skupine, zagotavlja forum, na katerem lahko članice obravnavajo in sistematično rešujejo trgovinska vprašanja. Vendar pa organizacijska sestava in odločevalski procesi prinašajo tudi številne izzive. Ena izmed glavnih kritik je pomanjkanje prožnosti v njenem odzivanju na hitro spreminjajoče se globalno okolje, v katerem nove ekonomske sile in tehnološki napredki nenehno preoblikujejo mednarodno trgovinsko krajino. Ta togost vodi do zastojev v pogajanjih in do zamud pri implementaciji potrebnih reform, kar zmanjšuje njeno učinkovitost pri naslavljanju sodobnih globalnih izzivov. Poleg tega se spoprijema s kritikami glede transparentnosti

in vključevanja. Čeprav so odločitve uradno sprejete na podlagi konsenza, v praksi pogosto prevladujejo interesi močnejših gospodarstev, kar lahko povzroči zaznavanje neenakopravnosti in pomanjkanja pravičnosti znotraj organizacije. To zaznavanje vpliva na njeno legitimnost in sposobnost, da deluje kot učinkoviti mediator v mednarodni trgovini.

Ob interpretaciji rezultatov analize politike STO in njenega vpliva na regionalni in globalni ravni lahko ugotovimo, da ima ključno vlogo pri oblikovanju mednarodnih trgovinskih pravil, ki zagotavljajo, da trgovina poteka pošteno, odprto in predvidljivo. Ta pravila prispevajo k vzdrževanju na pravilih temelječega svetovnega reda in so bistvenega pomena za zagotavljanje stabilnosti in napredka v globalni ekonomiji, omogočajo pa tudi državam, zlasti tistim v razvoju, da se učinkoviteje vključujejo v svetovno gospodarstvo. Vendar pa politika STO prinaša tudi številne izzive. Med njimi je obvladovanje napetosti med trgovinskimi partnerji, ki izhajajo iz različnih nacionalnih interesov in gospodarskih politik. Pogosto se STO spoprijema s pritiskom, da mora uravnotežiti zaščito domačih industrij z obveznostmi za liberalizacijo trgovine, kar lahko vodi do sporov med članicami. Poleg tega so kritike usmerjene vanj zaradi zaznavanja, da njene politike ne upoštevajo okoljskih in socialnih vprašanj, kar postaja vse bolj pomembno v povezavi z globalnimi izzivi, kot so podnebne spremembe in delovna pravičnost. Te izzive je treba obravnavati v luči vloge in pomena STO v mednarodnem redu, saj njeni odločitveni procesi in politične usmeritve neposredno vplivajo na trgovinske in ekonomske politike držav po vsem svetu. Razumevanje teh dinamik je ključno za izboljšanje učinkovitosti STO in za zagotavljanje, da njene politike prispevajo k večji globalni trgovinski pravičnosti, gospodarski stabilnosti in trajnostnemu razvoju. Ta analiza potrjuje potrebo po stalnem vrednotenju in prilagajanju politik STO, da bi zagotovili, da ostanejo pomembne in učinkovite v hitro spreminjajočem se globalnem okolju.

V nadaljevanju si pogledjmo še interpretacijo analize vpliva STO na globalni in regionalni ravni. Ta razprava podrobno proučuje njeno vlogo v mednarodnem trgovinskem sistemu, zlasti na regionalni ravni znotraj EU in na globalni ravni v luči njenega odnosa z OZN ter v povezavi z brettonwoodskim sistemom. Naštete institucije imajo pomembno pri ohranjanju na pravilih temelječega svetovnega reda. Svetovna trgovinska organizacija ima osrednjo vlogo v regulaciji mednarodne trgovine in zagotavljanju platforme za pogajanja in reševanje sporov, ki so ključni za vzdrževanje stabilnosti in napredka v globalni ekonomiji. Njena sposobnost prilagajanja in reagiranja na sodobne izzive, kot so digitalna trgovina,

okoljska vprašanja in vzpon protekcionalizma, pa je pogosto predmet razprav. Za EU deluje kot ključni forum, na katerem se oblikujejo in pogajajo trgovinski sporazumi, ki neposredno vplivajo na gospodarstva držav članic. Ti sporazumi vključujejo liberalizacijo trgovine, pravila intelektualne lastnine in trgovinske olajšave, ki omogočajo EU, da izboljša svoje trgovinske odnose tako znotraj kot zunaj unije. Spoprijemanje s pritiski za reformo organizacije in izboljšanje njene transparentnosti ter odzivnosti na potrebe svojih članov sta ključna izziva. EU vidi v organu za reševanje sporov enega največjih dosežkov STO, saj zagotavlja pravno sredstvo za trgovinska nesoglasja, kar je bistveno za pravično obravnavanje vseh članic. To je še posebno pomembno, saj EU uporablja ta mehanizem za obravnavanje svojih trgovinskih sporov in spodbuja vključevanje držav v razvoj v globalni trgovinski sistem.

Poleg tega ima STO globalno pomembno vlogo pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja, ki jih določa agenda 2030 OZN. Trgovino obravnava kot orodje za zmanjšanje revščine, izboljšanje zdravja, izobraževanja in zaščito okolja, kar so ključni elementi trajnostnega razvoja. Sodelovanje z OZN in drugimi globalnimi ter regionalnimi mednarodnimi organizacijami pomaga STO usklajevati globalne ekonomske politike in reševati mednarodne ekonomske izzive.

Vloga in pomen STO v svetovnem mednarodnem redu je tesno povezana tudi z brettonwoodskim sistemom, ki je bil ustanovljen po drugi svetovni vojni. V tem sistemu sta ključni instituciji Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad, ustanovljeni z namenom obnove povojnega gospodarstva in spodbujanja mednarodnega ekonomskega sodelovanja. Načrti za Mednarodno trgovinsko organizacijo, ki so bili del prvotnega brettonwoodskega sporazuma, niso bili realizirani vse do zgodnjih devetdesetih let, ko je bila ustanovljena STO. Svetovna trgovinska organizacija deluje kot centralna platforma za mednarodna trgovinska pogajanja in oblikovanje trgovinskih pravil, ki vplivajo na globalno ekonomijo. Je ključna pri usklajevanju mednarodnih ekonomskih politik in reševanju globalnih ekonomskih izzivov skupaj z brettonwoodskimi institucijami. Sodelovanje med temi institucijami spodbuja mednarodno sodelovanje in ekonomsko stabilnost, kar pomaga izboljšati ekonomski položaj držav članic in podpira trgovinske reforme, ki vodijo k bolj odprtim in pravičnejšim trgovinskim sistemom. Vendar je ob tem treba izpostaviti tudi številne kritike, ki menijo, da so motivi teh institucij vprašljivi in da njihove politike včasih služijo le interesom bogatih držav, kar vodi do uničenja lokalnih gospodarstev in okolja. Analize politike STO poudarjajo potrebo po večji preglednosti in odzivnosti organizacije na potrebe

članov, zlasti v luči trgovinskih napetosti ter ekonomskih sprememb, kot je vzpon digitalne trgovine. Poudarjena je tudi potreba po prilagoditvi organizacije na spremenjene globalne ekonomske razmere, ki vključujejo večji poudarek na nacionalni varnosti in geopolitičnih vidikih. To zahteva od STO, da revidira svoje pristope in politike, da ostane pomembna v svetu, kjer je prihodnost na pravilih temelječega liberalnega svetovnega reda negotova.

Na pravilih temelječi svetovni red sicer za zdaj še velja, saj globalno gledano večina držav še vedno spoštuje krovna pravila, ki temeljijo na ustanovni listini OZN, in pravila drugih velikih globalnih igralcev, med katere spada tudi STO. Vendar je ob tem treba izpostaviti dejstvo, da je izzivov in izzivalcev na pravilih temelječega svetovnega reda vse več – tako na varnostnem, okoljskem, tehnološkem kot tudi gospodarskem področju, da je težava še večja, pa se povrh vsega področni izzivi med seboj še prepletajo.

Svetovna trgovinska organizacija se tako spoprijema s številnimi strateškimi izzivi. Med njimi je potreba po adaptaciji na hitro spreminjajoče se globalno okolje, v katerem novi ekonomski in politični akterji zahtevajo večji vpliv na oblikovanje mednarodnih pravil. To predstavlja izziv za STO, ki mora uravnotežiti interese in zagotoviti, da so vsi člani enakopravno obravnavani. Poleg tega se STO spoprijema tudi s povečanim skepticizmom in kritikami glede svoje učinkovitosti in pomembnosti, zlasti v luči neuspeha pri zaključku kroga pogajanj v Dohi in napetosti zaradi trgovinskih vojn med velikimi gospodarskimi silami. Kljub strateškemu izzivu je STO ključna za ohranjanje mednarodne trgovinske stabilnosti, ki je temelj za globalno gospodarsko rast in razvoj. Njena vloga je bistvena pri zagotavljanju sistema, ki omogoča, da trgovina poteka gladko, predvidljivo in svobodno. To je še posebno pomembno v času, ko globalna ekonomija doživlja dramatične spremembe, vključno z digitalizacijo, naraščajočim protekcionizmom in geopolitičnimi napetostmi.

Raziskovalno vprašanje, ki ga obravnavamo, se osredotoča tudi na vpliv STO na svetovni mednarodni red. Svetovna trgovinska organizacija ne samo da oblikuje pravila globalne trgovine, temveč s tem vpliva na politične ter gospodarske odnose med državami. Njena sposobnost za reševanje sporov in upravljanje trgovinskih pravil ima dolgoročne posledice za globalno stabilnost in prosperiteto. Njena vloga v svetovnem mednarodnem redu v luči ohranjanja na pravilih temelječega svetovnega reda je zato izjemno pomembna. Kot centralna institucija za globalno trgovinsko upravljanje ne samo odraža trenutne geopolitične realnosti, temveč ima tudi moč oblikovati prihodnje mednarodne ekonomske politike. Njena

sposobnost prilagajanja in odzivanja na globalne izzive bo ključna za njeno sposobnost ohranjanja pomembnosti in učinkovitosti v nenehno spreminjajočem se svetu. V luči sodobnih globalnih izzivov, kot so geopolitične napetosti, ekonomska nihanja in okoljske krize, se spoprijema z nujnostjo reforme, ki bi omogočile bolj prilagodljivo in učinkovito odzivanje na dinamično mednarodno okolje. Ta reforma bi vključevala boljše upravljanje globalnih trgovinskih pravil, krepitev zmogljivosti in tehnično pomoč za manj razvite članice ter zagotavljanje, da trgovina deluje kot motor trajnostnega razvoja.

Ta razprava jasno poudarja, da je STO ključni akter v globalnem gospodarstvu, katerega politike in odločitve neposredno vplivajo na politične, ekonomske in socialne dimenzije globalne skupnosti. Za učinkovito delovanje in ohranjanje svoje vloge v mednarodnem sistemu pa mora nenehno ocenjevati in prilagajati svoje strategije ter politike, da bo lahko učinkovito naslavljala izzive in izkoristila priložnosti, ki jih prinaša hitro spreminjajoči se svet. Implementacija učinkovitih reform bo odločilno vplivala na zagotavljanje, da ostane pomembna in učinkovita v svoji vlogi mednarodnega posrednika in regulatorja v dinamičnem globalnem okolju. Vendar pa bo za uspeh teh prizadevanj potrebno tesno sodelovanje med članicami in stalno prilagajanje organizacije na nove gospodarske, politične in tehnološke trende. Na podlagi interpretacije rezultatov raziskave je mogoče skleniti, da bo prihodnost STO in njenega vpliva na globalni na pravilih temelječ red odvisna od njenih sposobnosti za inovacije, prilagodljivost in reševanje njenih strateških izzivov. Dejstvo, da STO ostaja edina globalna organizacija s pravno zavezujočo močjo nad državami na področju trgovinskih pravil, ji daje edinstveno vlogo in odgovornost v mednarodnem sistemu, ki jo mora nenehno utrjevati ter razvijati skladno z zahtevami časa.

4 Sklep

Potrdimo lahko, da STO ostaja ključni steber v mednarodnem trgovinskem sistemu, s svojo vlogo pri oblikovanju in vzdrževanju globalnih trgovinskih pravil, ki omogočajo predvidljivo ter stabilno globalno mednarodno gospodarsko okolje. Kljub temu se organizacija spoprijema z nizom strateških izzivov, ki izhajajo iz spreminjajočih se geopolitičnih razmer, ekonomskih premikov ter hitrega razvoja tehnologij, ki nenehno preoblikujejo globalno trgovinsko krajino. Kritike na račun njene učinkovitosti, transparentnosti in pravičnosti izpostavljajo potrebo po reformah in prilagoditvah, da bi ostala pomembna in učinkovita.

Da bi uspešno nadaljevala svoje poslanstvo, mora krepiti sodelovanje med svojimi članicami, izboljšati procese odločanja in se odzivati na globalne gospodarske ter okoljske izzive. Njena prihodnost bo odvisna od njenih sposobnosti za inovacije in prilagodljivost, ob hkratnem zagotavljanju, da trgovina ostane motor globalnega razvoja in blaginje. Poleg tega bo ključnega pomena njena vloga pri spodbujanju trajnostnega razvoja in zagotavljanju, da globalna trgovina deluje v korist vseh držav članic, zlasti tistih v razvoju. Svetovna trgovinska organizacija mora nadaljevati z delom na krepitvi svojih sestav in funkcij, da bo lahko učinkovito upravljala izzive današnjega časa, vključno z digitalizacijo trga, spremembami v globalni proizvodnji in distribuciji ter rastjo protekcionističnih politik, ki ogrožajo multilateralni trgovinski sistem. Le s proaktivnim pristopom in odprtostjo za dialog ter reforme bo lahko ohranila svojo centralno vlogo v mednarodnem trgovinskem sistemu in prispevala k stabilnemu, pravičnemu ter na pravih temelječemu svetovnemu redu.

Razumevanje njenih organizacijskih in operativnih dinamik ter politik je bistveno za ocenjevanje, kako lahko nadaljuje z izpolnjevanjem svoje vloge v svetovnem gospodarskem sistemu in kako se lahko prilagodi, da ostane pomembna in učinkovita v spreminjajočem se globalnem okolju. Ta ugotovitev poudarja potrebo po nadaljnjih globljih raziskavah in analizah, ki bi lahko vodile k reformam in izboljšanju načinov delovanja v STO, da bi bolje naslovila potrebe vseh svojih članic in se odzvala na prihodnje globalne izzive.

5 Literatura in viri

1. Azevedo, R., 2020. *25 let dosežkov in izzivov STO*. [Online]. Dostopno na: https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/dgra_01jan20_e.htm. [20. 4. 2024].
2. Derviş K. in Conroy C., 2018. *Global politics for a globalized economy*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brookings.edu/articles/global-politics-for-a-globalized-economy/>. [26. 3. 2024].
3. Evropski parlament, 2024. *Evropska unija in Svetovna trgovinska organizacija*. [Online]. Dostopno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/161/evropska-unija-in-svetovna-trgovinska-organizacija>. [26. 4. 2024].
4. Howse, R., 2016. The World Trade Organization 20 Years On: Global Governance by Judiciary. *European Journal of International Law*, 27(1), str. 9–77. <https://academic.oup.com/ejil/article/27/1/9/2756327>. [26. 4. 2024].

5. Matsushita, M.,... idr., 2015. *The World Trade Organization: Law, Practice, and Policy*. Združeno kraljestvo: OUP Oxford. [Online]. Dostopno na: https://www.google.si/books/edition/The_World_Trade_Organization/bralCgAAQBAJ?hl=sl&gbpv=0. [10. 4. 2024].
6. McWhinney, J., 2021. *IMF vs. WTO vs. World Bank: What's the Difference?* [Online]. Dostopno na: <https://www.investopedia.com/articles/investing/070715/confused-how-imf-world-bank-wto-differ.asp>. [10. 4. 2024].
7. Meltzer, J. P., 2010. *The WTO and GATT: A Principled History*. [Online]. Dostopno na: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/selfenforcingtrade_chapter.pdf. [6. 4. 2024].
8. Meltzer, J. P., 2011. *The Challenges to the World Trade Organization: It's All about Legitimacy*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brookings.edu/articles/the-challenges-to-the-world-trade-organization-its-all-about-legitimacy/>. [16. 4. 2024].
9. Meltzer, J. P. in Shenai, N., 2020. *Restoring US trust in globalization*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brookings.edu/articles/restoring-us-trust-in-globalization/>. [10. 4. 2024].
10. Mercurio, B., 2024. The Demise of Globalization and Rise of Industrial Policy: Caveat Emptor. *World Trade Review*, 23(2), str. 242–250. [Online]. Dostopno na: <https://www.cambridge.org/core/journals/world-trade-review/article/demise-of-globalization-and-rise-of-industrial-policy-caveat-emptor/>. [22. 4. 2024].
11. Mesarec, A., 2012. *(Ne)priznanje neposrednega učinka določb prava WTO v pravu EU*. Magistrsko delo. Univerza v Mariboru. [Online]. Dostopno na: <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=22436>. [12. 4. 2024].
12. Messenger, G., 2016. *The Development of World Trade Organization Law: Examining Change in International Law*. Oxford: Oxford Academic. [Online]. Dostopno na: <https://academic.oup.com/book/6780>. [10. 4. 2024].
13. United Nations, 2024a. *Academic Impact. World Trade Organization.*: [Online]. Dostopno na: <https://www.un.org/en/academic-impact/wto>. [20. 4. 2024].
14. United Nations, 2024b. *International support measures for least developed countries*. [Online]. Dostopno na: <https://www.un.org/ldcportal/content/organizations-0>. [20. 4. 2024].
15. United Nations, 2024c. *Sustainable Development Goals*. [Online]. Dostopno na: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>. [20. 4. 2024].
16. Peterlin, I., 2013. *Svetovna trgovinska organizacija in državna suverenost*. 1. natis izd. Ljubljana: GV založba.

17. Rodrik, D., 2011. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. Združeno kraljestvo: W. W. Norton. [Online]. Dostopno na: https://www.google.si/books/edition/The_Globalization_Paradox_Democracy_and/enszxVKUEQAC?hl=sl&gbpv=1. [26. 3. 2024].
18. Vuk, P., 2023. Čas za razmislek in revizijo nacionalnovarnostne politike Republike Slovenije? *Evro-atlantski bilten*, 4(4), stran 1–11. [Online]. Dostopno na: <http://www.euroatlantic.org/wp-content/uploads/2023/08/Euroatlantski-bilten-vol4-no-4-Cas-za-razmislek-in-revizijo-NV-politike-RS-Vuk-v3.pdf>. [28. 3. 2024].
19. World Trade Organization, 2024. <https://www.wto.org/>. [8. 4. 2024].
20. WTO, 2024a. *World Trade Report 2023 - Re-globalization for a secure, inclusive and sustainable future*. [Online]. Dostopno na: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/wtr_e.htm. [20. 4. 2024].
21. WTO, 2024b. *WTO Annual Report 2023*. [Online]. Dostopno na: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/anrep23_e.htm. [20. 4. 2024].

Perspektiva Zveze držav Jugovzhodne Azije v globaliziranem svetu

The perspective of the Association of Southeast Asian Nations in a globalized world

Povzetek

Prispevek kritično obravnava mednarodno organizacijo Zveza držav Jugovzhodne Azije z vidika njenega vpliva na svetovni mednarodni red. V njem se osredotočimo zlasti na geopolitično, gospodarsko in zgodovinsko ozadje njenega delovanja, ki nam omogoča prepoznavati ključne mejnike pri doseganju ciljev in izzivov, s katerimi se spoprijema. Cilj prispevka je, da s proučitvijo sestave, dejavnosti in zunanjih odnosov Zveze držav Jugovzhodne Azije poudarimo razumevanje njene vloge pri spodbujanju regionalnega sodelovanja in povezovanja v Jugovzhodni Aziji in širše.

Ključne besede: *Asean, Jugovzhodna Azija, regionalno sodelovanje, svetovni mednarodni red.*

Abstract

This paper critically examines the Association of Southeast Asian Nations, an international organization, from the perspective of its impact on the global international order. The paper focuses on the geopolitical, economic, and historical background of its activities, which enables the identification of the key milestones in achieving its objectives and of the challenges it faces. By examining the structure, activities and external relations of the Association of Southeast Asian Nations, this paper aims to highlight the understanding of its role in promoting regional cooperation and integration in Southeast Asia and beyond.

Key words: *ASEAN, Southeast Asia, regional cooperation, rules-based international order.*

1 Uvod

Zveza držav Jugovzhodne Azije (Asean) je politična in gospodarska unija desetih držav. Ustanovljena je bila 8. avgusta 1967 v Bangkoku na Tajskem, kjer so ustanovno listino podpisale Indonezija, Malezija, Filipini, Singapur in Tajska. Leta 1984 se je zvezi pridružil Brunej, v letih med 1995 in 1999 pa še Vietnam, Laos, Mjanmar in Kambodža. Države članice skupaj predstavljajo skoraj 700 milijonov prebivalcev (8 % svetovne populacije) na površini 4,5 milijona km². Leta 2022 so ustvarile bruto družbeni proizvod v višini 11.780 milijard ameriških dolarjev po standardih kupne moči (6,5 % svetovnega BDP). Decembra 2008 je bila v Džakarti (Indonezija) podpisana Listina Asean, ki so je istega leta ratificirale vse države članice. Skladno s 102. členom Ustanovne listine OZN je bila registrirana tudi v Sekretariatu OZN. Cilji Aseana (skladno z listino) so pospešiti gospodarsko rast, družbeni napredek in kulturni razvoj ter spodbujati mir in stabilnost v regiji. Asean sodeluje z drugimi nadnacionalnimi subjekti v azijsko-pacifiški regiji in zunaj nje. Diplomatska predstavništva ima po vsem svetu, vzdržuje globalno mrežo odnosov in je osrednji forum za sodelovanje v regiji. Zvezo je zaradi prizadevanj na gospodarskem, socialnem in varnostnem področju mogoče primerjati z Evropsko unijo (ASEAN, 2024, 2024a, 2024b, 2024c; Pečar, 2008, 23–26; EU, 2024; World Economic Outlook, 2024).

Slika 1: Zveza držav Jugovzhodne Azije (vir: prirejeno po Freepik, 2024; ASEAN, 2024)

Namen prispevka je analizirati vlogo in pomen mednarodne organizacije Asean na svetovni mednarodni red, na kar se nanaša tudi temeljno raziskovalno vprašanje. Analiza se predvsem opira na kvalitativne metode in tehnike raziskovanja. Na podlagi analize primarnih in sekundarnih pisnih virov izvedemo sintezo pogledov in ugotovitev pomena in vloge Aseana v svetu ter v opisni obliki interpretiramo spoznanja.

2 Analiza držav članic zveze Asean

Iz preglednice 1 je vidno, da imajo države članice zveze Asean zelo različne politične sisteme in oblike vladanja – od parlamentarnih in predsedniških republik z demokratičnim vladanjem (Singapur, Filipini, Indonezija), socialističnih republik z enostrankarskim sistemom (Laos, Vietnam), parlamentarnih in absolutističnih monarhij (Malezija, Tajski, Brunej) do političnih sistemov, kjer avtoritarno vlada vojaška hunta (Mjanmar). Razlikujejo se tudi v velikosti, po številu prebivalcev in gospodarski razvitosti. Najmanjši je Singapur, ki ima na slabih 750 km² površine pet milijonov prebivalcev, največja pa je Indonezija, ki ima na dobrih 1,9 milijona km² skoraj 280 milijonov prebivalcev. BDP na prebivalca v najslabše razviti Kambodži znaša ca. 2000 USD, v najbolj razvitem Singapurju pa prek 130.000 USD. Primerjalno s 27 državami članicami EU države Aseana obsegajo ca. 5 % večjo površino in imajo 35 % več prebivalcev. Povprečni BDP na prebivalca pa je za več kot 40 % višji v EU.

Država	Politični sistem	Površina države ¹	Število prebivalcev ²	BDP (PPP) ³	BDP (PPP) na prebivalca ⁴
Država Brunej	absolutistična monarhija	0,005	0,5	32	73.609
Republika Filipini	predsedniška republika	0,3	114	1392	12.192
Republika Indonezija	predsedniška republika	1,9	279	4721	16.861
Kraljevina Kambodža	parlamentarna monarhija ⁵	0,2	17	107	2037
Ljudska dem. rep. Laos	socialistična republika	0,2	8	74	9787
Malezija	parlamentarna monarhija	0,3	33	1306	39.030
Republika Mjanmar	parlamentarna republika ⁶	0,7	58	277	5124

Država	Politični sistem	Površina države ¹	Število prebivalcev ²	BDP (PPP) ³	BDP (PPP) na prebivalca ⁴
Republika Singapur	parlamentarna republika	0,0007	6	794	133.737
Kraljevina Tajska	parlament. monarhija	0,5	70	1644	23.401
Socialistična rep. Vietnam	socialistična republika	0,3	100	1438	15.470
Asean		4,5	685	11.785	33.125⁷
ZDA	predsedniška republika	9,9	335	28.781	85.373
LR Kitajska	socialistična republika	9,6	1400	35.291	25.015
EU		4,2	448	25.399	56.928 ⁷
R Slovenija	parlamentarna republika	0,02	2	112	53.287
LEGENDA: 1 v milijonih km ² 2 v milijonih 3 v milijardah USD (standardi kupne moči, PPP) 4 v USD (PPP) 5 enostrankarski sistem 6 diktatorski režim 7 povprečje zveze oz. unije					

Preglednica 1: Osnovni podatki o državah članicah Aseana (vir: prirejeno po IMF, 2024; CIA, 2024)

3 Analiza zveze Asean

Države članice zveze Asean ležijo na stičišču med Južnokitajskim morjem in Indijskim oceanom, torej med vzhodno in južno Azijo, zaradi česar so bile pred evropskim kolonialnim obdobjem pod vplivom Islama in Perzije. Evropski kolonializem je vplival na večino držav zveze, vključno s francosko Indokino (današnji Vietnam, Laos in Kambodža), britansko Burmo, Malajo in Borneom (današnji Mjanmar, Malezija, Singapur in Brunej), nizozemsko in špansko Vzhodno Indijo (današnja Indonezija in Filipini). Le Tajska (takrat Siam) ni nastala iz evropske kolonije (Reid, 2015, 13–16).

Po drugi svetovni vojni je nastalo več regionalnih organizacij s težnjo po zaježitvi komunizma, ki se je uveljavil v celinski Aziji z oblikovanjem komunističnih vlad v Severni Koreji, na Kitajskem in v Vietnamu, ter s težnjami za uveljavitev komunizma v britanski Malaji in na dekoloniziranih Filipinih. ZDA, Združeno kraljestvo, Avstralija in Francija so leta 1954 skupaj z osmimi azijskimi državami ustanovile Organizacijo Jugovzhodno azijske pogodbe (angl. *Southeast Asia Treaty Organization, SEATO*), ki je bila azijska različica Nata in je predvidevala kolektivno obrambo držav članic. Organizacija se zaradi notranjih konfliktov

ni uveljavila in je dokončno razpadla leta 1977 po koncu vietnamske vojne. Predhodnica zveze Asean je bila Zveza Jugovzhodne Azije (angl. *Association of Southeast Asia, ASA*), ki je nastala leta 1961 in je povezala Tajsko, Filipine in Malajo. Zaradi notranjih sporov med Filipini in Malezijo (nastala iz Malaje) ter indiferentnega odnosa ZDA organizacija ni zaživela in je s pridružitvijo preostalih držav (leta 1967) prerasla v zvezo Asean (Pollard, 1970, 244–254; Historical Overview, 2009 1–5).

Do podpisa Listine Asean (2008) je treba poudariti vsaj dve pogodbi, ki sta pomembno vplivali na prihodnost regije. Na prvem vrhu Aseana (leta 1976 v Indoneziji) je bila podpisana Pogodba o prijateljstvu in sodelovanju (angl. *Treaty of Amity and Cooperation*), na podlagi katere je bil leta 2003 imenovan visoki svet kot organ, namenjen mirnemu reševanju sporov. K pogodbi so pristopile tudi ZDA (2009) in EU (2012). Decembra 1995 je bila podpisana Pogodba o območju brez jedrskega orožja v Jugovzhodni Aziji (angl. *Southeast Asian Nuclear Weapon Free Zone Treaty, SEANWFZ Treaty*), ki je začela veljati leta 2001. Svoje članice zavezuje, da ne bodo razvijale, proizvajale ali kako drugače pridobivale, posedovale ali imele nadzora nad jedrskim orožjem (UNODA, 1995; Historical Overview, 2009, 6).

Ključni dokument zveze je Listina Asean (angl. *ASEAN Charter*), ki je bila podpisana novembra 2008. Z njo se je formalizirala politično-varnostna, gospodarska in družbenokulturna skupnost držav Jugovzhodne Azije, kar predstavlja podobnost z EU. Politično-varnostna skupnost je usmerjena v zagotovitev regionalnega miru, varnosti in stabilnosti ter razvoj pravičnega in demokratičnega okolja. Cilja gospodarske skupnosti sta notranja povezanost držav članic, ki temelji na enotnem trgu, in zunanja povezanost zveze s svetovnim gospodarstvom. Družbenokulturna skupnost pa je namenjena razvoju potenciala prebivalcev držav članic zveze (ASEAN, 2024). Predsedovanje zvezi poteka tako, da vsako leto (po sistemu rotacije) predseduje ena izmed držav članic. Poleg formalizacije delovanja Listina Asean opredeljuje tudi merila za širitev zveze¹ (ASEAN Charter, 2008).

¹ V Listini Asean so opredeljena merila za članstvo (ASEAN Charter, 2008, 13): a. Država mora geografsko ležati v Jugovzhodni Aziji. b. Državo morajo priznati vse države članice Aseana. Država se mora strinjati, da jo zavezuje Listina Asean. c. Država mora biti sposobna in pripravljena izpolnjevati obveznosti članstva, kot so vzdrževanje veleposlaništev v vseh sedanjih državah članicah bloka; udeležba na vseh ministrskih srečanjih in vrhunskih srečanjih; pristop k vsem pogodbam, deklaracijam in sporazumom v zvezi. Status opazovalke imata trenutno (2024) Vzhodni Timor in Papua Nova Gvineja.

Leta 2009 se je oblikovala Medvladna komisija za človekove pravice (angl. *Intergovernmental Commission on Human Rights, AICHR*), ki je leta 2012 sprejela Deklaracijo o človekovih pravicah. Četudi ji številne zahodne države in nevladne organizacije pripisujejo zelo omejen pomen, vseeno pomeni velik civilizacijski napredek za regijo (Wong, 2012; ASEAN Human Rights Declaration, 2013).

Ključna vloga zveze izhaja iz metode Aseana (angl. »*the ASEAN way*«),² ki je tudi himna zveze. Na njeni podlagi se je vzpostavil konstruktiven dialog med državami članicami Aseana, državami v regiji in celo na globalni ravni (Acharay, 2018, 22). Od leta 2008 se vsako leto izvedeta dva vrhova zveze. Poleg srečanja predstavnikov držav članic se na vrhu izvedejo tudi srečanje Asean Plus 3, ki deluje kot koordinator sodelovanja med zvezo in tremi vzhodnoazijskimi državami (Kitajsko, Južno Korejo in Japonsko); srečanje pogodbenic Trgovinskega sporazuma o tesnejših gospodarskih odnosih med Avstralijo in Novo Zelandijo (ANZERTA) ter regionalni forum (angl. *Regional Forum, ARF*), ki poleg držav članic zveze povezuje še 16 držav³ in EU. Namen foruma je spodbujanje konstruktivnega dialoga, posvetovanje o političnih in varnostnih vprašanjih, krepitev zaupanja in preventivna diplomacija v azijsko-pacifiški regiji (ASEAN, 2024).

Tudi omejitve zveze Asean je mogoče primerjati z EU, kar je opazno zlasti ob krizah. Asean (kot regionalna organizacija, in ne država) ni zmožna ukrepati v primeru krize. Odločanje namreč poteka s konsenzom, ki ga je ob tako raznovrstnih političnih sistemih in oblikah vladanja izjemno težko doseči. To je najbolj razvidno na primeru Mjanmara, kjer so po izvedenem državnem udaru februarja 2021 in aretaciji Aung San Suu Kyi nemiri prerasli v državljansko vojno, ki med pripravo tega prispevka (maj 2024) še ni končana. Že aprila 2021 so voditelji devetih držav članic zveze Asean in vodja mjanmarske vojaške hunte (general Min Aung Hlaing) dosegli konsenz glede petih točk: (1) takojšnja prekinitev nasilja v državi, (2) dialog med vsemi stranmi, (3) imenovanje posebnega odposlanca, (4) dostava humanitarne pomoči in (5) srečanje posebnega odposlanca z vsemi vpletenimi stranmi. Hlaing dogovora ni spoštoval, nadaljnje ukrepanje zveze pa ni bilo mogoče, ker Tajska pod vodstvom Prayuta Chan-o-Chaja ni dala soglasja za odločnejše ukrepanje. Še več, tajski voditelj je podpiral Hlainga in njegovo

² Metoda Aseana je pristop k reševanju vprašanj. Gre za neformalni delovni proces, v katerem odločevalci pri odločanju uporabljajo kompromis, soglasje in posvetovanje. Tiha diplomacija voditeljem omogoča, da komunicirajo, ne da bi razprave postale javno dostopne, s čimer se izognejo zadregi, ki bi lahko vodila v nadaljnje spore.

³ Avstralija, Bangladeš, Indija, Kanada, Kitajska, Japonska, Severna in Južna Koreja, Mongolija, Nova Zelandija, Papua Nova Gvineja, Pakistan, Ruska federacija, Šrilanka, Vzhodni Timor in ZDA.

vojaško hunto. Z novo tajsko vlado (2023) se je politika Tajske glede Mjanmara spremenila in se zavezala k uresničitvi dogovora, sprejetega v petih točkah, kar lahko privede do mirovnega procesa v Mjanmaru. V tri leta trajajoči vojni je bilo ubitih več kot 50.000 ljudi, skoraj 2,5 milijona ljudi pa je notranje razseljenih (Jones, 2024).

4 Svetovni mednarodni red in geopolitična analiza

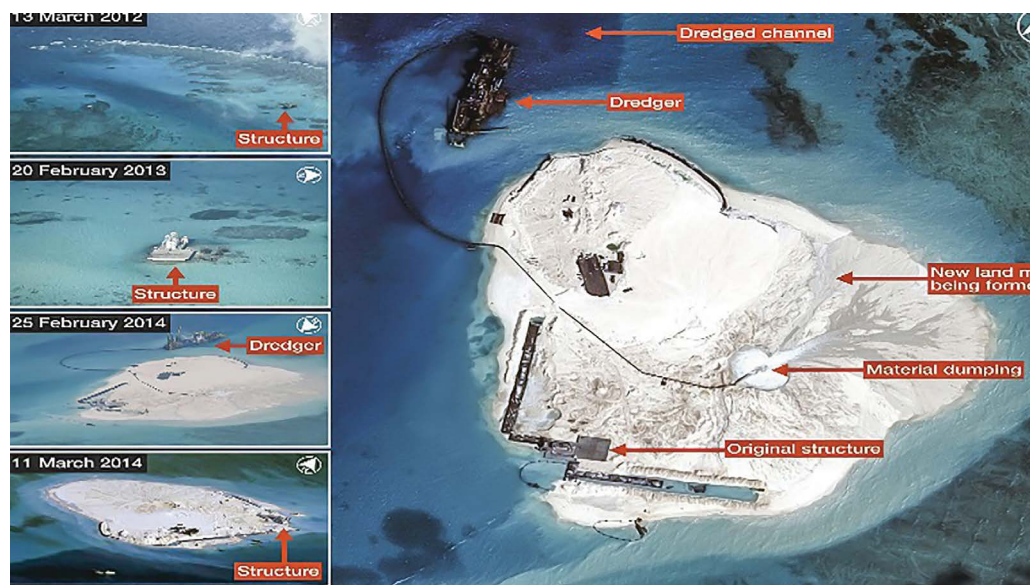
Trenutni svetovni mednarodni red temelji na multilateralizmu, kar pomeni, da se k reševanju mednarodnih zadev pristopa s pogovori, pogajanjem in sodelovanjem. Do oblikovanja sodobnega multilateralizma je prišlo po uničujoči drugi svetovni vojni. Zajet je v Ustanovni listini OZN (1945) in Splošni deklaraciji človekovih pravic (1948). Izzivov sodobnosti (kot so podnebne spremembe, množične migracije in pandemije) nobena država ni zmožna rešiti sama, zato je mednarodno sodelovanje nujno. Stanje v mednarodni skupnosti pa kaže, da prihaja do razgradnje multilateralizma in teženj po spremembi svetovnega mednarodnega reda, kar je opaziti predvsem v delovanju Ruske federacije in Kitajske. Prva želi pridobiti ozemlja nekdanje Sovjetske zveze, druga prevzeti vlogo svetovnega hegemon, obe pa delujeta v nasprotju z mednarodno uveljavljenimi pravili svetovnega reda. Z vidika ohranjanja multilateralizma je skrb vzbujajoče tudi enostransko delovanje nekdanjega in morda prihodnjega predsednika ZDA Donalda Trumpa (Cerar, 2024), ki ga podpihujeta populizem in identitetna politika proti globalizaciji in neoliberalizmu.

Center strateškega tekmovanja med ZDA in Kitajsko v indijsko-pacifiški regiji je Južnokitajsko morje. Culpan (2024) navaja, da vrednost blaga, ki se prevaža po tem morju, znaša 5 % svetovnega BDP, kar je ekvivalent četrtega največjega gospodarstva na svetu. Zastoji pri prevozi bi ohromili svetovno trgovino. Več kot četrtnina blagovnega prometa poteka skozi 40 km širok morski pas, imenovan Malaška ožina, ki ločuje Indonezijo na jugozahodu od Singapurja in na severovzhodu od Malezije. Blago, ki potuje čez to ožino, po vrednosti močno presega blago, ki potuje čez Sueški prekop.

V zadnjih 10–15 letih je nadzor nad Južnokitajskim morjem v veliki meri prevzela Kitajska, predvsem z obsežno gradnjo umetnih otokov in vojaških baz ter delovanjem svojih pomorskih sil. Kitajska je s tem kršila Konvencijo Združenih narodov o pomorskem mednarodnem pravu, ki določa svobodo plovbe v mednarodnih vodah in prepoveduje njihovo prisvajanje. Njeno delovanje

temelji na uporabi moči, in ne na mirnem reševanju sporov, kar je v nasprotju z uveljavljenimi pravili svetovnega reda (CRS Report, 2024).

ZDA kitajsko delovanje v Južnokitajskem morju označujejo kot strategijo rezanja salame (angl. *salami slicing strategy*), ki po korakih, kjer noben ne opravičuje začetka vojne, vsi pa so na robu nedovoljenega, privede do želenega cilja. Z vidika zavezništev in partnerstev, ki jih imajo ZDA sklenjene z Japonsko, Južno Korejo, Tajvanom, Filipini, Indonezijo, Singapurjem in Vietnamom, je kitajsko delovanje obravnavano kot agresivno in obljubljena podpora Amerike. ZDA kitajske vojaške sile na umetnih otokih razumejo kot sile, ki Kitajski zagotavljajo vojaško prednost, saj preprečujejo dostop do prostora delovanja (angl. *Anti-Access/Area-Denial, A2/AD*), zahteve Kitajske po ozemljih in ekonomskih conah pa ZDA razumejo za neutemeljene (prav tam).

Slika 2: Gradnja umetnega otoka na otočju Spatly (vir: Hardy, 2014)

Zveza Asean je izpostavljena strateškemu tekmovanju med ZDA in Kitajsko. Mahubani (2017) opozarja, da je prišlo do paradoksalne situacije, ko obe velesili, ki sta si v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja močno prizadevali za krepitev zveze, sedaj zvezo izkoriščata za medsebojno tekmovanje. Kitajska je največji trgovinski partner zveze Asean (trgovina znaša tisoč milijard USD letno), ki ji z zmanjševanjem oziroma odpravo carin omogoča ugodne pogoje poslovanja (prav tam). S posameznimi državami članicami ima ozemelske spore glede otokov v Južnokitajskem morju (z Vietnamom glede Paracelskih otokov (angl. *Paracel Islands*), ki jih zaseda Kitajska; s Filipini, Vietnamom, Brunejem

Tajvanom glede otočja Spartly, ki ga po delih zasedajo vsi, ter s Filipini in Tajvanom glede plitvine Scarborough, ki jo od leta 2012 zaseda Kitajska). ZDA so za zvezo Asean četrti največji trgovinski partner (trgovina znaša okrog 500 milijard USD letno). V regijo vlaga prek 6000 ameriških podjetij, kar ustvari prek milijon zaposlitev. V ZDA študira več kot 50.000 študentov iz držav članic zveze (CRS Report, 2024).

Poročilo o raziskavi javnega mnenja, ki ga je objavil inštitut ISEAS (2024) glede stališč prebivalcev držav članic zveze Asean o tekmovalnosti med Kitajsko in ZDA, navaja:

1. skoraj 47 % anketirancev meni, da je treba krepiti zvezo, da bi se lahko zoperstavila tekmovalnosti med ZDA in Kitajsko;
2. 29 % anketirancev meni, da se je treba vrniti k tradicionalni neuvrščenosti zveze;
3. samo 8 % pa zagovarja stališče, da je treba eno izmed obeh držav izbrati za partnerja zvezi.

Na vprašanja (prav tam), katero državo bi izbrali, če bi se morali odločiti za enega od strateških rivalov, je rezultat približno 50 % proti 50 % (lani 60 % za ZDA in 40 % za Kitajsko).

5 Sklep

Tako Ruska federacija kot Kitajska svoje cilje dosegata zunaj uveljavljenih pravil svetovnega reda, in sicer prva z oboroženo agresijo na suvereno državo, druga pa s kršenjem konvencij ZN. Nekdanji in morda prihodnji ameriški predsednik Donald Trump je dokaj nepredvidljiv in bi (če bo drugič izvoljen) v mednarodnih odnosih znal ravnati enostransko. Obstaja tudi nevarnost, da se svetovni mednarodni red spremeni iz multilateralnega v tripolarnega z regionalnimi hegemoni, ki vladajo na podlagi moči zunaj mednarodno uveljavljenih pravil. To je velika nevarnost predvsem za majhne države (med njimi tudi Slovenijo), ki bi v takšnem redu povsem izgubile svoj glas. Vloga EU, Asean in drugih regionalnih mednarodnih organizacij je zato ključna pri ohranitvi multilateralnega sveta oziroma trenutnega svetovnega mednarodnega reda.

V EU bi kot največja izziva lahko izpostavili sistem odločanja s konsenzom in odsotnost evropskega vojaškega instrumenta moči. Zgodovina nas uči, da v kriznih razmerah evropski voditelji niso sposobni sprejeti težkih odločitev za skupno

dobro, pač pa prednost dajejo nacionalnemu interesu, s tem pa šibijo skupnost. Še bolj problematične so nacionalne vojske držav članic EU, ki brez Nata (oziroma ZDA) niso bistven dejavnik odvrčanja oziroma skupne evropske obrambe. Asean je zveza desetih držav Jugovzhodne Azije, ki je v marsičem podobna EU. Ima podobno veliko površino, več prebivalcev in je slabše gospodarsko razvita od EU. Delovanje zveze na političnem in gospodarskem področju v celoti sledi modelu EU, podobno sta organizirana tudi predsedovanje in odločanje. Zveza pooseblja multilateralizem, saj *the Asean Way* skladno s kulturo azijskih narodov temelji na spoštovanju, dialogu in mirnem reševanju sporov.

Po drugi strani pa so med zvezo Asean in EU tudi razlike. V zvezo Asean so povezane države, ki imajo različne politične sisteme in oblike vladanja. Listina Asean namreč ne predvideva pristopnih pogajanj, kjer bi se nacionalna zakonodaja po poglavjih prilagodila zvezi, pri tem pa uveljavila spoštovanje pravne države, svobodni trg in spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, pač pa država pristopnica zgolj sprejme pogoje, ki jih predpisuje listina. V Kambodži tako državo vodi vlada, ki pred volitvami ukinja opozicijo, v Mjanmaru pa vlada vojaška hunta, država pa je v državljanski vojni.

Omejitve zveze Asean pri oblikovanju politične in gospodarske skupnosti, ki bi bila sposobna kriznega upravljanja in vodenja ter skupnega nastopa v obrambi temeljnih vrednot zveze, so zato še večje od omejitev EU. Zveza dokaj učinkovito deluje v blaginji, ne more pa se odzivati v krizi. Učinkovito krizno upravljanje in vodenje bi bila možna zgolj, če bi spremenili način odločanja, ki ne bi več temeljilo na konsenzu, temveč na kvalificirani večini. Takšna sprememba je malo verjetna. V dobro multilateralizma razveseljuje podatek, da skoraj 50 % prebivalcev zveze Asean meni, da jo je treba krepiti, da bi se lahko uprla rivalstvu med velikima silama. Drugi pogoj pa je oblikovanje oboroženih sil skupnosti, ki so podrejene svetu, ki odloča s kvalificirano večino. To bi omogočilo kredibilno odvrčanje ali obrambo. S tem bi Asean (enako velja za EU) pridobil vse instrumente skupne moči (diplomatskega, informacijskega, vojaškega in gospodarskega), s čimer bi v politiki, ki jo izvajajo velesile, lahko vplival in branil trenutni svetovni mednarodni mir.

6 Literatura in viri

1. Acharya, A. 2018. *The Evolution and Limitations of ASEAN Identity*. [Online]. Dostopno na: https://www.eria.org/ASEAN_at_50_4A.2_Acharya_final.pdf. [28. 3. 2024].

2. ASEAN. 2024. ASEAN. <https://asean.org/>. [26. 3. 2024].
3. ASEAN. 2024b. NTL. [Online]. Dostopno na: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/association-southeast-asian-nations-asean/>. [26. 3. 2024].
4. ASEAN. 2024c. OZN. [Online]. Dostopno na: <https://dppa.un.org/en/association-of-southeast-asian-nations>. [26. 3. 2024].
5. ASEAN. 2024a. *Britannica*. [Online]. Dostopno na: <https://www.britannica.com/topic/ASEAN>. [26. 3. 2024].
6. ASEAN Charter. 2008. [Online]. Dostopno na: <https://asean.org/wp-content/uploads/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>. [28. 3. 2024].
7. ASEAN Human Rights Declaration. 2013. [Online]. Dostopno na: [https://www.asean.org/wp-content/uploads/images/resources/ASEAN%20Publication/2013%20\(7.%20Jul\)%20-20ASEAN%20Human%20Rights%20Declaration%20\(AHRD\)%20and%20Its%20Translation.pdf](https://www.asean.org/wp-content/uploads/images/resources/ASEAN%20Publication/2013%20(7.%20Jul)%20-20ASEAN%20Human%20Rights%20Declaration%20(AHRD)%20and%20Its%20Translation.pdf). [28. 3. 2024].
8. CIA. 2024. *The WorldFactbook*. [Online]. Dostopno na: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/>. [8. 5. 2024].
9. Cerar, B. 2024. Za naše dobro je multilateralizem treba ohraniti. *Delo*. [Online]. Dostopno na: <https://www.delo.si/sobotna-priloga/za-nase-dobro-je-treba-multilateralizem-ohraniti/>. [1. 5. 2024].
10. CRS Report. 2024. U.S.-China Strategic Competition in South and East China Seas: *Background and Issues for Congress*. [Online]. Dostopno na: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R42784>. [1. 5. 2024].
11. Culpán, T. 2024. There are bigger shipping choke points than Suez. *Financial Review*. [Online]. Dostopno na: <https://www.afr.com/world/asia/there-are-bigger-shipping-choke-points-than-suez-20240115-p5exal>. [1. 5. 2024].
12. EU. 2024. EU. [Online]. Dostopno na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-eu_sl. [26. 3. 2024].
13. FREEPIK. 2024. ASEAN. [Online]. Dostopno na: https://www.freepik.com/free-vector/asean-map-illustration_10781593.htm#fromView=search&page=1&position=1&uuid=99057b80-b800-45dd-882a-e567b83415ef. [8. 5. 2024].
14. Hardy, J. 2014. China building artificial island in South China Sea. *Jane's*. [Online]. Dostopno na: <https://customer.janes.com/display/jsia0092-jsia>. [8. 5. 2024].
15. Historical Overview. 2009. *The Parliament of the Commonwealth of Australia*. [Online]. Dostopno na: https://aphref.aph.gov.au_house_committee_jfadt_asean_aseanch1.pdf. [1. 4. 2024].

16. IMF. 2024. *World Economic Outlook*. [Online]. Dostopno na: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/04/16/world-economic-outlook-april-2024>. [26. 3. 2024].
17. ISEAS. 2024. *The State of Southeast Asia: 2024 Survey Report*. [Online]. Dostopno na: <https://www.iseas.edu.sg/centres/asean-studies-centre/state-of-southeast-asia-survey/the-state-of-southeast-asia-2024-survey-report/>. [1. 4. 2024].
18. Janeš. 2024.
19. Jones, W. 2024. *ASEAN's solution to Myanmar is at a tipping point*. *East Asia Forum*. [Online]. Dostopno na: <https://eastasiaforum.org/2024/03/12/aseans-solution-to-myanmar-is-at-a-tipping-point/>. [1. 5. 2024].
20. Mahbubani, K. 2017. ASEAN and Geopolitical Rivalries. *CIRSD*. [Online]. Dostopno na: <https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-autumn-2017-issue-no-9/asean-and-geopolitical-rivalries>. [1. 4. 2024].
21. Pečar, A. 2008. *Regionalno povezovanje držav v razvoju na primeru ASEAN*. Diplomsko delo, Ljubljana: FDV. [Online]. Dostopno na: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Pecar-Ana.PDF>. [26. 3. 2024].
22. Pollard, V. 1970. ASA and ASEAN, 1961-1967: Southeast Asian Regionalism. *Asian Survey*, 10(3), str. 244–55. JSTOR. [Online]. Dostopno na: <https://doi.org/10.2307/2642577>. [1. 4. 2024].
23. Reid A. 2015. *A History of Southeast Asia: Critical Crossroads*. John Wiley & Sons. [Online]. Dostopno na: https://books.google.si/books?id=2TRPCA A A Q B A J & d q = h i s t o r y + o f + s o u t h e a s t + a s i a & p g = P A 1 3 & r e d i r _ e s c = y # v = o n e p a g e & q = h i s t o r y % 2 0 o f % 2 0 s o u t h e a s t % 2 0 a s i a & f = f a l s e. [1. 4. 2024].
24. UNODA. 1995. *Treaty on the Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone*. [Online]. Dostopno na: <https://treaties.unoda.org/t/bangkok>. [1. 4. 2024].
25. Wong C. H. 2012. Asean Human-Rights Pledge Leaves Critics Cool. *The Wall Street Journal*. [Online]. Dostopno na: <https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887323353204578126803863141948>. [1. 4. 2024].

Vsebina

Pavel Vuk	Uvodnik
Mihael Plevnik	Aukus: Pionir v novi dobi mednarodnega sodelovanja na področju obrambe in tehnološkega napredka
Peter Čuden	Vpliv skupine G20 na mednarodne ekonomske odnose
Andrej Skodič	Pomen in vloga skupine G7 v mednarodnem redu
Slavko Majcen	Mednarodna perspektiva Afriške unije na nemirni afriški celini
Igor Veršnik	Vpliv Organizacije držav izvoznic nafte na svetovno ekonomijo
Anton Pakar	Mesto Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj v mednarodnem redu
Gregor Virant	Arktični svet: taljenje ledu in ohladitev diplomacije
Tomaž Žbogar	BRICS+ v primežu sodobnih geopolitičnih in geoekonomskih paradigem
Jurij Raduha	Nordijsko obrambno sodelovanje v luči mednarodne varnosti
Damjan Golob	Šanghajska organizacija za sodelovanje v središču mednarodnega vozlišča
Simon Lindič	Izzivi Svetovne trgovinske organizacije v mednarodnem redu
Aleš Kesič	Perspektiva Zveze držav Jugovzhodne Azije v globaliziranem svetu

